چىڭغىز ئايتماتوق

ئاق پاراخوت

مىللەتلەر نەشرىياتى

www.uyghurkitap.com

چىڭغىز ئايتماتوق

ئاق پاراخوت

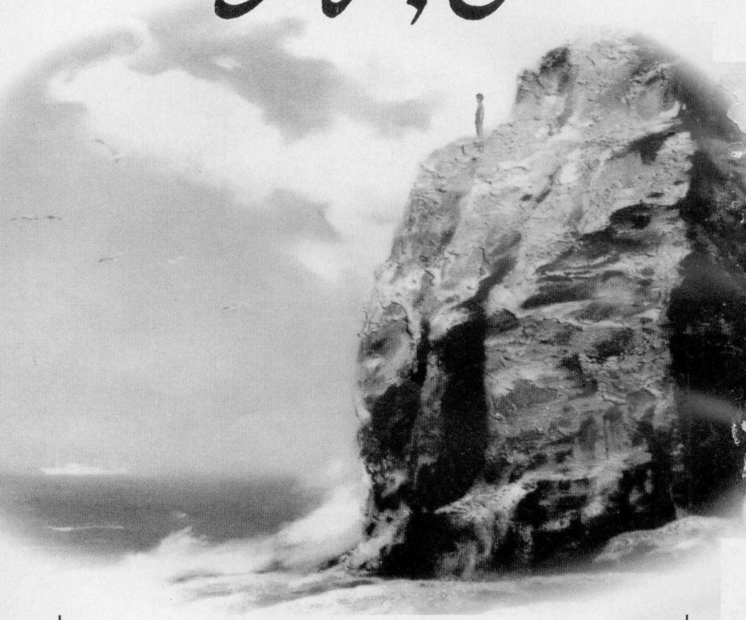

مىللەتلەر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

白轮船：维吾尔文/钦吉斯·艾提马托夫著. -2版.
-北京：民族出版社，1999.1
ISBN 7-105-03313-4

Ⅰ.白… Ⅱ.钦… Ⅲ长篇小说-中国-当代-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字（98）第34411号

民族出版社出版发行
（北京市和平里北街14号 邮编100013 电话010-64228007）
迪鑫印刷厂印刷
各地新华书店经销
1981年3月第1版 1999年3月北京第2次印刷
开本：850×1168毫米 1/32 印张：7.125
印数：5,300—9,300册 定价：8.00元

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىڭى ئادرېسى

(1)

ئۇنىڭ ئىككى ھېكايىسى بار. بىرسى ئۇزۇنىنىڭكى، ئۇنىڭ مەز-مۇنىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. يەنە بىرسى بوۋىسى سۆزلەپ بەرگەن ھېكايە. كېيىن، بۇ ئىككى ھېكايە ئىز-دېرەكسىز يوقالدى. نېمە ئۈچۈن؟ بىزنىڭ سۆزلەيدىغىنىمىزمۇ دەل مۇشۇ.

بۇ بالا بۇ يىل 7 ياشقا كىردى، قوساق يېشى بويىچە ھېساپلىغاندا 8 ياشقا كىردى.

دەسلەپتە، بىر سومكا سېتىۋالدى. بۇ بېغىنىڭ ئاستىدا پاقراپ تۇرىدىغان مىتال قۇلۇپى بار، سۇنئى خۇرۇمدىن ئىشلەنگەن سومكا ئىدى. قىسقىسى، ئۇ ئادەتتىكىدىن باشقىچىرەك لېكىن يەنە مەك-تەپكە بارغاندا ئىشلىتىدىغان ئەڭ ئاددى سومكا ئىدى. ۋەقەنىڭ ھەممىسى مۇشۇنىڭدىن باشلىنىدۇ.

بۇ سومكىنى بوۋىسى ئۇنىڭغا كوچىمە دۇكاندىن ئېلىپ بەرگەن. كوچىمە دۇكان چارۋىچىلار ئېھتىياجلىق بولغان ماللارنى ئېلىپ، تاغلىق رايوندا ئارىلاپ يۈرىدۇ، بەزىدە سان-تاش جىلغىسىدىكى ئورمان قاراۋۇلخانىسىغىمۇ مال ساتقىلى كېلىدۇ.

كېيىن مەنئى قىلىنغان تاغلىق رايون ئورمانلىقى بۇ يەردىكى ئورمان قاراۋۇلخانىسىدىن تارتىپ تار جىلغا ۋە يانباغىرلارنى بويلاپ

يۇقۇرىغىچە سوزۇلىدۇ. ئورمان قاراۋۇلخانىسى تۇرۇشلۇق جايدا ھەممىسى بولۇپ 3 ئۆيلۈك كىشى بار. شۇڭلاشقا بولسىمۇ، كوچىمە دۇكان گايى-گايىدا ئورمان قاراۋۇللىرىنى يوقلاپ كېلىپ قالىدۇ.

ئۈچ ئۆيلۈك كىشى ئارىسىدىكى بۇ بىردىن-بىر ئوغۇل بالا ھەمىشە كوچىمە دۇكاننى بىرىنچى بولۇپ بايقايدۇ.

"كەلدى!—ئۇ ۋاقىرىغىنىچە ھەربىر ئۆيلۈكنىڭ ئىشىك-دەرىزىلىرىگە قاراپ يۈگۈرەيدۇ،—ماشىنا دۇكان كەلدى."

ماشىنا چاقلىرىنىڭ بېسىشىدىن ھاسىل بولغان يول تار جىلغا، دەريا ياقىسىنى بويلاپ، تاش پارچىلىرى، ئازگاللاردىن ئۆتۈپ، ئىسسىق كول بويىدىن بۇ يەرگىچە سوزۇلغان. ماشىنىنى بۇ يولدا ھەيدەپ مېڭىش ھەقىقەتەن ئاسان ئەمەس. قاراۋۇل تېغىغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، كوچىمە دۇكان جىلغا-جىرالارنىڭ ئاستىدىن يانتۇلۇققا چىقىپ، ئۇ يەردىن ھەم تىك ھەم سىلىق يانتۇلۇقنى بويلاپ، ئورمان قاراۋۇللىرىنىڭ ھويلىسىغا قاراپ ئاستا-ئاستا يېقىنلاپ كېلىدۇ. قاراۋۇل تېغى يېقىنلا يەردە. ياز كۈنلىرى، بۇ ئوغۇل بالا كۆندە دېگۈدەك تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ دۇربۇن بىلەن كولگە قارايدۇ. تاغ ئۈستىدە تۇرسا، يولدىكى ھەممە نەرسە—پىيادىلەرمۇ، ئاتلىقلارمۇ ئوپ-ئوچۇق كۆرۈنىدۇ، ماشىنىمۇ كۆرۈنىدۇ، ئەلۋەتتە.

بۇ قېتىم (تومۇز كۈنلىرىنىڭ بىرىدە بولغان ئىش) بالا كولچەكتە يۇيۇنۇۋېتىپ، ماشىنىنىڭ توپا توزىتىپ يانتۇلۇقتىن كېلىۋاتقانلىقىنى كوردى. كولچەك دەريا بويىدىكى سايلىقتا بولۇپ، بالىنىڭ بوۋىسى ئۇنى تاش بىلەن قوپۇرۇپ ياساپ بەرگەن. بۇ كولچەك بولمىغان بولسا، كىم بىلىدۇ، بۇ بالا ئاللىبۇرۇنلا ھاياتىدىن ئايرىلغان بولاتتى. مومىسىنىڭ ئېيتقىنىدەك، دەريا سۈيى ئاللىبۇرۇن ئۇنى ئېقىتىپ ئىسسىق

كولـكه ئېلىپ بارغان، ئۇ بولـسا كولـدىكى بېلىقـلارغا ۋە تۈرلۈك سۇ ئۇسۇملۇكلىرىگه ھەمرا بولغان بولاتتى. بەلكى ھېچـكىممۇ ئۇنى ئىزلىمەيتتى، ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەسرەت چەكمەيتتى، چۈنكى ھېچكىـ نىڭمۇ سـۇغا شۇڭغۇپ چۈشۈپ، ھېچكىمگە جـىددىي ئېھتىياجـلىق بولمىغان بىر بالىنى تېپىپ چىقىشى ھاجەتسىز ئىدى. بۇنـداق ئىش ھازىـرچە تېـخى بولـمىدى، لېكىن بۇ ئىش ھەقىقەتەن بولىدىغان بولسا، كىم بىلىدۇ، موممىسى راستلا ئۇنى قۇتقۇزماي قاراپ تۇرامدۇ تېخى. بالا ئۇنىڭ ئوز نەۋرىسى بولغان بولسـىدى، ئەلۋەتـته ئىش باشـقىچە بولغان بولاتـتى، لېـكىن دەل موماىـنىڭ ئېيتقىنىـدەك، بالا يات بالا ئىدى. ئۇنى قاچانغىچە باققىنى، ئۇنىڭ ئۇچۇن قانچىلىك ئەجىر سىڭدۈرگىنى بىلەن، يات دېگەن ھامىنى يات. يات ئادەم..... ئەگەر ئۇ يات ئادەم بولۇشنى خالىمـسا، ئۇ چاغدا قانـداق بولىدۇ؟ نىمە ئۇچۇن ئۇنىڭ ئەتەي يات ئادەم دەپ قارىلىشى كېرەك ئىكەن؟ بەلـكىم، يات ئادەم ئۇ ئەمەس، بەلكى دەل مومىسىنىڭ ئوزىدۇ!

لېكىن بۇ مەسىلە ئۇستىدە كېيىن توخـتىلىمەن، يەنە بوۋىـسىنىڭ كولچىكى ئۇستىدىمۇ كېيىن توختىلىمەن.....

شۇنداق قىلىپ، شۇ چاغدا ئۇ تاغدىن چۈشۈپ يولنى بويلاپ توپا توزىتىپ كېلىۋاتقان ماشىنا دۇكاننى يىراقتىن كوردى. بۇ دورەم بوۋىـسىنىڭ چوقۇم ئۇزىگە بىر سومكا ئېلىپ بېرىدىغانلىقىـنى پەملەپ، ئۇنىڭ قەلبى شاتلىققا تولدى. ئۇ دەرھال سۇدىن چىقىپ، ئىـنچىكە پاچاقلىرىنى ئۇزىتىپ، تېزلىك بىلەن ئىشتىنىنى كىيدى، بەدەنلىرى ھول بولغاچقا، توڭلاپ كوكىرىپ كەتكەن ئىـدى (چۈنكى دەريانىڭ سۈيى مۇزدەك ئىدى)، ئۇ كوپچىلىككە دۇكاننىڭ كەلگەنلىكىنى بىرىنچى بولۇپ خەۋەر قىلىش ئۇچۈن، چىغىر يولنى بويـلاپ ھويلىـغا قاراپ

چاپتى.

بالا ئۆچقانـدەك يۈگۈرەيتـتى، ئۇششـاق چاتقالـلاردىن ئاتـلاپ ئۆتەتتى، يولنى قورام تاشلار توسقاندا، سەكرەپ ئۆتەلمىسە، ئايلە- نىپ ئۆتەتتى. مەيلى چاتقاللاردىن ياكى قورام تاشلار يېنىدىن ئۆت- كەندە بولسۇن، ئۇلارنىڭ پەيلىنىڭ يامانلىغى، ھەتـتا پۇتلاشتۇرۇپ يىقىتىۋېتىدىغانلىغىنى ئېنىق بىلىپ تۇرسىمۇ، ئۇ بىر سېكۇنتنىمۇ زايا قىـلماي يۈگۈرەيـتتى. "ماشـىنا دۇكان كەلـدى. مەن سەل تۇرۇپ كېلىـمەن،"—ئۇ يۈگۈرۈپ كېتىۋېـتىپ، يولدىكى "ياتقان توگە" (ئۇ يېرىمى توپىغا كومۇلۇپ قالـغان دۈمـچەك بىر گىل رەڭ گىرانـىت تاشنى شۇنىداق دەپ ئاتايتـتى) گە قاراپ ۋاقىرايـتتى. ئادەتـتىكى كۈنـلەردە بالا بۇ يەردىن ئۆتكەندە ھەمىشە "توگە" نىڭ دۈمبىسىگە ئۇرۇپ قوياتتى. ھامان خوجايىن قىياپىتىدە، بوۋىسى ئۆزىنىڭ كالتە قۇيرۇقلۇق ئاختا ئېتىنى ئۇرۇپ قويغانـدەك، ئۇنى ئۇرۇپ قوياتتى- دە، پەرۋاسىزلىق بىلەن: مۇشۇ يەردە ساقـلاپ تۇر، مېـنىڭ ئازراق ئىشىم چىقىپ قالدى، دەيتتى. ئۇنىڭ يەنە بىر "ئىگەر" تېشى (ئۈستىدە يېرىم ئاق، يېرىم قارا چېكىتلەر بولغان، ئوتتۇرىسى ئويمان تاش) بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرسا بەئەينى ئاتقا مىنگەنگە ئوخشايتتى. يەنە بىر "بورە" تاش (ئاقۇش قوڭۇر رەڭـلىك كەلگەن، توم بويۇن، قوپال ماڭلايلىق، تۇرقى بورىگە بەكمۇ ئوخشايدىغان تاش) بار ئىدى. ئۇ دائىـم ئاستا ئومىلەپ ئۇنىڭـغا يېقىنلـىشىپ، ئۇنى تۇتۇۋالـماقچى بولاتـتى. لېـكىن ئۇنىڭ ھەممـىدىن بەك ياقـتۇرىدىغىنى "تانكا" (دەريا سۈيى يالاپ تۇرىدىغان، دەريا قىرغىغىدا قەد كوتىرىپ تۇرغان چوڭ تاش) ئىدى. قاراپ تۇرۇڭـلار، "تانكا" قىرغاقـتىن ئوقتەك چۈشۈشى بىلەنلا، ئوركەشلەپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىدىن بۇژغۇنلار

www.uyghurkitap.com

چاچرايدۇ. كىنولاردا تانكا مانا مۇشۇنداق ھەركەت قىلىدۇ، قىرغاقتىن سۇغا ئوقتەك چۈشىدۇ-دە، مېڭىپ كېتىدۇ. ئۇنىڭ كورگەن كىنولىرى ناھايىتى ئاز ئىدى، شۇڭا كورگەن نەرسىلىرىنى ئېسىدە مەھكەم ساقلايتتى. بوۋىسى گايىدا ئۇنى تاغىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى سوۋخوزغا تەۋە نەسىللىك چارۋا فېرمىسىنىڭ كىنوخانىسىغا كىنو كورگىلى ئېلىپ باراتتى. شۇڭا، "تانكا"نىڭ قىرغاقتا دەريادىن ئوتۇشكە ھەر ۋاقىت تەييار تۇرىدىغانلىغى ئۇنىڭ ئېسىدە قالغان ئىدى. يەنە باشقا تاشلار — مەسىلەن، "زىيانلىق" ياكى "ئاقكوڭۇل" تاشلار، ھەتتا "ھىلىگەر" ۋە "كالۋا" تاشلارمۇ بار ئىدى.

ئۇسۇملۇكلەر ئارىسىدىمۇ ئوخشاشلا "سۇيۇملۇك"، "باتۇر"، "قورقۇنچاق"، "ياۋۇز" ۋە باشقا خىلمۇ-خىل ئۇسۇملۇكلەر بار. مەسىلەن، خوخا تىكەن ئاساسلىق دۇشمەن. ئۇ بىر كۈن ئىچىدە ھامان خوخىنى نەچچە ئون قېتىم قىرىپ تاشلايتتى. لېكىن بۇنداق جەڭنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى، — خوخا بولسا ھە دەپ ئوسۇپ، ھەممە يەرنى قاپلاپ كېتەتتى. يەنە ئىدىرلاردا ھەشقىپېچەك بار، گەرچە ئۇلارمۇ ياۋا ئۇسۇملۇك بولسىمۇ، لېكىن ھەشقىپېچەك ئەڭ ئەقىللىق ۋە خۇشخۇي گۈل. ھەر كۈنى ئەتىگەندە، ئۇلار ھەممىدىن بەكرەك زوق بىلەن قۇياشنى كۈتۈۋالىدۇ. باشقا ئوت-چوپلەر ھېچنىمىنى بىلمەيدۇ: ئەتىگەن بولامدۇ، كەچ بولامدۇ، ئۇلار ئۈچۈن بەرىبىر. ھەشقىپېچەك بولسا ئازراق ئاپتاپنى كورسىلا كوزىنى ئېچىپ كولۇمسىرەيدۇ. دەسلەپ بىر كوزىنى، ئارقىدىن ئىككىنچى كوزىنى ئاچىدۇ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بىر بىرىگە ئۇلىشىپ گۈل بەرگىلىرىنىڭ ھەممىسى ئېچىلىدۇ. ئاق، ھاۋارەڭ، ئاچ سوسۇن.....ئاستا كېلىپ ئۇلارنىڭ يېنىدا ئولتۇرساڭ، ئۇلارنى گويا ئويغانغاندىن كېيىن

شۈرلىشىۋاتقاندەك ھېس قىلىنسەن. ئۇششاق چۇمۇلىلەرمۇ بۇنى
بىلىدۇ. ئەتىگەندىلا ئۇلار ھەشقىپىچەكنىڭ ئۈستىدە چىپىپ يۈرۈشىدۇ،
قۇياش نۇرىدا كۆزلىرىنى چىمىلدىتىپ، گۈللەرنىڭ كەپىلىرىگە قولاق
سالىدۇ. چۈشىنى ئېيتىپ بېرىۋاتقاندۇ، بەلكىم!

كۈندۈزى، ئادەتتە چۈش ۋاقىتلىرى، ئۇ بالا كۆپ غولۇق شىرال
دەرىخى ئۆسىدىغان ئورمانلىقتا كىرىشنى ياخشى كۆرەتتى. شىرال
دەرىخى يوغان ھەم ئېگىز ئۆسىدۇ، چېچەكلىمىگىنى بىلەن، ئۇنىڭدىن
گۈپۈلدەپ خۇشپۇراق كېلىپ تۇرىدۇ. بۇ دەرەخلەر باشقا ئۆسۈملۈك-
لەرنى ئۆزىگە يېقىن يولاتمايدۇ، توپ-توپ ئۆسىدىغان بولغاچقا،
بەئەينى كىچىك ئارالغا ئوخشايدۇ. شىرال دەرىخى سادىق دوست.
ئەگەر سەن بىرەرسىدىن ئازار يەپ، راسا يىغلاپ قوسىغىڭنى بوشى-
تىۋالماقچى بولساڭ ھەم باشقىلارنى كۆرۈپ قالمىسۇن دېسەڭ، بۇ
دەرەخلىققە كىرسەڭ بولىدۇ. شىرال ئورمانلىغىدىن قارىغايلىقنىڭ-
كىدەك پۇراق كېلىپ تۇرىدۇ. ئورمانلىقنىڭ ئىچى ھەم دىمىق، ھەم
جىمجىت. لېكىن مۇھىمى، دەرەخلەر ئاسماننى توسۇۋالمايدۇ.
ئوڭدىسىغا يېتىپ، كۆك ئاسمانغا قانغىچە قارىيالايسەن. دەسلەپتە كۆز
ياشلىرىڭ توسۇۋېلىپ ھېچنېمىنى پەرق ئېتەلمەيسەن. بىر پەستىن
كېيىن، بۇلۇتلار ئۈزۈپ كېلىپ، تەسەۋۋۇرۇڭدىكى ھەممە نەرسىنى
شەكىللەندۈرىدۇ. بۇلۇت بىارام بولۇۋاتقانلىغىڭنى بىلىدۇ، سېنىڭ
بارلىق كىشىلەرنى چۆچۈتكەن ھالدا: بالا يۈتۈپ كەتتى، ئۇنى نەدىنمۇ
تاپارمىز، دېگۈزۈپ، ھېچكىم تاپالمايدىغان يىراق جايلارغا كەتكۈڭ
كېلىدۇ...... بۇنداق ئىشلارنىڭ سادىر بولماسلىغى، سېنىڭ بۇ يەردىن
ئايرىلماي، تىمچىقىنا يېتىپ بۇلۇتلارنىڭ ئۆزگىرىشىنى تاماشا قىلى-
شىڭ ئۈچۈن، بۇلۇتلار سېنىڭ تەسەۋۋۇرۇڭ بويىچە خىلمۇ-خىل

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئاجايىپ كورۇنۇشلەرنى پەيدا قىلىش ئارقىلىق سىنىنى بەزەلەيدۇ. ئۇپمۇ-ئوخشاش كورۇنىدىغان بولۇتلاردىن مۇرەككەپ ۋە خىلمۇ-خىل قىياپەتلەرنى كورەلەيسەن. بولۇتلارنىڭ نىملەرنى شەكىللەندۇرۇۋاتقانلىقىغا پۇتۇن دىققىتىڭ بىلەن قاراپ تۇرىسەن.

شىرال ئورمانلىقى جىمجىت. ئۇنىڭ ئۇستىگە دەرەخلەر ئاسماننى توسۇۋالمايدۇ. بۇ ئورمانلىقتىن ئىسسىق قارىغايلىق ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ......

ئۇ يەنە ئوت-چوپكە دائىر نۇرغۇن ئىشلارنى بىلىدۇ. ئۇ سايىدىكى ئوتلۇقتا ئوسكەن، كومۇشتەك پاقىراپ تۇرىدىغان چىغلارغا ئازار بەرمەيدۇ. بۇ چىغلارنىڭ باشلىرى يېنىك، ئوزىمۇ غەلىتىلا. ئۇلارنىڭ يىپەككە ئوخشاش يۇمشاق چېچەكلىرى شامالسىز ياشىيالمايدۇ. ئۇلار دائىم شامالنى كۇتۇپ تۇرىدۇ: شامال قايسى تەرەپكە چىقسا، ئۇلار شۇ تەرەپكە ئېگىلىدۇ. يەنە كېلىپ، بۇيرۇققا بوي سۇنغاندەك، ھەممىسى بىرلىكتە ئېگىلىدۇ. قارا يامغۇر ياغىدىغان بولسا، ئۇلار يوشۇرۇنىدىغان جاي تاپالماي، ئۇ ياق-بۇ ياققا ئىغاڭلىشىپ، يىقىلىشىپ، يەرگە چاپلىشىپ قالىدۇ. ئۇلارنىڭ پۇتى بولىدىغان بولسا، تىكىۋەتكەن بولار ئىدى، بەلكىم......لېكىن ئۇلار خۇپسەنلىك قىلىدۇ. يامغۇر توختىشى بىلەنلا، شاللاق چىغلار يەنە قايتىدىن شامالدا ئىغاڭلاشقا باشلايدۇ — شامال قايسى تەرەپكە چىقسا، شۇ تەرەپكە ئېگىلىدۇ......

بالىنىڭ ھەمراسى يوق، ئۇ ئەتىدىن-كەچكىچە مۇشۇ ساددا تەبىي مۇھىتتا ياشايدۇ. كوچمە دۇكاننى كورگەندىلا ئۇ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنتۇيدۇ، ھېچنەرسىگە قارىماي ئۇنىڭغا قاراپ چاپىدۇ. بۇ كوچمە دۇكانغا گەپ سىغمايدۇ، بۇ قانداقتۇ تاش، ئوت-چوپ ئەمەستە، بۇ كوچمە دۇكاندا نىملەر يوق دەيسىز!

بالا يۇگۈرۈپ ئۆيىگە كەلگەن چاغدا، كوچمە دۇكان ئۆينىڭ كەينىدىن هويلىغا كىرگەن ئىدى. ئورمان قاراۋۇلخانىسىدىكى ئۆيلەر دەرياغا قاراپ تۇرىدۇ، ئالدى تەرەپ ئۇدۇل دەريا قىرغىقىغا تۇتىشىدىغان ۋە سەل يانتۇلىشىپ بارىدىغان پەس يولغا ئايلانغان، دەريانىڭ ئۇ قېتىدا بولسا، دەريا سۈيى يالاپ تۇرىدىغان تىك قىرغاقتىن تارتىپ تاغ-ئىدىرلارنى قاپلىغان ئورمان لوڭقىدە چوقچىيىپ تۇرىدۇ، شۇڭا، ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا بارىدىغان يول پەقەت بىرلا — ئۆينىڭ كەينىدىن ئايلىنىپ كېلىش كېرەك. بالا ئۆز ۋاقتىدا يېتىپ كېلىپ خەۋەر قىلمىغان بولسا، كوچمە دۇكانىنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.

بۇ چاغدا، ئەر كىشىلەر ئۆيدە يوق ئىدى. ئۇلار سەھەردىلا ئۆز ئىشلىرىغا كەتكەن. ئاياللارلا ئۆي ئىشلىرى بىلەن بەنت ئىدى. بالا ھەر بىر ئۆيلۈكنىڭ ئىشىگىگە كېلىپ:

— كەلدى! كەلدى! كوچمە دۇكان كەلدى! — دەپ چۇقىرىدى.

ئاياللار قوزغىلىپ كېتىشتى، تىقىپ قويغان پۇللىرىنى ئىزلەپ تېپىشىپ، بىر بىرىدىن قېلىشماي ئۆيلىرىدىن يۈگۈرۈپ چىقىشتى. ھەتتا مومىسىمۇ بالىنى:

— قاراڭلار، ئۇنىڭ كوزى نىمىدىگەن ئوتكۈر! — دەپ ماختاپ قويدى.

بالا كوچمە دۇكاننى خۇددى ئۆزى ئېلىپ كەلگەندەك بەك خوش بولۇپ كەتتى. ئۇ ئۇلارغا بۇ خوش خەۋەرنى يەتكۈزەلىگەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنى بەختلىك ھېس قىلدى، شۇنداقلا، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە هويلىغا قاراپ يۈگۈرۈپ، ئۇلار بىلەن بىللە يوپۇقلۇق يۈك ماشىنىسىنىڭ ئېچىقلىق ئىشىگى ئالدىدا قىستىشىپ تۇرغانلىغى ئۈچۈنمۇ

ئۇزىنى بەختلىك ھىس قىلدى. لېكىن دۇكاننىڭ ئىشىگى ئالدىغا بېرىپلا، ئاياللار ئۇنى ئىسىدىن چىقىرىۋەتتى. ئۇلار ئۇنى ئەسلا يا نىمە قىلدۇ، ياڭزىمۇ-ياڭزا ماللار ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى قاماشتۇرۇۋەتتى-دە. ئاياللار ھەممىسى بولۇپ 3 كىشى يەنى بالىنىڭ مومىسى، بېكەي هاماچىسى (بالىنىڭ ئاپىسىنىڭ ئاچىسى، ئورمان قاراۋۇلخانىسىدىكى ئەڭ مۇھىم شەخس بولغان ئورمان نازارەتچىسى ئاروزقۇلنىڭ ئايىلى) ۋە ياردەمچى ئىشچى سېيدەخمەتنىڭ ئايىلى گۇلجامال ئىسىملىك چوكان (ئۇ كىچىك قىزىنى كوتىرىۋالغان) ئىدى. بارى-يوقى مۇشۇ 3 ئايال ئىدى. لېكىن ئۇلار ئالدىرىشىپ، نەرسە-كېرەكلەرنى ئۇ يان-بۇ يان ئۇرۇپ، ئالدى-كەينىگە قاراپ شۇنچىلىك قالايمىقانچىلىق پەيدا قىلدىكى، مال ساتقۇچى ئۇلاردىن تەرتىپ بويىچە بىر-بىرلەپ كېلىشنى، تەڭلا چۇرۇلداشماي بىر-بىردىن سوزلەشنى تەلەپ قىلىشقا مەجبۇر بولدى.

لېكىن مال ساتقۇچىنىڭ سوزى ئاياللارغا كار قىلمىدى. ئۇلار ئالدى بىلەن ھەممە نەرسىنى قۇچاقلاپ ئالدىغا تارتىشتى، ئارقىدىن تاللاشقا كىرىشتى، ئاخىردا تاللىۋالغان نەرسىلىرىنى قايتۇرۇۋەتتى. ئۇلار تاللىۋالغان نەرسىلىرىنى بىر چەتكە قويۇپ، كىيىپ بېقىشاتتى، تالىشاتتى، گۇمان قىلىشاتتى. ئۇلار ئوخشاشلا بىر ئىشنى نەچچە ئون قېتىملاپ ياندۇرۇپ-ياندۇرۇپ سورىشاتتى. بۇنى ياقتۇرمايتتى، ئۇنى قىممەت كورەتتى، يەنە بىرسىنىڭ بولسا رەڭگىنى ياراتمايتتى..... ئوغۇل بالا بىر چەتتە قاراپ تۇرۇپ، زېرىكىشكە باشلىدى، ئۇنىڭ دەسلەپتە مەلۇم ئالاھىدە شەيئىنى كورۇشكە ئىنتىزار بولغان قىزىقىشى يوقالدى، ئۇنىڭ كوچمە دۇكاننى كورگەندە پەيدا بولغان خوشاللىقىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى.

ئۆنىڭ نەزىرىدە، كوچىمۇ دۇكان تۈيۈقسىزلا تۈرلۈك ئەسكى-تۈسكىلەر بىلەن تولغان ئاددى ماشىنىغا ئايلىنىپ قالدى.

مال ساتقۇچىنىڭ قوشۇمىسى تۈرۈلدى: بۇ خوتۇنلار ھېچنەرسە ئالمايدىغان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى. ئۇ نىمىشقىمۇ تاغ-داۋانلار-دىن ئېشىپ، شۇنچە يىراق يەردىن بۇ يەرگە كەلگەن بولغىيتتى؟

ئويلىغاندەك، خوتۇنلارنىڭ كوڭلى سوۋۇشقا باشلىدى، ھەتتا زېرىكىپ قېلىشتى. ئۇلار ھەم ئوزئارا چۈشەندۈرۈشۈۋاتقاندەك، ھەم مال ساتقۇچىغا ئېيتىۋاتقاندەك قىلىپ، ئوزلىرىنى ئاقلىغىلى تۇردى. موماي بىرىنچى بولۇپ پۇلى يوقلۇغىدىن زارلاندى. پۇلۇڭ بولمىغاندىن كېيىن، مال ئالالمايسەن-دە. بېكەي ھامىماچا ئېرىنىڭ رۇخسىتىسىز چوڭراق نەرسىلەرنى سېتىۋېلىشقا پېتىنالمايتتى. ئۇ دۇنيادىكى بارلىق ئاياللار ئىچىدە ئەڭ بەختسىز ئايال ئىدى، ئۇنىڭ بالىسى بولمىغانلىغى ئۈچۈن، ئاروزقۇل ھاراق ئىچىپ مەس بولغاندا دائىم ئۇنى ئۇراتتى، بوۋاي بۇنىڭدىن قاتتىق ئازاپلىناتتى: بېكەي نىملا دىگەن بىلەن ئۇنىڭ قىزى-دە. بۇ دورەم، بېكەي ئۇششاق-چۈششەك نەرسە ۋە 2 شىشە ۋوتكا سېتىۋالدى. بۇ بىكاردىن-بىكار پۇل بۇزغانلىق، بۇ بالايى-ئاپەتلا ئېلىپ كېلىدۇ، خالاس. موماي تاقەت قىلالمىدى.

—نىمىشقا ئوزەڭگە ئوزەڭ بالا تاپماقچى بولىسەن؟—مال ساتقۇچى ئاڭلاپ قالمىسۇن دەپ، پەس ئاۋازدا شىۋىرلىدى ئۇ.

—ئوزەممۇ بىلمەن—، بېكەي قىسقىلا سوز بىلەن ئۇنىڭ گېپىنى بولۇۋەتتى.

—ھەي قاپاقۋاش!—موماي ئىچى قارىلىق قىلىپ ئاستا غودۇڭ-شۇپ قويدى، مال ساتقۇچى بولمىغان بولسا، ئالىبۇرۇنلا بېكەيگە

تەنبىھ بەرگەن بولاتتى. ئۇلار تىللىشىپمۇ قالغان ئىدى تېخى......

گۈلجامال ئىسىملىك چوكان پۇلنى ياندۇرۇۋالدى. ئۇ مال ساتقۇچىغا ئېرىنىڭ يېقىن ئارىدا شەھەرگە كىرىدىغانلىغىنى، شەھەردە پۇل لازىم بولىدىغانلىغىنى، شۇڭا پۇلنى خەجلىۋەتسە بولمايدىغانلىغىنى ئېيتقىلى تۇردى.

شۇ تەرىقىدە، ئۇلار كوچىمە دۇكاننىڭ يېنىدا قىستىلىشىپ يۈرۈپ، مال ساتقۇچىنىڭ دېگىنىدەك: "بىر ياماقلىق" مال ئېلىشىپ، ئۆز ئۆيلىرىگە مېڭىشتى. ھەي! مۇشۇمۇ تىجارەت بولدىمۇ؟ مال ساتقۇچى كېتىۋاتقان خوتۇنلارنىڭ ئارقىسىدىن بىرنى تۈكۈردى-دە، ئۇلار قالايمىقان قىلىۋەتكەن نەرسە-كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇپ، كەتمەكچى بولۇپ كەينىگە قاراپ ماڭدى. مۇشۇ چاغدىلا ئۇنىڭ كۆزى بالىغا چۈشتى.

—نىمە قىلىپ تۇرىسەن، سالپاڭ قۇلاق؟—دەپ سورىدى ئۇ بالىدىن. بالىنىڭ قۇلاقلىرى دىڭگايغان، بويىنى ئىنچىكە، بېشى يوغان ئىدى،—بىرەر نەرسە ئالاي دەمسەن؟ ئالىدىغان بولساڭ تېزرەك بول، بولمىسا دۇكاننى تاقىۋېتىمەن. پۇلۇڭ بارمۇ؟

مال ساتقۇچى بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ مۇنداقلا سوراپ قويغان ئىدى، لېكىن بالا ئەدەپ بىلەن:

—يوق، ئاكا، پۇلۇم يوق،—دەپ بېشىنى چايقىدى.

—مېنىڭچە، سېنىڭ پۇلۇڭ بار،—دېدى مال ساتقۇچى يالغاندىن ئىشەنمىگەندەك بولۇۋېلىپ، ئاۋازىنى سوزۇپ،—بىلىپ قوي، بۇ يەردىكىلەرنىڭ ھەممىسى باي، لېكىن ئەتەي كەمبەغەل قىياپەتتە كىرىۋالىسىلەر...... يانچۇغۇڭدىكى نىمە، پۇل ئەمەسمۇ؟

—پۇل ئەمەس، ئاكا—،دېدى بالا بايىقىدەكلا سەممىي، ئەستايى-

www.uyghurkitap.com

دىل قىياپەتتە، ئۇ يەنە توشۇك يانچۇغىنى ئۇرۇپ كورسەتتى (يەنە بىر يانچۇغى تىكىۋېتىلگەن ئىدى).
— ئۇنداقتا پۇلۇڭ چۈشۈپ قاپتۇ-دە. يۈگۈرۈپ كەلگەن يولۇڭغا بېرىپ ئىزلەپ باق. تېپىلىدۇ.
ئۇلار بىر پەس جىم بولۇپ قېلىشتى.
— سەن كىمنىڭ بالىسى؟ — مال ساتقۇچى يەنە سورىغىلى تۇردى، — مومىن بوۋاينىڭ، شۇنداقمۇ؟
بالا بېشىنى لىڭشىتتى.
— ئۇنىڭ نەۋرىسىغۇ دەيمەن؟
— ھەئە، — دەپ يەنە بېشىنى لىڭشىتتى بالا.
— ئاپاڭ قەيەردە؟
بالا ئۇنچىقمىدى. ئۇ بۇ ھەقتە سوزلەشنى خالىمايتتى.
— ئۇ سىلەر بىلەن پەقەت ئالاقە قىلمامدۇ؟ ئاپاڭنى بىلمەيسەن، راستمۇ؟
— بىلمەيمەن.
— داداڭنىچۇ؟ ئۇنىمۇ بىلمەمسەن؟
بالا زۇۋان سۈرمىدى.
— بۇ قانداق بولغىنى، ئاغىنە، ھېچنىمىنى بىلمەيدىكەنسەنغۇ، — دەپ مال ساتقۇچى چاقچاق قىلىپ ئەيىپلىدى، — راستىنلا شۇنداق بولسا مەيلى. مە، ئاله! — ئۇ بىر چاڭگال كەمپىتنى بالىغا ئۇزاتتى، — خوش، كەتتىم، — دىدى.
بالا ئىنزا تارتىپ قالدى.
— ئاله، ئال. ۋاقتىمغا كاشىلا قىلما. مەن كەتمىسەم بولمايدۇ.
بالا كەمپىتنى يانچۇغىغا سېلىپ، ماشىنىنىڭ كەينىدىن يۈگۈرۈپ،

www.uyghurkitap.com

ئۇنى يولغىچە ئۆزنىتىپ قويماقچى بولدى. ئۇ تەپسە تەۋرىمەيدىغان هورۇن پاخماق ئىت — بالتېكنى چاقىردى. ئاروزقۇل بۇ ئىتنى ئۇلتۇرۇۋېتىمەن دەپ تەھدىت سېلىپ تۇراتتى: ئۇ، بۇ ئىتنىڭ نىمىگە كېرىگى بار؟ دەيتتى. لېكىن بالىنىڭ بوۋىسى ئۇنىڭدىن بىر مەزگىل تەخىر قىلىپ تۇرۇشنى ئۆتۈنەتتى، بوۋاي قورۇقچى ئىتتىن بىرەرسىنى تاپقاندىن كېيىن بالتېكنى باشقا جايغا ئاپىرىۋەتمەكچى ئىدى. بالتېكنىڭ ھىچنەرسە بىلەن كارى يوق ئىدى، قوسىغى تويسىلا ئۇخلايتتى، قوسىغى ئاچسا بىرەر نەرسە بېرەرمىكىن دەپ، كىشىلەرگە كوزلىرىنى مولدۇرلىتىپ قارايتتى، ئوز ئادەم بولامدۇ ياكى يات ئادەم بولامدۇ، ئۇنىڭغا بىرەر نەرسە تاشلاپ بەرسىلا بولاتتى. بالتېك مانا مۇشۇنداق بىر ئەركەك ئىت ئىدى. لېكىن بەزىدە ئۇمۇ بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ، ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىن چاپاتتى. ئەلۋەتتە، ئۇ ئانچە ئۇزۇن يۈگۈرمەيتتى، بىرلا قوغلىۋەتسە، ئۇ قورقۇپ ئارقىسىغا بەدەر قاچاتتى. ئۇ ھەقىقەتەن بىر لالما ئىت ئىدى. لېكىن نىملا بولمىسۇن، ئىت بىلەن بىللە يۈگۈرۈش يالغۇز يۈگۈرگەندىن مىڭ ياخشى ئىدى. مەيلى قانداق بولسا بولسۇن، ئۇ بەرىبىر بىر ئىتتە......

بالا مال ساتقۇچىغا بىلىندۈرمەي، بالتېكقا ئاستىلا بىر تال كەمپىت تاشلاپ بەردى. "قۇلاق سال، — دىدى ئۇ ئىتقا، — بىزگە خېلى ئۇزۇن يۈگۈرەشكە توغرا كېلىدۇ." بالتېك يەنە كەمپىت بېرەرمىكىن دەپ ئاستا غىڭشىپ، قۇيرۇغىنى شىپاڭشىتىپ قويدى. لېكىن بالا ئۇنىڭغا كەمپىت بەرمەسلىك قارارىغا كەلدى: بۇنداق قىلسا باشقىلارنىڭ ئاچچىقى كەلمەمدۇ، كەمپىتنى ئىتقا تاشلاپ بەرسۇن دەپ بەرمىگەن تۇرسا.

مانا شۇ چاغدا، بالىنىڭ بوۋىسى كورۇندى. بوۋاي بالچىلىق مەيدانىغا بارغان ئىدى. بالچىلىق مەيداندىن بۇ تەرەپتە بولۇۋاتقان ئىشلارنى كورگىلى بولمايتتى، ئۇ بۇ يەرگە كەلگەندە كوچمە دۇكان تېخى ماڭمىغان ئىدى. بولمىسا، بالا سومكىغا ئىگە بولالمىغان بولاتتى. بۇ كۈنى بالىنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلدى.

بەزى چاتاقچى كىشلەر مومىن بوۋاينى ”چېپىلغاق مومىن“ دەپ ئاتىشاتتى، توت ئەتراپتىكى كىشلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنى تونۇيتتى، ئۇمۇ ھەممە ئادەمنى تونۇيتتى. مومىن بارلىق ئادەمگە، ھەتتا ئانچە تونۇشمايدىغان ئادەملەرگىمۇ ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى، يەنە ھەرقانداق كىشىنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىشقا دائىم تەييار ئىدى، شۇڭلاشقا، كىشلەر ئۇنىڭغا ”چېپىلغاق مومىن“ دىگەن لەقەمنى قويۇشقان ئىدى. لېكىن ئالتۇننى ئۇشتۇمتۇت بىكارغا بېرىۋەتكەندە كىشلەر ئۇنى قەدىرلىمەيدىغان بولۇپ قالغاندەك، ئۇنىڭ قىزغىنلىقىنى ھىچكىم قەدىرلىمەيتتى. ھىچقانداق كىشى مومىنگە ئۇنىڭدەك ياشانغان كىشلەرگە بىلدۇرۇشكە تېگىشلىك بولغان ھورمەتنى بىلدۇرمەيتتى. كىشلەر ئۇنىڭ بىلەن تەكەللۇپسىزلا ئالاقىلىشاتتى. ھەرقېتىم بۇغا ئەۋلاتلىرى ئىچىدىكى ئابرويلۇق بىرەر موتىۋەرنىڭ نەزىرىسى بولغاندا (مومىن دەل بۇغا ئەۋلادى ئىدى، ئۇ بۇنىڭ بىلەن تولىمۇ پەخىرلىنەتتى، ئۆزى بىلەن بىر ئەۋلات كىشلەر ئىچىدىكى ھەرقانداق ئادەمنىڭ نەزىرىسىنى قولدىن بەرمەيتتى)، كىشلەر ئۇنى مال سويۇش، ئىسسىق مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىش، ئۇلارنى ئاتتىن يولەپ چۈشۈرۈش، سىنچاي تۇتۇش، ھەتتا ئوتۇن يېرىش، سۇ توشۇش قاتارلىق ئىشلارغا سالاتتى. كاتتا نەزىرلەردە، تەرەپ-تەرەپتىن كېلىدىغان مېھمانلارنىڭ سانىغى يوق تۇرسا، قىلىدىغان ئىشلار ئاز

بولىدۇ دەمسىز؟ مومىننىڭ بېجىرىشىگە ھاۋالە قىلىنغانلىكى ئىشلارنى ئۇ ھەم تېز، ھەم ياخشى ئورۇنلايتتى، بۇنىڭ ئاساسىي سەۋەبى شۇ ئىدىكى، ئۇ باشقىلارغا ئوخشاش ھورۇنلۇق قىلمايتتى. بىر قېتىم، ئايىر كەتتىدىكى چوكانلار ئولۇپ كەتكەن ئەجدادىنىڭ نەزىرىسىنى قىلغاندا، نۇرغۇن مېھمانلارنى كۈتۈۋالدۇ، ئۇلار مومىننىڭ ھەممە ئىشنى كوكۇلدىكىدەك بېجىرگەنلىكىنى كورۇپ، ئىختىيارسىز ھەيران بولۇشۇپ:

"چېپىلغاق مومىن بولمىغان بولسا، قانداقمۇ قىلاتتۇق!" دېيىشىدۇ.

نەتىجىدە، نەۋرىسىنى ئېلىپ يىراق جايدىن يېتىپ كەلگەن بۇ بوۋاي چاي قايناتقۇچىغا ياردەمچى بولىدۇ، مۇشۇنداق ئورۇنغا چۇشۇرۇپ قويۇلسا ھەرقانداق ئادەمنىڭ جان-پېنى چىقمامدۇ؟ لېكىن مومىن بۇنداق ئىشلارغا پىسەنت قىلمايتتى.

چېپىلغاق مومىننىڭ مېھمانلار ئۇچۇن خىزمەت قىلىدىغانلىقىغا ھېچكىم ھەيران بولمايتتى، ئۇ شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك ئىدى، چۇنكى ئۇ ئەبدىل-ئەبەت چېپىلغاق مومىن-دە. ئوزىنىڭ شورى، كىم ئۇنى كورگەنلا ئىشقا چېپىلسۇن دېيتۇ! مۇبادا بىرەرسى تەئەججۇپ بىلەن ئۇنىڭدىن: "ئاقساقال، نىمىشقا خوتۇن خەقلەرگە ئىش قىلىشىپ بېرىسىز؟ پۈتۈن كەنتتىكى يىگىتلەر ئولۇپ توگىگەنمۇ-يا؟" دەپ سورىسا، مومىن:

"ئولگەن كىشى مېنىڭ قېرىندىشىم (ئۇ بۇغا ئەۋلاتلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئوزىنىڭ قېرىندىشى ھىساپلايتتى. ئەمىلىيەتتە باشقا مېھمانلارنىڭ ئولگۈچى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تېخىمۇ يېقىن ئىدي). ئۇنىڭ نەزىرىسىدە مەن خىزمەت قىلمىسام، كىم خىزمەت

قىلدۇ؟ بىز بۇغا ئەۋلاتلىرى ئەڭ دەسلەپكى ئەجدادىمىز — مۈڭگۈز-
لۈك بۇغا ئانىدىن تارتىپ قېرىنداش بولۇپ كەلگەن. ئەڭ ھۆرمەت-
لىك بۇغا ئانىمىز بىزگە مەيلى ھايات ئادەم ياكى خاتىرىدىكى
ئادەم بولسۇن، ئۆزئارا دوست ئۆتۈشنى تاپىلىغان......" دەپ
جاۋاپ بېرەتتى.

قاراڭلار، چېپىلغاق مومىن مانا مۇشۇنداق ئادەم!

چوڭ-كىچىك ھەممەيلەن ئۇنى سەنلەيتتى. ئۇنىڭ بىلەن چاقچاق-
لىشىشقا بولاتتى، بۇنى بوۋاي ئېغىر ئالمايتتى؛ ئۇنىڭغا پەرۋا
قىلمىسىمۇ بۇنىڭدىن ئۇ قىلچە ئاغرىنمايتتى. بەزىلەرنىڭ كىشىلەرنى
ئۆزىگە ھۆرمەت قىلىشقا مەجبۇرلاشنى بىلمەيدىغان ئادەمنى خەقلەر
كەچۈرمەيدۇ دېگىنى بىكار ئەمەس ئىكەن. ئۇ ئۇنداق قىلىشنى
بىلمەيتتى.

مومىن قولىدىن ئىش كېلىدىغان ئادەم ئىدى، ئۇ ياغاچچىلىق
قىلالايتتى، ئات جابدۇقلىرىنى ياسىيالايتتى، مەڭگەن دوۋىلىيە-
لەيتتى. ئۇ ياش ۋاقتىدا كولخوزدا ئىشلىگەندە، مەڭگەننى شۇنچە-
لىك ياخشى دوۋىلەيتتىكى، قىش كەلگەندە ئۇنى چوۋۇشقا كىشىنىڭ
كۆزى قىيمايتتى. شاقىراپ ياققان يامغۇر، ئۆدەككە سۇ يۇقمىغاندەك،
ئوت دوۋىسى ئۈستىدىن سىيرىلىپ چۈشۈپ كېتەتتى-دە، ئوتنىڭ ئىچىگە
ئۆتۈپ كەتمەيتتى، قار چۈشكەندىن كېيىنكى ئوت دوۋىسى كىشىگە
ئىككى تەرىپى قىيپاش ئوگزىنى ئەسلىتەتتى. ئۇرۇش مەزگىلىدە،
مومىن ئەمگەكچى جەڭچى سۈپىتىدە ماگنىتوگورسكىدا تامچىلىق قىلىپ،
ستاخانوۋچى بولغان. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئورمان قاراۋۇلخا-
نىسىدا دەرەخ كەسكەن، ئورمانغا قارىغان. نامدا ياردەمچى ئىشچى
دېيىلگىنى بىلەن، ئورمانغا ھەقىقى قارايدىغان كىشى مومىن ئىدى،

www.uyghurkitap.com

كۆيوغلى ئاروزقۇل كوپ ۋاقىتلاردا مېهماندارچىلىقتا كېتەتتى، باشلىقلار ئۇشتۇمتۇت كېلىپ قالغانىدىلا، ئۇنىڭ ئۆزى باشلىقلارنى ئورمانلىققا باشلاپ باراتتى. ئۇلارنى ئوۋ ئوۋلاشقا تەكلىپ قىلاتتى، مۇشۇنداق چاغلاردىلا ئۇ بۇ يەرنىڭ خوجايىنى بولۇۋالاتتى...... مومىن يەنە مال-چارۋىلارغا قارايتتى، ھەسەل ھەرىسى باقاتتى، ئەتىدىن-كەچكىچە تىنىم تاپماي ئىشلەيتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئۆمرى ئالدىراشچىلىق ئىچىدە دىگۈدەكلا ئۆتكەن بولسىمۇ، باشقىلارنى ئۆزىگە ھورمەت قىلدۇرۇشنى ئۆگىنىۋالالمىغان ئىدى.

مومىننىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىمۇ مويسىپىتلەرگە قىلچە ئوخشىمايتتى. ئۇنىڭدا سالاپەتمۇ، كىبىرمۇ يوق ئىدى، ئۇ قىلچىمۇ سۈرلۈك ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بەكمۇ يۇمشاق ئىدى، ئۇنىڭ ياخشىلىق قىلىپ يامانلىق كۆرىدىغان ئالاھىدىلىكى بىر قاراشتىلا بىلىنىپ تۇراتتى. ھەرقانداق دەۋر كىشىگە: "يامان ئادەم بولساڭ بولغىنىكى، ئاقكۆڭۈل بولما! دۇرۇس، يامان ئادەم بولساڭ بول!" دەپ تەلىم بېرىدۇ، مومىن بولسا ئۆزىنىڭ قىلغىنىنى ئۆزى تارتىدىغان، ھېچقانداق ۋاقىتتا تۈزەلمەيدىغان بىر ياخشىچاق ئادەم ئىدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن ھەمىشە كۈلكە يېغىپ تۇراتتى، يۈزلىرىنى قورۇق بېسىپ كەتكەن ئىدى، كۆزلىرى گويا: "قانداق؟ ماڭا بۇيرۇيدىغان بىرەر ئىشىڭىز بارمۇ؟ نېمە ئىشىڭىز بارلىقىنى ئېيتىپلا قويسىڭىز، دەرھال بىجا كەلتۈرىمەن......" دەۋاتقاندەك قاراپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ بۇرنى يۇمشاق، پاناق بولۇپ، قاڭشىرى يوق دىگۈدەكلا ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە بويىمۇ پاكار بولۇپ، ئوسمۇرلەردەكلا چاققان ئىدى.

ساقال-بۇرۇتلىرىنى ئېيتمايلا قويۇڭ. كۈلكىگە قالماقتىن باشقا

ئامال يوق. سىپ-سىلىق ئىگىگىنىڭ ئۈستىدە 2-3 تالىلا قىزغۇچ تۈك بار، ئۇنىڭدىكى ساقال-بۇرۇتىنىڭ ھەممىسى شۇ.

كوپ ھاللاردا، ساقاللىرى قويۇق ئۆسكەن، ئۈستىگە كەڭ قايرىما ياقىلىق يوغان جۇۋا، بېشىغا كىگىز قالپاق كىيگەن سالاپەتلىك بىر مويسىپىتنىڭ ئىگىرىگە كومۇش يالىتىلغان قاۋۇل ئاتقا مىنىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كورىسىز، بۇنداق كىشىنى كورگەندە ئەھۋال تامامەن باشقىچە بولىدۇ. سىز چوقۇم بۇنداق كىشىنى دانىشمەن، ئەۋلىيا دەپ ھىساپلايسىز، بۇنداق كىشىلەرگە ئېگىلىپ تازىم قىلىسىڭىزمۇ ئوڭايسىزلانمايسىز، بۇنداق كىشىلەر ھەممىلا يەردە ھورمەتلىنىدۇ. مومىن بولسا تۇغۇلغىنىدىن تارتىپلا چېپىلغاق مومىن، خالاس. بەلكىم، ئۇنىڭ بىردىن-بىر ئارتۇقچىلىغى باشقىلارنىڭ نەزىرىدە ئوزىنىڭ ئابرويىنى تووەنلىتىپ قويۇش (ئولتۇرۇشى جايىدا بولماي قېلىش، سوزى جايىدا بولماي قېلىش، جاۋاۋى جايىدا چىقماي قېلىش، كۇلكىسى جايىدا بولماي قېلىش......) تىن قورقماسلىق بولسا كېرەك. مۇشۇ نۇقتىدىن ئېيتقاندا، مومىننىڭ ئوزىمۇ ئويلاپ يەتمىگەنكى ئۇ ھەقىقەتەن ئاز ئۇچرايدىغان بەختلىك كىشى. بىرمۇنچە كىشىلەر باركى، ئۇلارنى كېسەللىك سەۋەۋى بىلەن ئولىدى دىگەندىن كورە، تىزگىنلىسىيەلمەيدىغان، ئوزلىرىنى مەڭگۇ قىينايدىغان ئارزۇ-ئارمانلىرى تۈپەيلىدىن ئولدى دىگەن توزۇك. ئۇلار ئوزلىرىنى ئەسلىدىكى تۇرقىدىن قاۋۇلراق كورسىتىش كويىدىلا بولىدۇ. (باشقىلارنىڭ ئوزىنى ئەقىللىق، سالاھىيەتلىك، چىرايلىق، يەنە كېلىپ سالاپەتلىك، ئادىل، كەسكىن دىيىشىنى كىممۇ خالىمىسۇن؟......)

لېكىن مومىن ئۇنداق ئادەم ئەمەس. ئۇ غەلىتە ئادەم، كىشىلەر

ئۇنىڭغا غەلىتە ئادەمگە مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىدۇ.

مومىننىڭ ناھايىتى ئاچچىغىنى كەلتۈرىدىغان بىر ئىش بولۇپ ئۆتكەن ئىدى. بىرقېتىم مەلۇم بىر كىشىنىڭ نەزىرىسىنى ئۆتكۈزۈشكە تەرەددۇت قىلىنىۋاتقاندا، ئۇ مەسلىھەتلىشىشكە تەكلىپ قىلىنماي قالدى..... بۇ ئىشقا ئۇنىڭ ناھايىتى ئاچچىغى كەلدى، كوڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. ئوزىنىڭ قالدۇرۇپ قويۇلغانلىقىغا ئەمەس، — بۇنداق يىغىندا ئۇ پەقەت كېلىپ ئولتۇرۇپ بېرەتتى، بەربىر ھېچقانداق نەرسىگە چىشى پاتمايتتى، — بەلكى قەدىمقى ئەنئەنىنىڭ بۇزۇپ تاشلانغانلىقىغا خاپا بولدى.

مومىنىڭمۇ ئوزىگە تۇشلۇق دەردى ۋە غەم-قايغۇسى بار، ئۇ دائىم كېچىلەردە يىغلايدۇ. بۇنى يات ئادەملەر بىلمەيدۇ. لېكىن، ئۆيدىكىلەر بىلىدۇ.

مومىن نەۋرىسىنىڭ كوچمە دۇكان يېنىدا ھاڭۋېقىپ تۇرغانلىقىنى كورۇپلا، بالىنىڭ نىمىدىن بېشى قېتىپ تۇرغانلىقىنى دەرھال چۇشەندى. لېكىن مال ساتقۇچى مېھمان-دە، ئاۋال ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىش كېرەك. شۇنىڭ بىلەن، بوۋاي تېزلا ئاتتىن چۇشۇپ، مال ساتقۇچىغا ئىككى قولىنى ئۇزاتتى:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، خوجايىن! — ئۇ چاقچاق ئارىلاش سوزلىدى: — مال كارۋىنىڭ تېچ-ئامانمۇ؟ سودا-سېتىق ئىشلىرىڭ ئوڭۇشلۇقمۇ؟ — مومىن مال ساتقۇچىنىڭ قولىنى قىزغىن سىلكىدى، — ھەش-پەش دېگىچە بىرمۇنچە ۋاقىت ئوتۇپ كېتىپتۇ، كورۇشمىگىلىمۇ خېلى ئۇزاق بولدى. ئامان بولغىن!

مال ساتقۇچى كۇلۇمسىرەپ ئۇنىڭ ئەۋارە ئۇستىۋېشىغا كوز يۇگۇرتتى: يەنىلا ھېلىقى يىرتىق بىرزىنت ئوتۇك، خوتۇنى تىكىپ

www.uyghurkitap.com

بەرگەن بوز ئىشتان، يىرتىق چاپان، كونا كىگىز قالپاق.
—كارۋانىغۇ ئامان-ئېسەن،—دېدى مال ساتقۇچى جاۋاپ بېرىپ،—يامان بولغىنى، سودىگەر مەھەللەگىلەرگە كەلسە، سىلەر ئورمانلىقتا، جىلغىدا قاچىسىلەر، ئۇنى ئاز دەپ، ئۇلۇش ئالدىدا جىنسىنى ساقلىغاندەك، خوتۇنلىرىڭلارغا ھەر بىر تىيىنىنى چىڭ ساقلاشنى تاپىلايسىلەر. بۇ يەردە مال دېگەن تاغدەك دۆۋىلىنىپ كەتسىمۇ، ھېچكىمنىڭ بىرەر ياماق خەجلىگۈسى كەلمەيدۇ.
—ئەيىپكە بۇيرۇما، جىگىرىم،—مومىن سەل خىجىل بولۇپ ئۆزرەخالىق ئېيتتى،—سېنىڭ كېلىشىڭنى بىلگەن بولساق، ھەرگىزمۇ كېتىپ قالمىغان بولاتتۇق. پۇلنىڭ يوقلۇغى يوق. كۈزدە ياغيۇنى ساتقاندىن كېيىن......
—نىمە دىسەڭ دەۋەر!—مال ساتقۇچى ئۇنىڭ سوزىنى بولۇۋەتتى،—مەن دېگەن سەن خەقلەرنى بىلىمەن، ھەممىڭ پىخسىق باي! تاغدا تۇرۇشسەن، يەر، قۇرۇق ئوت دېگەن قانچىلىك دىسەڭ شۇنچىلىك بار، توت ئەتراپىڭ ھەممىسى ئورمان، ئۇچ كۈندىمۇ ئايلىنىپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ. يەنە مال، ھەسەل ھەرىسى بېقىشىسەن، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ شۇنداق تۇرۇقلۇق، يەنە بىر ياماق خەجلەشكىمۇ كوزۇڭلار قىيمايدۇ. بولدى، يىپەك تاشلىق يوتقاندىن بىرنى ئالغىن، كىيىم تىكىش ماشىنىسىدىنمۇ ئاران بىرسى قالدى......
—ۋاي خۇدايىم، مەندە نەدىمۇ ئۇنچىۋالا كوپ پۇل بولسۇن!—مومىن ئۆزىنى ئاقلىدى.
—ئوھۇ، سېنىڭ گېپىڭگە كىم ئىشىنىدۇ؟ سەن ئوتۇپ كەتكەن پىششىق قېرىسەن! پۇلنى توپلاۋېرىپ نىمە قىلماقچى بولسەن؟
—ئەزىبىرايى خۇدا، راستلا پۇل يوق، مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىمىز

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئالدىدا قەسەم ئىچەي!
ــ بولدىلا، بۇ مەخمەلنى ئالغىن، ساڭا بىر ئىشتان چىقىدۇ.
ــ ئالغۇچىلىكىم بولسا، ئاللىبۇرۇن ئالغان بولاتتىم، مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىمىز ئالدىدا قەسەم ئىچەي......
ــ ھەيىيى، ساڭا گەپ قىلغاننىڭ پايدىسى يوق ئىكەن، ــ مال ساتقۇچى قولىنى سىلكىپ قويدى، ــ بۇ قېتىم كەلگىنىم بىكار كەتتى! ئاروز قول قەيەردە؟
ــ سەھەردىلا چىقىپ كەتكەن، ئاقسايغا بارسا كېرەك. چوپانلار بىلەن ئازراق ئىشى بار ئوخشايدۇ......
ــ ھە، مېھماندارچىلىقتا كېتىپتۇ ـ دە، ــ مال ساتقۇچى گەپنىڭ تېگىگە يەتتى.
بىر دەملىك غەيرى تەبىي جىمجىتلىق ھوكۇم سوردى.
ــ ئەيىپكە بۇيرۇما، جىگىرىم، ــ مومىن يەنە سوز باشلىدى، ــ خۇدا بۇيرۇسا، كۇزدە ياكيۇنى ساتقاندىن كېيىن......
ــ كۇز بولۇشقا خېلى بار تېخى!
ــ ئۇنداق بولسا، كەچۇرگىن، خۇدا ھەققى، مېنىڭ ئويۇمگە بېرىپ، بىر دەم ئولتۇرۇپ، چاي ـ پاي ئىچىپ كەتكىن.
ــ مەن چاي ئىچكىلى كەلگەن ئەمەس، ــ دەپ مال ساتقۇچى ئۇنىمىدى.
ئۇ يوپۇقلۇق يۇك ماشىنىسىنىڭ ئىشىكىنى يېپىۋېتىپ، بوۋاينىڭ يېنىدا ئىتنىڭ قولىغىنى تۇتۇپ، ماشىنىنىڭ كەينىدىن يۇگۇرۇشكە تەييار بولۇپ تۇرغان بالىغا بىر قارىۋېتىپ قوشۇپ قويدى:
ــ بالىنىڭ مەكتەپكە كىرىدىغان ۋاقتى بولۇپ قاپتۇ، ئۇنىڭغا بىرەر سومكا بولسىمۇ ئېلىپ بەرسەڭ بولاتتى، قانچە ياشقا كىردى؟

مومىننىڭ كاللىسىدىن: تەرسا مال ساتقۇچىدىن ئازراق بىر نەرسە سېتىۋالىماي قۇتۇلىغىلى بولمايدىغان ئوخشايدۇ، نەۋرەمگە راستىنلا بىر سومكا كېرەك، بۇ يىل كۈزدە بالا مەكتەپكە بارىدۇ، دىگەن بىر پىكىر چاقماق تېزلىگىدە ئۆتۈپ كەتتى.

— ھە، راست! — مومىن تووۋلىۋەتتى، — نىمىشقا ئويلىمىدىمكىنە، 7 ياش؟ ياق، 8 ياشقا كىردى.....كەل، بۇ ياققا كەل! — ئۇ بۇرۇلۇپ نەۋرىسىنى چاقىردى.

بوۋاي بىر ھازاغىچە يانچۇغىنى ئاختۇرۇپ، ساقلاپ قويغان 5 رۇبلىلىق پۇلنى چىقاردى. پۇل ئۇزاققىچە يانچۇقتا تۇرغان بولسا كېرەك، پۇرلىشىپ كەتكەن ئىدى.

— ئال، سالپاڭ قۇلاق، — دەپ مال ساتقۇچى شەيتانلىق قىلىپ بالىغا كوزىنى قىسىپ قويدى-دە، سومكىنى بالىغا بەردى، — ئوبدان ئوقۇ. بىلىم ئوتكىلىدىن ئوتەلمىسەڭ، ئومۇر بويى بوۋاڭ بىلەن جىلغىدىن چىقالمايسەن.

— جەزمەن ئوتەلەيدۇ، ئۇنىڭ كاللىسى ئىشلەيدۇ، — دىدى مومىن قايتۇرۇلغان پۇلنى ساناۋېتىپ. ئارقىدىن ئوڭايسىزلانغان ھالدا يېڭى سومكىنى تۇتۇپ تۇرغان نەۋرىسىگە قاراپ قويۇپ، ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىدى، — بۇ ئوبدان نەرسە، كۈزدە مەكتەپكە بارىسەن، — دىدى بوۋاي پەس ئاۋازدا.

بوۋىسى قوپال، كۈچلۈك قوللىرى بىلەن بالىنىڭ بېشىنى مېھرىۋانلارچە سىلىدى. بالا كىكىرتىگىگە تۇيۇقسىز بىر نەرسە قاپلاشقاندەك بولدى، ئۇ بوۋىسىنىڭ تولىمۇ جۇدەڭگۇ ئىكەنلىگىنى سېزىپ، كوڭلى بەكمۇ يېرىم بولدى. بوۋىسىنىڭ كىيىمىدىن چىققان ئالاھىدە پۇراق، ئۇچىسىدىن كېلىۋاتقان قۇرۇق ئوت پۇرىغي ۋە

www.uyghurkitap.com

ئەمگەكچىگە خاس تەر پۇرىغى بالىنىڭ بۇرنىغا ئۇرۇلىدى. سادىق، ئىشەنچلىك بوۋا! ئۇ بۇ بالىنى دۇنيادا بىردىن-بىر ياخشى كۆرىدىغان كىشى بولسا كېرەك، ئۇ ھەم ئاقكۆڭۈل، ھەم غەلىتە، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنى "چىپىلغاق مومىن" دەيدۇ...... بىراق، ئۇنىڭلىققا نېمە بوپتۇ؟ مەيلى ئۇ قانداق بولسۇن، ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق بىر بوۋىسىنىڭ بولغانلىقى ياخشى ئىش-دە.

بالا ئۆزىنىڭ مۇنچىۋالا خوشال بولۇپ كېتىشىنى ئۆزى-مۇ ئويلاپ باقمىغان ئىدى. ئىلگىرى ئۇ مەكتەپكە كىرىش توغرىسىدا ئويلاپ-مۇ باقمىغان. بۇرۇن، ئۇ باشقا بالىلارنىڭ تاغنىڭ ئۇ تەرىپىگە — سەن-كورسكى يېزىسىدىكى مەكتەپكە كېتىۋاتقانلىقىنى كورگەن ئىدى. ئۇ بوۋىسى بىلەن بىللە ئاتقا مىنىپ، ئۇ يەرگە بۇغا ئەۋلادىدىن بولغان بىرنەچچە ئابرويلۇق مويسىپىتنىڭ نەزىرىسىگە بارغان ئىدى.

سومكىغا ئىگە بولغاندىن تارتىپ، بالا سومكىنى قولىدىن چۈشۈرۈپ باقمىدى. ئۇ خوشاللىقىدىن قىن-قىنىغا پاتمىغان ھالدا، قورۇمان قاراۋۇلخانىسىدىكى بارلىق ئائىلىلەرنى ئارىلاپ، ئۆزىنىڭ سومكىسىنى داڭلاپ چىقتى. ئاۋال مومىسىغا كورسەتتى: "قارا، بوۋام ئېلىپ بەردى!" ئارقىدىن بېكەي ھاماچىسىغا كورسەتتى. ھاماچىسىمۇ خوش بولۇپ، ئۇنى ماختاپ قويدى، تېخى.

بېكەي ھاماچىسىنىڭ خوشال كۆڭلىرى ناھايىتى ئاز ئىدى. ئۇ ھەمىشە پەرىشان يۈرەتتى، ئۇنىڭ قەلبى ئۇچمەنلىك بىلەن تولغان ئىدى. ئۇنى پالاكەت بېسىپلا تۇرغاچقا، جىيەنىدىن خەۋەر ئېلىشقىمۇ ھەپىلىسى يوق ئىدى. مومىسىنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇنىڭ بالىسى بولغان بولسا، ئۇ باشقىچە بىر ئايال بولغان بولاتتى، ھەتتا ئۇنىڭ ئېرى ئاروزقۇلمۇ باشقىچە ئادەم بولغان بولاتتى، ئۇ چاغدا مومىن بوۋايمۇ

هازىرقىدەك بولماستىن، سوزسىز باشقىچە ئادەم بولغان بولاتتى.
هازىر، بوۋسىنىڭ 2 قىزى — بېكەي ۋە ئۇنىڭ سىڭلىسى يەنى بالىنىڭ ئاپىسى — بولسىمۇ، كوڭلى يەنىلا غەش ئىدى. بالىسى بولمىسا دەرۋەقە ياخشى ئەمەس، لېكىن بالىسىنىڭ بالىسى بولمىسا، ئەھۋال تېخىمۇ چاتاق. مومىسى مۇشۇنداق دىگەن ئىدى. تازىمۇ غەلىتە ئىش......

سومكىسىنى بېكەي هاماچىسىغا كورسىتىپ بولغاندىن كېيىن، بالا ياش گۇلجامالنىڭ ئويىگە بېرىپ، ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ كىچىك قىزىغا كورسەتتى. ئاندىن، ئۇ يەنە ئوتلاقنى كېسىپ ئوتۇپ، سېيدەخمەتنى ئىزلەپ كەتتى. ئۇ گىل رەڭ "توگە" تاشىنىڭ يېنىدىن يۇگۇرۇپ ئوتتى، بۇ تاپتا ئۇنىڭ "توگە"نىڭ دۇمبىسىگە ئۇرۇپ قويۇشقا چولىسى يوق ئىدى. ئۇ يەنە "ئىگەر"، "بورە"، "تانكا"نىڭ يېنىدىن ئوتۇپ، ئۇدۇل دەريانى بويلاپ چىغىر يولغا چىقتى، جىغانلىقتىن ئوتۇپ، ئوتى ئورۇلۇپ بولغان ئوتلاقنى بويلاپ مېڭىپ سېيدەخمەتنى تاپتى.

سېيدەخمەت بۇگۇن ئوزى يالغۇز ئىشلەۋاتاتتى. بالىنىڭ بوۋىسى ئوزىگە تەقسىم قىلىنغان يەرنىڭ ئوتىنى ئاللىقاچان ئورۇپ بولۇپ، ئاروزقۇلغا تېگىشلىك يەرنىڭكىنىمۇ ئورۇپ توگەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە قۇرۇق ئوتلارنىمۇ توشۇپ بولغان ئىدى، مومىسى بىلەن بېكەي هاماچىسى قۇرۇق ئوتلارنى بىريەرگە يىغاتتى، بوۋىسى دوۋىلەيتتى، بالا بولسا بوۋىسىغا ياردەملىشىپ ئوتنى هارۋىغا بېسىشىپ بېرەتتى. ئۇلار ئوتنى كالا قوتىنىنىڭ يېنىغا 2 دوۋە قىلىپ دوۋىلىدى. بۇ ئوت دوۋىلىرى رەتلىك بولۇپ، تاغاق بىلەن تاراپ قويغاندەك ئىدى. بوۋىسى ئۇلارنى ئوبدان بېسىپ قويغاچقا، ھەرقانداق قاتتىق يامغۇرمۇ ئوتۇپ كەتمەيتتى. ئىش شۇ تەرىقىدە داۋاملىشىۋې-

رەتتى. ئاروزقۇل ئۇتنى ئۇزى ئۇرماي، قېيناتىسىغا ئىتتىرىپ قوياتتى، نىملا دىگەن بىلەن، ئۇ باشلىق-دە. ئۇ دائىم بوۋايغا ۋەسىيدەخ-مەتكە: خالىسام، سىلەرنى هازىرلا بوشىتىۋېتىمەن، دەيتتى. بىراق، بۇ مەسىلىكتە دىگەن گەپ ئىدى. بوۋاينى هەيدىۋېتەلمەيتتى، بوۋاي كەتسە، ئىشنى كىم قىلىدۇ؟ بوۋاي بولماي باقسۇنچۇ قېنى! ئورمانلىقتىكى ئىشلار ئۇنداق ئاسان ئەمەس، بولۇپمۇ كۇز كۇنلىرى. بوۋاي، ئورمان دىگەن توزۇپ كېتىدىغان قوي پادىسى ئەمەس، لېكىن ئورمانغا سىڭدۇرىدىغان ئەجىر قوي پادىسىنىڭكىدىن ئاز بولمايدۇ، كۇنلەرنىڭ بىرىدە ئوت ئاپىتى يۇز بېرىدىغان بولسا، ياكى كەلكۇن كەلسە، دەرەخ قېچىپ كېتەلمەيدۇ، يوتكىلەلمەيدۇ، نەدە ئۇسكەن بولسا، شۇ يەردە نابۇت بولىدۇ، شۇڭلاشقا، ئورمانغا قارىغۇچى كىشى دەرەخلەرنىڭ نابۇت بولماسلىقىغا مەسئۇل بولۇشى كېرەك، دەيتتى. ئوخشاشلا، ئاروزقۇل سېيدەخمەتنىمۇ هەيدىۋەتمەيتتى، چۇنكى ئۇ ئىتائەتمەن كىشى ئىدى. ئۇنىڭغا هەرقانچە تەنبىھ بەرسىمۇ، ئۇ گەپ ياندۇرمايتتى. بىراق، بۇ ئىتائەتمەن هەم ساغلام يىگىت قەۋەتلا هورۇن، ئۇيقۇچان ئىدى. شۇڭا ئۇ ئورمان قاراۋۇلى بولۇپ قالغان. بوۋاينىڭ ئېيتىشىچە، كولخوزدا ئۇنىڭدەك يىگىتلەرنىڭ كوپىنچىسى ماشىنا، تىراكتۇر هەيدىيەلەيدىكەن. سېيدەخمەتچۇ، هەتتا ئوزىنىڭ ياكيۇلۇغىنى ئوت بېسىپ كەتسىمۇ چاتىغى يوق يۇرىۋېرىدۇ، گۇلجامال نائىلاج بالىسىنى كوتىرىپ يۇرۇپ، سەيلىكتە ئىشلەيدۇ.

بۇ قېتىممۇ سېيدەخمەت ئوت ئورۇش ۋاقتىنى كېچىكتۇرۇپ قويدى. ئالدىنقى كۇنى بوۋايمۇ ئۇنىڭغا كايىپ: "بۇلتۇر قىش، مېنىڭ ساقا ئەمەس، ئات-ئۇلاققا ئىچىم ئاغرىپ، قۇرۇق ئوتتىن

www.uyghurkitap.com

بولۇپ بەرگەن ئىدىم. ئەگەر بۇ يىلمۇ مەن قىرىنىڭ ئۇتىنى كوز-لەۋاتقان بولساڭ، راستىڭنى ئېيت، مەن ساڭا ئورۇپ بېرەي" دېدى. سېيدەخمەت بۇ سوزدىن تەسىرلىنىپ، بۇگۈن تاڭ سەھەردىلا ئوت ئورۇشقا كىرىشكەن ئىدى.

ئارقىسىدىن ئىتتىك-ئىتتىك كېلىۋاتقان ئاياق تاۋۇشىنى ئاڭلاپ، سېيدەخمەت ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ، يېڭى بىلەن يۈزىنى سۇرتۇپ سورىدى:

— نېمىگە كەلدىڭ؟ بىرسى مېنى چاقىردىمۇ؟

— ياق، مېنىڭ سومكام بار. قارا، بوۋام ئېلىپ بەردى. يېقىندا مەكتەپكە بارىمەن.

— مۇشۇنچىلىك ئىشقا يۈگۈرۈپ كەلدىڭ؟ — سېيدەخمەت قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — مومىن بوۋاي مۇنداق، — دەپ ئۇ بارماقلىرىنى چىكىسى يېنىدا ئايلاندۇرۇپ قويدى، — سەنمۇ شۇنداق ئىكەنسەن! ئەكەل، سومكاڭنى كورۇپ باقاي، — ئۇ سومكىنىڭ قۇلۇپىنى سىناپ بېقىپ، ئىچى-تېشىنى بىر قۇر كورۇپ چىقىپ، ئۇنى بالىغا قايتۇرۇپ بەردى-دە، كۈلۈپ بېشىنى چايقىدى، — سەن قايسى مەكتەپكە بار-ماقچىسەن؟ سېنىڭ بارىدىغان مەكتىۋىڭ نەدە؟

— قايسى مەكتەپكە دېگىنىڭ نېمىسى؟ ئەلۋەتتە، دىخانچىلىق مەيدانىنىڭ مەكتىۋىگە بارىمەن-دە!

— ئۇنداق بولسا، جىلىسايىغا بارىدىكەنسەن-دە؟ — دېدى سېيدەخ-مەت ھەيران بولۇپ، — تاغدىن ئوتۇپ ئۇ يەرگە بارغىچە بولغان ئارىلىق 5 كىلومېتىر كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن ئاز ئەمەس.

— بوۋام ئاتقا مىنگۈزۈپ ئاپىرىپ قويىمەن دەيدۇ.

— كۈندە ئاپىرىپ-ئەكېلىدۇ؟ بوۋاي خام خىيال قىپتۇ! ئۇنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئۇزى بىرىپ ئۇقۇغان بولسا تازا مۇۋاپىق بولاتتى. سەن بىلەن بىر
پارتىدا ئولتۇرسا، دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن بىللە قايتىپ كەلـ-
سەڭلار بولىۋېرىدۇ! — سېيدەخمەت ئۇچەيلىرى ئۈزۈلگۈدەك كۈلدى،
ئۇ مومىن بوۋاي نەۋرىسى بىلەن بىر پارتىدا ئولتۇرغان كورۇنۇشنى
كوز ئالدىغا كەلتۇرۇپ، بەكمۇ كۈلكىلىك ھىس قىلدى.

بالا ئوڭايسىزلىنىپ شۈك بولۇپ قالدى.

— چاقچاق قىلدىم! — سېيدەخمەت چۈشەندۈردى.

سېيدەخمەت بالىنىڭ بۇرنىغا ئاستا چېكىپ قويۇپ، بوۋىسى كىيـ-
گۈزۈپ قويغان شەپكىنىڭ چىكىلىكىنى تارتىپ كوزىگە چۈشۈرۈپ
قويدى. مومىن ئورمانچىلىق ئورگىنىدىن تارقاتقان شەپكىنى خىجىل
بولۇپ كىيمەيتتى ("مەن قانچىلىك ئادەمتىم؟ يا باشلىق بولىمسام.
ئوزەمنىڭ قىرغىز قالپىقىمنى ھەرگىزمۇ باشقا باش كىيىمگە تېگىشـ-
مەيمەن" دەيتتى). ھەتتا ياز كۈنلىرىمۇ مومىن بېشىغا ۋاقتى ئوتۇپ
كەتكەن ۋە چورىسىدىكى قارا تاۋار جىيەكلىرى ئوڭۇپ كەتكەن ئاق
قالپاقنى كىيىپ يۇرەتتى. قىش كۈنلىرى، ئۇ قەدىمچە مالاخاي
كىيەتتى. ئورمان ئىشچىلىرىنىڭ يېشىل شەپكىسىنى بولسا، ئۇ بۇرۇنلا
نەۋرىسىگە كىيگۈزۈپ قويغان ئىدى.

بالا ئوزى ئىلىپ كەلگەن خەۋەرنى سېيدەخمەتنىڭ مۇنداق
مەسخىرە قىلغانلىقىغا ناھايىتى خاپا بولدى. ئۇ قاپىقىنى تۇرۇپ،
شەپكىسىنى پىشانىسىگە سۇرۇپ قويدى. سېيدەخمەت ئۇنىڭ بۇرنىغا
يەنە چېكىپ قويۇشقا تەمشەلگەندە، بالا بېشىنى بۇراپ ئاچچىقلاندى:

— ماڭغىنا نېرى!

— ۋاي-ۋۇي، نىمانچە ئاچچىقلايسەن! — دەپ سېيدەخمەت
سوغاق كۈلۈپ قويدى، — خاپا بولما، سومكاڭ ناھايىتى بەلەن

ئىكەن، ــ ئۇ بالىنىڭ يەلكىسىگە ئاستا ئۇرۇپ قويدى، ــ قېنى، ئەمىسە يولۇڭغا ماڭ، مەن ئىشلەيمەن!

سېپىدەخمەت ئالقىنىغا بىرنى تۈكۈرۈپ، ئوغىغى بىلەن ئوت ئورۇشقا باشلىدى.

بالا ئۆيگە قاراپ يۈگۈرۈپ كەتتى، ئۇ يەنە ھېلىقى چىغىر يول بىلەن ماڭدى، ھېلىقى تاشلارنىڭ يېنىدىن ئۆتتى. ئۇنىڭ ھازىرچە تاشلار بىلەن ئويناشقا ۋاقتى يوق ئىدى. ئۇنىڭ قىممەتلىك يېڭى سومكىسى بار.

بالا ئۆزى بىلەن پاراڭلىششنى ياخشى كۆرەتتى. لېكىن بۇ قېتىم ئۇ ئۆزى بىلەن ئەمەس، بەلكى سومكىسى بىلەن پاراڭلىششقا باشلىدى: "سەن سېپىدەخمەتنىڭ كېپىگە ئىشەنمە، بوۋام ئۇنداق ئادەم ئەمەس. بوۋام بەك يۇۋاش، شۇڭا باشقىلار دائىم ئۇنى مەسخىرە قىلىدۇ. بەك يۇۋاش بولغانلىقى ئۈچۈن شۇنداق قىلىدۇ-دە. ئۇ ئىككىمىزنى باشلاپ مەكتەپكە ئېلىپ بارىدۇ. سەن مەكتەپنىڭ نەدىلىگىنى بىلەمسەن؟ ئانچە يىراقتا ئەمەس. ساڭا كۆرسىتىپ قوياي، قارا، قاراۋۇل تېغىنىڭ ئۈستىدە تۇرۇپ دۇربۇن بىلەن قارىساق كۆرەلەيمىز. يەنە ساڭا ئاق پاراخودۇمنى كۆرسىتىپ قويىمەن. بىراق، بىز ئالدى بىلەن كەپىگە بېرىشىمىز كېرەك. مېنىڭ دۇربۇنۇم شۇ يەردە، ئەسلىدە موزايغا قارىشىم كېرەك ئىدى، لېكىن مەن ھەر قېتىم ئاق پاراخوتقا قاراپ ئۇلتۇرىمەن. موزىيىم چوڭ بولدى ــ ئۇ يۈگۈرەيدىغان بولسا، ھەرقانچە، قىلىپمۇ توختىتالمايمەن. لېكىن ئۇ يەنە تېخىچە سىيرىنى ئېمىۋالىدۇ، سىيىر ئۇنىڭ ئانىسى، ئەلۋەتتە ئۆز سۈتىنى موزايىغا ئەمگۈزىدۇ-دە، بىلەمسەن؟ ئانا دېگەن ھەرقانداق چاغدا بالىسىدىن ھېچقانداق نەرسىنى ئايىمايدۇ. گۈلجامال شۇنداق دېگەن، ئۇنىڭ

بىر قىزچىغى بار......ھە، سۈت ساغىدىغان ۋاقىتتا ئاز قاپتۇ، سۈتنى سېغىپ بولغاندىن كېيىن، موزاي باقىلى بارىمىز، شۇ چاغدا، قاراۋۇل تېغىنىڭ ئۈستىگە چىقىمىز، تاغدىن ئاق پاراخوتنى كۆرگىلى بولىدۇ. مەن ئەسلىدە دۇربۇنىمۇ شۇنداق دېگەن ئىدىم. بىز ئەمدى ئۈچ كىشى بولدۇق ــ مەن، سەن ۋە دۇربۇن......“

بالا سوزلىگەچ ئۆيىگە كېتىۋاتماقتا. ئۇ سومكا بىلەن پاراڭلىشىشنى تولىمۇ ياقتۇرۇپ قالغان ئىدى، ئەسلىدە سومكىغا ئۇ بىلمەيدىغان ئۆزىگە ئالاقىدار ئىشلارنى سوزلەپ بەرمەكچى بولغان ئىدى، كۈتۈلمىگەن يەردىن كاشىلىغا ئۇچرىدى. ئات تۇيىغىنىڭ ئاۋازى بىلەن تەڭ، دەرەخلىقنىڭ كەينىدىن سۇر ئاتقا مىنگەن بىر ئادەم كورۈندى، بۇ ئاروزقۇل ئىدى. ئۇمۇ ئاتلىق ئۆيىگە كېتىۋاتاتتى. سۇر ئات ئالباش (بۇ ئاتقا ئاروزقۇلدىن باشقا كىشىنىڭ مىنىشىگە رۇخسەت قىلىنمايتتى)نىڭ ئىگەر-جابدۇقلىرى تەل، ئۇنىڭ يەنە تۇچ ئۈزەڭگىسى، ئۇلىگى ۋە جىلدىرىڭ-جىلدىرىڭ قىلىپ تۇرىدىغان كۇمۇش بىزەكلىرى بار ئىدى.

ئاروزقۇلنىڭ قالپىغى گەدىنىگە سۇرۇپ قويۇلغان بولۇپ، قىزىل، تار پېشانىسى كورۈنۇپ تۇراتتى. ئۇ ئىسسىقتا بوشىشىپ، ئات ئۈستىدە ئۇخلاپ قالغان ئىدى. رايون باشلىقلىرىنىڭ كىيىم ياقىزىدا سىغا تەقلىت قىلىپ تىكىلگەن يازلىق چىپەرقۇت چاپىنىنىڭ ئالدى ئېچىۋېتىلگەن ئىدى. ئاق كوينىكى شىمىدىن سىرتقا چىقىپ قالغان، ئۇنىڭ تەلەتىدىن راسا يەپ ئىچكەنلىگى كورۈنۇپ تۇراتتى. ئۇنىڭ جەزمەن بىر يەردە قىمىزنى بولۇشىغا ئىچىپ، گوشنى تويغىچە يەپ قايتىپ كېلىشى ئىدى.

ئەتراپتىكى پادىچىلار ھەر يىلى يازدا تاققا پادا باققىلى چىققاندا،

ئاروزقۇلنى ئۆيلىرىگە مېھمانغا چاقىراتتى. ئۇنىڭ نۇرغۇن كونا دوستلىرى، كونا تونۇشلىرى بار ئىدى. لېكىن ئۇنى مېھمانغا چاقىرىشتا مەقسەت بار ئىدى. ئارۇزقۇل كارغا كېلىدىغان ئادەم ئىدى، بولۇپمۇ ئۆي سالماقچى بولۇۋاتقان كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە شۇنداق ئىدى. بۇ كىشىلەر تاغدا تۇراتتى، مالنى تاشلاپ كېتەلمەيتتى، قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنى، بولۇپمۇ ياغاچنى قەيەردىن تېپىش كېرەك؟ بۇنىڭ چارىسى بار، ئاروزقۇلنىڭ كۆڭلىنى ئالالىساڭلا ئىشىڭ ھەل بولىدۇ. كېسىش مەنئى قىلىنغان ئورماندىن 2–3 تال ياغاچنى ئېلىپ كېتىۋېرىسەن. ئۇنداق قىلمايدىغان بولساڭ، مالنىڭ كەينىدىن تاغ ئىچىدە سەرسان بولۇپ يۈرۈۋېرىسەن، ئۆمۈر بويى ئۆيمۇ سالالمايسەن......

ئات ئۈستىدە ئېغىرلىشىپ مۈگدەپ ئولتۇرغان ئاروزقۇل پەرۋاسىز ھالدا، سېپتا ئوتۇگى بىلەن ئۈزەڭگىگە دەسسەپ يېتىپ كەلدى.

بالا سومكىسىنى پۇلاڭلىتىپ ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلگەندە، ئۇ قاتتىق چوچۇپ، ئاتتىن يىقىلىپ چۈشكىلى قىل قالدى.

—ئاروزقۇل تاغا، مېنىڭ سومكام بار! يېقىندا مەكتەپكە باردىم. قاراڭ، سومكامنى!

—ۋاي! كاساپەت! —ئاروزقۇل ئالاقزادە بولغان ھالدا ئاتنىڭ چۇلۋۇرىنى تارتىپ، ئاغزىنى بۇزۇپ تىللىدى.

ئۇ مەس كۆزلىرى بىلەن بالىغا قارىدى:

—بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن، نەدىن كەلدىڭ؟

—ئۆيگە كېتىۋاتىمەن، مېنىڭ سومكام بار، مەن ئۇنى سېيىدەخمەتكە كۆرسىتىپ كەلدىم، —دىدى بالا ئاۋازىنى تىترەتمەي.

— بوپتۇ، يۇگۇر، ئۇينا! — دەپ ئاروزقۇل ئۆكشۈپ قويۇپ، ئات ئۈستىدە ئىغاڭلىغان پېتى يولىغا راۋان يولدى. ئۇنىڭ ئۇنىداق نەس سومكا بىلەن نىمە چاتىغى! يەنە ئاتا-ئانىسى تاشلىۋەتكەن بۇ بالىنىڭ يەنى خوتۇنىنىڭ بۇ جىيەنىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن نىمە ئالاقىسى بار! تەقدىر دائىم ئۇنىڭ بىلەن قېرىشىۋاتقاندەك ئىدى، خۇدا ئۇنىڭغا بىرەرمۇ ئوغۇل بەرمىدى، باشقىلارغا بولسا سېخىلىق قىلىپ، ئارتۇقلۇق قىلغۇدەك دەرىجىدە بەردى......

ئاروزقۇل ھاسىرىغان پېتى ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى. ئىچىنىش ۋە ئۆچمەنلىكتىن ئۇنىڭ نەپىسى بوغۇلدى. ئۇ ئۆزىگە ئىچىندى، دۇنيادا ياشاپ ھېچقانداق ئىز قالدۇرالمىغىنىغا ئىچىندى؛ ئۇنىڭ تۇغماس خوتۇنىغا، بۇ قاغىش تەككۈر خوتۇنغا ئۆچلۈكى كەلدى، توي قىلغىلى ئۇزاق يىللار بولغان بولسىمۇ، خوتۇنى ھامىلدار بولمىدى......

”سەل تۇرۇپ ئەدىۋىڭنى بەرمىسەم!“ دەپ ئاروزقۇل گوشلۇك مۇشتۇمىنى چىڭ تۈگۈپ، ئىچىدە ھەيۋە قىلدى، غوڭشىدى، ئاۋازىنى چىقىرىپ يىغلاپ تاشلىماسلىققا تىرىشتى. ئۇ ئۆيىگە بېرىپلا خوتۇنىنى ئۇرماقچى بولدى. ھەر قېتىم ئاروزقۇل مەس بولسىلا خوتۇنىنى ئۇراتتى. كالىغا ئوخشايدىغان بۇ ئەبلەخ دەرت ۋە ئۆچمەنلىك ئىچىدە بارغانسىرى ئەخمەقلىشىپ كېتىۋاتاتتى......

بالا ئاتنىڭ ئارقىسىدىن چىغىر يول بىلەن كېتىۋاتاتتى، ئۇ ئالدىدا كېتىۋاتقان ئاروزقۇلنىڭ بىردىنلا يوق بولۇپ كەتكىنىگە ھەيران قالدى. ئەسلىدە، ئاروزقۇل ئاتتىن چۈشۈپ، ئاتنىڭ چۇلۋۇرىنى قويۇۋېتىپ، قويۇق ئوتلار ئارىسىدىن دەريا بويىغا كەتكەن ئىدى. ئۇ ئىگىشىپ، ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى يېپىپ، بېشىنى

ئۆچىگە تىققىنىچە سەنتۈرۈلۈپ كىتىۋاتاتتى. ئۇ دەريا بويىغا بىرىپ، زوكـزىيىپ ئولتۇردى ـ دە، سۇنى چاكگاللاپ ئىلىپ يۈزىنى يۇغىلى تۇردى.

"هاۋا بەك ئىسسىپ كەتكەچكە، بىشى ئاغرىغان ئوخشايدۇ،" ئاروزقۇلنىڭ هەركىتىنى كورۇپ، شۇنداق هوكۇم قىلدى بالا. ئۇ ئاروزقۇلنىڭ يىغلىغانلىغىنى، هەرقانچە قىلىپمۇ ئۇزىنى بىسۇالالماي قاتتىق يىغلىغانلىغىنى بىلمەيتتى. ئاروزقۇل يىغلىغان ئىدى، چۈنكى ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلگەن بالا ئۇنىڭ بالىسى ئەمەس ئىدى، ئۇ سومكىسىنى كوتىرىپ يۈگۈرۈپ كەلگەن بۇ بالىغا كوڭۈلگە ياققۇدەك بىرنەچچە ئىغىز گەپمۇ قىلالمىدى.

(2)

قاراۋۇل تىغىنىڭ چوققىسىدىن توت ئەتراپتىكى مەنزىرىلەر كورۇنۇپ تۇرىدۇ. بالا دۇم يىتىۋىلىپ، دۇربۇننى كوزىگە تۇتۇپ تەكشەۋاتاتتى. بۇ دۇربۇن هەربىدە ئىشلىتىلىدىغان يۇقۇرى گىرادۇسلۇق دۇربۇن بولۇپ، بىر قىتىم بوۋىسىنىڭ ئورمان قاراۋۇل- خانىسىدا ئۇزاق مۇددەت خىزمەت قىلغانلىغىنى تەقدىرلەش يۈزىسىدىن ئۇنىڭغا تەقدىم قىلىنغان ئىدى. بوۋايىنىڭ دۇربۇن بىلەن خوشى يوق ئىدى، ئۇ: "مىنىڭ كوزۇم دۇربۇندىن قىلىشمايدۇ" دەيتتى. لىكىن نەۋرىسى دۇربۇننى ياخشى كورۇپ قالدى.

بۇ قىتىم ئۇ دۇربۇن ۋە سومكىسىنى ئىلىپ تاققا چىقتى.

دەسلەپتە، دۈربۈندا مەنزىرىلەر مىدىرلاپ، ھېچ نەرسىنى كۆرگىلى بولمىدى، بىردەمدىن كېيىن، ھەممە نەرسە بىردىنلا ناھايىتى ئېنىق كۆرۈندى ۋە مىدىرلاشتىن توختىدى. بۇ ھەممىدىن قىزىق ئىدى. ئۇ دۈربۈننىڭ توغرىلانغان نۇقتىسىدىن يوتكىلىپ كېتىشىدىن قورقۇپ، نەپىسىنى قىسىپ، گويا بۇ گۈزەل مەنزىرىنى ئۆزى ياراتقاندەك، زوق بىلەن تاماشا قىلىشقا باشلىدى. بىردەمدىن كېيىن، ئۇ دۈربۈننى باشقا ياققا قارىتىۋېدى، تەگشەلگەن نۇقتىسى بۇزۇلۇپ كېتىپ، يەنە ئېنىق كۆرۈنمەي قالدى. ئۇ يەنە باشقىدىن توغرىلاشقا مەجبۇر بولدى.

بۇ يەردە تۇرسا ئەتراپتىكى ھەممە نەرسىنى كۆرگىلى بولاتتى. ھەتتا ئاسماندىن باشقا ھەرقانداق ئەڭ ئېگىز قارلىق تاغ چوققىلىرىنىمۇ كۆرگىلى بولاتتى. بۇ چوققا بارلىق تاغلارنىڭ ئارقىسىدا، بارلىق تاغلارنىڭ ئۈستىدە، پۈتكۈل يەر شارىنىڭ ئۈستىدە ئىدى. قارلىق تاغدىن سەل تۆۋەنىدىكى تاغلار قويۇق ئورمان بىلەن قاپلانغان بولۇپ، ئۈستى تەرىپىدە قارا ئارچىلار، تۆۋەن تەرىپىدە كەڭ يوپۇرماقلىق دەرەخلەر ئۆسكەن. كۆڭەي تاغ بولسا قۇياشقا بېقىپ تۇراتتى؛ تاغ باغرىدا ياۋا ئوتتىن باشقا ھېچنەرسە يوق ئىدى. كۆلنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كىچىكرەك تاغلارنىڭ قاپتاللىرى تاش بىلەن تولغان بولۇپ، تاپ-تاقىر ۋە تىك ئىدى. بۇ تىك تاغ قاپتاللىرى سايغىچە سوزۇلغان، ساي بولسا كۆل بىلەن تۇتاشقان. ئۇ تەرەپتە يەنە ئېتىز-ئېرىق، باغ، كەنتلەر..... تۇراتتى، تېرىلغان زىرائەتلەر سارغىيىپ، يىغىم ۋاقتى يېقىنلىشىپ قالغان. يىكاپلار قويرۇغىدىن چاڭ-توزاڭ چىقىرىپ، چاشقانغا ئوخشاش چاپماقتا. كۆز يېتىدىغان يەرنىڭ ئەڭ يىراق چېتىدە، سايلىقنىڭ كەينىدە، چوخچىيىپ تۇرغان

www.uyghurkitap.com

كولدىن كوكۇش نۇر چاقنىماقتا. ئۇ ــ ئىسسىق كول، ئۇ يەردە سۇ ئاسمان بىلەن تۇتىشىپ كەتكەن. ئۇنىڭدىنمۇ نېرىراقتا بولسا ھېچنەرسە يوق. تىنىق كول سۇيى يالتىراپ تۇرىدۇ، كولدە جىمجىتلىق ھوكۇم سۇرمەكتە. قىرغاقتىكى دولقۇنلاردىن كوتىرىلگەن ئاق كوپۇكچىلەرنىڭ ئاستا مىدىرلاۋاتقىنىلا بىلىنەر ـ بىلىنمەس كورۇنۇپ تۇرىدۇ.

بالا بۇ نىشانغا ئۇزاققىچە قاراپ تۇردى. "ئاق پاراخوت تېخى كەلمىدى، ــ دىدى ئۇ سومكىسىغا، ــ ئەمدى مەكتىۋىمىزگە قاراپ باقايلى."

بۇ يەردىن تاغنىڭ ئارقىسىدىكى ھىلىقى خوشنا ئويمان يەر ئوپ ـ ئوچۇق كورۇنىدى. دۇربۇندا ھەتتا ئويىنىڭ ئالدىدىكى دەرىزىنىڭ تۇۋىدە ئولتۇرغان بىر موماينىڭ قولىدىكى بىرىك يىپمۇ ئېنىق كورۇندى.

جېلساي ئويمانلىغىدا دەرەخ يوق، بەزى جايلىرىدا بىرنەچچە توپ كېسلگەن قېرى قارىغايلا بار ئىدى. ئوتموشتە بۇ يەر ئورمانـ لىق ئىدى. ھازىر بۇ يەردە كاھىش ئوگزىلىك قوتانلار رەت ـ رەت سېلىنغان بولۇپ، دوۋە ـ دوۋە قاپ ـ قارا قىغلار ۋە شال پاخاللىرى كورۇنۇپ تۇراتتى. بۇ يەردە سۇت فېرمىسىنىڭ نەسىللىك سىيىرلىرى بېقىلاتتى. قوتاندىن ئانچە يىراق بولمىغان جايدا قىسقىغىنا بىر كوچا بار بولۇپ، بۇ كوچا چارۋىچىلار تۇرىدىغان كىچىك بازار ئىدى. كوچا يانتۇلۇقتىن تۇۋەنگە سوزۇلغان بولۇپ، كوچىنىڭ ئاخىرىسىدا تۇرار جايغا ئوخشمايدىغان بىر كىچىك ئوي تۇراتتى. بۇ 4 يىللىق تۇزۇمدىكى باشلانغۇچ مەكتەپ ئىدى. يۇقۇرى يىللىقلاردىكى ئوقۇغۇچىلار دولەت دىخانچىلىق مەيدانىدىكى يېتىپ ئوقۇيدىغان

مەكتەپتە ئوقۇيتتى. بۇ يەردىكى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇيدىغانلار- نىڭ ھەممىسى ئۇششاق بالىلار ئىدى.

ھەر قېتىم بالىنىڭ كېلى ئاغرىپ قالغاندا، بوۋىسى ئۇنى ئاشۇ بازارغا دوختۇرغا كورسەتكىلى ئېلىپ باراتتى. ھازىر بالا پۈتۈن دىققىتى بىلەن دۇربۇندا ھېلىقى مەكتەپكە قاراشقا باشلىدى: ئۇنىڭ ئوگزىسى بېغىررەڭ كاھىش بىلەن يېپىلغان، قىڭغىيىپ قالغان تۇرخۇن يېتىمسىراپ تۇرىدۇ، مەكتەپنىڭ ئىشىگىگە "مېكتېپ" دېگەن خەت يېزىلغان ئۇزلىرى ياسىۋالغان تاختا ئېسىلغان. ئۇ خەت تونۇمايتتى، لېكىن ئۇ ۋۇۋسكىغا يېزىلغىنى جەزمەن مۇشۇ خەتلەر، دەپ پەرەز قىلدى، دۇربۇندا ئەڭ كىچىك بولغان، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمىگۇدەك دەرىجىدە كىچىك بولغان نەرسىلەر — ئاقلانغان تامغا ئويۇلغان خەتلەر، توت ئەتراپىغا بىر نەرسىلەر چاپلانغان دەرىزىلەر، پېشايۋاندىكى ئىگىز-پەس، چىپار تاختىلارغىچە ھەممە نەرسە ئېنىق كورۇنۇپ تۇراتتى. ئۇ ئوز خىيالىدا سومكىسىنى كوتىرىپ ئۇ يەرگە بېرىپ، ھازىر قۇلۇپلاقلىق تۇرغان ھېلىقى ئىشىكتىن كىردى. بۇنىڭ كەينىدىن، ھېلىقى ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا نېمىلەر باردۇ؟

مەكتەپنى كورۇپ بولغاندىن كېيىن، بالا دۇربۇننى قايتىدىن كولگە يوتكىدى. لېكىن ئۇ يەردە ھەممە نەرسە ئاۋالقىدەكلا ئىدى. ئاق پاراخوت يەنىلا كورۇنمەيتتى. ئۇ ئورۇلۇپ، كولگە ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇردى ۋە دۇربۇننى بىر ياندا قويۇپ، تاغ ئاستىغا قاراشقا باشلىدى. تۆۋەندە، تاغ باغرىدا، ئۇزۇن، تار جىلغىدا شىددەت بىلەن ئېقىۋاتقان تاشلىق دەريادىن كومۇش نۇر چاقنايتتى. دەريا بىلەن ياندىش بىر يول ئەگرى-بوگرى سوزۇلۇپ، يانتۇلۇق ئەگىگەن دوخمۇشتا دەريا بىلەن بىللە غايىپ بولاتتى. دەريانىڭ

ئۇ قىرغىقىدىكى تىك قىيا دەرەخ بىلەن قاپلانغان. سان ـ تاشتىكى كېسىش مەنئى قىلىنغان ئورمان مۇشۇ يەردىن باشلىناتتى، قېلىن ئورمان ئىگىزگە قاراپ، قارلىق تاغ باغرىغىچە سوزۇلغان ئىدى. ئەڭ ئۈستىدە قارىغاي ئۆسكەن بولۇپ، قارىغايلار توق رەڭلىك چوتكىلارغا ئوخشاش، تاش بىلەن قارنىڭ ئوتتۇرىسىدا چوخچىيىپ، تاغ چوققىلىرىدا ھەيۋەت بىلەن قەد كوتىرىپ تۇراتتى.

بالا ئورمان قاراۋۇلخانىسىنىڭ ھويلىسىدىكى ئۆيلەرنى، كەپە ۋە يان ئۆيلەرنى مەسخىرە بىلەن كۆزىتىشكە باشلىدى. يۇقۇرىدىن قارىغاندا، ئۇلار ھەم كىچىك ھەم ئاجىز كورۈنەتتى. ئورمان قاراۋۇلخانىسىنىڭ كەينىدىكى تېخىمۇ يىراقراقتىكى دەريا بويىغا قاراپ، ئۇ ئوزىگە تونۇشلۇق بولغان تاشلار ـــ "توگە"، "بورە"، "ئىگەر"، "تانكا" ـــ نى تونۇۋالدى. بۇ تاشلارنىڭ ئىسمىنى ئۇ ئۆزىجى قېتىم قاراۋۇل تېغىدا تۇرۇپ دۇربۇن بىلەن قارىغان چېغىدا قويغان ئىدى.

بالا كەپسىزلىك بىلەن كۆلۈپ قويۇپ، ئورنىدىن تۇردى ـ دە، ھويلا تەرەپكە قارىتىپ بىر تال تاش ئاتتى. تاش تاغ قاپتىلىغا چۈشتى. ئۇ يەنە بۇرۇنقى جايىغا ئولتۇرۇپ، دۇربۇن بىلەن ئورمان قاراۋۇلخانىسىنى ئىنچىكىلەپ كۆزىتىشكە باشلىدى. دەسلەپتە، ئۇ دۇربۇننى كوزىگە تەتۈر تۇتۇپ قارىدى، ئۆيلەر ناھايىتى يىراقلاپ، ئويۇنچۇق قۇتىسىدەك بولۇپ قالدى، يوغان يۇمۇلاق تاش كىچىك بولۇپ كورۈندى. بوۋىسى دەريانىڭ تېيىز يېرىدە ياسىغان كولچەك تېخىمۇ كۆلكىلىك بولۇپ، قۇشقاچنىڭ پۇتىچىلىك كورۈندى. بالا كۆلۈمسىرەپ بېشىنى قاشلاپ قويۇپ، دەرھال دۇربۇننى ئوڭ تۇتۇپ، ئارىلىقىنى تەڭشەپ، ئوزى ياخشى كورىدىغان تاشلارغا قارىتىپ، ئەڭ يۇقۇرى گىرادۇسقا توغرىلىدى، شۇنىڭ بىلەن، "توگە"، "بورە"،

"ئىگەر"، "تانكا" دۇربۇننىڭ ئەينىكىگە يېقىن كېلىپ، ئاجايىپ بولۇپ كۆرۈندى: ئۇلارنىڭ يېرىقلىرى ۋە كەمتۈك يەرلىرى بار ئىكەن، ئىككى تەرىپىدە بولسا بېغىر رەڭ مۇخ داغلىرى تۇرۇپتۇ، بىراق، مۇھىمى، بۇ تاشلار ئۇ ئويلاپ چىقارغان ھايۋانلارغا بەك ئوخشايدۇ-دە، "پاھ، سەن قانداق 'بورىسەن'! ئاۋۇ 'تانكا'چۇ، يارايسەن!......"

يۇمۇلاق تاشنىڭ كەينىدىكى تېيىز يەردە بوۋىسى ياسىغان كۆلچەك بار ئىدى. قىرغاقتىكى بۇ يەر دۇربۇندا ئېنىق كۆرۈنەتتى. سۇ جىددىي ئېقىۋاتقان جايىدىن ئۇدۇل بۇ كەڭ كەتكەن سايلىقىغا كېلىپ، تېيىز يەردە ئاق كۆپۈك چىقارغاندىن كېيىن، ئارقىسىغا قايتىپ جىددىي ئېقىنغا قوشۇلاتتى. تېيىز يەردىكى سۇ تىنزغا كېلەتتى، لېكىن ناھايىتى ئىتتىك ئاقىدىغان بولغاچقا، ئۇنىڭچىلىك بالىنى تامامەن ئاققۇزۇپ كېتەلەيتتى. سۇنىڭ ئېقىتىپ كېتىشىدىن قورقۇپ، بالا دائىم قىرغاقتىكى سوگەتلەرگە ئېسىلىپ (سوگەت دەريانىڭ لېۋىدە بولۇپ، شاخلىرىنىڭ بىر قىسمى قىرغاقتا، يەنە بىر قىسمى دەرياغا ساڭگىلاپ تۇراتتى)، ئاندىن سۇغا كىرەتتى. بۇنىڭ نىمىسىنى سۇ ئۈزۈش دىگىلى بولسۇن؟ ئاتنى باغلاپ قويغاندەكلا بىر ئىش-دە، ئۇنىڭ ئۈستىگە يەنە بىرمۇنچە كوڭۇلسىزلىكلەرگە يولۇقاتتى، تىل ئىشتەتتى! مومىسى بوۋىسىنى ئەيىپلەپ: "ئۇ دەريادا ئېقىپ كېتىدۇ، ئۇ چاغدا، ئۆزىدىن كۆرسۇن، مېنىڭ كارىم يوق. بۇنداق بالىنى ھەتتا تۇققان ئاتا-ئانىسىمۇ تاشلىۋەتتى. ماڭا ئۇنىڭ لازىمى يوق. باشقا ئىشلىرىمۇ ئېشىپ-تېشىپ تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭغا قارىيالمايمەن" دەيتتى.

ئۇنىڭغا نىمە دىيىش كېرەك؟ مومايىنىڭ ئېيتقانلىرىنىڭمۇ ئاز-تولا

يولى باردەك قىلاتتى. لېكىن، بوۋاينىڭ بۇ بالىغا ئىچى ئاغرىيتتى. دەريا ئىشكىنىڭ ئالدىدىلا، موماي ھەرقانچە قورقۇتقان بىلەنمۇ، بالا يەنىلا سۇغا كىرىپ ئوينايتتى. مۇشۇنداق ئەھۋالدا، مومىن بالىنى ئامان-ئىسەن سۇ ئۈزسۇن دەپ، دەريانىڭ تېيىز يېرىدە تاشتىن كۆلچەك ياساپ بەرگەن ئىدى.

تاشلارنى سۇ ئېقىتىپ كەتمىسۇن دەپ، مومىن بوۋاي تاش ئارىلىرىدىن ئاختۇرۇپ، يوغان تاشلارنى تاللاپ توشۇپ كېلىپ، سۇ ئىچىدە قۇچاقلاپ كوتىرىپ يۈرۈپ، بىر تال-بىر تالدىن قوپۇرۇپ چىقتى. كۆلچەكنى سۇ تاشلارنىڭ ئارىسىدىن ئېقىپ كىرىپ، يەنە ئېقىپ چىقىپ كېتەلەيدىغان قىلىپ ياسىدى. ئىككىسىنىڭ ئاستىدا بىرنەچچە تاللا ساقىلى بولغان بىچارە، ئاۋاق بوۋاي شىمىلىرى ھول بولۇپ بەدىنىگە چاپلىشىپ قالغان ھالدا، كۈن بويى مۇشۇ كۆلچەك بىلەن ھەپىلەشتى. ئاخشاملىرى ياتقاندا بولسا، پالەچ بولۇپ قالغاندەك، پۇت-قوللىرىنى مىدىرلىتالماي قالدى، توختىماي يوتەلدى، بېلىنىمۇ رۇسلىيالمىدى. بۇنىڭ بىلەن مومايىنىڭ قەھرى-غەزىۋى تاشتى.

— كىچىك ئەخمەقنىڭغۇ نىمىلا دىگەن بىلەن يېشى كىچىك، لېكىن سەن قېرى ئەخمەقنىڭ نىمە قىلغىنىڭ بۇ؟ سەن بۇنچىۋالا جېنىڭنى تىكىپ نىمە مەقسەتكە يەتمەكچى؟ ئۇنىڭغا تاماق، كىيىم بەرگىنىمىزمۇ يەتمەمدۇ؟ سەن بولساڭ ئۇنى ئوز ئەركىگە قويۇپ بېرىسەن. ھەي، بۇنداق كېتىۋەرسە، چاتاق چىقماي قالمايدۇ......

نىملا بولمىسۇن، تېيىز يەردىكى كۆلچەك ناھايىتى ئوبدان ياسالدى. ھازىر بالا قورقماي سۇ ئۈزىۋېرىدۇ. ئۇ سوگەت شېخىغا ئېسىلىپ قىرغاقتىن چۈشۈپ، يۈرەكلىك ھالدا سۇغا سەكرەيدۇ.

ئۇ سۇدا ئۈزگەندە جەزمەن كوزىنى يۇمايدۇ. چۈنكى بېلىق سۇدا ئۈزگەندە كوزى دائىم ئوچۇق تۇرىدۇ. ئۇنىڭدا بېلىقتا ئايلىنىپ يىراقلارغا ئۈزۈپ كەتسەم، دەيدىغان غەلىتە بىر ئوي بار ئىدى.

ھازىر ئۇ دۇربۇندا كولچەككە قاراۋېتىپ، ئۆز خىيالىدا كوينەكنى، ئىشتىنىنى سېلىۋېتىپ، يالىڭاچلىنىپ سەل دۈگدىيىپ، ئارقىدىن سۇغا شۇڭغىدى. تاغدىكى دەريا سۈيى ھەمىشە سوغاق بولىدۇ، سۇغا ئەمدىلا كىرگەندە ئۇ نەپەس ئالالماي قالدى، لېكىن بىر ئازدىن كېيىن ئۆگىنىپ قالدى. ئۇ يەنە ئۆز خىيالىدا سوگەت شاخلىرىغا ئېسىلىپ، بېشىنى توۋەنگە قىلىپ قايناملغا سەكرىدى، سۇ شار-شۇر قىلىپ ئۇنى قوينىغا ئالدى، ئۇنىڭ قوسىقى ئاستىدا، پۇتىنىڭ ئۈستىدە، دۈمبىسىدە سۇ شىددەت بىلەن ئاقماقتا ئىدى. تاشقىرىدا سۇنىڭ گۈلدۈرلىگەن ئاۋازى ئاڭلانسىمۇ، سۇنىڭ ئاستىدا، ئۇنىڭ قۇلىقىغا شىلدىر-شىلدىر قىلغان ئاۋازلا ئاڭلاندى. ئۇ كوزلىرىنى يوغان ئېچىپ، سۇ ئاستىدا كورگىلى بولىدىغان بارلىق نەرسىلەرنى كورمەكچى بولدى. ئۇ كوزىنى چىمچىقلاتتى، كوزى سەل ئاغرىغاندەك بولدى، لېكىن ئۇ مەغرۇرانە قىياپەتتە ئۆزىگە كۈلۈپ قويدى، ھەتتا سۇ ئىچىدە تېخى تىلىنى چىقاردى. ئۇ بۇنى مومىسىغا كورسىتىش ئۈچۈن قىلدى. بۇنداق قىلىش ئارقىلىق ئۇ مومىسىغا ئۆزىنىڭ ھەرگىز چوكۇپ كەتمەيدىغانلىقىنى، قورقۇشنىڭ قىلچە ھاجىتى يوقلۇقىنى بىلدۈرمەكچى بولدى. كېيىن ئۇ تۇتۇپ تۇرغان سوگەت شېخىنى قويۇۋەتتى-دە، سۇ ئۇنىڭغا ئۇرۇلۇپ كېلىپ، ئۇ ئىككى پۇتىنى كولچەكتىكى تاشلارغا تىرەپ تۇرۇۋالغانغا قەدەر ئۇنى توختىماي يۇمىلاتتى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ نەپىسى توختاپ قالغىلى تاس قالدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ بىرلا سەكرەپ سۇدىن قىرغاققا

يامىشىپ چىقىپ، قايتىدىن سوگەتلىككە قاراپ يۈگۈردى. مۈشۈ تەرىقىدە نۇرغۇن قېتىم تەكرارلىدى. ئۇ ئاخىر بېرىپ بىر بىلىقىقا ئايلىنىدىغان بولسا، بوۋىسى ياساپ بەرگەن كولچەكتە بىر كۈندە يۈز قېتىم يۈيۈنۈشقىمۇ رازى ئىدى. ئۇ قانداقلا قىلىپ بولمىسۇن، جەزمەن بىلىققا ئايلانماقچى......

بالا قىرغاقىقا بىر پەس قارىغاندىن كېيىن، يەنە دۇربۇننى ئۆزىنىڭ هويلىسىغا توغرىلىدى. چوجىلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يۈرگەن مېكىيان ۋە كوركىلەر، ياغاچقا يولەپ قويۇلغان پالتا، ئىس چىقىۋاتقان ساماۋار، ئامبارىدىكى تۇرلۇك نەرسىلەر شۇنچىلىك چوڭ، شۇنچىلىك يېقىن كورۇندىكى، ئۇ ئىختىيارسىز هالىدا تۇتماقچى بولۇپ قولىنى ئۇزاتتى. تۇيۇقسىز، ئۇ قورقۇپ كەتتى. دۇربۇندا چوڭايتىلىپ پىلدەك كورۇنگەن قوڭۇر موزاي غەم تارتماي تانىغا يېيىقلىق كىيىمنى چاينىماقتا ئىدى. موزاي هوزۇرلانغان بولسا كېرەك، كوزلىرى قىسلىپ، جاۋغىيىدىن شولگىيى توختىماي ئېقىپ تۇراتتى — مومايىنىڭ كوينىگىنى ئاغزىغا تولدۇرۇپ چايناش موزايغا بەك ياققان بولسا كېرەك.

"ئاپلا! بەچچىغەر!" بالا دۇربۇننى تۇتقىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ قولىنى پۇلاڭلاتتى ۋە "هەي، يوقال، ئاڭلىدىڭمۇ، تېز يوقال! بالتېك، بالتېك! (بالا دۇربۇندا ئىتىنىڭ هويلىنىڭ بۇرجىگىدە بىخارامان ياتقانلىقىنى كورگەن ئىدى) ئۇنى چىشلە، چىشلە!" دەپ، ئۇمىتسىزلەنگەن هالدا ئىتقا بۇيرۇق بەردى. لېكىن بالتېك قۇلىقىنى مىدىرلىتىپمۇ قويمىدى. ئۇ هېچقانداق ئىش يۈز بەرمىگەندەك سايىدا يېتىۋەردى.

مۇشۇ بىر مىنۇت ئىچىدە، مومىسى ئويىدىن چىقىپ قالدى. ئۇ

كوز ئالدىدا يۇز بەرگەن ئىشنى كورۇپ ئىككى قولى بىلەن مەيدى-
سىگە مۇشتلىدى ۋە دەرھال سۇپۇرگىنى ئېلىپ موزايغا ئاتتى. موزاي
قاچتى، مومىسى موزاينىڭ كەينىدىن قوغلىدى. بالا دۇربۇندا بولۇپ
ۋاتقان ۋەقەلەرگە قاراپ تۇردى، ئۇ باشقىلار مېنىڭ تاغدا تۇرغانلى-
قىمنى كورۇپ قالمىسۇن دەپ، ئولتۇرۇۋالدى. موماي موزاينى
قوغلىۋېتىپ، تىللىغىنىچە ئارقىسىغا ياندى، ئۇ غەزەپلەنگەنلىكى ۋە
بەك قاتتىق يۇگۇرۇۋەتكەنلىكى ئۇچۇن توختىماي ھاسىرايتتى. بالا
دۇربۇندا مومىسىنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرغاندەكدەك، ھەتتا ئۇنىڭ
بىلەن بىللە تۇرغاندىكىدىنمۇ ئېنىق كورۇپ تۇراتتى. ئۇ ئىكرانىدا
ئادەمنىڭ يالغۇز يۇزىنىلا كورسەتكەندەك قىلىپ، دۇربۇننى مومىسىغا
توغرىلىدى. ئۇ مومىسىنىڭ سېرىق كوزلىرىنىڭ غەزەپتىن قىسىلغان-
لىقىنى، قورۇق بېسىپ كەتكەن يۇزلىرىنىڭ پوكانىدەك قىزىرىپ
كەتكەنلىكىنى كوردى. كىنولاردا ئاۋاز تۇيۇقسىز يوقىلىپ كەتكەنگە
ئوخشاش، مومىسىنىڭ كالپۇكى دۇربۇندا ئاۋازسىز مىدىرلاپ، شالاڭ
چىشلىرى كورۇنۇپ تۇراتتى. موماينىڭ نېمىلەرنى دەپ ۋاقىراۋاتقان-
لىقىنى يىراقتا بىلگىلى بولمايتتى، لېكىن بالا مومىسى ئوزىنىڭ
يېنىدا سوزلەۋاتقانغا ئوخشاش، ئۇنىڭ سوزلىرىنى توغرا ۋە ئېنىق
ئاڭلاۋاتقاندەك بولدى. ۋايجان! موماي تازا قاتتىق تىللاۋاتىدۇ. بالا
ئۇنىڭ تىللىغانلىرىنى يادلاپ بېرەلەيدۇ: ”خەپ قاراپتۇر. قايتىپ
كەلگەندە ئەدىۋىڭنى بەرمىسەم. بوۋاڭنىڭ يۇزىنىمۇ قىلمايمەن. مەن
ساڭا بۇ قاغىش تەككۇر دۇربۇننى تاشلىۋەت دەپ قانچە رەت
ئېيتتىم. سەن ھازىر يەنە تاقتا چىقىۋالدىڭ. ھېلىقى جوۋاينىمەك
پاراخوت ئوڭتۇرۇلۇپ كەتسۇن، كويۇپ كەتسۇن، چوكۇپ كەتسۇن.
ئىلاھىم......“

بالا ئېغىر تىنىدى. ئۇ يېڭى سومكا سېتىۋالغان، مەكتەپكە قانداق بېرىشنى خىيال قىلىۋاتقان كۈنلەردە، يەنە موزايغا قارىسۇنمۇ؟......

موماي تېچلانمىدى. ئۇ توختىماي تىللاپ، موزاي چايناپ يىرتىۋەتكەن كوينەكنى قارىماقتا ئىدى. گۈلجامال قىزنى كوتىرىپ ئۇنىڭغا قاراپ كەلدى. موماي ئۇنىڭغا ھال ئۇقۇپ يەنە قايناپ كەتتى. ئۇ تاغ تەرەپكە قاراپ مۇشتىنى پۇلاڭلىتاتتى. ئۇنىڭ سوڭەكلىرى بورتۇپ چىققان قارامتۇل مۇشتى تەھدىت بىلەن دۇربۇندا مىدىرلايتتى: "ئۇ بۇ نەس دۇربۇننى ئوينىغلى تۇرۇپتۇ. ھىلىقى بېشىڭنى يەيدىغان پاراخوت ئوڭتۇرۇلۇپ كەتسۇن، كويۇپ كەتسۇن، چوكۇپ كەتسۇن ئىلاھىم......"

ھويلىدىكى ساماۋار قايناپ كەتتى. دۇربۇندا ساماۋارنىڭ ئاغزىدىن پۇقۇراپ ھور چىقىۋاتقانلىقى كورۇنۇپ تۇراتتى. بېكەي ھاماچا ساماۋارنى ئالغىلى چىقتى. تىللاش يەنە باشلاندى، مومىسى موزاي چاينىۋەتكەن كوينەكنى ئۇنىڭ كوزىگە تىقتى: "قارا، جىيەنىڭ قىلغان ئوبدان ئىشنى!"

بېكەي ھاماچا دەسلەپتە ئۇنىڭغا تەسەللى بەردى، ئۇنى بەزلىدى. بالا ئۇنىڭ نىمىلەرنى دىگەنلىكىنى پەملىدى. ھەقىچان بۇرۇنقىغا ئوخشاش: "ئوزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ ئاپا. ئۇ تېخى كىچىك، بىر ئىشنى بىلگۈچىلىكى يوق تۇرسا، ئۇنى قانداق قىلاتتىڭىز؟ ئۇ بۇ يەردە ئوزى يالغۇزلا، يا ئۇنىڭ ھەمرالىرى يوق. كىچىك بالىغا ۋاقىراپ ئۇنى قورقۇتقانىنىڭ نىمە پايدىسى بار؟" دىگەندۇ. مومىسى چوقۇم ئۇنىڭغا: "ماڭا ئۇگەتمەيلا قوي. سەن ئوزەڭ بىرنى تۇغۇپ كوروپ باق، ئۇ چاغدا، سەن بالىنى قانداق باشقۇرۇشنى بىلىسەن. ئۇ دائىم تاققا چىقىۋېلىپ نىمىش قىلىدۇ؟ موزايغا قارىسا بولمامدۇ؟

ئۇ ئۇ يەردىن نىمە تاپماقچى؟ شاللاق ئاتا ـ ئانىسنى تاپماقچىمۇ؟ ئۇنى تېپىپ قويۇپ ئۆز يوللىرىغا كېتىشكەن ھىلىقى ئىككىسىمۇ؟ ساڭىغۇ ياخشى، تۇغماس......“ دەپ جاۋاپ بەرگەندۇ.

شۇنچە يىراق ئارىلىقتىنمۇ، بالا دۇربۇندا بىكەي ھاماچىسىنىڭ ياداڭغۇ يۈزلىرىنىڭ تاتىرىپ، تىترەپ كەتكەنلىگىنى كوردى، ھاماچىسىنىڭ ئۇگەي ئانىسىدىن قانداق ئوچ ئالىدىغانلىغى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى: ”ئۇزەڭگە قاراپ باقە، دەللە، سەن نەچچە ئوغۇل، نەچچە قىز تۇغدۇڭ؟ سەن ئۆزەڭ قانچىلىك نىمىتىڭ!“

جىدەل ـ ماجرا باشلاندى. موماي خورلىنىپ ۋاقىراپ ـ جاقىراپ كەتتى. گۇلجامال نەسىھەت قىلىپ، ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويۇشقا كىرىشتى. ئۇ مومايىنى قۇچاقلىۋېلىپ ئويگە ئەكىرىپ كەتمەكچى بولدى، لېكىن مومايىنىڭ تېخىمۇ ئوغىسى قايناپ كەتتى، ئۇ ھويلىدا سارائىدەك يۈگۈرۈپ يۈرەتتى. بىكەي قايىنىغان ساماۋارنى كوتىرىپلا، قايناقسۇ توكۇلۇپ كېتەرمۇ دىمەي يۈگۈرۈپ دىگۇدەك ئويگە كىرىپ كەتتى. موماي ھالىدىن كېتىپ بىر ياغاچقا ئولتۇرۇپ ھوكىرىگىلى تۇردى، ئۇ كوڭلى بۇزۇلغان ھالدا ئۆزىنىڭ بىتەلەيلىگىدىن زارلىناتتى. ئۇ بالىنى ئاللىقاچان ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەن ئىدى، ئۇ خۇدانىمۇ قوشۇپ دۇنيادىكى پۈتكۈل نەرسىنى تىللاپ چىقتى. ”مېنى تىللاۋاتامسەن؟ مېنى قانچىلىك نىمىتىڭ دىدىڭما؟“ دەپ، موماي ئۇگەي قىزىغا غەزەپ بىلەن ھوكىرىدى: ”خۇدايىم مېنى جازالىمىغان بولسا، مېنىڭ بەش بوۋىغىمنى ئېلىپ كەتمىگەن بولسا، بىردىن ـ بىر ئوغلۇم ئون سەككىز يېشىدا ئۇرۇشتا ئوق تېگىپ قازا تاپمىغان بولسا، ئەڭ قەدىرلىك بوۋىسىيم تايگار پادا باقىلى چىقىپ شۇۋىرغاندا مۇزلاپ ئۇلمىگەن بولسا، مەن سەنلەردەك ئور ـ

مانغا قارايدىغانلارنىڭ ئارىسىدا يۈرەتتىمۇ؟ مەن ساڭا ئوخشاش تۇغماسمۇ؟ قىرىغان چېغىمدا سىنىڭ دادىڭ ــ مەتۇ مومىن بىلەن بىللە ئۆتەتتىممۇ؟ خۇدا بولمايلا قال، نىمە قىلغىنىمغا مېنى شۇنداق جازالايسەن؟"

بالا دۇربۇننى كوزىدىن ئېلىپ ھەسرەت بىلەن بېشىنى ساڭگىلات-تى. "ئەمدى ئويگە قانداق بارارمىز؟" دەپ سومكىسىغا پىچىرلىدى ئۇ. "بۇلارنىڭ ھەممىسى مەن بىلەن نەس موزاي تېرىسىغان بالا. دۇربۇن، سىنىڭمۇ ھەسسەڭ بار. سەن دائىم مېنى ئاق پاراخوتقا قاراشقا ئۈندەيسەن. سەندىمۇ گۇنا بار".

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ توت ئەتراپىقا سەپ سالدى. ھەممە ياق تاغ ــ تىك چوققا، تاش، ئورمان. پاقىراپ تۇرغان سۇ يۇقۇرىدىن، مۇزلۇقلاردىن ئاۋازسىز ئېقىپ مۇشۇ يەرگە، تۆۋەنگە چۈشكەندىلا، دەريادا مەڭگۈ شاقىراپ تۇرۇش ئۈچۈن ئاۋاز چىقارغاندەك قىلىدۇ. تاغچۇ، ئۇ شۇنچىلىك ھەيۋەتلىك، شۇنچىلىك چەكسىز. ئۇ تۇيۇقسىز ئوزىنىڭ ئىنتايىن ئەرزىمەس، ئىنتايىن يىتىم ئىكەنلىگىنى، باشقىلار ئۇنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەنلىگىنى ھىس قىلدى. پەقەت تاغلارلا ئۇنىڭغا ھەمرا، تاغلار، كوز يەتكۈسىز تاغلار.

كۈن كول تەرەپكە قىيسايدى، ھاۋا خېلى سالقىنلىدى. شەرق تەرەپتىكى يانتۇلۇقنى دەسلەپكى قىسقىغىنا سايە قاپلىغان ئىدى. كۈن ئاستا-ئاستا پاتقىلى تۇردى، يانتۇلۇقتىكى سايىمۇ ئاستا-ئاستا تۆۋەنگە ــ تاغ باغرىغا سىلجىدى. ھەركۈنى مۇشۇ چاغدا، ئىسسىق كولدە ئاق پاراخوت كورۈنەتتى.

بالا دېمىنى چىقارماي، دۇربۇننى ئەڭ يىراق جايغا توغرىلىدى. ئاق پاراخوت! ئۇ شۇ تاپتا ھەممىنى ئۇنتۇدى. ئۇ تەرەپتە، ئالدىدا،

كوپ-كوك ئىسسىق كولدە ئاق پاراخوت ئاخىر كۆرۈندى. دەل ئۆزى! ئۇنىڭ قاتار تۇرخۇنلىرى بار، گەۋدىسى ئۇزۇن، ئۆزى ھەيۋەتلىك ھەم چىرايلىق. ئۇ كولدە خۇددى تارىنىڭ ئۈستىدە سىرىلىۋاتقاندەك مەزمۇت، تۈپ-تۈز كېتىۋاتماقتا. بالا دەرھال دۇربۇنىنىڭ ئەينىكىنى كوينىكىنىڭ ئېتىكى بىلەن پاكىز سۈرتۈپ، دۇربۇننى يەنە بىر قېتىم توغرىلىدى. پاراخوت ئەمدى تېخىمۇ ئېنىق-راق كۆرۈندى. پاراخوتنىڭ دولقۇنلارنى يېرىپ، ئارقىسىدا سۈزۈك، ئاپئاق بۇژغۇن قالدۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بالا ئاق پاراخوتقا پۈتۈن دىققىتى بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ قولىدىن كېلىدىغان بولسا، ئۇ ئاق پاراخوتتىكى يولۇچىلارنى كۆرۈش ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن يېقىنراق كېلىشىنى تەلەپ قىلغان بولاتتى. لېكىن بۇ ئىش پاراخوتنىڭ خىيالىغىمۇ كىرمەيتتى. ئۇ ھەيۋەت بىلەن، ئاستا ئۆز يولىدا كېتىۋاتماقتا، ئۇنىڭ قەيەردىن كېلىپ، قەيەرگە كېتىۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى.

پاراخوتقا ئۇزاقىچە قاراپ تۇرۇشقا بولىدۇ، بالا قانداق قىلىپ بېلىققا ئايلىنىپ، دەريا بىلەن پاراخوتقا ئۈزۈپ بېرىشنى ئۇزاقتىن بېرى ئويلاپ كەلمەكتە......

بىر قېتىم، ئۇ قاراۋۇل تېغىدا تۇرۇپ كوپ-كوك ئىسسىق كولدە كېتىۋاتقان ئاق پاراخوتنى تۇنجى قېتىم كورگەندە، گۈزەل مەنزىرىدىن ئۇنىڭ يۈرەكلىرى ئويناپ كەتكەن ئىدى. ئۇ شۇ زامات ئۆزىنىڭ دادىسى — ئىسسىق كولدىكى ماتروسنى مۇشۇ ئاق پاراخوتتا دەپ ھوكۇم قىلغان ئىدى. ئۇ شۇنداق بولۇشىغا ئىشىنەتتى، چۈنكى ئۇ شۇنداق بولۇشىنى بەكمۇ خالايتتى.

بالا ئۆزىنىڭ دادىسى ۋە ئانىسىنى ئەسلىيەلمەيتتى. ئۇ ئۇلارنى

بىر قېتىممۇ كورمىگەن ئىدى. دادىسى ياكى ئانىسى بولسۇن، ئۇنى بىرەر قېتىممۇ كېلىپ يوقلىمىغان ئىدى. لېكىن ئۇ دادىسىنىڭ ئىسسىق كولدىكى ماتىروس ئىكەنلىكىنى، ئانىسىنىڭ بولسا دادىسى بىلەن ئاجرىشىپ كەتكەنلىكىنى، ئوغلىنى دادىسىغا قالدۇرۇپ، ئۆزى شەھەرگە كەتكەنلىكىنى بىلەتتى. ئۇ بىر كېتىپلا ئىز-دېرەك-سىز يوقالدى. ئۇ شەھەر يىراق بولۇپ، كول بىلەن نۇرغۇنلىغان تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئىدى.

مومىن بوۋىسى بىر قېتىم ئۇ شەھەرگە ياكىيۇ ساتقىلى بېرىپ، توپ-توغرا بىر ھەپتە ھايال بولدى. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ، قىزىنى يەنى بالىنىڭ ئانىسىنى كورگەنلىكىنى بېكەي ھاماچىغا ۋە مومىنىغا سوزلەپ بەردى. بوۋىسىنىڭ ئېيتىشىچە، بالىنىڭ ئانىسى بىر چوڭ زاۋۇتتا توقۇمىچى ئىشچى بولۇپ ئىشلەيدىكەن. ئۇنىڭ يېڭى ئائىلىسى بار بوپتۇ—ئىككى قىزى بار ئىكەن، ئۇ قىزلىرىنى باللار باغچىسىغا ئاپىرىپ قويۇپتۇ، ھەپتىدە بىر قېتىملا كورىدىكەن. ئۇ چوڭ ھويلىدا تۇرىدىكەن، لېكىن ئۇلارنىڭ توخۇ كاتىكىدەك كىچىككىنە بىر ئېغىز ئويى بار ئىكەن، بىر ھويلىدىكى كىشلەر خۇددى بازاردىكى كىشىلەرگە ئوخشاش، بىر بىرىنى تونۇمايدىكەن. ھەممەيلەن ئوزىنىڭ ئويىگە كىرىپلا ئىشىكنى تاقايدىكەن، دائىم تۇرمىدە ئولتۇرغاندەك ئىشىكنى تاقاپ قويۇپ ئولتۇرىدىكەن، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى مانا مۇشۇنداق ئىكەن. ئۇنىڭ ئېرى كوچىدا ئاپتوۋۇز ھەيدەيدىغان شوپۇر ئوخشايدۇ. ئەتىگەندە سائەت 4 دە ئىشقا چىقىپ، ناھايىتى كەچ قايتىپ كېلىدىكەن. خىزمىتى ناھايىتى جاپالىق ئىكەن. بوۋىسىنىڭ ئېيتىشىچە، قىزى كوپ ياش توكۇپ، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپتۇ. ئۇلار يېڭى ئوينىڭ تەقسىملىنىشىنى

www.uyghurkitap.com

كۇتۇپ تۇرۇپتۇ. قاچان تەقسىم قىلىنىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەن. لېكىن يېڭى ئۆيگە ئىگە بولغاندىن كېيىن، ئېرى رۇخسەت قىلسا ئوغلىنى ئېلىپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئۇ بوۋايدىن بىر مەزگىل تاقەت قىلىپ تۇرۇشنى ئۆتۈنۈپتۇ. مومىن بوۋاي قىزىغا كۆڭلىنى يېرىم قىلماسلىقنى، ھەممىدىن مۇھىمى ئېرى بىلەن ئىناق ئۆتۈشنى، قالغان ئىشلار بولسا ھەل بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى، ئوغلى ئۈچۈن بولسا كۆڭلىنى يېرىم قىلىشىنىڭ ئېخىمۇ ھاجەتسىز ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ئۇنىڭغا "مەن ھاياتلا بولىدىكەنمەن، ئۇنى ھېچكىمگە بەرمەيمەن، مەن ئۆلگەندە، خۇدا ئۇنى بىر يولغا سالىدۇ، ھايات ئادەم قانداقلا بولمىسۇن ئۆز ئىستىقبالىنى تاپالايدۇ......" دەپتۇ. بېكەي ھاماچىسى ۋە مومىسى بوۋاينىڭ سوزىنى ئاڭلاپ، دەممۇ-دەم ئۇھ تارتىشقان ھەتتا يىغلاشقان ئىدى.

شۇ قېتىم چاي ئىچىپ ئولتۇرغاندا ئۇلار بالىنىڭ دادىسى توغرىسىدىمۇ سوزلەشكەن ئىدى. بوۋىسىنىڭ ئاڭلىشىچە، ئۇنىڭ بۇرۇنقى كۈيوغلى يەنى بالىنىڭ دادىسى يەنىلا بىر پاراخوتتا ماتروس ئىكەن، ئۇنىڭمۇ يېڭى ئائىلىسى ۋە ئىككىمكىن، ئۈچمكىن بالىسى بوپتۇ. ئۇلار پورتنىڭ يېنىدا تۇرىدىكەن. ئۇ ھاراقنى تاشلىغان ئوخشايدۇ. ئۇنىڭ كېيىنكى خوتۇنى ھەر قېتىم بالىلىرىنى باشلاپ پورتقا بېرىپ ئۇنى كۈتۈۋالىدىكەن. "بەلكىم — دەپ ئويلىدى بالا، — ئۇلارنىڭ كۈتۈۋالىدىغىنى مۇشۇ ئاق پاراخوتتۇ......"

پاراخوت ئاستا-ئاستا يىراقلاپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاپپاق ئۇزۇن گەۋدىسى زۇمرەتتەك كولدە غىرىلداپ كېتىۋاتاتتى، تۇرخۇنىدىن قارا ئىس كوتىرىلىپ تۇراتتى، ئۇ بىر بالىنىڭ بېلىق بالىغا ئايلىنىپ ئۇزىگە قاراپ ئۈزۈپ كېلىۋاتقانلىقىدىن بىخەۋەر ئىدى.

بالا مۇنداق بىر بىلىقتا ــ تېنى، قۇيرۇغى، قانىتى، قاسىرىغى بىلىقنىڭ بولغان، بىشلا ئادەمنىڭ بولغان بىلىققا ئايلىنىشىنى خىيال قىلدى. بۇ باش ھەم يوغان، ھەم يۇمۇلاق بولۇپ، ئىنچىكە بويۇنىنىڭ ئۇستىدە ئىدى، ئۇنىڭدا سالپاڭ قۇلاق ۋە تاتىلانغان بۇرۇن بار ئىدى. كوزىمۇ بۇرۇنىقىدەك بولۇشى كېرەك. ئەلۋەتتە، بۇ كوزلەر پۇتۇنلەي ھازىرقىغا ئوخشاش بولماستىن، بەلكى بىلىقنىڭ كوزىگە ئوخشاش سۇدىكى نەرسىلەرنى كورەلەيدىغان بولۇشى كېرەك.

بالىنىڭ كىرپىكلىرى ئۇزۇن بولۇپ، كىچىك بۇغىنىڭكىگە ئوخشاش توختىماي لىپىلدەپ تۇراتتى. گۇلجامال، مىنىڭ قىزىمىنىڭ كىرپىك-لىرىمۇ مۇشۇنداق بولسا قانداق چىرايلىق قىز بولاتتى! دەيتتى. لېكىن چىرايلىق قىز بولۇشنىڭ نىمە ھاجىتى؟ ياكى چىرايلىق ئەر بولۇشنىڭ نىمە ھاجىتى؟ ھەممىسى ھاجەتسىز! ئۇنىڭ ئۇچۇن ئېيتقاندا، چىرايلىق كوزنىڭ قىلچەكېرىكى يوق، ئۇنىڭغا كېرەكلىك بولغىنى سۇنىڭ ئاستىدا نەرسىلەرنى كورەلەيدىغان كوز.

بۇنداق ئوزگىرىش بوۋىسىنىڭ كولچىگىدە يۇز بىرىشى كېرەك. ئۇ بىردىنلا بىلىققا ئايلىنىدۇ. ئارقىدىن ئۇ دەرھال كولچەكتىن دەرياغا سەكرەپ چىقىدۇ ـ دە، سۇ شىددەت بىلەن ئېقىۋاتقان جايغا بېرىپ، ئېقىم بويىچە توۋەنگە ئۇزىدۇ. پات ـ پات سۇ ئۇستىگە چىقىپ ئەتراپقا قارايدۇ، سۇنىڭ ئاستىدا ئۇزۇۋېرىشنىڭ مەزىسى يوقتە. ئۇ سۇ تېز ئېقىۋاتقان دەريادا ئۇزۇپ، قىزىل سېغىز توپىلىق تىك قىرغاقنى بويلاپ، تاشلىق سايدىن ئوتۇپ، دولقۇن بىلەن بىللە تاغ ۋە ئورماندىن ئوتىدۇ. ئۇ ئوزىنىڭ ئامراق تاشلىرى بىلەن:"خوش، 'ياتقان توگە'! خوش، 'بورە'! خوش 'ئىگەر'! خوش 'تانكا'!" دەپ خوشلىشىدۇ. ئۇزۇپ ئورمان

قاراۋۇلخانىسىغا كەلگەندە، ئۇ سۇ ئۈستىگە سەكرەپ چىقىپ، بوۋىسىغا قاراپ قاناتلىرىنى سىلكىپ: "خوش، بوۋا، مەن تېزلا قايتىپ كېلىمەن" دەيدۇ. بوۋىسى بۇ موجىزىدىن ھەيران بولۇپ، نېمە قىلارىنى بىلمەي داڭ قېتىپ قالىدۇ. يەنە مومىسى، بېكەي ھاماچىسى، گۈلجامال ۋە ئۇنىڭ قىزى ھەممەيلەن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىشىپ قاراپلا قالىدۇ. ئادەم باشلىق بېلىقنى كۆرگەنلەر بارمۇ! ئۇ بولسا ئۇلارغا قاناتلىرىنى لىڭشىتىپ:"خوش، مەن كەتتىم، ئۈزۈپ ئىسسىق كۆلگە، ئاق پاراخوتنىڭ يېنىغا بارىمەن. مېنىڭ ماتىروس دادام ئاشۇ يەردە" دەيدۇ. بالىتېك ئۇنىڭغا ئەگىشىپ قىرغاقتا يۈگۈرۈشى مۇمكىن. ئىت ئەلۋەتتە بۇنداق ئىشنى ھېچقاچان كۆرۈپ باقمىغان-دە. مۇبادا بالىتېك سۇغا ئۆزىنى ئاتماقچى بولسا، ئۇ: "سەكرىمە، بالىتېك، سەكرىمە، سۇغا چۆكۈپ ئۆلىسەن!" دەپ ۋاقىرايدۇ. ئۆزى بولسا توختىماي ئالغا قاراپ ئۈزىدۇ. ئاسما كۆۋرۈكنىڭ ئاستىدىكى تومۇر زەنجىردىن ئۆتۈپ، يەنە ئالغا قاراپ ئۈزۈپ، قىرغاقتىكى ئورمانلىقنى بويلاپ، ئاندىن گۈلدۈرلەپ ئاۋاز چىقىۋاتقان تار جىلغىدىن ئېقىپ پەسكە چۈشۈپ، ئىسسىق كۆلگە كىرىدۇ.

ئىسسىق كۆل كۆز يەتمەس دېڭىزغا ئوخشايدۇ. ئۇ ئىسسىق كۆلدىكى دولقۇنلار ئىچىدە ئۈزىدۇ، ئوركەشلەۋاتقان سۇ ئىچىدە ئىلگىرىلەيدۇ، مۇشۇ چاغدا ئاق پاراخوت ئالدى تەرەپتىن كېلىدۇ. "سالام، ئاق پاراخوت، بۇ مەن!—دەيدۇ ئۇ ئاق پاراخوتقا،—مەن دۇربۇندا ساڭا قاراپلا كېلىۋاتىمەن." پاراخوتتىكى كىشىلەر ھەيران بولۇپ، چۈرۈدىشىپ بۇ موجىزىنى كۆرىدۇ. شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ دادىسى بولغان ھېلىقى ماتىروسقا: "سالام، دادا، مەن سېنىڭ

ئوغلۇڭ. مەن سېنىڭ يېنىڭغا ئۈزۈپ كەلدىم" دەيدۇ. "سەن قانداقسىگە مېنىڭ ئوغلۇم بولسەن؟ يىپرىمىڭ ئادەمگە، يىپرىمىڭ بېلىققا ئوخشاش تۇرسا!" "سەن مېنى پاراخوتقا چىقارغىن، مەن سېنىڭ ئاددى ئوغلۇڭغا ئايلىنىمەن." "ئۇنداق بولسا بەك ياخشى. قېنى، كورۇپ باقايلى." دادىسى تورنى سېلىپ، ئۇنى سۇدىن سۈزۈپ ئېلىپ، پاراخوت سۇپىسىغا قويىدۇ. بالا دەرھال ئۆزىنىڭ ئەسلىدىكى قىياپىتىگە قايتىدۇ. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن.....

ئۇنىڭ ئارقىسىدىن، پاراخوت داۋاملىق ئالغا قاراپ ماڭىدۇ. ئۇ ئۆزى بىلىدىغان ھەممە ئىشلارنى، ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى دادىسىغا سوزلەپ بېرىدۇ. ئوزى تۇرۇۋاتقان تاغ جىلغىسى ھەققىدە، ھىلىقى تاشلار ھەققىدە، دەريا ۋە كېسىش مەنئى قىلىنغان ئورمان ھەققىدە، بوۋىسى ياساپ بەرگەن كولچەك ۋە ئۆزىنىڭ شۇ كولچەكتە بېلىققا ئوخشاش كوزنى ئېچىپ سۇ ئۈزۈشنى ئۆگەنگەنلىكى ھەققىدە..... سوزلەپ بېرىدۇ.

ئەلۋەتتە، ئۇ يەنە ئۆزىنىڭ بوۋىسى مومىنىنىڭ يېنىدا قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقانلىقىنىمۇ سوزلەپ بېرىدۇ: دادا، خەقلەرنىڭ بوۋامنى "چېپىلغاق مومىن" دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ ئۇنى ئەسكى ئادەم دەپ قالمىغىن. ياق، بۇنداق بوۋا ھېچيەردىن تېپىلمايدۇ، ئۇ ئەڭ ياخشى بوۋا. ئۇ ھارامزادىلىك دېگەننى زادى ئۇقمايدۇ. ھارامزادى-لىك قىلىشنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈنلا كىشىلەر ئۇنى زاڭلىق قىلىشىدۇ. ئاروزقۇل تاغامچۇ، ئۇ دائىم بوۋامنى ئەيىپلەيدۇ، بوۋايغا تەنبىھ بېرىدۇ! ھەتتا نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئالدىدا تەنبىھ بېرىدۇ. بوۋام ئۆزىنى ئاقلاش ئۇ ياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە ھەممە ئىشتا ئۇنى كەچۈرىدۇ، ھەتتا ئورمانلىقتا ئۇنىڭ ئورنىغا ئىشلەپ قويىدۇ. ئەمگەك

قىلىش بىلەنلا تۈگىسىغۇ مەيلىتى، ئاروزقۇل ئاغام ھاراق ئىچىپ مەس بولۇپ، ئاتلىق قايتىپ كەلگەندە، بوۋام ئۇنىڭ سەت كوزلىرىگە تۈكۈرمەكتە يوق، ئەكسىچە يۆگۈرەپ بېرىپ، ئۇنى ئاتتىن يۆلەپ چۈشۈرۈپ، ئۆيگە ئەكىرىپ ياتقۇزۇپ قويىدۇ، يەنە توڭۇپ قالمىسۇن، بېشى ئاغرىپ قالمىسون دەپ، جۇۋىسىنى باسۇرۇپ يېپىپ قويىدۇ. يەنە تېخى ئېتىنىڭ ئىگەر-جابدۇقلىرىنى ئېلىپ، پاكىز تازىلاپ، ئاتنى ئوبدان بېقىپ قويىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بېكەي ھاماچامنىڭ تۇغماس بولغانلىقىدىن بولغان. نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولىدۇ، دادا؟ تۇغۇشنى خالىسا تۇغىدىغان، تۇغۇشنى خالىمىسا تۇغمايدىغان بولسا بولمامدۇ؟ ئاروزقۇل ئاغام بېكەي ھاماچامنى ئۇرغان چاغدا، بوۋام قانداق ئازاپلىنىدۇ-ھە. ئۇ بوۋامنى ئۇرغان بولسا ياخشىراق بولاتتى. ھەر قېتىم بېكەي ھاماچام تاياقتا چىدىماي ۋاقىرىغان چاغدا، بوۋام ئازاپلىنىپ ئولتۇرالماي قالىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ قولىدىن نېمە كېلەتتى؟ ئۇ ئېتىلىپ بېرىپ قىزىنى قۇتۇلدۇرۇشقا تەمشەلسە، مومام ئۇنى توسۇپ: "كارىڭ بولمىسۇن، ئۇزلىرى ئەپلىشىپ قالىدۇ. سەن قېرى بىلەن نېمە ئالاقىسى بار بۇ ئىشنىڭ؟ سېنىڭ خوتۇنۇڭ بولمىغاندىن كېيىن، ئولتۇرۇشۇڭنى ئولتۇرىۋەر" دەيدۇ. بوۋام: "ئۇ مېنىڭ قىزىم تۇرسا!" دېسە، مومام: "ئەگەر قىزىڭنىڭ ئۆيى يېقىنىدا بولماي، يىراقتا بولسا قانداق قىلاتتىڭ؟ ھەر قېتىم ئېرى بىلەن ئۇرۇشۇپ قالسا، سەن ئاتقا مىنىپ بېرىپ ئاجرىتىپ قويامتىڭ؟ ئۇنداق قىلىدىغان بولساڭ، سېنىڭ قىزىڭغا ئەر چىقامتى؟" دەيدۇ.

مەن دەۋاتقان مومام بۇرۇنقى مومام ئەمەس. دادا، سەن بەلكىم ئۇنى تونۇمايسەن. بۇ مومام باشقا بىر ئايال. ئوز مومام كىچىك

چېغىمدىلا ئۇلۇپ كەتكەن. كېيىن مۇشۇ موماي كەلدى. بىزنىڭ بۇ يەردە ھاۋانىڭ مىجەزىنى بىلگىلى بولمايدۇ: بىر دەم ئوچۇق بولىدۇ، بىر دەم تۇتۇق بولىدۇ، بىر دەمدە يامغۇر ۋە مولدۇر ياغىدۇ. مومامنىڭ مىجەزىنىمۇ بىلگىلى بولمايدۇ: بىر دەمدە مۇلايىملىشىپ كېتىدۇ، بىر دەمدە چېچىلىپ كېتىدۇ، بىر دەمدە يەنە ئاللىقانداق بىر خىل بولۇپ قالىدۇ. ئۇ ئاچچىغى كەلگەندە، ئادەم يەيدىغاندەك بولۇپ كېتىدۇ. بوۋام بىلەن ئىككىمىز ئۇنىڭغا چىدىمايتتۇق. ئۇ، يات ئادەمنى ھەرقانچە باقساڭمۇ پايدىسى يوق، دەيدۇ. دادا، مەن قانداقمۇ يات ئادەم بولاي. مەن بوۋام بىلەن بىللە تۇرۇپ كەلگەن تۇرسام، ئۇنىڭ ئۆزى يات ئادەم، ئۇ بۇ يەرگە كېيىن كەلگەن. لېكىن ئۇ قاراپ تۇرۇپ تېخى مېنى يات ئادەم دەيدۇ.

قىش كۈنلىرى، بىزنىڭ ئۇ يەردە قار مېنىڭ بويۇمغا كەلگۈدەك ياغىدۇ. قار شۇنچىلىك ئېگىز دۆۋىلىنىدۇ. بۇنداق چاغلاردا ئاتقا ئالباشقا مىنگەندىلا ئورمانغا كىرگىلى بولىدۇ، ئۇ قارلارنى مەيدىسى بىلەن ئىتتىرىپ يول ئاچالايدۇ. بۇ يەردە شامال شۇنداق قاتتىق چىقىدۇكى، ئادەم ئۆرە تۇرالمايدۇ. كولدە دولقۇن كۆتۈرۈلگەندە، سېنىڭ پاراخودۇڭ ئۇ ياق ـ بۇ ياققا داۋالغۇغاندا، سان ـ تاشنىڭ شامىلى كەلدى دەپ ھوكۇم قىلساڭ بولىدۇ. بوۋامنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، بۇرۇنسىنىڭ بۇرۇنىسىدا، دۈشمەن لەشكىرى بۇ جايىنى بېسىۋېلىشقا كەپتۇ. تۇيۇقسىز، بىزنىڭ سان ـ تاشتىن بوران چىقىپ قالغان ئىكەن، دۈشمەنلەر ئات ئۈستىدە ئولتۇرالماي، ئاتتىن چۈشۈپ مېڭىشىپتۇ، لېكىن شامالدىن ئۇلارنىڭ يۈزلىرى قاناپ كېتىپ، پىيادە مېڭىشقىمۇ بولماپتۇ. ئۇلار ئىلاجسىز شامالغا كەينىنى قىلىپ ماڭغان ئىكەن، شامال ئۇلارنى ئارقا تەرەپتىن ئىتتىرىپ، كەينىگە قايرىلىپ

قاراپ باقىلىمۇ قويماپتۇ، ئۇلارنى توختاتماي ھەيدىگەن پېتى بىرىنىمۇ قالدۇرماي ئىسسىق كولدىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. بۇ بۇرۇن بولۇپ ئۆتكەن ئىش ئىكەن. بىز مانا مۇشۇنداق شامال ئېغىزىدا تۇرىمىز. شامال بىز تۇرغان يەردىن باشلىنىدۇ. دەريانىڭ ئۇ قىرغىقىدىكى ئورماندىن شامالدا قىش بويى گۇكىرىگەن ئاۋاز چىقىدۇ. كىشىگە بۇ بەكمۇ قورقۇنچلۇق تۇيۇلىدۇ.

قىش كۈنلىرى، ئورمانلىقتا ئانچە ئىش يوق. بىزنىڭ ئۇ يەر چولدەرەپ كېتىدۇ، ياز كۈنلىرىدىكىدەك كوچمەن مالچىلار كەلمەيدۇ. يازدا، مەن قوي پادىلىرى بىلەن يىلقىلارنى ھەيدەپ كەلگەن كىشىلەرنىڭ ئوتلاقتا قونۇشىنى بەك ياقتۇرىمەن. ئۇلار ئەتىسى تاڭ يورۇشى بىلەنلا ئاققا چىقىپ كېتىدىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار بىلەن بىر دەم بولسىمۇ بىللە بولۇش كوڭۇللۇك ئىش. ئۇلارنىڭ بالا ـ چاقىلىرى قارا ماشىنىغا ئولتۇرۇپ كېلىدۇ، پىكرىسى بار قارا ماشىنىنىڭ ئۈستىدە يەنە باشقا نەرسىلەرمۇ بولىدۇ. ئۇلار سەل ئورۇنلىشۋالغاندىن كېيىن، بوۋام بىلەن ئىككىمىز سالاملاشقىلى بارىمىز. بوۋام ھەر بىر كىشى بىلەن قول ئېلىشىدۇ. مەنمۇ شۇنداق قىلىمەن. بوۋام، يېشى كىچىك ئادەم يېشى چوڭ ئادەمگە ئالدى بىلەن قولىنى ئۇزىتىشى كېرەك، كىم قولىنى ئۇزاتمىسا شۇ باشقىلارنى ھورمەت قىلمىغان بولىدۇ، دەيدۇ. بوۋام يەنە، 7 ئادەمنىڭ ئىچىدە بىر دانىشمەن بولىدۇ، دەيدۇ. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، دانىشمەن ئىنتايىن ئاقكوڭۇل، ئىنتايىن ئەقىللىق بولىدىكەن. ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشقان ئادەم ئومۇر بويى بەختلىك بولىدىكەن. مەن، ئۇنداق بولسا، بۇ دانىشمەن نىمە ئۈچۈن ئوزىنى مەن دانىشمەن دەپ ئېتىراپ قىلمايدۇ، شۇنداق قىلغان بولسا بىز ھەممىمىز ئۇنىڭ بىلەن

قول ئىلىشۋالساق ياخشى بولماستى، دەپ سورىسام، بوۋام كۈلۈپ كەتتى. ئۇ، گەپ مۇشۇ يەردە، دانىشمەن ئۆزىنىڭ دانىشمەن ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ، ئۇ ئاددى ئادەم، پەقەتلا قاراقچى ئۆزىنىڭ قاراقچى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، دەيدۇ. مەن بۇنى ئانچە چۈشەنمەيمەن، لېكىن سەل تارتىنساممۇ، ھەممىشە باشقىلار بىلەن سالاملىشىمەن.

بوۋام بىلەن ئوتلاقتا بارغاندا مەن پەقەت قىسلمايمەن.

"ئاتا-بوۋىلىرىمىز يازلىغان جايغا كەلگىنىڭلارغا خوشالمەن! مال-چارۋىلىرىڭ ئامان-ئىسەنمۇ؟ بالا-چاقىلىرىڭ تىنچلىقمۇ؟" بوۋام ھەممىشە مۇشۇنداق دەيدۇ. مەن بولسام قول ئىلىشىپلا قويىمەن. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بوۋامنى تونۇيدۇ، بوۋاممۇ ئۇلارنى تونۇيدۇ. ئۇنىڭ كۆڭلى ياىراپ، گېپىمۇ كۆپىيىپ كېتىدۇ. ئۇ كەلگەن كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى تەپسىلى سورايدۇ، بىزنىڭ تۇرمۇش ئەھۋالىمىزنىمۇ ئۇلارغا سوزلەپ بېرىدۇ. مەن بالىلار بىلەن نېمە دېيىشمىنى بىلمەي جىم ئولتۇرىمەن. بىر دەمدىن كېيىن، بىز موكۇ-موكۇلەڭ ئوينايمىز ۋە ئۇرۇش قىلىپ ئوينايمىز، ئويۇن شۇنداق قىزىپ كېتىدۇكى، ئويگە قايتقۇم كەلمەي قالىدۇ. ئېخ، ياز بولۇپلا تۇرسا، بالىلار بىلەن ئوتلاقتا ئويناپلا تۇرسام، نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى-ھە!

بىز ئويناۋاتقان چاغدا، چوڭ كىشىلەر گۇلخان ياقىدۇ. دادا، گۇلخان ياققاندىن كېيىن ئوتلاق پۈتۈنلەي يورۇپ كېتىدۇ دەپ ئويلامسەن؟ ياق، ئۇنداق بولمايدۇ! ئوتنىڭ ئەتراپىلىرىلا يورۇيدۇ، باشقا جايلار بۇرۇنقىدىنمۇ قاراڭغۇلىشىپ كېتىدۇ. بىز ئۇرۇش قىلىپ ئوينىغاندا، مۇشۇ قاراڭغۇلۇقتا موكۇنىمىز ۋە ھۇجۇم قىلىمىز، بەئەينى كىنودىكىگە ئوخشايدۇ. ئەگەر سەن قوماندان بولساڭ، ھەممەيلەن

سىنىڭ گېپىڭنى ئاڭلايدۇ. قوماندان بولۇش قانداق پەيزى-ھە!....

بىردەمدىن كېيىن ئاي چىقىدۇ. ئاينىڭ يورۇقىدا ئۆينىڭ جەزمەن تېخىمۇ كوڭۇللۇك بولاتتى، لېكىن بوۋام مېنى ئېلىپ كېتىدۇ. بىز ئوتلاق ۋە چاتقاللىقلاردىن ئۆتۈپ ئۆيگە قايتىمىز. قويلار جىمجىت يېتىشىدۇ. ئاتلار توت ئەتراپتا يايلاپ يۈرىدۇ. بىز كېتىۋاتقاندا ناخشا ئاۋازى ئاڭلىنىدۇ. ياش چوپان ئېيتىۋاتامدىكىن ياكى بوۋاي ئېيتىۋاتامدىكىن. بوۋام مېنى توختىتىپ: "قۇلاق سال، بۇنداق ناخشىنى ئادەتتە ئاڭلىيالمايسەن" دەيدۇ. بىز توختاپ ئاڭلايمىز. بوۋام ئۇھ تارتىپ، ناخشىغا ئەگىشىپ ئىختىيارسىز بېشىنى لىڭشىتىدۇ.

بوۋامنىڭ سوزلەپ بېرىشىچە، بۇرۇنىسىدا بىر خان باشقا بىر خاننى ئەسىرگە ئاپتۇ. ئۇ ئەسىرگە چۈشكەن خانغا: "خالىساڭ، ھايات قېلىپ ماڭا قۇل بول، ياكى سېنىڭ ئەڭ مۇقەددەس بىر ئارزۇيۇڭنى بېجا كەلتۈرۈپ، ئاندىن سېنى ئۆلتۈرۈۋېتەي" دەپتۇ. ھېلىقى خان ئويلىنىۋېلىپ: "مەن ھايات قېلىپ قۇل بولۇشنى خالىمايمەن. مېنى ئۆلتۈرۈۋەتكىنىڭ تۈزۈك. لېكىن ئۆلتۈرۈشنىڭ ئالدىدا، ۋەتىنىمدىن خالىغان بىر پادىچىنى چاقىرىپ بەر" دەپتۇ. ئەسىرگە ئالغان خان ئۇنىڭدىن: "چاقىرىپ نېمە قىلىسەن؟" دەپ سوراپتۇ. ئۇ: "ئۆلۈش ئالدىدا ئۇنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلىماقچىمەن" دەپتۇ. بوۋام، كىشىلەر ئۆز ۋەتىنىنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلاش ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ ھاياتىنى قۇربان قىلىشقا رازى بولغان، دەيدۇ. مېنىڭ بۇنداق كىشىلەرنى بەكمۇ كورگۈم كېلىدۇ. ئېھتىمال، ئۇلار چوڭ شەھەرلەردە تۇرسا كېرەك؟

ناخشا تولىمۇ يېقىملىق. بوۋام ئۇنى قەدىمقى زاماندىكى ناخشا دەيدۇ. "ئۇ زامانلاردىكى كىشىلەر قانداق ياخشى بولغان-ھە! ئۇلار

www.uyghurkitap.com

ئېيتقان ناخشا نىمدىگەن يېقىملىق! خۇدايىم......" دەيدۇ بوۋام ئاستاغىنا. نىمشقىدۇ بوۋامغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىپ كېتىدۇ، تېخىمۇ ئامراق بولۇپ كېتىمەن، يىغلىغۇم كېپكېتىدۇ......

تاڭ سەھەردە، ئوتلاقتا بىرمۇ ئادەم قالمايدۇ. كىشىلەر ئات ۋە قويلىرىنى تاققا ھەيدەپ ماڭىدۇ، ئۇلار پۈتۈن يازنى تاغدا ئۆتكۈزىدۇ. لېكىن ئارقىدىنلا، باشقا كولخوزدىن يەنە باشقا مالچىلار كېلىدۇ. ئۇلار كۈندۈزدە كېلىپ قالسا، بۇ يەردە توختىماي ئۆتۈپ كېتىدۇ. كەچتە كېلىپ قالسا، ئوتلاقتا قونىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بوۋام ئىككىمىز ئۇلار بىلەن سالاملاشقىلى بارىمىز. بوۋام كىشىلەر بىلەن سالاملىشىشقا بەك ئامراق، مەنمۇ سالاملىشىشنى ئۆگەنىدىم. كۈنلەر-نىڭ بىرىدە ھەققى دانىشمەنگە يولۇقۇپ قالسام ئەجەپ ئەمەس.....

قىش كەلگەندە، ئاروزقۇل تاغام بىلەن بېكەي ھاماچام دوختۇرغا كورۈنۈش ئۈچۈن شەھەرگە كېتىدۇ. ئاڭلىسام، دوختۇر ئۇلارغا يار-دەم قىلىپ، بالا تۇغىدىغان دورا بېرىدىكەن. لېكىن مومام دائىم، ئۇلار ئەڭ ياخشىسى مۇقەددەس جايغا بارسا بولاتتى، دەيدۇ. مۇقەددەس جاي دىگىنى تاغنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى پاختىزار يەر. ئۇ يەرٔ گويا بىرەر تاغمۇ بولۇشقا تېگىشلىك ئەمەستەك توپ-تۈز كەت-كەن، مانا شۇ يەردە بولسا بىر مۇقەددەس تاغ — سۇلايمان تېغى بار. ئاشۇ تاغنىڭ باغرىدا خۇداغا ئاتاپ بىر قارا قوي قۇربانلىق قىلىپ، تاققا كىرگىچە قەدەمدە بىر تازىم قىلىپ خۇداغا يېلىنسا، خۇدانىڭ رەھمى كېلىپ بالا بېرەرمىش. بېكەي ھاماچامنىڭ سۇلاي-مان تېغىغا بەكمۇ بارغۇسى بار، لېكىن ئاروزقۇل تاغام بېرىشىنى ئانچە خالىمايدۇ. يول ناھايىتى يىراق. ئۇ، كوپ پۇل كېتىدۇ، دەيدۇ. چۈنكى ئايرۇپىلانغا ئولتۇرۇپ تاغ-چوققىلاردىن ئاشقاندىلا ئۇ يەرگە

بارغىلى بولىدۇ، ئايروپىلانغا ئولتۇرۇش ئۈچۈنمۇ بىرمۇنچە پول مېڭىش كېرەك، يەنە تېخى پۇل خەجلەش كېرەك......

هامماچاملار شەھەرگە كەتكەندىن كېيىن، ئورمان قاراۋۇلخانىسىدىكى كىشىلەر تېخىمۇ ئازىيىپ، بىز ۋە خوشنىمىز سىپىدەخەمەت تاغام، ئۇنىڭ ئايىلى گۈلجامال ھەم ئۇلارنىڭ كىچىك قىزىلا قالىمىز. بىزنىڭ بارلىق ئادىمىمىز مانا مۇشۇ.

كەچقۇرۇن، ھەممە ئىش تۈگىگەندىن كېيىن، بوۋام ماڭا چوچەك ئېيتىپ بېرىدۇ. مەن بىلىمەن، بۇ چاغدا تالا قاپ-قاراڭغۇ، سوغاق بولۇپ كېتىدۇ. بوران دەھشەت گۈكىرەيدۇ. ھەتتا ئەڭ چوڭ تاغلارمۇ بۇنداق كېچىدە قورقۇپ كېتىدۇ، ئۇلار قىستىلىشىپ، بىزنىڭ ئۆيگە، دەرىزىمىزدىن كورۇنۇۋاتقان چىراق نۇرىغا يېقىنراق كېلىشكە تىرىشىدۇ. مەن بۇنىڭدىن ھەم قورقىمەن، ھەم خوشاللىنىمەن. ئەگەر مەن بىر گىگانت ئادەم بولغان بولسام، چوقۇم يوغان جۇۋىنى كىيىپ تالاغا چىقىپ، ئۇلارغا: "قورقماڭلار، تاغلار! مەن بۇ يەردە. بوران چىقىپ تۇرسىمۇ، قاراڭغۇ بولسىمۇ، شۇۋىرغان سوقسىمۇ مەن ھېچنېمىدىن قورقمايمەن، سىلەرمۇ قورقماڭلار. تېز بۇرۇنقى جايىڭلارغا قايتىپ كېتىڭلار، قىستىلىشىپ بىر يەرگە دوۋىلىنىۋالماڭلار" دەيتتىم. ئارقىدىن، مەن قېلىن قارنى كېچىپ، دەريادىن سەكرەپ ئۆتۈپ ئورمانلىقتا باراتتىم. دەرەخلەر قاراڭغۇ ئورماندا قورقىدۇ. ئۇلار بەكمۇ يالغۇز، ئۇلار بىلەن گەپلىشىدىغان ئادەم يوق. يالىڭاچلىنىپ قالغان دەرەخلەر زىمىستان سوغاقتا مۇزلاپ قېتىپ قالىدۇ، ئۇلار يولىنىۋالغۇدەك جايىمۇ يوق. مەن بولسام ئورمانلىقتا مېڭىپ ھەر بىر تۈپ دەرەخنىڭ غولىغا قېقىپ قويۇپ، قورقماڭلار دەيتتىم. ئەتىيازدا كوكلىمەيدىغان دەرەخلەر بەلكىم

قورقۇپ كەتكەنلىكتىن قېتىپ قالغان بولسا كېرەك، ئۇلار قورۇپ قالغاندىن كېيىن ئۇتۇن قىلىپ قالىۋېتىمىز.

بۇۋام چوچەك ئېيتىپ بېرىۋاتقان چاغدا، مەن مۇشۇلارنى ئويلايمەن. ئۇنىڭ چوچەكلىرى ناھايىتى ئۇزۇن. ئۇنىڭ خىلمۇ-خىل چوچەكلىرى بار. كۈلكىلىك چوچەكلىرىمۇ بار، بولۇپمۇ چىپالاك دەيدىغان بارماقچىلىك بالا توغرىسىدىكى چوچەك ھەممىدىن قىزىق. ئاچكوز بورە ئۇنى يېۋېتىپ تەس كۈنگە قالىدۇ. ياق، ئاۋال ئۇنى توگە يېۋېتىدۇ. چىپالاك يوپۇرماقنىڭ ئاستىدا ئۇخلاۋاتسا، بىر توگە ئەتىراپىدا ئايلىنىپ يۈرۈپ، ھاپ قىلىپلا ئۇنى يوپۇرماق بىلەن قوشۇپ يېۋېتىپتۇ. شۇڭا كىشىلەر ئادەتتە: ”توگە ئۇزىنىڭ نىمە يېگەنلىگىنى ئۇقمايدۇ“ دېيىشىدۇ. بۇ گەپ شۇنىڭدىن كەلگەن. چىپالاك ۋاقىراشقا باشلاپتۇ، بوۋايلار ئىلاجسىز توگىنى ئۇلتۇرۇپ، چىپالاكنى قۇتقۇزۇپتۇ. بورە بىلەن بولغان ئىش بۇنىڭدىنمۇ قىزىق. بورە ئۇزىنىڭ ئەخمەقلىغىدىن چىپالاكنى يۇتۇۋېتىپتۇ، كېيىن كوزلىرىدىن ياش ئاققۇزۇپ، يېلىنىشقا مەجبۇر بوپتۇ. بورى چىپالاك بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ: ”سەن كىچىككىنە قورۇت پۇتۇمنىڭ ئاستىدا مىتىلداپ زەپمۇ ئىچىمنى پۇشۇردۇڭ! كوز يۇمۇپ ئاچقىچە سېنى يۇتۇۋېتىمەن“ دەپتۇ. چىپالاك: ”بورە، ماڭا تەگمە، بولمىسا سېنى ئىتقا ئايلاندۇرۇپ قويىمەن“ دەپتۇ. ”ھا-ھا-ھا — قىلىپ كۈلۈپتۇ بورە، — بورىنىڭ ئىت بولۇپ قالغانلىغىنى كىم كورۇپتۇ؟ سەن ماڭا بىھۇرمەتلىك قىلدىڭ، مەن سېنى يېۋەتمىسەم“ دەپلا بورە ئۇنى يۇتۇۋېتىپتۇ. يۇتۇۋەتكەندىن كېيىن ئۇنتۇپ قاپتۇ. لېكىن شۇنىڭدىن باشلاپ، ئۇنى پالاكەت بېسىپتۇ. بورە تۇيدۇرماي قويلارغا يېقىنلاشقان ھامان، چىپالاك ئۇنىڭ قوسىغىدا تۇرۇپ: ”ھەي، پادىچىلار، ئۇيقۇڭلارنى

ئېچىڭلار! مەن بورە قوي ئوغرىلىغىلى كەلدىم!» دەپ ۋاقىراپتۇ. بورە ئالاقزادە بولۇپ ئۆزىنىڭ بىلىنى جىنىنىڭ بىرىچە چىشلەپ، يەرگە يۇمىلىنىپ بېقىپتۇ. لېكىن، چىپالاك يەنىلا توختىماپتۇ. ئۇ يەنە: «ھەي، پادىچىلار، بۇ يەرگە كېلىڭلار، مېنى ئۇرۇڭلار، تازا ئۇرۇڭلار!» دەپ ۋاقىراپتۇ. پادىچىلار تاياق-توقماقلارنى كوتىرىپ بورىنى قوغلاپتۇ، بورە قورققىنىدىن قۇيرۇغىنى قىسىپ بەدەر تىكىۋې-تىپتۇ. پادىچىلار قوغلاۋېتىپ، ھەيران بولۇشۇپتۇ. بورە سارالى بولۇپ قالغاندەك، قېچىپ كېتىۋېتىپ: «مېنى قوغلاڭلار، بۇرادەرلەر، ئايىماي ئۇرۇڭلار!» دېگۈدەك. پادىچىلارنىڭ كۈلۈپ ئۈچەيلىرى ئۈزۈلۈپ قاپتۇ، ياۋۇز بورە قېچىپ كېتىپتۇ. لېكىن ئۇ زادى ئارام تاپالماپتۇ. ئۇ نەگىلا بارمىسۇن، چىپالاك ئۇنى بوش قويۇۋەتمەپتۇ. كىشىلەر ئۇنى قوغلاپتۇ، مەسخىرە قىپتۇ. ئۇ ئورۇقلاپ قورۇق ئۇستىخان بولۇپ قاپتۇ. ئۇ ھەسرەت چېكىپ: «ھەي، بۇ قانداق جازادۇ؟ نىمشقىمۇ ئۆزەمگە بالا تېپىۋالغاندىمەن؟ قېرىپ مېگەم ئىشلمەيدىغان بولۇپ قالدى!» دەپ زارلىنىپتۇ. بۇ چاغدا، چىپالاك ئۇنىڭ قۇلىغى تۈۋىدە: «سەن تاشمەتىنىڭكىگە بار، ئۇنىڭ قويلىرى سېمىز! بايمەتىنىڭكىگە بار، ئۇنىڭ ئىتى گاس. ئىرمەتىنىڭكىگە بار، پادىچى ئۇخلاۋاتىدۇ» دەپ پىچىرلاپتۇ. بورە مىدىرلىماي ئۆز جايىدا ئولتۇرغان پېتى كۆڭلى يېرىم بولۇپ يىغلاپ: «مەن ھېچيەرگە بارمايمەن، ئۇدۇل كەلگەن بىرسىنىڭ ئۆيىدە ياللىنىپ، ئىت بولغىنىم ياخشى......» دەپتۇ.

دادا، بۇ چوچەك قىزىقمىكەن؟ بوۋامنىڭ يەنە قايغۇلۇق، قورقۇنچلۇق، ھەسرەتلىك چوچەكلىرى بار. لېكىن مەن مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا توغرىسىدىكى چوچەكنى ھەممىدىن بەك ياقتۇرىمەن. بوۋام،

ئىسسىق كولدە ياشايدىغان ھەر بىر ئادەم بۇ چوچەكنى بىلىشى كېرەك، بىلمەسلىك گونا، دەيدۇ. بەلكىم، بۇ چوچەكنى سەن بىلىدىغانسەن، دادا؟ بوۋام بۇ چوچەك راست، بۇرۇن مۇشۇنداق ئىش بولغان دەيدۇ. يەنە، بىز ھەممىمىز مۇڭگۈزلۇك بۇغا ئانىنىڭ باللىرى، مەن، سەن، باشقا ھەممە ئادەملەر...... دەيدۇ.

بىز قىشنى مانا مۇشۇنداق ئۆتكۈزىمىز. قىش ناھايىتى ئۇزۇن بولىدۇ. بوۋام چوچەك ئېيتىپ بەرمەيدىغان بولسا، قىش بويى ئىنتايىن زېرىكىپ كەتكەن بولاتتىم.

باھار كېلىش بىلەن بىزنىڭ ئۇ يەرلەر بەك ياخشى بولۇپ كېتىدۇ. ھاۋا پۈتۈنلەي ئىسسىغان چاغدا، پادىچىلار يەنە مال باققىلى تاققا كېلىدۇ. ئۇ چاغدا، تاغدىكى كىشىلەر يەنە كوپىيىدۇ. بىراق، دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدە بىزدىنمۇ يىراقتا تۇرىدىغانلار يوق. ئۇ يەردە دەرەخلەر ۋە دەرەخلىق ئىچىدە ياشايدىغان جانىۋارلا بار. شۇڭا، ھەرقانداق ئادەمنى ئورمانغا كىرگۈزمەسلىك، ھەرقانداق ئادەمنىڭ بىرەر تال شاخنى نېرى-بېرى قىلىشىغىمۇ يول قويماسلىق ئۇچۇن، بىز ئورمان قاراۋۇلخانىسىدا تۇرىمىز. بەزىدە، بىز تۇرغان جايغا بىلىملىك كىشىلەرمۇ كېلىپ قالىدۇ. بىر قېتىم، شىم كىيىۋالغان ئىككى ئايال، كىچىك بىر بوۋاي، يەنە بىر يىگىت كېلىپ، توپ-توغرا بىر ئاي تۇردى. يىگىت ئۇلار بىلەن بىللە ئۆگەنگىلى كەپتۇ. ئۇلار ئۇرغۇنلىغان ئوت-چوپ، دەرەخ يوپۇرمىقى ۋە شاخلارنى يىغدى. ئۇلار: سان-ناشتەك ئورمان يەر يۈزىدە كوپ قالمىدى، ھەتتا پۈتۈنلەي قالمىدى دىسىمۇ بولىدۇ، شۇڭا، ئورمانلىقتىكى ھەر بىر توپ دەرەخنى ئاسراش كېرەك، دېيىشتى.

بوۋام ھەر بىر توپ دەرەخنى بەكمۇ قەدىرلەيدۇ. ئۇ ئاروزقۇل

www.uyghurkitap.com

تاغامنىڭ قارىغايىلارنى خەقلەرگە بېرىدىغانلىقىنى زادىلا ياقتۇرمايدۇ......

(3)

ئاق پاراخوت يىراقلاپ كەتتى. ئۇنىڭ تۇرخۇنلىرى دۇربۇندا ئۇچۇق كورۇنمەي قالدى. پاراخوت بىر دەمدىن كېيىن كورۇنمەيدۇ. بالا ئەمدى ئۇزىنىڭ بۇ قېتىم دادىسىنىڭ پاراخودىدا قىلغان سەپىرىدىن بىرەر خۇلاسە چىقىرىشى كېرەك. ھەممىنىغۇ ئوبدان ئويلىدى، بىراق يىغىشتۇرۇش تەس بولۇپ قالدى. ئۇ ئۇزىنىڭ بىلىقتا ئايلىنىپ، دەريا بىلەن ئۈزۈپ كولگە كەلگەنلىكىنى، ئاق پاراخوتىنىڭ ئۇزىگە قاراپ كەلگەنلىكىنى، دادىسى بىلەن كورۇشكەنلىكىنى، دادىسىغا ھەممە نەرسىنى سوزلەپ بەرگەنلىكىنى ئانچە قىينالمايلا تەسەۋۋۇر قىلدى. لېكىن كېيىنكى ئىشلار قىيىن بولدى. چۈنكى، مەسىلەن ئېيتساق، قىرغاق كورۇندى. پاراخوت پورتقا كېلىدۇ. ماتىروسلار قىرغاققا چىقىپ ئوز ئويلىرىگە كېتىشىدۇ. دادىسىمۇ ئويىگە قايتىشى كېرەك. ئۇنىڭ خوتۇنى ۋە ئىككى بالىسى پورتتا ئۇنى كۇتۇپ تۇرماقتا. بالا مۇشۇ چاغدا قانداق قىلىشى كېرەك؟ دادىسى بىلەن بىللە مېڭىشى كېرەكمۇ؟ دادىسى ئۇنى ئېلىپ كېتەمدۇ؟ ئۇنى ئېلىپ بارىدىغان بولسا، خوتۇنى جەزمەن ئۇنىڭدىن: "بۇ كىم؟ ئۇ نەدىن كەلگەن؟ نىمە قىلغىلى كەپتۇ؟" دەپ سورايدۇ. ياق، بارمىغان ياخشى......

ئاق پاراخوت بارغانسېرى يىراقلاپ، بىلىنەر-بىلىنمەس كۆرۈن-
دىغان قارا چېكىتتەك بولۇپ قالدى. كۈن پېتىپ سۇ يۈزى بىلەن
تەگلەشتى. دۇربۇندا بېغىر رەڭ كۆل يۈزىدە كۆزنى قاماشتۇرىدىغان
نۇرلار چاقناۋاتقانلىقى ئېنىق كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

پاراخوت كۆزدىن غايىپ بولدى. ئاق پاراخوت توغرىسىدىكى
ھېكايىمۇ ئاياقلاشتى. ئەمدى ئۆيىگە قايتىش كېرەك.

بالا يەردىن سومكىسىنى ئېلىپ، دۇربۇنىنى قولتۇقىغا قىستۇرۇپ،
ئىلانغا ئوخشاش غىرىلداپ تاغ باغرىغا چۈشتى. ئۆيىگە يېقىنلاش-
قانسېرى ئۇنىڭ يۈرىكى دۈپۈلدىگىلى تۇردى. موزاينىڭ كۆيىنەكنى
چاينىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. شۇ
تاپتا ئۇنىڭ خىيالىغا جازاغا تارتىلىشتىن باشقا نەرسە كىرمەيتتى.
ئۆزىگە مەدەت بېرىش ئۈچۈن، ئۇ ئۆزىگە ۋە سومكىسىغا ئېيتتى:
"قورقما، بىزنى تىللىسا تىللاۋەرسۇن. قەستەن قىلغىنىم يوق. مەن
موزاينىڭ قېچىپ چىقىدىغانلىقىنى پەقەت بىلمەپتىمەن. بېشىمغا
بىرنەچچىنى يەيدىغان بولدۇم، لېكىن چىدىيالايمەن. سېنى يەرگە
تاشلىۋەتسە، سەنمۇ قورقما. سەن دىگەن سومكا، ھېچنەرسە بولماي-
سەن. ئەگەر دۇربۇن مومامنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالىدىغان بولسا
چاتاق بولىدۇ. ئاۋال دۇربۇننى بالخانىغا تىقىپ قويۇپ، ئاندىن
قايتايلى......"

بالا شۇنداق قىلدى. ئۇ قورققان ھالدا ئىشىكتىن كىردى.

ئۆيدە كىشىنى ۋەھىمىگە سالىدىغان جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈر-
مەكتە ئىدى. ھويلا تىمتاس بولۇپ، بىرمۇ ئادەم كۆرۈنمەيتتى،
گويا كىشىلەر بۇ يەردىن كېتىپ قالغاندەك ئىدى. ئەسلىدە بېكەي
ئېرىدىن تاياق يېگەن ئىدى. مومىن بوۋاي يەنە غالجىرلاشقان كۆ-

يوغلىنى ئاجرىتىپ قويغىلى ئېرىپ، ئۇنىڭغا يالۋۇرغان، يېلىنغان، ئۇنىڭ مۇشتلىرىنى توسۇۋالماقچى بولغان ئىدى، ئۇ چاچلىرى چۇۋۇلغان، ۋايجان-ۋايەي دەپ يىغلاۋاتقان قىزىنىڭ ئولگۇدەك تاياق يېگەنلىكىنى ئوز كوزى بىلەن كوردى. ئۇ كۇيوغلىنىڭ ئوزىنىڭ قېيىناتىسىنىڭ ئالدىدا — خوتۇنىنىڭ دادىسىنىڭ ئالدىدا ئوز خوتۇنىنى ئېغىزغا ئالغۇسىز گەپلەر بىلەن تىللىغانلىغىنى ئوز قۇلىغى بىلەن ئاڭلىدى. ئاروزقۇل خوتۇنىنى تۇغماس قانجىق، نەس باسقان تۇغماس مەدە ئىشەك دەپ تىللىدى، يەنە ھەرەڭ-سەرەڭ سەت گەپلەر بىلەن تىللىدى. بوۋاي يەنە قىزىنىڭ ئەقىلدىن ئازغاندەك ئەسەبىلەرچە ۋاقىراپ، ئوزىنىڭ تەقدىرىدىن زارلىنىپ: "خۇدا بالا بەرمىسە مەندە نىمە گۇنا؟ ئالەمدە قانچىلىغان ئاياللار قويدەك تۇغۇۋېرىدۇغۇ. مەنلا خۇدانىڭ قاغىشىغا كەتكەن بەندە ئىكەنمەن. نىمە ئۇچۇن شۇنداق! مەن نىمىشقا شۇنچە بىتەلەي! ھەي، مۇناپىق، مېنى ئۇرۇپ ئولتۇرۇۋەت، ئولتۇرۇۋەت!......" دىگىنىنى ئاڭلىدى.

مومىن بوۋاي قايغۇ-ھەسرەت ئىچىدە بۇلۇڭدا ئولتۇراتتى، ئۇ كوزلىرىنى يۇمۇۋالغان بولۇپ، توختىماي ئۇھ تارتاتتى. تىزلىرى ئۇستىدىكى ئىككى قولى تىترەيتتى. ئۇنىڭ رەڭگى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن ئىدى.

مومىن نەۋرىسىگە بىر قاراپ قويۇپ، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي، يەنە ھارغىن قىياپەتتە كوزىنى يۇمدى. مومىسى ئويدە يوق ئىدى. ئۇ بېكەي ھاماچا بىلەن ئېرىنى ئاجرىتىپ، نەرسە-كېرەكلەرنى رەتلىشىپ، چېقىلغان قاچا-قۇچىلارنى يىغىشتۇرغىلى چىقىپ كەتكەن ئىدى. مومىسى شۇنداق قىلاتتى: ئاروزقۇل خوتۇنىنى ئۇرغان چاغدا ئۇ ئارىلاشمايتتى، بوۋاينىمۇ ئارىلاشقىلى قويمايتتى. لېكىن ئۇرۇپ

بولغاندىن كېيىن، ئۇ بېرىپ ئۇلارغا نەسىھەت قىلاتتى، تەسەللى بېرەتتى. ئۇنىڭ مۇشۇنچىلىك قىلغىنىمۇ رەھمەت ئوقۇشقا ئەرزىيدۇ.

بالا بوۋىسىغا بەكمۇ ئىچ ئاغرىتاتتى. بۇنداق كۈنلەردە بوۋاي ھۇشىدىن كېتەي دەپلا قالاتتى. ئۇ ئوينىڭ بۇلۇڭىدا ئولتۇرۇپ قېتىپ قالاتتى، كىشىلەر بىلەن كورۇشمەيتتى، ھېچقانداق كىشىگە ھال ئېيتمايتتى. بۇنداق چاغلاردا مومىن ئويلايتتى: ئۇ ئوزى قېرىپ قالدى. ئۇنىڭ بىر ئوغلى بار ئىدى، لېكىن ئۇ ئۇرۇشتا قۇربان بولۇپ كەتتى، ھازىر ئۇنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ھېچكىم ئېسىگە ئالمايدۇ. ئوغلى ھايات بولغان بولسا، بەلكىم بوۋاي بۇگۈنكىدەك ھالغا چۈشۈپ قالماس ئىدى. مومىن ئولۇپ كەتكەن خوتۇننى ئەسلىدى، ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئۇزۇن يىل ئوي تۇتقان ئىدى. لېكىن مومىننىڭ ئەڭ چوڭ بەختسىزلىگى شۇ بولدىكى، ئۇنىڭ ئىككى قىزىنىڭ بەختى كەلمىدى. كىچىك قىزى بالىسىنى ئۇنىڭغا تاشلاپ بېرىپ، ئوزى شەھەرگە كەتتى، ھازىر بالىلىرى بىلەن بىر ئېغىز كىچىك ئويدە قىستىلىشىپ تۇرىدۇ. چوڭ قىزى بۇ يەردە ئاروزقۇل بىلەن ئوي تۇتۇپ تارتمىغان ئازاپ-ئوقۇبەتلىرى قالمىدى. گەرچە بوۋاي قىزىنىڭ يېنىدا تۇرۇۋاتقان ھەمدە قىزى ئۇچۇن ھەممە خورلۇقلارغا چىداۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن قىزى ئانا بولۇش بەختىگە يېتىشتىن ناھايىتى يىراقتا تۇرۇپتۇ. قىزىنىڭ ئاروزقۇل بىلەن بىللە ئوتۇۋاتقىنىغا ئۇزاق يىللار بولدى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە ياشاش ھەقىقەتەن ئازاپلىق ئىش، لېكىن قىزى نەگە بارالايدۇ؟ ئۇنىڭدىن كېيىن ئەھۋال يەنە قانداق بولىدۇ؟ ئوزىنىڭمۇ بۇگۈن-ئەتىلىكى قالدى، ئوزى ئولۇپ كەتسە، بەختسىز قىزىنىڭ ھالى قانداق بولىدۇ؟

www.uyghurkitap.com

بالا دەرھال بىر پىيالە قىتىقنى غورتىلدىتىپ ئىچىۋېتىپ، بىر پارچە نان يەپ، ئۇنى چىقارماي دەرىزە تۈۋىدە ئولتۇردى. ئۇ چىراقنى ياندۇرمىدى، بوۋام ئۆز مەيلىچە ئولتۇرۇپ خىيال سۈرۈۋالسۇن دەپ، بوۋىسىغا كاشىلا قىلغۇسى كەلمىدى.

ئۇمۇ ئۆز خىيالى بىلەن ئىدى. ئۇ بىكەي ھاماچىسىنىڭ نىمىشقا ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ۋوتكا قويۇپ بېرىدىغانلىغىنى، ئېرى ئۇنى مۇشتلاپ تۇرسىمۇ، تاياق يەپ بولغاندىن كېيىن يەنە ئۇنىڭغا يېرىم لىتىر ھاراق بېرىدىغانلىغىنى......چۈشىنەلمەيتتى.

ھەي، بىكەي ھاماچا، بىكەي ھاماچا! ئېرى ئۇنى سانسىز قېتىم-لاپ ئۇرۇپ ئۆلەر ھالغا كەلتۈرۈپ قويىسىمۇ، ئۇ دائىم ئېرىنى كەچۈرىدۇ. بوۋىسىمۇ دائىم ئۇنى كەچۈرىدۇ. ئۇنى نىمىشقا كەچۈرىدۇ؟ بۇنداق ئادەمنى كەچۈرمەسلىك كېرەك. ئۇ بىر ئەسكى، ئىنتايىن يامان ئادەم. ئۇنىڭ بۇ يەردە كېرىكى يوق. ئۇ بولمىسىمۇ كۈنىمىز ئۆتىۋېرىدۇ.

بالا ئۆزىنىڭ شەپقەتسىز تەسەۋۋۇرى بىلەن، بىر ئادىل جازا مەن-زىرىسىنى جانلىق سۈرەتلەپ چىقتى: ھەممەيلەن ئاروزقۇلغا ئېتىلىپ ۋە بۇ چوشقىدەك سېمىز، كېلەڭسىز ئىپلاس ئەبلەخنى دەريا بويىغا سورەپ بېرىشتى. ئاندىن، بىرنەچچە ئىغاڭلىتىپلا ئۇنى كوپۇكلەرنى چاچرىتىۋاتقان دولقۇنغا تاشلىۋەتتى. ئۇ بىكەي ھاماچىغا ۋە مومىن بوۋىغا يالۋۇردى. چۈنكى بۇنداق ئادەملەر مەڭگۈ بېلىقتا ئايلىنال-مايتتى.

بالا ئاروزقۇلنىڭ دەريادا قانداق جان تالىشىشىنى، ئۇنىڭ مەخ-مەل قالپىغىنىڭ دەريادا قانداق لەيلەپ يۈرۈشىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈ-رۈپ، يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى. ھەتتا كۆلكىلىك ھىس قىلدى.

لېكىن، كىشىنى ھەسرەتلەندۈرىدىغىنى شۇكى، چوڭ ئادەملەر كىچىك
بالا توغرا دەپ ھېساپلىغاندەك قىلمايدۇ. ئۇلار دەل بۇنىڭ ئەكسىنى
قىلىدۇ. ئاروزقۇل ئۆيىگە قايتقاندا-ئۇبدانلا تەڭشىلىپ قالغان بولسىمۇ،
چوڭلار يەنىلا ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىدۇ. بوۋاي
ئۇنىڭ ئېتىنى يېتىلەپ كېتىدۇ، خوتۇنى خۇددى ئۇنى ھۆرمەت
بىلەن كۈتۈپ تۇرغاندەك، دەرھال چاي راسلاشقا تەرەددۇت قىلىدۇ،
ئۇ بولسا ھەيۋە قىلىشقا باشلايدۇ. دەسلەپتە ئۇھ تارتىپ يىغلايدۇ:
بۇ قانداق بولغىنى، ھەممە ئادەمنىڭ، ھەتتا قىلچە كېرەككە كەلمەي-
دىغان، قول ئېلىشىپ سالاملىشىشقىمۇ ئەرزىمەيدىغان ئادەملەرنىڭمۇ
باللىرى بار، قانچىلىك بالا تاپقۇسى كەلسە شۇنچىلىك تاپىدۇ، بەش-
لەپ، ئونلاپ تاپىدۇ. ئاروزقۇلچۇ، ئۇنىڭ قەيېرى باشقىلاردىن كەم
ئىكەن؟ ئۇنىڭ قايسى جەھەتتە سالاھىيىتى توشمايدىكەن؟ ياكى
خىزمەت ئورنى تۆۋەنمىكەن؟ خۇداغا شۈكۈر، ئۆزى ھەرھالدا يۇقۇ-
رى دەرىجىلىك ئورمان نازارەتچىسى بولىدى! ياكى بولمىسا، ئۇ
قانداقتۇ سەرگەردانمۇ؟ سىگان بولغان تەقدىردىمۇ بىر تالاي سىگان
باللىرى تۇغۇلغان بولاتتى. ياكى، ئۇ نامى چىقمىغان، خەقلەر ھۆر-
مەتلىمەيدىغان ئادەممۇ؟ ياق، ئۇنىڭ توققۇزى تەل، تۇرمۇشى ناھا-
يىتى باياشات. مىنىدىغان ئېتى بار، قولىدا قامچىسى بار، كىشىلەر
ئۇنىڭغا ئۇچرىشىپ قالسا ئىززەت-ئىكرام بىلدۈرىدۇ. ئەمما، نىمە ئۈچۈن
ئۇنىڭ بىلەن بىر دىمەتلىك كىشىلەرنىڭ باللىرى توي قىلىپ بول-
دى، ئۇنىڭ بولسا ئىز بېسىپ قالغۇدەك بىرەر ئوغلىمۇ يوق؟

بېكەي ھاماچىمۇ يىغلايدۇ، پايپىتەك بولۇپ، ئېرىنىڭ كۆڭلىنى
ئېلىشقا تىرىشىدۇ، ئۇنىڭغا ساقلاپ قويغان يېرىم لىتىر ھاراقنى ئې-
لىپ كېلىدۇ. ئۆزىمۇ كۆڭلىدىكى ھەسرەتنى بىر ئاز بولسىمۇ پەسەي-

www.uyghurkitap.com

تىش ئۇچۇن، ئىبرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ هاراق ئىچىدۇ. ئاروزـ
قۇل تۈيۇقسىزلا غالجىرلىشىپ، بارلىق قەهرى ـ غەزىۋىنى ئۇنىڭدىن ــ
ئۆزىنىڭ خوتۇنىدىن ئالىدۇ. لېكىن خوتۇنى، هامان ئۇنى كەچۈرـ
ىدۇ،قېيناتىسىمۇ ئۇنى كەچۈرىدۇ، هېچكىم ئاروزقۇلنى باغلىمايدۇ.
ئەتىگىنى، ئۇنىڭ مەسىلىگى يېشىلىپ ئورنىدىن تۇرغاندا، خوتۇنى
هەممە ئەزايىنىڭ يارا بولۇپ كەتكىنىگە قارىماي، ئاللىبۇرۇنلا ساماۋار
قويۇپ چاي تەييارلاپ قويغان بولىدۇ. بوۋايمۇ ئاتنى سۇلۇ
بىلەن تويغۇزۇپ، توقۇپ تەييار قىلىدۇ. ئاروزقۇل چاينى قانغۇدەك
ئىچىپ، ئاتقا مىنىپ يۈرۈپ كېتىدۇ، ئۇ يەنىلا رەهبەر، سان ـ تاشتىكى
بارلىق ئورماننىڭ خوجايىنى. ئاروزقۇلدەك ئادەمنى دەرياغا باشلىۋېـ
تىش هېچكىمنىڭ خىيالىغا كەلمەيدۇ.....

كەچ بولدى، هويلىنى قاراڭغۇلۇق باستى.

بالىغا سومكا ئېلىپ بەرگەن بۇ كۈن مانا شۇنداق ئاياقلاشتى.

ئۇخلايدىغان چاققىچە، بالا سومكىسىنى قەيەرگە قويۇشنى بىلمەي
تۇرغان ئىدى. ئاخىردا، ئۇ سومكىسىنى ياستۇغىنىڭ يېنىغا قويۇش
قارارىغا كەلدى. بۇ چاغدا بالا سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلارنىڭ يېرىمىدىن
كوپرەگىنىڭ دىگۈدەك مۇشۇنداق سومكىسى بارلىغىنى بىلمەيتتى،
بۇ ئۇنىڭغا كېيىنچە مەلۇم بولدى. لېكىن بۇ ئۇنى كەيپسىزلەندۈرـ
مىدى، ئۇنىڭ سومكىسى يەنىلا ئادەتتىكىچە بولمىغان، تولىمۇ ئالاهىـ
دە سومكا. ئوخشاشلا، بۇ چاغدا، ئۇ ئۆزىنىڭ گودەك هاياتىنىڭ
قانداق ۋەقەلەرگە دۇچ كېلىدىغانلىغىنى بىلمەيتتى. ئۇ ئاخىر بىر كۈنى
ئۆزىنىڭ دۇنيادا يەككە ـ يىگانە ياشايدىغانلىغىنى، ئۇنىڭ بىلەن مۇشۇ
سومكىلا قالىدىغانلىغىنى، بۇ ئەهۋالنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان نەرسە

ئۆزى ئامـراق بولغان، مۆڭـگۈزلۈك بۇغا ئانا توغرىسـىدىكى چوچەك ئىكەنلىكىنىمۇ بىلمەيتتى......

مۇشۇ كۈنى كەچتە ئۇنىڭ بۇ چوچەكنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلىغۇسى بار ئىدى. مومىن بوۋاينىڭ ئۆزىمۇ بۇ چوچەككە ئامـراق ئىـدى، بۇ چوچەكنى ئېيتقاندا، بولغان ۋەقەلەرنى خۇددى ئۆز كوزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغانـدەك، ئۇ تۇرۇپ-تۇرۇپ ئۇھ تارتاتـتى، كوز يېشى قىلاتتى، خىيالغا پاتاتتى.

لېكىن بالا بوۋىسىنىڭ خىيالىنى چېچىۋېتىشتىن ئەيمىنىپ قالدى، ئۇ هازىر بوۋىسـىنىڭ چوچەك ئېيتىپ بېرىشكە هەپىلىسى يوقلۇغىنى بىلەتتى. "بوۋام كېلەر قېتىم ئېيتىپ بەرسۇن! — دىدى بالا سومكىغا، — هازىر مەن ئۆزەم ساڭـا مۆڭگۈزلۈك بۇغا ئانا توغرىسىدىكى چوچەك-نى ئېيتىپ بېرەي، بوۋام ئېيتقانغا ئوخشاش قىلىپ، بىرنىمۇ قالدۇرماي ئېيتىپ بېرىمەن. مەن هېچكىم ئاڭلىيالمىغۇدەك قىلىپ ئاستا ئېيتە-مەن، قۇلاق سېلىپ ئاڭلا. مەن چوچەك ئېيتىشقا ئامراق، چوچەكتە ئېيتىلغان هەممە نەرسىنى كىنو كورگەندەك كورۈپ تۇرىمەن. بوۋام بۇلارنىڭ هەممىسىنى راست دەيدۇ. بۇرۇنىسىنىڭ بۇرۇنىسىدا......"

(4)

بۇ ئىش ناهايىتى ئۇزاق زامانلارنىڭ ئالدىـدا يۈز بەرگەن. بۇ-رۇنىسىنىڭ بۇرۇنىسىدا، يەر يۈزىدىكى ئورمانلار ئوت-چوپتىنمۇ كوپ، زىمىنىمىزدىكى دەريا-دېڭىزلار قۇرۇقلۇقتىن كوپ بولغان بىر چاغلاردا،

كەڭ كەتكەن سوغاق دەريا بويىدا قىرغىز دىگەن بىر مىللەت ياشايدىكەن. بۇ دەريانىڭ ئىسمى ئېنىساي ئىكەن. ئۇ ئۇزاقلارغا سوزۇلۇپ، تا سىبىرىيىگىچە ئېقىپ بارىدىكەن. ئۇ يەرگە بېرىش ئۈچۈن ئاتلىق 3 يىل 3 ئاي يول مېڭىشقا توغرا كېلىدىكەن. هازىر بۇ دەريا ئېنىسېي دېيىلىدۇ، لېكىن ئۇ چاغلاردا ئۇ ئېنىساي دەپ ئاتىلىدىكەن. ئەينى ۋاقىتتا مۇنداق بىر ناخشا تارقالغان ئىكەن:

سەندىن كەڭ دەريا بارمۇ ئېنىساي،
سەندىن ئەزىز دىيار بارمۇ ئېنىساي،
سەن تارتقاندىنمۇ ئېغىر كۈلپەت بارمۇ ئېنىساي،
ئىرادەڭدىن ئەركىن ئىرادە بارمۇ ئېنىساي.

سەندىن كەڭرەك دەريا يوقتۇر ئېنىساي،
سەندىن ئەزىز دىيار يوقتۇر ئېنىساي.
سەن تارتقاندىنمۇ ئېغىر كۈلپەت يوقتۇر ئېنىساي،
ئىرادەڭدىن ئەركىن ئىرادە يوقتۇر ئېنىساي.

ئېنىساي مانا مۇشۇنداق بىر دەريا.

ئۇ چاغلاردا ئېنىساي دەرياسىنىڭ بويىدا تۆرلۈك مىللەتلەر بولغان ئىكەن. ئۇلار دائىم بىر بىرى بىلەن دۈشمەنلىشىپ تۇرغاچقا، ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ناهايىتى قىيىن ئىكەن. نۇرغۇن دۈشمەنلەر قىرغىزلارنى قورشاپ تۇرىدىكەن. بىردەم بۇ دۈشمەن هۇجۇم قىلىپ كەلسە، بىردەم ئۇ دۈشمەن تاجاۋۇز قىلىدىكەن؛ ياكى بولمىسا، قىرغىزلارنىڭ ئۆزى باشقىلارغا هۇجۇم قىلىپ، باشقىلارنىڭ مال-چارۋىلىرىنى بۇلاپ، ئۆيلىرىگە ئوت قويۇپ، ئادەملىرىنى قىرىپ

تاشلايدىكەن. قانچىلىك ئۆلتۈرەلىسە شۇنچىلىك ئۆلتۈرىدىكەن — ئۇ شۇنداق زامان ئىكەن. ئادەمنىڭ ئادەمگە رەھىمى كەلمەيدىكەن، ئادەم ئادەمنى ئۆلتۈرىدىكەن. ئەھۋال شۇ دەرىجىگە بېرىپ يېتىپ-تۇكى، يەر تېرىيدىغان، مال باقىدىغان، ئوۋ ئوۋلايدىغان ئادەم قالماپتۇ. كىشىلەر ئۇنداق قىلغانىنىڭ ئورنىغا بۇلاپ-تالاپ كۈن كەچۈرۈشنى ئاسان كورىدىغان بوپتۇ: بىرەر جايغا بېرىپ ئادەملەرنى ئۆلتۈرۈپ، نەرسە-كېرەكلەرنى بۇلاپ كېتىدىكەن. لېكىن، ئادەم ئۆلتۈرگۈچىدىن قانغا قان، جانغا جان ئېلىنىدىكەن، يەنى تېخىمۇ زور ئۆچمەنلىك بىلەن قىساس ئېلىنىدىكەن. مۇشۇنداق داۋاملىشىۋېرىپ، بارغانسېرى كوپلەپ قان توكۇلۇپتۇ. كىشىلەرنىڭ كاللىسى ئېلىشىپ كېتىپتۇ. ھېچكىم دۈشمەنى بىلەن مۇرەسسەلىشىشكە ئۇنىمايدىكەن. كۈتۈلمىگەن يەردىن دۈشمىنىگە ھۇجۇم قىلىپ، باشقا مىللەتنى بىرىنى قالدۇرماي قىرىپ تاشلاپ، مال-چارۋا ۋە بايلىقلىرىنى قويماي بۇلاپ كېتەلەيدىغانلىكى ئادەم ئەڭ ئەقىللىق، ئەڭ ئېسىل ئادەم سانىلىدىكەن.

ئورمانلىقتا غەلىتە بىر قۇش پەيدا بوپتۇ. ھەر كۈنى كېچىسى ئۇ تاڭ ئاتقىچە ناخشا ئېيتىپ، نالە قىلىپ، شاختىن-شاخقا ئۇچۇپ يۈرىدىكەن ۋە ئادەمنىڭ ئاۋازىدەك ئاۋاز بىلەن، رەنجىگەن ھالدا: "بالايى-ئاپەت كەلدى! بالايى-ئاپەت كەلدى!" دەپ توۋلايدىكەن. ئۇنىڭ بۇ سوزى دېگەندەكلا راست بولۇپ چىقىپتۇ، قورقۇنچلۇق كۈن يېتىپ كەپتۇ.

ئۇ كۈنى، قىرغىزلار ئېنىساي دەرياسى بويىدا ئۇزلىرىنىڭ پىشقەدەم سەردارىنى دەپنە قىلماقچى ئىكەن. پىشقەدەم سەردار قىلىچ باتۇر نۇرغۇن يىل سەركەردە بولۇپ، نۇرغۇن جەڭلەرنى

بېشىدىن كەچۈرگەن، جەڭلەردە پىداكارلىق كۆرسەتكەن ئىكەن. ئۇ جەڭلەردە يارىلىنىپ باقمىغان بولسىمۇ، ئاخىر ئەجىلى توشۇپتۇ. قىرغىزلار چەكسىز قايغۇ-ھەسرەت ئىچىدە توپ-توغرا ئىككى كۈن ھازا تۇتۇپتۇ، ئۈچىنچى كۈنىگە كەلگەندە، باتۇرنىڭ جەسىدىنى كومۇشكە تەرەددۇت قىپتۇ. قەدىمي ئادەت بويىچە، ئۇنىڭ جەسىدىنى ئېنىساي دەرياسىنىڭ قىرغىقىدىكى تىك يار ئۈستىگە كومۈش كېرەك ئىكەن، بۇنداق قىلىش سەردارنىڭ روھىنىڭ ئىگىز يەردە تۇرۇپ، ئانىسى ئېنىساي دەرياسى بىلەن خوشلىشىۋېلىشى (بىلىش كېرەككى، "ئېنى" ئانا دىگەن مەنىنى، "ساي" دەريا دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ)، ئۇنىڭ روھىنىڭ ئېنىساي ھەققىدىكى ناخشىنى ئاخىرقى قېتىم ئېيتىۋېلىشى ئۈچۈن ئىكەن:

سەندىن كەڭ دەريا بارمۇ ئېنىساي،
سەندىن ئەزىز دىيار بارمۇ ئېنىساي،
سەن تارتقاندىنمۇ ئېغىر كۆلپەت بارمۇ ئېنىساي،
ئىرادەڭدىن ئەركىن ئىرادە بارمۇ ئېنىساي.

سەندىن كەڭرەك دەريا يوقتۇر ئېنىساي،
سەندىن ئەزىز دىيار يوقتۇر ئېنىساي،
سەن تارتقاندىنمۇ ئېغىر كۆلپەت يوقتۇر ئېنىساي،
ئىرادەڭدىن ئەركىن ئىرادە يوقتۇر ئېنىساي.

جەسەت دەپنە قىلىنىدىغان تاغنىڭ ئۈستىدە، كولاپ تەييار قىلىنغان گورنىڭ يېنىدا، باتۇرنىڭ توت ئەتراپىنى كورۇۋېلىشى ئۈچۈن: "بۇ—سېنىڭ دەريايىڭ، بۇ—سېنىڭ ئاسمىنىڭ، بۇ—

سېنىڭ زېمىنىڭ، بۇلار ــ بىز، سەن بىلەن بىر يىلتىزدىن ئۆسۈپ چىققان كىشىلەر. بىز سېنى ئۇزاتقىلى كەلدۇق، خاتىرجەم ياتقىن!“ دەپ، ئۇنى باشتىن ئىگىز كوتىرىشى كېرەك ئىكەن. كېيىنكى ئەۋلاتلارغا ئەستىلىك قىلىش ئۈچۈن، ئۇلار قەۋرىنىڭ ئۈستىگە چوڭ تاش ئابىدە ئورناتماقچى بوپتۇ.

دەپنە قىلىدىغان كۈنى، ھەر بىر ئائىلە ئوزىنىڭ ئىشىگى ئالدىدا باتۇر بىلەن خوشلىشىۋېلىشى ئۈچۈن، پۈتۈن قەبىلىنىڭ چېدىرلىرى دەريا بويىغا بىر رەت قىلىپ تىكىلىپتۇ. باتۇرنىڭ جىنازىسى چىقىرىلغان چاغدا، ھەر بىر ئائىلە ماتەم بىلدۈرۈپ ئاق تۇغنى يەرگىچە چۈشۈرۈپ، قوشاق قېتىپ يىغلاپتۇ، ئارقىدىن كوپچىلىك بىلەن قوشۇلۇپ يەنە بىر چېدىرغا قاراپ مېڭىپتۇ، ئۇ يەردىكىلەرمۇ قوشاق قېتىپ يىغلاپ، ئاق تۇغنى چۈشۈرۈپتۇ. مۇشۇ تەرىزدە جەسەتنى دەپنە قىلىدىغان تاققا ئېلىپ بېرىشىپتۇ.

ئۇ كۈنى ئەتىگەندە كۈن چىقىپتۇ. ھەممە تەييارلىق پۈتۈپتۇ. مومىنىڭ ئۈچىغا ئات قۇيرۇغى پوپۇك قىلىنغان تۇغ ئېسىلىپتۇ، باتۇرنىڭ ئۇرۇشتا ئىشلەتكەن دۇبۇلغا ۋە ساۋۇتى، نەيزە ۋە قالقىنى ئېسىلىپتۇ؛ ئۇنىڭ ئېتىغا ماتەم يوپۇغى يېپىلىپتۇ؛ كانايچى جەڭ بۇرغىسى ــ كانايىنى چېلىشقا تەييارلىنىپتۇ؛ دۇمباقچى بولسا بارابانىنى چېلىشقا تەييارلىنىپتۇ. بۇرغا ـ دۇمباقلار چېلىنغان ھامان، دەرەخلەر ئىغاڭلاپ كېتىپتۇ؛ قۇشلار توپ ـ توپ بولۇپ ئاسمانغا كوتىرىلىپ، ۋىچىرلىشىپ ئەگىپ ئايلىنىپ ئۇچۇپتۇ؛ ياۋايى ھايۋانلار غەلىتە ھۇلىشىپ ئورمانلىقتا ئۇ ياقتىن بۇ ياققا چېپىشىپتۇ؛ ئوت ـ چوپلەر يەرگە چاپلىشىپ قاپتۇ؛ تاغ جىلغىسىدىن گۈلدۈرلەپ ئەكس سادا چىقىپتۇ؛ ھەتتا ئىگىز تاغمۇ تىترەپ كېتىپتۇ. ھازىدار ئاياللار

چاچلىرىنى چۇۋۇپ، كوزلىرىدىن ياش ئاقتۇزغان ھالدا قىلىچ باتۇرنى مەدھىيلەشكە تەييار بولۇپ تۇرۇپتۇ. يىگىتلەر بىر پۈتى بىلەن تىزلىنىپ، مەزمۇت يەلكىسىدە باتۇرنىڭ جىنازىسىنى كۆتىرىشكە تەييارلىنىپتۇ. ئورماننىڭ يېنىدا نەزىر قىلىشقا تەييارلاپ قويۇلغان 9 بايتال، 9 ئوكۇز ۋە 9 مىڭ 981 قوي باغلاقلىق تۇرۇپتۇ. ھەممە نەرسە تەق بولۇپ، ھەممەيلەن جىنازىنىڭ چىقىرىلىشىنىلا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

مۇشۇ چاغدا، كۈتۈلمىگەن ۋەقە يۈز بېرىپتۇ. ئېنىساي دەرياسى بويىدا ياشايدىغان كىشىلەر ھەرقانچە دۈشمەنلەشكەن بىلەنمۇ، ئۇزلىرىنىڭ سەردارلىرىنى دەپنە قىلىدىغان كۈنى خوشنىلىرىغا ھۇجۇم قىلمايدىكەن. لېكىن بۇ قېتىم بىر توپ دۈشمەن لەشكىرى ئويلىمىغان يەردىن، قاتتىق قايغۇ ـ ھەسرەت چېكىۋاتقان قىرغىزلارنى قاراركاھىدا مۇھاسىرىگە ئاپتۇ. سۇبھى ۋاقتىدا، دۈشمەن لەشكىرى موكۇپ ياتقان جايىدىن تۇيۇقسىز ھۇجۇم قوزغاپ، قىرغىزلارنى تەرەپ ـ تەرەپتىن قورشىۋاپتۇ. بۇنداق ئەھۋالدا، ھېچكىم ئېتىغا مىنىشكە، قورالىنى ئېلىشقا ئۈلگۈرەلمەپتۇ. مىسلىسىز قانلىق قىرغىنچىلىق باشلىنىپتۇ. سان ـ ساناقسىز كىشىلەر ئولتۇرۇلۇپتۇ. دۈشمەن بۇ ۋەھشىلىكنى ھېچكىمنىڭ ئېسىدە قالدۇرماسلىق، ھېچقانداق ئادەمنى ئوچ ئالالمايدىغان قىلىۋېتىش، بۇرۇن بولۇپ ئوتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى پاك ـ پاكىز يوقىتىۋېتىش...... ئۇچۇن، تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىپ، قىرغىز مىللىتىنى پۈتۈنلەي يوقىتىش، ئۇلارنى بىر ـ بىرلەپ ئولتۇرۇش پىلانىنى قۇرغان ئىكەن.

بىر ئادەمنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە چوڭ بولۇشى ئۇچۇن ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىت كېرەك، لېكىن بىر ئادەمنى ئولتۇرۇش ئۇچۇن كوزنى يۇمۇپ

ئاچقىچلىكلا ۋاقىت كېتىدۇ. ئولتۇرۇلگەنلەر قانغا مىلىنىپتۇ؛ يەنە نۇرغۇنلىرى دەرياغا سەكرەپتۇ، ئۇلار قىلىچ، نەيزىلەردىن ئامان قالغان بولسىمۇ، لېكىن ئېنىبساي دەرياسىنىڭ دولقۇنلىرى ئىچىدە تۇنجۇقۇپ ئۆلۈپتۇ. ئوت قورشاۋىدا قالغان قىرغىزلارنىڭ چېدىرلىرى لاۋۇلداپ كويۇپ، ئوت دەريا بويىنى، چوڭقۇر ھاڭ ۋە تىك يارلارنى بويلاپ توپ-توغرا بىر چاقىرىم يەرگىچە يامراپتۇ. بىرمۇ كىشى قېچىپ كېتەلمەپتۇ، بىرمۇ كىشى ئامان قالماپتۇ. ھەممە نەرسە ۋەيران بوپتۇ، كويۇپ تۈگەپتۇ. قۇربان بولغانلارنىڭ جەسەدى تىك ياردىن ئېنىبساي دەرياسىغا تاشلىنىپتۇ. دۈشمەنلەر: "ئەمدى بۇ زېمىن بىزنىڭ بولدى! ئەمدى بۇ ئورمان بىزنىڭ بولدى! ئەمدى بۇ مال-چارۋىلار بىزنىڭ بولدى!" دېيىشىپ تەنتەنە قىلىشىپتۇ.

دۈشمەنلەر نۇرغۇنلىغان ئولجا-غەنىمەتلەرنى ئېلىپ قايتىشىپتۇ، لېكىن ئۇلار ئورمانلىقتىن چىقىپ كەلگەن بىر ئوغۇل، بىر قىز ئىككى بالىنى سەزمەپتۇ. بۇ ئىككى بەخىتسىز، كەپسىز بالا تاڭ سەھەردىلا ئاتا-ئانىسىدىن يوشۇرۇنچە، دەرەخ قوۋزىقىدىن سېۋەت توقۇش ئۈچۈن، يېقىن يەردىكى ئورمانلىققا كەتكەن ئىكەن. ئۇلار ئويۇنغا قىزىقىپ كېتىپ، ئورمانلىقنىڭ ئىچكىرىسىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنىمۇ سەزمەي قاپتۇ. ئۇلار قانلىق جەڭنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى ۋە قىيا-چىيالارنى ئاڭلاپ دەرھال ئارقىسىغا يېنىپ ئورماندىن چىققاندا، ئۇلار ئالىلىقاچان ئۇزلىرىنىڭ ئاتا-ئانىسى، ئاكا-ئۇكا ۋە ھەدە-سىڭىللىرىدىن مەڭگۈگە ئايرىلغان ئىكەن. باللار ئىگە-چاقىسىز قېلىپ، خارابىلىقتا يىغلىغىنىچە ئۇ ياقتىن بۇ ياققا يۈگۈرۈپ يۈرۈپتۇ. توت ئەتراپتا ئادەمنىڭ سايىسىمۇ كورۈنمەپتۇ، ئۇلار بىر

دەمنىڭ ئىچىدىلا يېتىم بولۇپ قاپتۇ، ئۇلارغا گويا پۈتكۈل ئالەمدە ئۆزلىرىلا قالغاندەك بىلىنىپتۇ. يىراقتا چاڭ كۆرۈنۈپتۇ، دۈشمەنلەر بۇلىۋالغان ئات ۋە ماللارنى ئۆز قەبىلىسىگە ھەيدەپ كېتىۋاتقان ئىكەن.

بالىلار ماللارنىڭ چېپىشىدىن كۆتىرىلگەن توپىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. ئۇلار يىغلاپ ۋاقىرىغىنىچە ۋەھشى دۈشمەنلەرنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرەپتۇ. (بۇنداق ئىشنى بالىلارلا قىلىدۇ.) ئۇلار ئادەم ئۆلتۈرگۈچىلەردىن قېچىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە، ئۇلارغا يېتىشىۋېلىش ئۈچۈن ھەدەپ يۈگۈرەپتۇ. ئۇلار يەككە-يېگانە قېپقالماسلىقىنىلا، بۇ ۋەيران قىلىۋېتىلگەن قاغىش تەككۈر جايدىن كېتىشنىلا ئويلايدىكەن. ئۇلار قول تۇتۇشۇپ يۈگۈرەپتۇ، قوغلاپتۇ، دۈشمەنلەرنىڭ كەينىدىن: توختاپ تۇرۇڭلار، بىزنى ئالغاچ كېتىڭلار، دەپ توۋلاپتۇ. لېكىن قىقاس-چۇقانلار، ئاتلارنىڭ كىشنەشلىرى ۋە ئات تۇياقلىرىنىڭ دۈپۈرلەشلىرى، مال ھەيدەۋاتقان ئەسەبىي ئاۋازلار ئىچىدە دۈشمەن ئۇلارنىڭ ئاجىز ئاۋازىنى قانداقمۇ ئاڭلىيالىسۇن!

بۇ ئىككى بالا ئۈمىتسىزلىك ئىچىدە نۇرغۇن يول يۈرۈپتۇ، ھەرقانداق قىلىپمۇ دۈشمەنلەرگە يېتەلمەي، ئاخىر ھالىدىن كېتىپ يىقىلىپ قاپتۇ. ئۇلار ئەتراپقا قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالماي، ئورنىدىن قىمىرلىماي ئولتۇرۇپتۇ. ئۇلار قورققان ھالدا بىر بىرىگە يېپىشىپ سەزمەيلا ئۇخلاپ قاپتۇ.

يېتىمنىڭ بېشىنى خۇدا ئوڭلايدۇ، دېگەن گەپ بار—بۇ بىكار گەپ ئەمەس. كېچە ئامان-ئېسەن ئۆتۈپتۇ، ياۋايى ھايۋانلار ئۇلارغا تەگمەپتۇ، ئورمانلىقتىكى مەخلۇقلار ئۇلارنى سورەپ كەت-

www.uyghurkitap.com

مەپتۇ. ئۇلار ئويغانغاندا تاڭ ئاتقان ئىكەن. قۇياش نۇر چېچىپ، قۇشلار سايرىشىپ تۇرۇپتۇ. باللار ئورنىدىن تۇرۇپ، ماللارنىڭ ئىزى بىلەن ئاستا-ئاستا يۇرۇپ كېتىپتۇ. يول بويى ئۇلار ياۋا مېۋە ۋە ئوت-چوپ يىلتىزلىرىنى يەپ قورسىقىنى تويغۇزۇپتۇ. ئۇلار مېڭىپتۇ-مېڭىپتۇ، ئۇچىنچى كۈنىگە كەلگەندە بىر تاققا چىقىپ قاپتۇ. شۇنداق قارىسا، تاغنىڭ تۆۋىنىدە كەڭ كەتكەن ياپ-يېشىل ئوتلاقتا كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈلۈۋاتقىدەك. ئۇ يەردە سانسىز چېدىرلار تىكىلگەن بولۇپ، سانسىز گۈلخانلاردىن ئىس چىقىپ تۇرغۇدەك، سانسىز كىشىلەر گۈلخاننى چۆرىدەپ ئولتۇرغۇدەك. قىزلار ناخشا ئېيتىقاچ گۈلەڭگۈچ ئۇچۇشۇۋاتقۇدەك. كوپچىلىكنى خوشال قىلىش ئۇچۇن، پالۋانلار ئويۇن كورسىتىپ، بۇركۇتتەك پەرۋاز قىلىپ ئايلىنىپ، بىر بىرنى يىقىتىشۋاتقۇدەك. دىمەك، دۈشمەن-لەر ئوز غەلىبىسىنى تەنتەنە قىلىشۋاتقۇدەك.

ئىككى بالا تاغنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپ، تۆۋەنگە چۈشۈشكە جۇرئەت قىلالماپتۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ گۈلخان تۆۋەنگە بارغۇسى كېپكېتىپتۇ، ئۇ يەردىن كېلىۋاتقان كاۋاپ، نان ۋە ياۋا پىيازنىڭ مېزىلىك پۇرىقى ئۇلارنى بەكمۇ ئوزىگە تارتىپتۇ.

باللار ئاخىر تاقەت قىلالماي تاغدىن چۈشۈپتۇ. ساھىپخانلار يات باللارنى كورۇپ بەكمۇ ھەيران بوپتۇ، بىر توپ ئادەم ئۇلارنى ئورىۋاپتۇ:

— سىلەر كىم؟ نەدىن كەلدىڭلار؟

— قورسىقىمىز بەك ئېچىپ كەتتى، — دەپ جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ، ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالا، — بىزگە ئاۋراق يەيدىغان نەرسە بېرىڭلار!

ساھىپخانىلار ئۇلارنىڭ سۆزىدىن ئۇلارنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋاپتۇ، ئاللا-چۇقان كۆتىرىلىپتۇ. كىشىلەر: نەسلى قۇرۇپ كەتكەي قېپقالغان دۈشمەنىنىڭ بۇ ئىككى ئۇرۇغىنى دەرھال ئۆلتۈرۈۋېتىش كېرەكمۇ، ياكى ئاۋال خاننىڭ ئالدىغا ئاپىرىش كېرەكمۇ؟ دەپ تالاش-تارتىش قىلىشىپ قاپتۇ. شۇ ئارىلىقتا بىر رەھىمدىل ئايال باللارغا پىشۇرۇلغان بىر پارچە ئات گۆشى بېرىپتۇ. كىشىلەر بۇ ئىككى باللىنى خاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ مېڭىپتۇ، لېكىن باللار ئات گۆشىنى قولىدىن چۈشۈرمەپتۇ. ئۇلارنى يوغان بىر قىزىل چېدىرنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىرىپتۇ، ئىشىك ئالدىدا كۈمۈش رەڭ ئايپالىتا تۇتقان ياساۋۇللار تۇرۇشىدىكەن. بۇ ئىككى قىرغىز باللىنىڭ قەيەردىندۇر پەيدا بولغانلىقى توغرىسىدىكى ئەنسىز خەۋەر دەرھال پۈتۈن قەبىلىگە تارقىلىپتۇ. بۇ ئىشتىن قانداق ئاقىۋەت كېلىپ چىقار؟ كۆپچىلىك ئويۇن-تاماشا ۋە يەپ ئىچىشنى توختىتىپ، خاننىڭ چېدىرى ئالدىغا توپلىنىپتۇ. بۇ چاغدا، خان كاتتا سەركەردىلەر بىلەن ئاپپاق كىگىزدە ئولتۇرۇپ، ھەسەل ئارىلاشتۇرۇلغان قىمىزنى ئىچكەچ ئۆزىگە ياغدۇرۇلغان مەدھىيىلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇرغان ئىكەن. خان كەلگۈچىلەرنىڭ مۇددىئاسىنى بىلگەندىن كېيىن، غەزىپى ئۇرلەپ: "مېنىڭ كەيپىمنى بۇزۇشقا قانداق پېتىندىڭلار؟ قىرغىزلارنىڭ تۇخۇمىنى قۇرۇتۇۋەتمىدۇقمۇ؟ سىلەرنى ئېنىسايىنىڭ مەڭگۈلۈك ھۆكۈمرانى قىلمىدىممۇ؟ سىلەر نېمىگە كەلدىڭلار، توخۇ يۈرەكلەر! قاراپ قويۇڭلار، سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا ئولتۇرغان كىم! ھەي، چوقۇر يۈزلۈك ئاقساق كەمپىر!" دەپ چاقىرىپتۇ. چوقۇر يۈزلۈك ئاقساق كەمپىر كىشىلەر ئارىسىدىن چىقىپتۇ، خان ئۇنىڭغا: "باللارنى ئورمانلىققا ئېلىپ بار، قىرغىزلارنىڭ ھەممىسى قۇرۇپ كەتسۇن، بىرسىمۇ قېپقالمىسۇن، قىرغىز

مىللىتى دىگەن نام مەڭگۈ كىشىلەرنىڭ كاللىسىدىن چىقىپ كەتسۇن.
يۇگۇر، چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىر، مىنىڭ ئېيتقىنىم بويىچە
قىل....." دەپتۇ.

چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىر خاننىڭ بۇيرۇغىغا بوي سۇنۇپ، بالى-
لارنى يېتىلەپ كېتىپتۇ. ئۇلار ئورمانلىقتا ئۇزاق مېڭىپتۇ، بىر چاغدا،
ئېنىساي دەرياسى بويىدىكى ئىگىز يارغا كەپتۇ. چوقۇر يۇزلۇك ئاق-
ساق كەمپىر باللارنى مۇشۇ يەردە توختىتىپ، ئۇلارنى يارنىڭ لېۋىگە
يېقىن كېلىپ تۇرۇشقا بۇيرۇپتۇ، ئۇلارنى ياردىن ئىتتىرىۋېتىشنىڭ
ئالدىدا، ئۇ مۇنداق دەپتۇ:

"ھەيۋەتلىك ئېنىساي دەرياسى، تاغنى سېنىڭ ئۇستۇڭگە ئىتتى-
رىۋەتسە، تاغ بىر پارچە تاشتەك چوكۇپ كېتىدۇ؛ يۇز يىللىق قارى-
غاينى ساڭا تاشلىۋەتسە، بىر تال ياغاچتەك ئېقىپ كېتىدۇ. ھازىر،
ئۇزەڭنىڭ ئىككى تال قۇمىنى — ئادىمزاتنىڭ ئىككى بالىسىنى قوي-
نۇڭغا ئال. بۇ دۇنيادا ئۇلار جېنىنى سىغدۇرغۇدەك جاي قالمىدى،
بۇنى ساڭا ئېيتىپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ ھاجىتى بارمۇ، ئېنىساي؟ يۇلتۇز-
لارنىڭ ھەممىسى ئادەمگە ئايلانغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار ئاسماننى
توشقۇزالمايدۇ؛ بېلىقلارنىڭ ھەممىسى ئادەمگە ئايلانغان تەقدىر-
دىمۇ، ئۇلار دەريا-دېڭىزلارنى توشقۇزالمايدۇ. بۇلارنى ئېيتىپ
ئولتۇرۇشۇمنىڭ ھاجىتى بارمۇ، ئېنىساي؟ بۇ باللارنى قوينۇڭغا
ئال! ئۇلارنى ئېلىپ كەت! بۇ ئالەمدىكى جەۋرى-جاپالارنى تارت-
ماسلىغى ۋە باشقىلارنىمۇ ئازاپقا ئۇچراتماسلىغى ئۇچۇن، ئۇلار ھىلە-
مىكىر ۋە ۋەھشىلىك يۇقمىغان مەسۇم باللىق قەلبى بىلەن بۇ يىرگى-
نىشلىك دۇنيادىن كەتسۇن. ئۇلارنى باغرىڭغا ئال، باغرىڭغا ئال،
بۇيۇك ئېنىساي!......"

www.uyghurkitap.com

باللار هوگرەپ يىغلىشىپتۇ. كەمپىرنىڭ سوزىنى ئۇلارنىڭ ئاڭلىغۇسى كەلمەپتۇ. ئۇلار تووۋەندىكى دەريانىڭ چوڭقۇر يېرىدە سۇنىڭ مەۋج ئۇرۇپ ئوركەشلەۋاتقانلىغىنى تىك يار ئۈستىدىن كورۇپتۇ.

— بالىلىرىم، ئاخىرقى قېتىم قۇچاقلىشىپ خوشلىشىۋېلىڭلار! — دەپتۇ چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىر. ئۇ، باللارنى تىك ياردىن ئىتتىرىشكە ئەپلىك بولسۇن ئۇچۇن، يەڭلىرىنى شمايلاپتۇ. — بالىلىرىم، مېنى كەچۇرۇڭلار. تەقدىرىڭلار مۇشۇنداق ئىكەن. بۇ ئىشنى ئوز ئىختىيارىم بىلەن قىلىۋاتقىنىم يوق، بىراق سىلەرگە ياخشىلىق قىلالماقچىمەن......

كەمپىرنىڭ سوزى تۇگمەيلا، ئارقا تەرەپتىن كەپ قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ:

— ئاقكوڭۇل ئايال، توختاپ تۇر، بىگۇنا باللارنى ئولتۇرمە.

چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىر ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قاراپ قاتتىق ھەيران قاپتۇ: قارىسا، ئالدىدا مۇڭگۇزلۇك بىر چىشى بۇغا ئەيپلەۋاتقان ۋە ھەسرەتلىنىۋاتقاندەك قىلىپ، يوغان كوزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغۇدەكمىش. بۇغىنىڭ پۇتۇن ئەزايى تونجى قېتىم بالا تۇققان ئانىنىڭ سۇتىدەك ئاپپاق بولۇپ، قوسىغىدىلا بوتىلاقنىڭكىگە ئوخشاش بىزە قوڭۇر تۇكلەر بار ئىكەن. ئۇنىڭ مۇڭگۈزى كۇز كۇنلىرىدىكى دەرەختەك شاخلاپ كەتكەن بولۇپ، تولىمۇ چىرايلىق ئىكەن؛ ئۇنىڭ يېلىنى ئېمىدىغان بالىسى بار ئاياللارنىڭ كوكسىگە ئوخشاش شۇنچە پاكىز، شۇنچە سىلىق ئىكەن.

— كىم سەن؟ نىمىشقا ئادەمدەك سوزلەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىر.

— مەن بۇغا ئانا بولىمەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بۇغا، — مەن

ئادەملەرنىڭ تىلىدا سوزلىمەي باشقا تىلدا سوزلىسەم، سەن ئۇقال-مايسەن، بەلكىم سەن ئاڭلىمايسەن.

— نىمە قىلماقچىسەن، بوغا ئانا؟

— ئاقكوكۆل ئايال، بالىلارنى قويۇپ بەر. سېنىڭدىن ئوتۇنەي، بالىلارنى ماڭا بەرگىن.

— ئۇلارنى نىمە قىلماقچىسەن؟

— ئادىمىزات مېنىڭ قوشكىزەك بالامىنى، ئىككى بوغىچىغىمنى ئولتۇرۇۋەتتى، مەن بۇلارنى ئوزەمگە بالا قىلىۋالماقچىمەن.

— ئۇلارنى بېقىۋالماقچىمۇ سەن؟

— ھەئە، ئاقكوكۆل ئايال.

— سەن ئوبدان ئويلىنىپ كوردۇڭمۇ، بوغا ئانا؟ — دەپتۇ چوقۇر يۈزلۈك ئاقساق كەمپىر كۈلۈپ تۇرۇپ، — بىلىشىڭ كېرەككى، ئۇلار ئادىمىزاتنىڭ بالىلىرى، چوڭ بولغاندىن كېيىن سېنىڭ بوغىچاقلىرىڭنى ئولتۇرۇۋېتىدۇ.

— ياق، ئۇلار چوڭ بولغاندىن كېيىن مېنىڭ بوغىچاقلىرىمنى ئولتۇرمەيدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بوغا ئانا، — مەن ئۇلارنىڭ ئانىسى، ئۇلار مېنىڭ بالىلىرىم تۇرسا، ئوزىنىڭ ئاكا-ئۇكا، ھەدە-سىڭىللىرىنى ئولتۇرەمدۇ ئۇلار؟

— ھەي، ئۇ گېپىڭنى قوي، بوغا ئانا، سەن ئادىمىزاتنى بىلمەي-دىكەنسەن، — دەپ بېشىنى چايقاپتۇ چوقۇر يۈزلۈك ئاقساق كەمپىر، — ئۇلار جاڭگالدىكى ياۋايى ھايۋاندىنمۇ بەتتەر، ئۇلار بىر بىرىگە رەھىم قىلمايدۇ. مەن بۇ ئىككى بالىنى ساڭا بېرەي، مېنىڭ سوزۇمنىڭ توغرىلىغىنى كېيىن بىلىپ قالارسەن. بۇ ئىككى بالىنى ئادەملەر بەربىر سېنىڭدىن تارتىۋېلىپ ئولتۇرۇۋېتىدۇ، ئوزەڭنى

ئازاپلاشنىڭ نىمە ھاجىتى بار؟

— مەن باللارنى يىراق يەرگە ئېلىپ كېتىمەن، ئۇ يەردە ئۇلارنى ھېچكىم تاپالمايدۇ. باللارغا رەھىم قىلغىن، ئاقكوڭۇل ئاپال، ئۇلارنى قويۇپ بەر! مەن ئۇلارغا مېھرىۋان ئانا بولىمەن. مېنىڭ سۇتۇم باللارنىڭ ئېمىشكە يېتىدۇ، ئۇلار مېنىڭ سۇتۇمنى ئەمسۇن!

— بوپتۇ، شۇنداق بولسۇن، — دەپتۇ چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىر بىر ئاز ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن، — ئۇلارنى ئېلىدام ئېلىپ كەت، يىراققا ئېلىپ كەت! مۇبادا ئۇلار يىراق سەپەردە ئۆلۈپ كەتسە، قاراقچى يولۇقۇپ قېلىپ ئۇلارنى ئۆلتۇرۇۋەتسە ۋە ياكى بۇ ئىككى ئادىمىزات بالىسى كۆڭلەرنىڭ بىردە ۋاپاغا جاپا قىلسا، بۇنى ئۆزەڭدىن كور.

بۇغا ئانا چوقۇر يۇزلۇك ئاقساق كەمپىرگە رەخمەت ئېيتقاندىن كېيىن، باللارغا بۇرۇلۇپ:

— ھازىردىن باشلاپ، مەن سىلەرنىڭ ئاناڭلار، سىلەر مېنىڭ باللىرىم. مەن سىلەرنى يىراققا ئېلىپ كېتىمەن، ئۇ يەردە، قويۇق ئورمانلار ئوسكەن قارلىق تاغلار ئارىسىدا، مەۋج ئۇرۇپ ئوركەشلەپ تۇرىدىغان ئىسسىق كول بار، — دەپتۇ.

ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالا خوشال بولۇشۇپ، قىن-قىنىغا پاتماي كېتىپتۇ، ئۇلار چىچەنلىك بىلەن بۇغا ئانىنىڭ ئارقىسىدىن يۇگۇ-رۇپتۇ. بىراق، ئۇزاق ئوتمەيلا ھېرىپ قېلىپ دەرمانى قالماپتۇ، يول تېخى ئۇزۇن ئىكەن، ئالەمنىڭ بۇ چېتىدىن ئۇ چېتىگە سوزۇلىدىكەن، يىراق ئىكەن! ئەگەر بۇغا ئانا ئۇلارنى ئوزىنىڭ سۇتى بىلەن ئېمىت-مىگەن، كېچىلىرى ئوزىنىڭ تېنى بىلەن ئىسسىتمىغان بولسا، ئۇلار ئاللىقاچانلا يىقىلىپ قالار ئىكەن، ئۇلار ئۇزاق يول يۇرۇپتۇ، يۇرتى

ئېنىبساي ئارقىدا قاپتۇ، ئەمما يېڭى ھاكان ـ ئىسسىق كول تېخى يىراقتا ئىكەن. يىل ئۆتۈپتۇ. يەنە بىر يىل ئۆتۈپتۇ. يەنە بىر يىل ئۆتۈپتۇ. ئۇلار غەيلەت ئۇيقۇسىدا ياتقان جاڭگاللارنى كېزىپتۇ، ئوتتەك ئىسسىق يايلاق، كوچمە قۇملۇقلاردىن مېڭىپتۇ، تاغ ـ داۋانلار ـ دىن ئېشىپتۇ، دولقۇنلۇق دەريالاردىن كېچىپ ئۆتۈپتۇ. بىر توپ بورە ئۇلارنىڭ كەينىدىن قوغلاپتۇ، لېكىن بۇغا ئانا باللارنى دۈمبىسىگە مىندۈرۈپ، ئۇلارنى ۋەھشى ياۋايى ھايۋاندىن ساقلاپ قاپتۇ. ئوقيا ـ ساداق ئاسقان ئاتلىق ئوۋچىلار ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ: "بۇغا ئادىمىزات بالىسىنى ئېپقاچىتى! ئۇنى توسۇڭلار! ئۇنى تۇتۇڭلار!" دەپ توۋلىشىپتۇ ۋە ئوق ئېتىپتۇ، ئەمما بۇغا ئانا ئىككى بالىنى ئېلىپ قېچىپ، بۇ چاقىرىلمىغان مېھمانلاردىن قۇتۇلۇپتۇ. ئۇ ئوقتىنمۇ تېز يۈگۈرۈپتۇ ۋە پات ـ پات پەس ئاۋاز بىلەن: "ماڭا چىڭ چاپلىشىڭ ـ لار، باللىرىم! ئۇلار قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ!" دەپتۇ.

بۇغا ئانا ئىككى بالىنى ئاخىر ئىسسىق كولگە ئېلىپ كەپتۇ. ئۇلار تاغ ئۈستىدە تۇرۇپ تولىمۇ ھەيران قاپتۇ، ئەتراپ قارلىق تاغ ئىكەن، ياپ ـ يېشىل ئورمانلار ئۆسكەن تاغلار ئارىسىدا، كوز يەتكۇ ـ دەك جايدا كول ئوركەشلەپ تۇرۇپتۇ. كوپ ـ كوك كولدە ئاق دول ـ قۇنلار مەۋج ئۇرۇۋېتىپتۇ، شامال بوۋغۇنلارنى ئۇچۇرۇپ، دولقۇنلارنى تۇرتۇپ يىراقلارغا ئېلىپ كېتىدىكەن. ئىسسىق كولنىڭ زادى قەيەر ـ دىن باشلىنىپ نەدە توختايدىغانلىقى نامەلۇم ئىكەن. بۇ تەرىپىدە كۈن چىقسا، ئۇ تەرىپىدە كېچە بولىدىكەن. ئىسسىق كولنى ئوراپ تۇرغان تاغلار سان ـ ساناقسىز ئىكەن، ئۇ تاغلارنىڭ ئارقىسىدا يەنە تىك چوقچىيىپ تۇرغان ئاشۇنداق قارلىق تاغلاردىن قانچىسى بارلىقى مەلۇم ئەمەسكەن.

— مانا بۇ سىلەرنىڭ يېڭى ماكانىڭلار، — دەپتۇ بۇغا ئانا، — سىلەر مەشەدە ياشاپ، يەر تېرىيسىلەر، بېلىق تۇتۇسىلەر، مال باقىسىلەر. سىلەر بۇ يەردە مىڭ يىللاپ تىنچ ياشاپ، نەسىل-ئەۋلات قالدۇرۇڭلار، سىلەر بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگەن تىلنى ئەۋلاتلار ئۇنتۇپ قالمىسۇن، ئۇلار ئۆز تىلىدا ئازادە سۆزلەشسۇن ۋە ناخشا ئېيتسۇن، باشقىلارغا ئوخشاش تۇرمۇش كەچۈرسۇن. مەن سىلەر بىلەن ھەم سىلەرنىڭ ئۇرۇق-ئەۋلادىڭلار بىلەن مەڭگۈ بىللە بولىمەن......

شۇنداق قىلىپ، قىرغىزلارنىڭ ئاخىرقى ئىككى ئەۋلادى — ئوغۇل بالا بىلەن قىز بالا گۈزەل ۋە مەڭگۈلۈك بولغان ئىسسىق كولدىن ئۆزلىرى ئۈچۈن يېڭى ماكان تېپىۋاپتۇ.

ۋاقىت ئاتقان ئوقتەك تېز ئۆتۈپتۇ. ئوغۇل ئۇسۇپ قاۋۇل يىگىت بوپتۇ، قىز چوڭ بولۇپ بويىغا يېتىپتۇ. كېيىن ئۇلار توي قىلىپ ئەر-خوتۇن بوپتۇ. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئۇلاردىن ئايرىلماي، مەشەدىكى جاڭگالدا تۇرۇپتۇ.

بىر كۈنى، سۈبھى ۋاقتىدا، ئىسسىق كول گۈكىرەپ نەرە تارتىپتۇ. خوتۇنىنىڭ تولغىقى يېقىنلىشىپ، قاتتىق تولغاق تۇتۇپتۇ. قورقۇپ كەتكەن ئەر تاغ ئۈستىگە چىقىپ ئۈنلۈك تىۋلاپتۇ:

"مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا، سەن قەيەردە؟ ئىسسىق كولنىڭ شاۋقۇنىنى ئاڭلىدىڭمۇ؟ قىزىڭ تولغاي دەپ قالدى، چاپسان كەلگىن، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا، بىزگە ياردەم قىلغىن......"

شۇ ئەسنادا، يىراقتىن كارۋان قوڭغۇرىقىدەك جاراڭلىق، يېقىملىق ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بۇ ئاۋاز بارغانسېرى يېقىنلىشىپتۇ. ئارقىدىن مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا مۈڭگۈزىگە بىر بۆشۈكنى ئېسىپ يۈگۈرۈپ كەپتۇ. بۆشۈك ئاق قېيىن ياغىچىدىن ياسالغان بولۇپ، بۆشۈكنىڭ

www.uyghurkitap.com

يايىسمان تۇتقۇچىدا بىر كۈمۈش قوڭغۇراق جىرىڭلاپ تۇرۇپتۇ. بۇ قوڭغۇراق تا ھازىرغىچە ئىسسىق كولدىكى بوشۇكتە جاراڭلاپ تۇرغىدەكمىش. ئانا بوشۇكنى تەۋرەتكەندە، كۈمۈش قوڭغۇراق جىرىڭلاپ، گويا مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا مۈڭگۈزىگە ئاق قېيىن ياغىچىدىن ياسالغان بوشۇكنى ئېسىپ ئالدىراپ-تېنەپ يىراقتىن كېلىۋاتقاندەك بولارمىش......

بۇغا ئانا يېتىپ كېلىشىگە، خوتۇن تۇغۇپتۇ.

— بۇ بوشۇكنى تۇنجى بالاڭغا ئاتىدىم، — دەپتۇ بۇغا ئانا، — سىلەر يەنە نۇرغۇن بالا كورىسىلەر، سىلەرنىڭ 7 ئوغۇل، 7 قىزىڭلار بولىدۇ!

ئاتا بىلەن ئانا ئىچ-ئىچىدىن خوشال بولۇپ، بۇغا ئانىنى ياد ئېتىپ تۇرۇش ئۈچۈن، تۇنجى بالىسىغا بۇغاباي دەپ ئات قويۇپتۇ. بۇغاباي چوڭ بولۇپ قىپچاقلارنىڭ بىر ساھىپجامال قىزىغا ئۆيلىنىپتۇ، شۇنىڭدىن كېيىن بۇغا ئەۋلاتلىرى — مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ئۇرۇق-جەمەتلىرى گۈللەپتۇ. بۇغا ئەۋلاتلىرى ئىسسىق كول تەۋەسىدە ئەڭ چوڭ، ئەڭ كۈچلۈك قەۋم بولۇپ قاپتۇ. بۇغا ئەۋلاتلىرى ئەۋلىيالارغا قانداق ھورمەت قىلسا، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىغىمۇ شۇنداق ھورمەت قىلىدىكەن، بۇغا ئەۋلاتلىرىنىڭ چېدىرىنىڭ ئىشىكىگە بىر نىشانە — بۇغا مۈڭگۈزى كەشتىلەپ قويۇلىدىكەن. شۇڭا، يىراقتىن بىر قاراپلا، ئۇنىڭ بۇغا ئەۋلاتلىرىنىڭ چېدىرى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدىكەن. بۇغا ئەۋلاتلىرى ياۋنىڭ ھۇجۇمىنى چېكىندۇرگەندە، باشقا مىللەت بىلەن بەيگىگە چۈشكەندە، "بۇغا!" دەپ ۋاقىرايدىكەن، نەتىجىدە، ھەمىشە ئۇلار غالىپ كېلىدىكەن. ئۇ زامانلاردا ئىسسىق كول ئورمانلىرىدا مۈڭگۈزلۈك ئاق بۇغىلار كوپ

بولۇپ، ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا چېپىپ يۈرىدىكەن، ئۇلارنىڭ گۈزەللىگىگە ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىڭمۇ مەسلىگى كېلىدىكەن. مانا بۇلار مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ باللىرى ئىكەن. ئۇلارغا ھېچكىم چېقىلالمايدىكەن، ئۇلارغا ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمەيدىكەن. بۇغا ئەۋلادلىرى بۇغىنى كورسە، ئاتتىن چۈشۈپ بۇغىغا يول بوشىتىپ بېرىدىكەن. ئوماق قىزلارنىڭ رۇخسارى ھامان ئاق بۇغىنىڭ گۈزەللىگىگە سېلىشتۇرۇلىدىكەن......

بۇنداق ئادەت ئەڭ باي، ئەڭ مەرتىۋىلىك بىر بۇغا ئەۋلادى قازا قىلغانغا قەدەر داۋاملىشىپتۇ. بۇ بۇغا ئەۋلادىنىڭ سان-ساناقسىز قويلىرى، سان-ساناقسىز ئاتلىرى بار ئىكەن. شۇ ئەتراپتىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ مالچىلىرى ئىكەن. ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن، ئوغۇللىرى كاتتا، ھەشەمەتلىك نەزىر بېرىپتۇ، تۇشمۇ-تۇشتىن ئەڭ ئابرويلۇق موتىۋەرلەرنى نەزىرگە چاقىرىپتۇ. ئىسسىق كولنىڭ بويلىرىغا مېھمانلار ئۈچۈن مىڭچە چېدىر تىكىپتۇ. نەزىرگە سان-ساناقسىز مال سويۇلۇپتۇ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا ھەددى-ھېساپسىز قىمىز، ھەددى-ھېساپسىز قەشقەر تائاملىرى قويۇلۇپتۇ. باينىڭ ئوغۇللىرى ئاتىمىز ئالەمدىن كەتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنىڭ نەقەدەر دولەتمەن ۋە سېخى بولغانلىقىنى، ئۇنى نەقەدەر ھورمەتلىگەنلىگى، ئۇنى قانداق سېغىنغانلىقىنى..... كىشىلەر بىلىپ قويسۇن دېگەندەك قىلىپ، غادىيىپ يۈرۈشۈپتۇ ("ھوي، ئوغلۇم، ئەگەر كىشىلەر ئەقىل-پاراستى بىلەن ماختانماي، بايلىق-دۇنياسى بىلەن ماختىنىدىغان بولسا، چاتاق بولىدۇ!")

ئاقىنلار مەرھۇمنىڭ ئوغلى تارتۇق قىلغان ئاتلارغا مىنىپ، ئۆزلىرىگە تارتۇق قىلىپ بەرگەن قارا قۇندۇز قالپاقلارنى ۋە يىپەك

تونلارنى كورەڭلەپ كىيىشىپ، مەرھۇمنى ۋە ئۇنىڭ ۋارىسلىرىنى بەس-بەس بىلەن ماختىشىپتۇ:

— ئالەمدە، سەن مۇنداق بەختلىك تۇرمۇشنى، مۇنداق ھەشەمەتلىك نەزىرنى كورگەنمۇ؟ — دەپ كۇيلەپتۇ ئاقنىلارنىڭ بىرى.

— ئەلمىساقتىن بۇيان كورۇلۇپ باقمىغان، — دەپ كۇيلەپتۇ ئىككىنچى ئاقىن.

— ھىچقانداق يەردە كورۇلۇپ باقمىغان، پەقەت بىزنىڭ يۇرتىمىزدىلا ئاتا-ئانىغا مۇشۇنداق ھورمەت قىلىنىدۇ، ئاتا-ئانىنىڭ نام-شوھرىتى ۋە شان-شەرىپى ياد ئېتىلىدۇ، ئۇلارنىڭ مۇبارەك نامى ئىززەتلىنىدۇ، — دەپ كويلەپتۇ ئۇچىنچى ئاقىن.

— ۋوي، گەپدان ئاقىنلار، سىلەر بۇ يەردە نىمە دەپ بىلجىراپ يۇرىسىلەر! جاھاندا مۇنداق خەير-ساخاۋەتكە مۇناسىپ كېلىدىغان سوز-ئىبارە بارمۇ؟ مەرھۇمنىڭ شەنىگە مۇناسىپ كېلىدىغان سوز-ئىبارە بارمۇ، — دەپ كۇيلەپتۇ توتىنچى ئاقىن.

ئۇلار مانا مۇشۇنداق كېچە-كۇندۇز قوشاق قېتىشىپتۇ. ("ھوي، ئوغلۇم، ئەگەر ئاقىنلار خوشامەتكويلۇق مۇسابىقىسى ئوتكۇزۇپ، ئاقىندىن قوشاقنىڭ رەقىبىگە ئايلىنىپ كەتسە، چاتاق بولىدۇ!")

ھىلىقى ھەشەملىك نەزىر ھېيت-ئايەم كۇنلىرىگە ئوخشاش نەچچە كۇن داۋام قىپتۇ. باينىڭ كورەڭ-تەكەببۇر ئوغۇللىرى باشقىلاردىن ئوتۇپ كېتىپ، ئالەمدىكى جىمى كىشىلەرنى بېسىپ چۇشۇپ، ئوزلىرىنىڭ نام-ئاتىغىنى جاھانغا يېيىش كويىغا چۇشۇپتۇ. ئۇلار ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىگە بىر جۇپ بوغا مۇڭگۇزى قويۇپ، بۇنىڭ مۇڭگۇزلۇك بوغا ئاتىدىن تورەلگەن شانۇ-شەۋكەتلىك ئەجدادىنىڭ قەۋرىسى ئىكەنلىكىنى ئەل-جامائەتكە بىلدۇرمەكچى بوپتۇ. ("ھوي، ئوغلۇم،

قەدىمي زاماندا كىشىلەر، بايلىقتىن تەكەببۇرلۇق كېلىپ چىقىدۇ، تەكەببۇرلۇقتىن تەلۋىلىك كېلىپ چىقىدۇ، دەيتىكەن.»

باينىڭ ئوغۇللىرى ئاتىسىغا ئاشۇنداق مىسلىسىز ھورمەت-ئېھتىرام بىلەن ھازا تۇتماقچى بوپتۇ. ئۇلار دىگەننىنى قىلىدىكەن، ئۇلارنى ھېچكىم توسالمايدىكەن. شۇڭا ئۇلار ئۇۋچىلارنى ئەۋەتىپ، بۇغىنى ئۆلتۈرۈپ، مۈڭگۈزىنى كېسىۋاپتۇ. ئۇك-سولغا شاخلاپ كەتكەن مۈڭگۈز پەرۋاز قىلىۋاتقان بۈركۈتنىڭ قانىتىغا ئوخشايدىكەن. بۇ بۇغا مۈڭگۈزى باينىڭ ئوغۇللىرىغا بەك ياراپ كېتىپتۇ: ھەر بىر بۇغا مۈڭگۈزىدە 18 ئاچىماق بار ئىكەن، دىمەك، بۇغا 18 ياشقا تولغان. كارامەت بۇغا ئىكەن! ئۇلار ئۇستىلارغا بۇغا مۈڭگۈزىنى قەۋرىگە قويۇشنى تاپىلاپتۇ.

ياشانغانلارنىڭ غەزىۋى قايناپتۇ:

—بۇغىنى ئۆلتۈرۈشكە نىمە ھەققىڭ بار؟ مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ئەۋلاتلىرىنى قىرىشقا كىم پېتىنالايدۇ؟

باينىڭ ۋارىسلىرى بولسا ئۇلارغا:

—بۇغا بىزنىڭ زىمىنىمىزدا ئۆلتۈرۈلدى. بىزنىڭ يېرىمىزدە، مەيلى يۈگۈرەيدىغان جانۋار، ئۆمىلەيدىغان مەخلۇق، ئۇچىدىغان قۇش بولسۇن، چىۋىندىن تارتىپ توڭگىچە ھەممىسى بىزنىڭكى. ئۆزىمىزنىڭ دۇنياسىغا قانداق ئىگىدارچىلىق قىلىشنى ئۆزىمىز بىلىمىز. كۆزىمىزدىن يوقال! —دەپتۇ.

چاكارلار بۇ قېرىلارنى قامچىلاپتۇ، ئۇلارنى ئاتقا تەتۈر مىندۇرۇپ، ھاقارەتلەپ قوغلىۋېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن باشلاپ، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئەۋلاتلىرىنىڭ بېشىغا بەختسىزلىك كېلىشكە باشلاپتۇ. ھەر بىر ئادەم دىگۇدەك جاڭگالدا بۇغا

ئۇۋلايدىغان بوپتۇ، بۇغا ئەۋلاتلىرى ئاتا بوۋىلىرىنىڭ قەۋرىسىگە بۇغا
مۈڭگۈزى قويۇشنى چوڭ شەرەپ دەپ بىلىدىكەن. ئەمدى بۇ ئىش
ئاجايىپ ياخشى ۋە ئالاھىدە داغدۇغىلىق مۇراسىم بولۇپ قاپتۇ. ئەمدى،
كىم بۇغا مۈڭگۈزى تاپالمىسا، ئۇ يۈزىنى كوتىرىپ يۈرەلـمەيدىكەن.
كىشىلەر بۇغا مۈڭگۈزى ئېلىپ سېتىشقا، بۇغا مۈڭگۈزى ساقلاشقا باشـ
لاپتۇ. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ئەۋلاتلىرى ئىچىدىن بۇغا مۈڭگۈزى
سېتىپ ئوقەت قىلىدىغان ئادەملەر چىقىپتۇ. ("هوي، ئوغـلۇم، پول
ھەممىگە قادىر بولغان جايدا ياخشى گەپ بولمايـدۇ، گۈزەللىك
بولمايدۇ.")

ئىسسىق كول ئورمانلىرىدا، بۇغىلارنىڭ ھالاكىتى ئاخىر يېتىپ
كەپتۇ. ئادەملەر ئۇلارغا قىلچە رەھىم قىلماپتۇ، بۇغىلار تاغ ئىچىگە
كىرىۋالغان، قىيالارغا چىقىۋالغان بولسىمۇ، ئادەملەر ئۇلارنى تۇتۇـ
ۋاپتۇ. بىر توپ تايغاننى قويۇپ بېرىپ، بۇغىلارنى مەرگەنلەر موكۇـ
نۇپ تۇرغان يەرگە ھەيدەپ، بىرىنى قويماي قولغا چۈشۈرۈپتۇ.
ئادەملەر بۇغىلارنى توپ-توپى بىلەن ئولتۇرۇپ، ئاياق ئاستى
قىپتۇ. ئۇلار ھەتتا، كىم مۈڭگۈزىدە ئاچىماقلىرى كوپ بۇغىنى قولغا
چۈشۈرەلەيدۇ، دەپ باغلىشىپتۇ.

بۇغىلار يوقىلىپ، تاغلار قۇرۇق قاپتۇ. مەيلى كېچىلىرى ياكى
سەھەردە بولسۇن، بۇغىلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايدىغان بوپتۇ. جاڭگالـ
لاردا، ئوتلاقلاردا ئوت يەپ، ئويناقلاپ يۈرىدىغان بۇغىلار كورۈنـ
مەيدىغان بوپتۇ، مۈڭگۈزىنى دۈمبىسىگە تىرەپ، چوڭقۇر ھاڭلاردىن
ئۇچار قاناتلاردەك ئوتۇپ كېتىدىغان بۇغىلار كورۈنمەيدىغان بوپـ
تۇ..... سان-ساناقسىز ئادەم تورىلىپ، چوڭ بولۇۋاتقان بولسىمۇ،
بىراق ئومرىدە بۇغىنى بىرەر قېتىممۇ كورمەپتۇ، پەقەت بۇغا ھەقـ

www.uyghurkitap.com

قىدىكى چوچەكىنىلا ئاڭلاپتۇ، قەۋرىدىكى بۇغا مۈڭگۈزىنىلا كۆرۈپتۇ.

مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا قانداق قىپتۇ؟

ئۇ خاپا بوپتۇ، ئۇ ئادەملەردىن قاتتىق رەنجىپتۇ. ئېيتىلىشىچە، ئوق ۋە تايغانلارنىڭ ۋەھىمىسى ئاستىدا بۇغىلارغا ھايات يولى قالمىغان چاغدا، بارماق بىلەن سانىغۇدەك بىرنەچچىسىلا بۇغا قالغان چاغدا، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئىگىز تاغنىڭ چوققىسىغا چىقىپ، ئىسسىق كول بىلەن خوشلىشىپتۇ، ئاخىرقى بىرنەچچە بالىسىنى ئەگەشتۈرۈپ يات يۇرتقا، باشقا تاققا كېتىپتۇ.

دۇنيادىكى ئىشلار مۇشۇنداق بولىدۇ. پۈتۈن چوچەك ئەنە شۇ، ئىشەنمىسىڭىز مەيلى.

مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا كېتىدىغان چېغىدا، ئەمدى قايتىپ كەلمەيمەن...... دەپتۇ.

(5)

تاغلىق رايوندا كۈز يەنە كەلدى. شاۋقۇنلۇق ياز كۈنلىرى ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن، ھەممە ياقنى كۈزنىڭ جىمجىتلىقى قاپلىدى. ئەتراپتا چارۋا مال كوتەرگەن توپا-توزاڭلار بېسىلدى، گۈلخانلار ئۆچتى. مالنى قىشتىن چىقىرىشقا تەرەددۇت قىلىندى، ئادەملەر كەتكەندىن كېيىن تاغمۇ قۇپ-قۇرۇق بولۇپ قالدى.

سالارمۇ ئەمدى توپ-توپ بولۇپ ئۇچمايدىغان بولدى، ئۇلارنىڭ ئاۋازىمۇ شالاڭلاشتى. دەريانىڭ سۈيى شاقىراپ لومشۇپ

ئاقماقتا. ياز كۆنلىرى دەريا سۇغا لىق تولغان ئىدى، مانا ئەمدى دەريامۇ تارىيىپ، تېيىزلىشىپ قالدى. ئوت-چۆپ ئوسمەي قۇرۇپ كەتتى. شاخلاردا ئۈزۈن تۇرۇپ كەتكەن يوپۇرماقلار غازاڭ بولۇپ توكۆلدى.

تاغنىڭ ھەممىدىن ئىگىز يېرىدە كېچىسى كۆمۈشتەك تۈنجى قار ياققان ئىدى. تاڭ ئېتىش ئالدىدا، قاتار كەتكەن قاپ-قارا تاغ قىرلىرى قارا تۈلكىنىڭ بويىندەك كوكۈش رەڭگە كىرگەن ئىدى.

جىلغىدا شامال سالقىنلاپ قالغان بولسىمۇ، ئەمما كۈندۈزى ھاۋا ئوچۇق، قۇرغاق بولاتتى.

دەريانىڭ نېرىقى قىرغىقى، ئورمان قاراۋۇلخانىسىنىڭ ئۇدۇلىدىكى ئورمان تېزلا كۆز تۇسىگە كىردى. دەريا بويىدىن تارتىپ يۇقۇرىلاپ، قارا ئارچىلىقنىڭ چېتىگىچە تىك تاغ باغىرلىرىنى ياقىلاپ سوزۇلغان ۋە كۆزدە قىزىل تون كىيگەن پۈتكۈل ئورمان خۇددى ئىسسىز ئوت دېڭىزىغا ئوخشاش يېپىلىپ تۇراتتى. رەڭگى ھەممىدىن ئوچۇق بولغان، ھەممىدىن قەيسەر ئوسكەن، ئوتتەك ۋە بېغىر رەڭ كەلگەن ئاق تېرەك بىلەن ئاق قېيىنلار پايانسىز ئورماننىڭ قار يېغىلىپ قالغان ئىگىز يەرلىرىگىچە، سۇرلۇك قارىغاي ۋە شەمشاد ئالمىنىڭ چېتىگىچە سوزۇلاتتى.

يىگنە يوپۇرماقلىق دەرەخزارلىق ئادەتتىكىدەك تىپ-تىچ، سۇرلۇك بولۇپ، چېركاۋنىڭ ئىچىگە ئوخشايتتى. قوڭۇر رەڭ كەلگەن قاتتىق دەرەخ غوللىرى چوخچىيىپ تۇراتتى؛ ئورماننىڭ ئىچى قۇرۇق دېۋىرقاي پۈرىغى بىلەن تولغان ئىدى؛ توكۈلگەن يىگنە يوپۇرماقلار ھەممە يەرنى قاپلىغان ئىدى؛ شامال قېرى قارىغايلارنىڭ شاخلىرى ئارىسىدىن ئاستا ھۇشقىيتىپ ئوتەتتى.

لېكىن بۈگۈن ئەتىگەندىن باشلاپ تاغدا شاۋقۇن-سۈرەن بېسىلمىدى. بىر توپ ئالا قاغا ئۈنلۈك قاقىلدىشىپ، قارغايلىقنى ئايلىنىپ، توختىماي ئەگىپ يۈردى، پالتىنىڭ توكۇلدىغان ئاۋازىنى ئاڭلىسىلا، قاتتىق ئۈركۈپ، گويا كىپ-كۈندۈزدە بۆلەك-تالاڭغا ئۇچرىغاندەك، بىر بىرىدىن قېلىشماي قاقىلدىشاتتى. ئۇلارنىڭ كوزى بايىلا دەرەخ كېسىپ بولۇپ تاغدىن چۈشكەن ئىككى ئادەمگە قادالغان ئىدى.

ياغاچلار سورىگۈچنىڭ زەنجىرىگە چېتىلدى. ئاروزقۇل چۇلۋۇرنى تۇتۇپ، ئاتنى يېتىلەپ ئالدىدا مېڭىۋاتاتتى. ئۇ مۈكچىيىپ، ساپانغا قاتقان ئوكۇزدەك ئېغىر پۇشۇلداپ كېتىپ باراتتى، پالشوپكىسى پات-پات چاتقاللىنىڭ شاخلىرىغا ئىلىنىپ قالاتتى. ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، ياغاچنىڭ كەينىدە ھاسىراپ-ھومىدەپ مومىن بوۋاي كېتىپ باراتتى. بۇنداق ئىگىز يەردە مېڭىش بوۋايغا ئېغىر كەلدى. ئۇ يولدا ياغاچنى قوپۇرۇشقا ئىشلىتىش ئۈچۈن قولىغا قېيىن ياغىچىدىن قىلىنغان بىر كالتەك ئېلىۋالغان ئىدى. سورىگۈچ سورەپ كېتىۋاتقان ياغاچ بىردەم دەرەخ يىلتىزلىرىغا ئىلىنىپ قالاتتى، بىردەم تاشقا سوقۇلۇپ كېتەتتى. ياغاچ يانتۇ يەردىن دومىلاپ چۈشىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا، ئالدىدا كېتىۋاتقان ئادەمنى بېسىپ ئولتۇرۇپ قويىۇشى تۇرغان گەپ ئىدى. كالتەك بىلەن ياغاچنى قوپۇرۇپ يولەپ مېڭىش تېخىمۇ خەتەرلىك ئىدى. ھەرقانداق ھادىسىنىڭ تۇغۇلۇشى ئېھتىماللىغا يېقىن ئىدى: ئاروزقۇل بىرنەچچە قېتىم ھودۇقۇپ سورىگۈچتىن ئوزىنى چەتكە ئالدى. ئۇ بوۋايىنىڭ جېنىغا كەلگەن خەۋپكە قارىماي يانتۇ يەردە ياغاچنى يولىگەن پېتى ئۇنىڭ ئاتىنىڭ يېنىغا كېلىپ چۇلۋۇرنى تارتىشنى كۆتۈپ تۇرغانلىغىنى كورگەن چاغدا، تەمسىلىلەردە: ئوزىنىڭ نومۇسىنى يېپىش ئۈچۈن باشقىنىڭ يېغىرىنى ئېچىپتۇ،

دىگەندەك، بۇنى ئۆزى ئۈچۈن ھاقارەت دەپ ھېس قىلاتتى.
— ساڭا نېمە بولدى، مېنى ئاخىرەتكە يولغا سېلىشنى ئويلاۋاتامسەن؟ — دەپ ياشانغان قېيناتىسىغا ۋاقىرىدى ئاروزقۇل.
ئەتراپتا ئاروزقۇلنىڭ بۇ سوزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ياشانغان ئادەمگە بۇنداق مۇئامىلە قىلماسلىقنىڭ لازىم ئىدى دەپ ئەيىپلەيدىغان بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى. قېيناتىسى مەن بۇ ئىشنى ئەتەي قىلمىغان تۇرسام، نېمىشقا بۇنداق ھاقارەتلەيسەن دەپ، ئۆزىنىڭمۇ ياغاچنىڭ ئاستىدا بېسىلىپ قېلىشى مۇمكىنلىكىنى قورۇنۇپ تۇرۇپ چۈشەندۈردى.
بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ ئاروزقۇلنىڭ ئوغىسى تېخىمۇ قايىندى.
— سەن كىم ئىدىڭ؟ — دىدى ئۇ زەردە قىلىپ، — سەن سوقۇلۇپ ئولۇپ كەتسەڭ ھېچقىسى يوق، يەيدىغىنىڭنى يەپ بولدۇڭ. يەنە نېمىدىن ئەندىشە قىلاتتىڭ؟ مەن يىقىلىپ ئولۇپ كەتسەم، سېنىڭ قىزىڭنى كىم ئالىدۇ؟ ئۇنداق تۇغماس خوتۇننى، يارىماس مەزلۇمنى كىم ئالىدۇ......
— بالام سەنزە، ئاسانلىقچە رازى قىلغىلى بولمايدىغان ئادەم، كىشىگە ھورمەتمۇ قىلمايسەن، — دىدى مومىن بوۋاي.
ئاروزقۇل توختىدى ۋە بوۋايغا قاراپ قويۇپ:
— ساڭا ئوخشاش چاللار ئاللىبۇرۇنلا ساغرىسىنى كۆلگە قاخلاپ ئوچاق يېنىدا يېتىشى لازىم ئىدى. سەنچۇ، قانداق بولمىسۇن، ئىش ھەققى ئېلىۋاتىسەن. سەن ئالغان پۇل نەدىن كەلدى؟ بۇ مېنىڭ ھىممىتىم ئەمەسمۇ! ساڭا يەنە قانداق ھورمەت كېرەك؟ — دىدى.
— قوي، بولدى قىل، مەن ئۇ گەپنى مۇنداقلا دەپ قويدۇم، — دەپ ئەل بولدى مومىن بوۋاي.

ئۇلار مېڭىشنى داۋاملاشتۇرۇپ، مىڭبىر مۇشەققەتتە بىر ئېگىز-لىكتىن ئېشىپ يانتۇ يەردە، ئارام ئېلىشقا توختىدى. ئات ھېرىپ، پۇتۇن تېنى قارا تەرگە چۆمگەن ئىدى.

ئالا قاغىلار تېخىچە تىنچىماي، يەنە ئۇ يەردە چوكىلەپ ئەگىپ يۈرەتتى. قاغىلار ناھايىتى كۆپ ئىدى، گويا بۈگۈن پۈتۈن بىر كۈن مۇشۇنداق قاقىلداشقا نىيەت باغلىغاندەك، تىنماي چۇقۇرىشاتتى.

— ئالا قاغىلار بۇ يىل قىشنىڭ بالدۇر كېلىدىغانلىقىنى ئالدىن سېزىۋاتىدۇ، — دېدى مومىن بوۋاي، ئاروزقۇلنى ئاچچىقىدىن ياندۇ-رۇش ئۈچۈن گەپنى باشقا ياققا يوتكەپ ۋە: — ئالا قاغىلار ئۆزلىرىگە كىشىلەرنىڭ دەخلى يەتكۈزۈشنى خالىماي، ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا ئۇچۇپ يۈرىدۇ. — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، خۇددى بۇ پەمسىز قۇشلارغا ئۆزرەخالىق ئېيتماقچى بولغاندەك.

— قاغىلارغا كىم دەخلى يەتكۈزۈپتۇ؟ — دېدى ئاروزقۇل شاققىدە بېشىنى بۇراپ، ئۇنىڭ يۈزىمۇ بىردىنلا قىزىرىپ كەتتى، — سەن يەنە جويلىۋاتىسەن، چال! — دېدى ئۇ ئاۋازىنى بېسىپ، تەھدىتلىك تەلەپپۇز بىلەن.

”ھىم، — دېدى ئۇ ئۆزىچە پىچىرلاپ، — بۇ چال گەپ بىلەن چېقىۋاتىدۇ! ئۇنىڭ كىچىكچە، بىرنەچچە ئالا قاغىنى دەپ قارىغايغا تەگمەسلىك، شاخنىمۇ سۇندۇرماسلىق لازىم ئىكەن-دە! خام خىيال قىلما! مەن بەرىبىر بۇ يەرنىڭ خوجىسى.“

ئۇ قاقىلدىشىۋاتقان قاغىلارغا ھومىيىپ قارىدى.

— ھەي، بىرەر پىلىموت بولغان بولسا قانداق ياخشى بولاتتى! — دەپ ئۇ بۇرۇلدى ۋە پەسكەشلىك بىلەن تىللىدى.

مومىن بوۋاي لام-جىم دېمىدى. ئۇ كۆيۈغلىنىڭ دارىتىپ تىللاش-

لىرىنى يامان كورەتتى.

"يەنە جۇدۇنى تۇتتى، — دەپ غەمكىن ھالدا خىيالغا چۆمدى بوۋاي، — مەس بولسىلا ۋەھشىلىكى قوزغىلىپ قالىدۇ، مەسلىكى يېشىلگەندىن كېيىنمۇ ئۇنىڭ بىلەن كەپلىشەلمەيسەن. ئادەم نېمىشقا بۇنداق بولۇپ قالىدىغاندۇ؟ سەن ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلساڭ، ئۇ ساڭا يامانلىق قىلىدۇ. خۇددى شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىكتەك، يا ئۇيۇلۇشنى بىلمەيدۇ، يا تووۋا قىلمايدۇ. ھامان ئۆزىنىڭكىنى راستقا چىقىرىدۇ. ئۆزىنىڭ راھىتىنىلا كوزلەيدۇ، ئەتراپتىكى ئادەملەر ئۇنىڭغا خوشامەت قىلىشى كېرەك. خالىمىساڭ، سېنى ئۆزىگە خوشامەت قىلىشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ھېلىمۇ ياخشى، بۇنداق ئادەمنىڭ تاغدا، ئورماندا بولغىنى، قول ئاستىدا بىرنەچچىلا ئادەم بولغىنى. ئەگەر ئۇنىڭغا چوڭراق ھوقۇق تەگسە نېمىلەرنى قىلار ئىدى؟ خۇدا، ئۆزەڭگە ئامانەت.....بۇنداق ئادەم تولا، ھەرقاچان خالىغان نەرسىنى قولغا چۈشۈرەلەيدۇ، بۇنداق ئادەمدىن ھېچقاچان قۇتۇلالمايسەن، ئۇ ھەر يەردە سېنى پايلاپ يۈرىدۇ، سېنى تاپىدۇ. ئۆز كوڭلىدىكىدەك تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن، ئۇ سېنى قىيناپ ھالىڭدىن كەتكۈزىدۇ، ئەمما يەنە ئۇنىڭ قىلغىنى توغرا بولۇپ چىقىدۇ. ھە راست، بۇنداق ئادەم ھەقىقەتەن جىق......"

— بولار، ھاردۇق چىقتى، — ئاروزقۇل بوۋاينىڭ خىيالىنى بۇزۇۋەتتى ۋە بۇيرۇق قىلىپ، — ماڭايلى! — دېدى. ئۇلار يەنە مېڭىشنى داۋاملاشتۇردى.

بۈگۈن سەھەردىن باشلاپ ئاروزقۇلنىڭ كەيپى ياخشى بولمىدى. ئەتىگەندە، ئۇلار سايمانلارنى ئېلىپ، دەريادىن ئۆتۈپ نېرىسىقى قىرغاقتىكى ئورمانلىققا بارماقچى بولغاندا، مومىن بوۋاي نەۋرىسىنى

مەكتەپكە ئاپىرىپ قويۇشقا ئالدىرىدى. راستلا ئالجىپ قاپتۇ! ئۇ ھەر كۈنى سەھەردە ئاتنى ئىگەرلەپ، نەۋرىسىنى مەكتەپكە ئاپىرىپ قويىدۇ، مەكتەپتىن قويۇپ بەرگەن چاغدا ئاتلىق بېرىپ مەكتەپتىن ئېلىپ كېلىدۇ. بۇ تاشلاندۇق يېتىم ئوغلاقنى دەپ كۈن بويى ئالدىراپ پايپېتەك بولۇپ يۈرىدۇ. مەكتەپكە كېچىكىپ بارسا بولمامسىش، بۇ يەردە ئىش بارغۇ، نەتىجىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ—بۇنداق ئىشقا سۈكۈت قىلغىلى بولامدۇ؟ بۇ قانداق ئىش؟ بوۋاي تېخى: "مەن ھازىرلا قايتىپ كېلىمەن، بالا دەرسكە كېچىكىپ بارسا، خانىمنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالىدۇ" دەيدۇ. ئۇ تېخى بۇنداق ئادەمنى كورسە ئۇيۇلارمىش! ھاماقەت! بۇ خانىم قانچىلىك بىر نىمىتى؟ 5 يىل بولدى، ھەمىشە ئاشۇ پەلتۇنى كىيىپ يۈرىدۇ. ئۇ خانىم دەپتەرلەرنى قولتۇغىغا قىسىپ، سومكىنى كوتىرىپ......دائىم كوچىدا قىتراپ يۈرىدۇ، ھەمىشە رايونغا بېرىپ نەرسە سورايدۇ، ئۇنىڭغا دائىم بىر نەرسە كەملىك قىلىدۇ، بىر دەم مەكتەپكە كومۈر كېرەك دەپ ئىلتىماس قىلىدۇ، بىر دەم ئەينەك لازىم دەيدۇ، يەنە بىر، ھەتتا دەسمال سورايدۇ. ئۇبدان خانىم بۇنداق مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلامدۇ؟ كىشىلەرنىڭ مەكتەپنى "پەنەكلەر مەكتىۋى" دەپ ئاتىشى بىكار ئەمەس، راستلا ئۇنىڭ بويى پاكار. ئۇ نىمىگە يارايدۇ؟ يارامىلىق ئوقۇتقۇچى شەھەردە بولىدۇ-دە! ئۇ يەردە مەك-تەپلەر ئەينەكلىك بولىدۇ، ئوقۇتقۇچىلار گالىستۇك تاقايدۇ. ئۇ دىگەن شەھەر-دە......ئۇ يەردە باشلىقلار پىكاپتا ئولتۇرۇپ كوچا ئايلىنىدۇ، قانداق پىكاپ دىمەمسىز، ئۇ ۋالىلداپ تۇرىدىغان قارا پىكاپ، سىلىق ماڭىدۇ. ئۇنى كورسەڭ، ئىختىيارسىز توختاپ، ئۇ ئوتۇپ كەتكىچە، يىكتەك قېتىپ تۇرىسەن. لېكىن ئۇلار، شەھەرلىكلەر

بۇ ماشىنىلارنى بايقىمىغانىدەك، (ئۇلارنىڭ كۈتتۈپ تۇرغۇدەك ۋاقتى يوق)، ئالدىراپ ئاللىقاياقلا مېڭىشىدۇ. ئۇ يەردە، شەھەردە تۇرمۇشنىڭ تۇرمۇش دىگۈچىلىكى بار-دە! ئۇ يەرگە بېرىپ بىرەر خىزمەت تاپالىساڭ نىمىدىگەن ياخشى! ئۇ يەردە كىشىلەر مەرتىۋىسىگە قاراپ ھۆرمەت قىلىشنى بىلىدۇ. مەرتىۋىگە ئىگە بولسا ھۆرمەتلىنىدۇ. مەرتىۋىسى قانچە يۇقۇرى بولسا، ھۆرمىتى شۇنچە چوڭ بولىدۇ، ئۇلار ھەقىقەتەن مەدىنىيەتلىك ئادەملەر. ئۇ يەردە بىرنەچچە ۋاخ تاماق يېگىنىڭ ياكى بىرەر سوغا ئالغىنىڭ ئۈچۈن ياغاچ ئاپىرىپ بەرمەيسەن ۋە ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلارنى قىلىپ يۈرمەيسەن. بۇ يەردىكىگە ئوخشاش، ساڭا 50 رۇبلى، جىق بولسا 100 رۇبلى بېرىپلا ياغاچنى ئېلىپ كېتىدىغان، ھەتتا ساڭا: ئاروزقۇل پارىخورلۇق قىلدى، ئۇنداقچى، مۇنداقچى.....دەپ تاپا-تەنە قىلىدىغان ئىش يوق، بۇ يەردىكىلەر راستلا نادان، بىلمىسىز!

دۇرۇس، شەھەرگە بارسام قانداق ياخشى بولاتتى.....ھەي، بۇ تاغلار، بۇ ئورمانلار، بۇ ياغاچلار، بۇ كۆينىڭ نەرسىلىرى، تۇغماس خوتۇن، قاپاقۋاش چال ۋە ئۇ گوھەر قىلىۋالغان ھىلىقى شۇمتەك — ھەممىسى قۇرۇپ كەتسۇن! ھەي، راستلا شەھەرگە بارالىسام، سۇلۇ ئېتىزىدا سۇلۇ يەپ تويۇنغان ئاتتەك ئويناقلاپ سەكرەپ كەتكەن بولاتتىم! ئۇ چاغدا كىشىلەر مەندىن ھۆرمەت-ئېھتىرام بىلەن: "ئاروزقۇل بوراننوۋىچ، ئىشخانىڭىزدا بىر پەس ئولتۇرسام بولارمۇ؟" دەپ سورىغان بولاتتى. مەن ئۇ يەردە شەھەرلىك ئاياللاردىن بىرسىگە ئۆيلەنسەم نىمىشقا بولمايدىكەن؟ مەسىلەن، ناخشا ئېيتىشنى بىلىدىغان، قولىدا مىكراپوننى تۇتۇپ تۇرۇپ ناخشا ئېيتىپ ئۇسسۇل ئوينايدىغان ئەرتىسكە، ساھىپجامالغا ئۆيلەنسەم. ئاڭلىشىمچە، ئۇلار

ئاساسەن مەرتىۋىنى سۇرۇشتۇرىدىكەن. ئۇ چاغدا، مەن گالىستۇك تاقايمەن، ساھىپجامالنى پاتروشكىلاپ كىنوخانىغا بارىمەن. ئۇ ئىگىز پاشنىلىق توپلى كىيىپ غاچ-غاچ دەسسەپ ماڭىدۇ، بويىدىن ئەتىر پۇرىغى چىقىپ دىماققا ئۇرۇلۇپ تۇرىدۇ، ئۆتكەن-كەچكەنلەر بوينىنى سوزۇپ قارىشىدۇ. قاراپ تۇرۇڭ، بىر تالاي بالا تۇغىدۇ. ئوغۇللىرىم قانۇن ئۆگىنىدۇ، قىزلىرىم رايال چالىدۇ. شەھەرنىڭ بالىلىرى ئومان، ئەقىللىق بولىدۇ. ئۆيدە ھەممىمىز رۇسچە سۆزلىشىمىز، ئۇلار كاللىسىغا ھەرگىز سەھراچە بەدبۇي گەپلەرنى قاچىلىۋالمايدۇ. مەن ئۆز بالىلىرىمنى شۇنداق تەربىيىلەيمەنكى، بالىلار: "جىنىم دادا، جىنىم ئانا، ئانى ئەپبەر، مانى ئەپبەر...." دەيدىغان بولىدۇ. ئۆز بالىلىرىدىن ئاڭلايدىغان نەرسە بولامدۇ؟ ھە، مەن باشقىلاردىن كۆپ ئۈستۈن تۇرىمەن، ئۆزەمنى كۆرسىتىپ قويالايمەن. مېنىڭ باشقىلاردىن نە يېرىم كەم؟ باشلىقلار مېنىڭدىن قابىلمۇ؟ ئۇلارمۇ ماڭا ئوخشاشلا ئادەم ئىدى، پىراق ئۇلارنىڭ تەلىيى ئوڭدىن كەلدى، مېنىڭ تەلىيىم ئوڭدىن كەلمىدى. بەخت مېنىڭدىن قاچتى، بۇنىمۇ ئۆزەمنىڭ تەلەيسىزلىكىدىن كۆرۈشۈم لازىم. ئورمانچىلىق كۇرسىنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن شەھەرگە بېرىپ، تېخنىكومغا ياكى ئىنستىتۇتقا كىرىشىم كېرەك ئىدى. ئەمما تولىمۇ ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ، مەرتىۋىگە ھېرىس بولۇپ كەتتىم، گەرچە كىچىك بولسىمۇ، ھەرھالدا بىر مەرتىۋە-دە. ئەمدى ئۇلاققا ئوخشاش تاغ ئېشىپ، ياغاچ سۆرەپ يۈرىمەن! ......بۇ يەردە مانا ماۋۇ ئالا قاغىلار نىمە دەپ قاقىلدىشىدۇ، نىمىگە ئەگىشىپ يۈرىدۇ؟ ھەي، بىر پىلمۇت بولسا ياخشى بولاتتى.....

ئاروزقۇلنىڭ كەيپسىزلىنىشىدە سەۋەپ بار ئىدى. ياز كېتىپ، كۈز كەلدى، ناخشىدا: "ئىگىز تاغ يايلىغىدا گۈللەر توكۈلدى،

www.uyghurkitap.com

تاغدىن چۈشۈش ۋاقتى كەلدى......» دېيىلگەنىدەك، مالچىلارنىڭ ئۆيىگە بىرىپ مېھمان بولۇش ۋاقتىمۇ ياز بىلەن بىللە ئۆتۈپ كەتتى.

كۈز كەلدى. ئاروزقۇلغا باشقىلار بەرگەن شوھرەتنىڭ، يىگەن غىزانىڭ، ئالغان قەرزىنىڭ ھىساۋىنى بىرىشكە، ۋەدىسىدە تۇرۇشقا توغرا كەلدى، ھەتتا پو ئېتىپ: "ساڭا نىمە كېرەك؟ تورۇسقا لىم قىلىشقا ئىككى تال قارىغاي ياغىچى، ئاران شۇنچىلىكلا بىر نەرسە لازىممۇ؟ گەپ كەتمەيدۇ، ئۆزەڭ كېلىپ ئېلىپ كەتسەڭلا بولىدى" دىگەن چوڭ گەپلىرى ئۈچۈن ھىساپ بىرىشكە توغرا كەلدى.

بىر چاغلاردا پاراڭ سېلىشقان، سوغا ـ سالاملارنى قوبۇل قىلغان، ھاراق ـ شاراپ ئىچكەن ئىدى. ئەمدى بولسا ھاسىراپ، تەرگە چومۇپ، دۇنيادىكى بارلىق نەرسىنى قاغاپ، تاغدا ياغاچ سورەپ كېتىۋاتىدۇ. ياغاچ ئۇنىڭ يىنىدا دۇملىماقتا. راست، ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتىمۇ ئاشۇنداق دۇملاپ ئۆتىدۇ. تۇيۇقسىزلا ئۇنىڭ كاللىسىغا: "ھەممىدىن كېچىپ، بۇ يەردىن چىقىپ، خالىغان يەرگە كەتمەيمۇ" دىگەن قارام خىيال كەچتى. ئەمما ئۇ دەرھال چۈشەندى: ئۇنىڭ بارىدىغان يىرى يوق، ئۇنىڭ ھىچكىمگە كېرىگى يوق، ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ ھىچيەردىن ئۆزى تەلپۈنگەن تۇرمۇشنى تاپالمايدۇ.

ئۇ بۇ يەردىن كەتسە ياكى لەۋزىدىن يېنىۋالسا، ئاغىنىلىرى ئۇنى سېتىۋىتىدۇ. ئۇنداق ئاغىنىلەر قۇرۇپ كەتسۇن، ھەممىسى خۇمپەر! ئۇزاقى يىلى، ئۆزىنىڭ بۇغا قەۋمىدىن بولغان بىرسىنىڭ قوزا ئەكېلىپ بەرگەنلىگى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا قارىغاي ياغىچى بىرىشنى ۋەدە قىلغان ئىدى. ئەمما كۈز كەلگەندە، تاققا چىقىپ ياغاچ كېسىش ئۇنىڭغا خوشياقمىدى. بۇ ئىش ئېيتماققىغۇ ئاسان، ئۆزەڭ كېلىپ سىناپ باقساڭ بىلىسەن! تاققا تەرلەپ ـ پىشىپ، مىڭ مۇشەققەتتە

ئاران چىققىلى بولىدۇ، يەنە تېخى كېسىش، سورەشكە توغرا كېلىدۇ، نىمدىسىگەن جاپا بۇ! ئەگەر سەن 10 يىلدىن ئارتۇق بولغان قېرى قارىغاينى كەسمەكچى بولساڭ، ئۆزەڭ بىر سىناپ كور! ساڭا ھەرقانچە كوپ ئالتۇن بەرسىمۇ بۇنداق ئىشنى قىلغۇڭ كەلمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئاشۇ كۇنلەردە مومىن بوۋاي ئاغرىپ يېتىپ قالدى. بۇ ئىشنى يالغۇز ئىشلىگىلى بولمايتتى، — مەيلى كىم بولسۇن، يالغۇز ئادەم ياغاچنى ئومۇر بويى تاغدىن ئېلىپ چۇشەلمەيتتى. ئۇ بەلكىم قارىغاينى كېسىپ يىقىتالىشى مۇمكىن، ئەمما تاغدىن چۇشۇرەلمەيدىغانلىغى ئېنىق...... دەرۋەقە، بۇنى ئالدىن مولچەرلىگەن بولسا، ئۇ خېلى بۇرۇنلا سېيدەخمەت بىلەن بىللە قارىغاي ياغىچىنى تاغدىن ئېلىپ چۇشكەن بولاتتى. بىراق تاققا چىقىشقا راستلا ھورۇنلۇق قىلدى، ئۇ بىرەر تال ياغاچ بېرىپ تۇققىنىنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سالماقچى بولغان ئىدى، ئۇ تۇققىنى بۇنىڭغا ئۇنىماي، ساپ قارىغاي بېرىسەن، ھازىرلا لازىم دەپ تۇرۇۋالدى. ئۇ يەنە: ”قوزىنى ئالدىڭ، ئەمدى لەۋزىڭدە تۇرماسەن؟“ دىدى. ئاروزقۇلنىڭ ئەرۋايى ئۇچۇپ: ”ئالماساڭ كوزۇمدىن يوقال!“ دەپ ئۇنى قوغلاپ چىقاردى. ئۇ تەنتەك چېچەن ئىكەن! ئۇ دەرھال سان-تاش ئورمان ئاسراش تەپتىشى ئاروزقۇل بورانئوۋچىنىڭ ئۇستىدىن ئەرز يازدى. ئۇ راست بىلەن يالغاننى قوشۇپ، غىرىچىنى غۇلاچ قىلدى، يەنە ئاروز-قۇلنى — ”سوتسىيالىستىك ئورماننى خاراپ قىلغۇچى“نى ئېتىش كېرەك دىدى. شۇنىڭ بىلەن، رايون ۋە ئورمانچىلىق مىنىستىرلىگىنىڭ تۇرلۇك تەكشۇرۇش كومىسسىيەلىرى ئۇنى خېلى ئۇزاق ئاۋارە قىلدى، ئۇ بۇنىڭدىن مىڭ تەسلىكتە قۇتۇلدى...... ھىم! شۇمۇ تۇققان بوپتىمىش! يەنە قانداقتۇ: ”بىز مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ بالىلىرى،

مەن ھەممە ئۇچۇن، ھەممە مەن ئۇچۇن!" دېيىشىدۇ، ھەممىسى بىكار گەپ! بۇغىسى قۇرۇپ كەتسۇن! بىر تەيىن ئۇچۇن بىر بىرىنىڭ كېلىنى بوغۇشىدۇ، قارشى تەرەپنى سولىتىپ قويىدۇ! مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىغا قەدىمقى زاماندىكى كىشىلەرلا ئىشەنگەن، ئۇ چاغدا ئادەملەر نادانلىق ۋە بىلىمسىزلىكتە كۆلكىلىك دەرىجىگە بېرىپ يەتكەن! ھازىر ھەممە كىشى بىلىمگە ئىگە مەدەنىيەتلىك ئادەملەردىن بولۇپ قالدى، ئۇ نىمىلەرگە كىم ئىشىنىدۇ! بۇغا توغرىسىدىكى چۆچەكلەر — بالىلار ئاڭلايدىغان ئەپسانىلەر.

شۇ ۋەقە بولغاندىن كېيىن، ئاروزقۇل، مەيلى كىم بولسۇن، قانداق يېقىن تونۇش، قانداق قەۋم-قېرىنداش بولسۇن، ئۇلار ئۇزلىرىنى مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ بالىلىرى دەپ ھەرقانچە ئاقلىسمۇ بىكار، ئۇلارغا بىرەر تال ياغاچ، بىرەر تال شاخمۇ بەرمەيمەن، دەپ قەسەم قىلغان ئىدى.

بىراق، يەنە ياز كەلدى. ئىگىز تاغدىكى ياپ-يېشىل ئوتلاقلا يەنە ئاپپاق چېدىرلار تىكىلدى. چارۋىلارنىڭ ئاۋازى ھەممە يەرنى بىر ئالدى. دەريا بويىدا ئوچاقتىن چىققان ئىس تولغىنىپ يۇقۇرى كوتىرىلمەكتە. قۇياش نۇر سېپىپ تۇرماقتا، مەيىن شامالدىن دەممۇ-دەم قىمىز ۋە گۈللەرنىڭ خۇشپۇرىغى كېلىپ تۇرماقتا. مۇشۇنداق ساپ ھاۋادا، ياپ-يېشىل ئوتلاقتا چېدىرگە يولىنىپ ئولتۇرۇپ، ئاغىنىلىرىڭ بىلەن قىمىز ئىچسەڭ ۋە مەزىلىك قوي گوشى يىسەڭ، نىمىدىگەن پەيزى-ھە! ئاندىن يەنە بىر رومكا ۋوتكا ئىچىدىغان بولساڭ شىركەيىپ بولىسەن، چوڭ دەرەخنى قومۇرۇپ تاشلىغۇدەك، ياكى چوڭ تاغنى ئورۇۋەتكۇدەك كۈچ-قۇۋۋەتكە ئىگە بولغانلىقىڭنى ھىس قىلىسەن..... مۇشۇنداق كۈنلەردە، ئاروزقۇل ئۇزىنىڭ قەسىمنى

پۈتۈنلەي ئەستىن چىقىرىپ قوياتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە، كىشىلەر ئۇنى چوڭ ئورماننىڭ خوجايىنى دەپ ماختاپ ئۇچۇرغاندا، ئۇنىڭ كۆڭلى ئالامەت يايراپ كېتەتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ يەنە ۋەدە بېرىشكە باشلايتتى. سوغا ــ سالامنىمۇ ئالاتتى؛ شۇنىڭدىن كېيىن، كۆز كەلسىلا، ئورماندىن يەنە مەلۇم بىر توپ قارىغاي كېسىلەتتى.

كۆز زىرائەتلەر يىغىۋېلىنغان ئېتىزلاردىن ئاستاغىنا تاقىقا كېلىپ، ئەتراپقا سۇقۇنۇشقا باشلايتتى. ئوتلاق ۋە ئورماندىكى يوپۇرماقلار سارغىيىپ ئالتۇندەك تاۋلىناتتى.

ياۋا مېۋىلەر پىشىپ مەي باغلايتتى. قوزىلارمۇ چوڭ بولاتتى. قوشقارلىرى بىلەن ساغلىقلىرى ئايرىلىپ چوڭ قويلار پادىسىغا قوشۇلۇشقا باشلايتتى. ئايال ــ لار قورۇتلارنى قىشلىق تاغارلارغا قاچىلايتتى؛ ئەرلەرمۇ كىمنىڭ بىرىنچى بولۇپ يولغا چىقىپ ئويمانغا قايتىشى توغرىسىدا مەسلىھەتلىشىشكە باشلايتتى. يازدا ئاروزقۇل بىلەن پۈتۈشۈپ قويغان كىشىلەر كېتىش ئالدىدا ئۇنىڭغا: "بىز پالانى كۈنى، پالانى سائەتتە ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا ئاپتوموبىل ھەيدەپ كېلىپ سەن ۋەدە قىلغان ياغاچلارنى ئېلىپ كېتىمىز" دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ قوياتتى.

بۈگۈن كەچتە، چېتىق كۆزۈپلۈق بىر ئاپتوموبىل بۇ يەرگە كېلىپ ئىككى تال قارىغاي ياغىچىنى ئېلىپ كېتىدىغان بولدى. بۇ ياغاچنىڭ بىرسى تاغ باغرىغا چۈشۈرۈلۈپ، دەريادىن ئوتكۈزۈلۈپ، ئاپتوموبىل كېلىدىغان جايغا قويۇلغان ئىدى؛ يەنە بىرسىنى ئۇلار مانا مۇشۇ پەيىتتە سورەپ كېلىۋاتىدۇ. راستىنى ئېيتقاندا، ئەگەر ئاروزقۇل ياغاچ بەرمەكچى بولۇپ بۇرۇن يىگەن ــ ئىچكەن نەرسىلەرنى قايتۇرۇپ بېرەلەيدىغان، ياكى قوسۇپ بېرەلەيدىغان بولسا، ئۇ

هازىرلا شۇنداق قىلىشقا رازى ئىدى، هازىرقى بۇ چىدىغۇسىز هارغىنلىق ۋە جەۋرى-جاپادىن پاتراق قۇتۇلۇشنى بەكمۇ خالايتتى!
ھەي! ئۆزىنىڭ تاغدىكى نەس باسقان، تەقدىرىنى ئۆزگەرتىشكە ئامالسىز قالدى؛ چېتىق كوزۇپلۇق ئاپتوموبىل بۈگۈن كەچتە كېلىپ، يېرىم كېچىدە ياغاچنى ئېلىپ كېتىدۇ.
ئەگەر ھەممە ئىش ئوڭۇشلۇق بولىدىغۇ مەيلىدى: يولدا يەنە سوۋخوز ئىشخانىسىدىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ، بۇنىڭدىن باشقا يول يوق، ئۇنىڭ ئۈستىگە سوۋخوزغا ساقچى ئىدارىسى ۋە دولەت تەپتىش ئورگانلىرىنىڭ ئادەملىرى كېلىپ تۇرىدۇ، رايوننىڭ ئادەم-لىرىمۇ كېلىپ تۇرىدۇ، ئۇلار ياغاچ بېسىلغان ئاپتوموبىلنى كورۈپ قېلىپ: ”بۇ ياغاچلارنى نەدىن ئەكەلدىڭلار، قەيەرگە توشۇيسلەر؟“ دەپ سوراپ قالسا، قانداق قىلىش كېرەك؟
مۇشۇ ئىشلارنى ئويلىغاندا ئاروزقۇلنى سوغاق تەر باستى. مۇشۇ سائەتتە، ئۇ ھەممە نەرسىدىن يىرگىنىدى، ھەممە ئادەمدىن نەپرەتلەندى. باش ئۈستىدە قاقىلدىشىۋاتقان ئالا قاغىلارغا ئاچچىقى كەلدى، بەختسىز مومىن بوۋايغا ئاچچىقى كەلدى، سېيىدەخمەتكىمۇ ئاچچىقى كەلدى. بۇ ھورۇن ھۇشيار نىمە ئىكەن، ئۇنىڭدىن 3 كۈن بۇرۇن شەھەرگە ياكيۇ ساتقىلى كەتتى، تاقفا چىقىپ ياغاچ توشۇيدىغانلىغىنى بىلىپ تۇرۇپ، غىپپىدە كېتىپ قالدى ......ئۇ بازاردا ئوز ئىشىنى پۈتتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن قايتىپ كېلىدۇ. هازىر ئۇ بولغان بولسا، ئاروزقۇل سېيىدەخمەتنى بوۋاي بىلەن بىللە ياغاچ توشۇشقا ئەۋەتكەن، ئوزى ئۇنچىۋالا ئازاپ چەكمىگەن بولاتتى.
ئەپسۇسكى، سېيىدەخمەت يىراقتا، ئالا قاغىلارنى ئېتىشقا ئامال

يوق، ئۇيگە قايتىپ خوتۇننى دۇمبالاي دىسە، ئۇيى ئالدىن يىراق، ئەمدى بوزەك قىلىشقا مومىن بوۋايلا قالدى. تاغ يولىنىڭ ئازاۋى ئارزۇقۇلنىڭ سەپراسىنى تېخىمۇ ئۆرلىتىۋەتتى. ئۇ ئاچچىغىدا، ماڭدامدا بىر تاللاپ كېتىۋاتاتتى، ئاتىنىمۇ ئاسرىماي، ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقان بوۋايغىمۇ ئۈچ ئالغىتماي، ھېچنىمىگە قارىماستىن دەرەخ-لىقنى بوسۇپ كەلمەكتە. ئات ئۆلسۇن! بوۋايمۇ ئۆلۈپ كەتسۇن! ئۇنىڭ يۈرىگى ئاجىزلىشىپ كەتتى، ئۇمۇ ئۆلۈپ تۈگەشسۇن! بۇ دۇنيامۇ تامامەن يەكسان بولسۇن! ھېچقانداق نەرسە ئۇنىڭ ئارزۇ قىلغىنىدەك بولمايۋاتىدۇ، ئارزۇقۇلنىڭ قەدىر-قىممىتى ۋە خىزمەت ھوقۇقىغا لايىق قىلىپ ئورۇنلاشتۇرۇلمايۋاتىدۇ.

ئارزۇقۇل ئەمدى ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، چىپىلغاق بوۋاينى ياغاچ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ يۈرسۇن دەپ، ئاتنى چاتقاللىق بىلەن تىك تاغ باغرىغا ئېلىپ ماڭدى. ئارزۇقۇل: "مومىن ياغاچنى توختىتىۋالمايدىغان بولسا، بۇ قېرى قاقۋاشنى ھازىرلا ساۋايمەن" دېگەن ئويغا كەلدى. ئۇ بۇرۇن ياغاچ سورەپ مۇنداق خەتەرلىك يانتۇ يەردىن قاراملىق بىلەن ئۇتۇشكە جۈرئەت قىلالمايتتى، ئەمدى بولسا شەيتاننىڭ ئارقىسىغا كىرىپ كەتتى. مومىن ئۇنى توختىتىۋېلىشقا ئۈلگۈرەلمەي: "نەگە كېتىۋاتىسەن؟ نەگە؟ توختا!" دەپ توۋلاشقىلا ئۈلگۈرەلىدى. بۇ چاغدا زەنجىرگە باغلانغان ياغاچ پىقىراپ، دەرەخلەرنى بېسىپ پەسكە دومىلاشقا باشلىدى. مومىن كالتەك بىلەن توسۇپ ياغاچنى توختىتىۋالماقچى بولغان ئىدى، لېكىن ھول ھەم ئېغىر ياغاچ مومىننىڭ قولىدىكى كالتەكنى چۇشۇرۇۋەتتى.

بۇ ئىشلار ھەش-پەش دېگۈچە يۈز بەردى. ئات يېقىلىپ پەسكە دومىلاپ كەتتى-دە، ئارزۇقۇلنى ئۇرۇۋەتتى، ئۇ دومىلاپ

چۈشۈۋېتىپ، گەسەبىلىك بىلەن دەرەخنى تۇتۇۋالدى. شۇ چاغدا، بىرنەچچە مۇڭگۈزلۈك هايۋان ئۈركۈپ كېتىپ قېلىن ئورمان ئىچىگە يۈگۈردى-دە، چېپىشىپ، ئويناقلىشىپ، تېزلا قېيىنزارلىق ئىچىگە كىرىپ كوزدىن غايىپ بولدى.

— بۇغا! بۇغا! — دەپ ئىختىيارسىز توۋلىۋەتتى مومىن بوۋاي ھەم ھەيران، ھەم خوشال بولۇپ، ئارقىدىن، ئۇزىنىڭ كوزىگە ئىشەنمىگەندەك بولۇپ، يەنە جىم بولۇپ قالدى.

تۇيۇقسىز، ئالا قاغىلار بىردىنلا ئۇچۇپ توزۇپ كەتتى، تاغ جىمجىت بولۇپ قالدى، ياغاچ بىرمۇنچە قاتتىق ئاق قېيىنلارنى بېسىپ ئوتۇپ، تاغ قاپتىلىدا توختىدى. ئايىغى سورىگۈچكە چىرمىلىپ قالغان ئاتمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ئۇستىۋېشى جۇل-جۇل بولۇپ كەتكەن ئاروزقۇل بىر چەتكە ئومىلەپ كېتىۋاتاتتى. مومىن يۈگۈرەپ بېرىپ ئۇنى قۇتقۇزۇۋالدى ۋە:

— مۇڭگۈزلۈك مۇقەددەس بۇغا ئانا! ئۇ بىزنى قۇتقۇزۇۋالدى! كورگەنسەن. بۇلار مۇڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ بالىلىرى. بىزنىڭ ئانىمىز قايتىپ كەلدى! كورگەنسەن! — دىدى.

چىرايى تۇتۇق ئاروزقۇل ئۇيالغان هالدا ئورنىدىن تۇردى، كوز ئالدىدا بولغان بۇ ئىشلارنىڭ ئوتۇپ كەتكەنلىكىگە ئىشەنگۈسى كەلمىدى، ئۇ ئۇستىۋېشىدىكى توپىنى قېقىپ تۇرۇپ:

— بولدى، چال، كاپشىما! توشۇڭنى يېشىۋەت! — دىدى.

مومىن ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئاتنى بوشاتتى.

— ئېھ، مۇڭگۈزلۈك مۇقەددەس بۇغا ئانا! — دەپ داۋاملىق پىچىرلىدى بوۋاي خوشال هالدا، — بۇغا بىزنىڭ ئورمانلىرىمىزغا قايتىپ كەپتۇ، مۇڭگۈزلۈك بۇغا ئانا بىزنى ئۇنتۇپ قالماپتۇ! ئۇ

گۇنايىمىزنى كەچۈرۈپتۇ......

— يەنە نىمە دەپ ۋالاقلاپ تۇرىسەن؟ — دەپ زەردە قىلدى ئاروزقۇل. ئۇ، قورقۇنچىدىن ئىسىغا كەلگەن ئىدى، بايىقى ئەزەپ — نەپرەت يەنە ئۇنى چولغىۋالدى، — ئۇزەڭنىڭ چوچىگىنىڭنى ئىپتىۋا- تامسەن؟ ئۇزەڭگىغۇ ئالجىدىڭ، باشقىلارنىڭمۇ ئۇزەڭ توقۇپ چىققان بولمىغۇر ئەپسانىگە ئىشەندۇرمەكچى بولۇۋاتامسەن؟

— ئۇ دىگەن بۇغا، ئۇز كوزۇم بىلەن كوردۇم، — دىدى مومىن بوش كەلمەي، — بالام، سەن كورمىدىڭمۇ؟ ئۇزەڭمۇ كوردۇڭغۇ دەيمەن.

— هەئە، كوردۇم، 3 بۇغا ئوتۇپ كەتكەندەك قىلدى......

— دۇرۇس، مەنمۇ 3 بۇغىنى كورگەندەك تۇرىمەن.

— هىم، نىمە بولىۋاتىدۇ؟ بۇغا دىگەن بۇغا - دە! بايا بىشىڭدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالدىڭ، بۇنىڭ خوشال بولىدىغان نىمىسى بار؟ ئەگەر راست بۇغا بولسا، تاغنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن قېچىپ كەل- گەندۇ. ئۇ يەردە، قازاقىستاندا، تاغنىڭ نېرىقى تەرىپىدىكى ئور- ماندا بۇغا بېقىلىۋاتقانمىش. ئۇ يەرمۇ چەكلەنگەن رايون، ئېھتىمال، ئوۋ قىلىشمۇ چەكلەنگەن جاي بولۇشى مۇمكىن. بۇغىلار بۇ يەرگە كەلسە كېلىۋەرسۇن، بۇنىڭ بىلەن ئىشىمىز يوق، قازاقىستان بىلەن ئالاقىمىز يوق.

— بەلكىم بۇغىلار بۇ يەردە ماكانلىشىپ قالار، — دىدى ئوز خىيالى بىلەن مومىن بوۋاي، — بۇ يەردە تۇرۇپ قالسا قانداق ياخشى بولاتتى...

— بەس، بولدى، — ئاروزقۇل بوۋاينىڭ سوزىنى ئۇزۇۋەتتى، — قېنى، ماڭايلى!

ئۇلار يەنە ياغاچنى سورەپ، پەسكە قاراپ خېلى ئۇزاق مېڭىشى، ئاندىن دەريادىن ئۆتۈشى، ئۇنىڭدىن كېيىن سورىگۈچكە چېتىپ سورىتىشى كېرەك ئىدى، دىمەك، قىيىنچىلىق كوپ ئىدى.

ياغاچنى ئۇكۇشلۇق ھالدا دەريادىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن، يەنە كىچىك تاغنىڭ توپىسىگە ئېلىپ كېلىش لازىم ئىدى، چۈنكى ياغاچ باسىدىغان ئاپتوموبىل شۇ يەردە ئىدى.

ھەي، بۇنىڭغا قانچە كوپ كۈچ كېتىدۇ-ھە!

ئاروزقۇل ئۆزىنىڭ تولىمۇ بەختسىز ئىكەنلىكىنى ھىس قىلدى، ئەتراپتا ئۇنىڭ ئۈچۈن ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇلغان جىمىكى ئىش ئۇنىڭغا ئىنتايىن ئادالەتسىز بولۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى. تاغلارنىڭ ھېچنىمىنى سەزمەي، ھېچنىمىگە ئىچ ئاغرىتماي، ھېچنىمىدىن ئاغرىنماي تۇرغىنى تۇرغان؛ كۆز كىردى، قىش-زىمىستانمۇ كەلدى، ئورمانلار بولسا ھېچقانداق مۇشكۇللۇك كورگىنى يوق. ئالا قاغىلار ئەركىن پەرۋاز قىلىپ، قاقىلدىشىپ يۈرمەكتە، بۇ نىمىدىگەن ئامەت! بۇغا ئەگەر راست بۇغا، تاغنىڭ نېرىقى تەرىپىدىن كەلگەن بۇغا بولسا، بۇلارمۇ ئورماندا ئۇ ياقتىن-بۇ ياققا يۈگۈرۈشۈپ يۈرىدۇ، قانچىلىك يۈگۈرگۈسى كەلسە شۇنچىلىك يۈگۈرەيدۇ، نەگە بارغۇسى كەلسە شۇ يەرگە بارىدۇ، نىمىدىگەن ئەركىن. شەھەردە، كىشىلەر غەم-غۇسسىسىز ھالدا ئاسپالت يوللاردا مېڭىپ، تاكسى ماشىنىلارغا ئولتۇرۇپ، ئاشپۇزۇلغا كىرىپ، ئويۇن-تاماشا ئىچىدە ئوتىدۇ. ئۇچۇ، تەقدىر ئۇنى مۇشۇ جىلغىغا تاشلىۋەتتى، ئۇ نىمىدىگەن بەختسىز...

ھەتتا مانا مۇشۇ چېپىلغاق مومىن، كارغا يارىماس قىيناتىسىمۇ ئۇنىڭدىن بەختلىكرەك، چۈنكى ئۇ چوچەك-ئەپسانىلەرگە ئىشىنىدۇ، ئۇ كالۋا، كالۋا ئادەم ھەرقاچان تۇرمۇشقا شۇكرى قىلىدۇ.

ئاروزقۇل ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىدىن بىزار بولدى، بۇنداق تۇرمۇش ئۇنىڭ كۆڭلىگە ھەرگىز ياقمايتتى، بۇنداق تۇرمۇش چىپىلغاق مومىنگە ئوخشاش ئادەملەرگىلا باپ كېلىدۇ. مومىن نېمىگە مۇھتاج بولاتتى؟ ئۇ قانچە ئۇزاق ئۆمۈر كۆرسە شۇنچە ئۇزاق ئات-ئېشەك بولۇپ ئىشلەيدۇ، ئۇ يىلدىن-بۇ يىلغىچە شۇنداق ئۆتۈۋېرىدۇ. ئۇنىڭ ھاياتىدا ھېچكىم ئۇنىڭغا بوي سۇنمىغان، ئۇ بولسا ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىغا قارايدۇ، ھەتتا ئۆزىنىڭ خوتۇنىغىمۇ سۆز قايتۇرالمايدۇ. بۇ نەس قېرى چۆچەك-ئەپسانىلەردىن لەززەتلىنىدۇ، ئورماندىكى بۇغىنى كۆرسە، گويا جاھاننى كېزىپ يۈرۈپ 100 يىلدا ئاران تېپىشقان قېرىنداشلىرى بىلەن كۆرۈشكەندەك خوشال بولۇپ كۆز يېشى قىلىدۇ.

ھەي، بولدىلا، بۇنىڭ دەپ يۈرگۈدەك نېمىسى بار......

ئۇلار مېڭىپ ئاخىرقى پاسىلغا يېتىپ كەلدى، بىر ئۇزۇن خەتەرلىك دوڭ يول شۇ يەردىن باشلىنىپ دەريا بويىغىچە سوزۇلاتتى، ئۇلار دەم ئېلىشقا توختىدى.

دەريانىڭ ئۇ قېتىدا، ئورمان قاراۋۇلخانىسىنىڭ ھويلىسىدا ئاروزقۇلنىڭ ئۆيىنىڭ يېنىدا ئىس چىقىۋاتاتتى. بۇنىڭدىن ئۆيدە ساماۋار قايناۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى، دېمەك، ئۇنىڭ خوتۇنى ئۇنى ساقلاپ ئولتۇراتتى. لېكىن بۇ ھال ئۇنىڭغا ئارام بەخش قىلمىدى. ئۇ ئاغزىنى ئېچىپ چوڭقۇر نەپەس ئالدى، ئۇنىڭغا ھاۋا يېتىشمىگەندەك سېزىلەتتى. كۆكسى چىڭقىلىپ ئاغرىيتتى، بېشىمۇ ئەكس سادا چىقىۋاتقاندەك ۋىڭىلدايتتى. يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ، پېشانىسىدىن ئاققان تەر كۆزىگە چۈشۈپ تۇراتتى. ئالدى تەرەپتە بولسا يەنە خېلى ئۇزۇن، خېلىلا تىك يانتۇلۇق بار ئىدى. تۇغماس خوتۇنى

ساماۋارنى تەييارلاپ، ئۇنىڭ كوڭلىنى ئالماقچى بولۇپ ئويدە ساقلاپ ئولتۇراتتى.....ئۇنىڭدا بىردىنىلا شۇنىداق بىر كۈچلۈك ۋەسۋەسە پەيدا بولدىكى يۈگۈرەپ بېرىپ قوساقلىق ساماۋارنى بىر تېپىپ كوزدىن يوقاتقۇسى، ئاندىن خوتۇنىغا ئېتىلىپ، ئۇنى قاتتىق ئۇرۇپ، ئاغزى-بۇرنىنى قانغا بوياپ، نىمجان قىلىپ قويغۇسى كەلدى. خوتۇنىنىڭ دات-پەريادىنى ئاڭلىسا، بەختسىز تەقدىرى توغرىسىدىكى قاغىشلىرىنى ئاڭلىسا، ئۇنىڭ كوڭلى بىرئاز ئارام تېپىپ قالاتتى.

"ئۇنىڭ شورى قۇرىسۇن، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — شورى قۇرىسۇن. مەن ياخشى ئوتەلمەيۋاتسام، نىمىشقا ئۇ ياخشى ئوتىدىكەن؟"

مومىن ئۇنىڭ ئوي-خىيالىنى بۇزۇۋەتتى.

— بىر ئىش ئېسىمدىن چىقىپ قاپتۇ، بالام، — دەپ ئالدىراپ ئاروزقۇلنىڭ يېنىغا كەلدى مومىن بوۋاي بىر ئىشنى تويۇقسىزلا ئېسىگە ئالغاندەك. — باللار ئوقۇشتىن ئازات بولدى، مەن بېرىپ بالىنى ئېلىپ كېلىشىم كېرەك.

— يەنە نىمە ئىش؟ — ئاروزقۇل ئەتەي بىلمەسكە سېلىپ سورىدى، — نىمە قىلماقچىسەن؟

— ئاچچىغىڭ كەلمىسۇن بالام. ياغاچ مەشەدە تۇرۇپ تۇرسۇن، بىر ئازدىن كېيىن ئېلىپ كېتەيلى، سەن قايتىپ چۈشلۈك تامىقىڭنى يەۋال، مەن ئاتلىق بېرىپ بالىنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن، بىز قايتىپ كېلىپ ياغاچنى دەريادىن ئوتكۈزەيلى.

— چال، بۇ ئامالنى ئويلاپ تاپقىچە قانچىلىك باش قاتۇرغانسەن؟ — دىدى ئاروزقۇل بوۋاينىڭ چىشىغا تېگىپ.

— بىلىشىڭ كېرەك، بالا يىغلاپ قالىدۇ.

— يىغلىسا نىمە بوپتۇ؟ — ئاروزقۇلنىڭ ئوغىسى قايىنىدى-دە،

چالغا ئوبدان تەنبىھ بېرىپ قويماقچى بولدى. ئۇ مۇشۇنداق بىر پۇرسەتنى پايلاپ يۈرگەن ئىدى، هازىر بوۋاينىڭ ئۆزى ئۇنىڭغا بانا تېپىپ بەردى، — كىچىك بالا يىغلاپ قالدۇ دەپ ئىشنى تاشلاپ قويساق بولامدۇ؟ ئەتىگەن مېنى ئەخمەق قىلىپ، بالىنى مەكتەپكە ئاپىرىپ قويماقچى بولغان ئىدىڭ. خوپ، ئۇنىڭغىمۇ ماقۇل دىدىم، ئەمدى يەنە مەكتەپتىن ئېلىپ كېلىمەن دەيسىنا؟ مەن قانداق قىلىمەن؟ بىز بۇ يەردە ئويناۋاتىمىزمۇ؟

— ئۇنداق قىلما، بالام، — دىدى بوۋاي يالۋۇرۇپ، — بۇنداق ياخشى-كۈندە ماڭغۇ ھېچنىمە بولمايدۇ، بىراق بالا بۇنداق ياخشى كۈندە يىغلىسا......

— قانداق ياخشى كۈن؟ ئۇنىڭ نىمە خاسىيىتى بار؟

— بۇغا قايتىپ كەلدى، نىمىشقا بۇنداق ياخشى كۈندە......

ئاروزقۇل داڭ قېتىپ قالدى، ئۇ ھەتتا ھەيران قالغىنىدىن جىم بولۇپ قالدى. ئۇ بۇغىلارنى ئاللىقاچانلا ئەستىن چىقىرىپ قويغان ئىدى. ئۇ تىكەنلىك چاتقاللىقتا دۈملاپ چۇشۇۋاتقاندا، قورقۇپ جان-پىنى چىقىپ كېتىۋاتقان چاغدا، بۇغىلار سايدەك غىل-پال كۆرۈنۈپ ئۆتكەندەك ئۆتۈپ كەتكەن ئىدى. يانتۇ يەردىن دۈملاپ چۈشۈۋاتقان ياغاچ ئۇنى ھەر سىلكۈنتتا بېسىپ مىجىپ تاشلاش ئېھتىمالى بولغاندا، ئۇنىڭ بۇغىغا قارىغۇدەك هالى قالمىغان ئىدى، بۇ چالنىڭ قۇرۇق گەپلىرىگە قۇلاق سېلىشقىمۇ چولىسى تەگمىگەن ئىدى.

— مېنى نىمە دەپ ئويلايسەن! — دىدى ئاروزقۇل بوۋاينىڭ چىرايىغا غەزەپ بىلەن تىكىلىپ، — ئەپسۇسكى، سەن كوسا بولۇپ قالغان. بولمىسا ساقىلىڭنى يۇلۇپ، سەندەك كالۋا ئەمەسلىگىمنى ساڭا بىلدۈرۈپ قويغان بولاتتىم! سېنىڭ بۇغاڭنىڭ ماڭا نىمە كېرىگى

بار، ئۇلارنى سېغىنىپ قالغىنىم يوق! ئەزمىلىك قىلماي ياغاچنى يوتكە! ياغاچنى دەريادىن ئۇتكۇزمەي تۇرۇپ ئىغىز ئاچقۇچى بولما! مەكتەپكە كىمنىڭ بېرىشى، ئۇ يەردە كىمنىڭ يىغلىشى بىلەن كارىم يوق. بولدى، ماڭ......

مومىن ئادەتتىكىدەك، يەنىلا بوي سۇندى. ياغاچنى كوزلىگەن يەرگە يەتكۇزمىگۇچە ئاروزقۇلدىن قۇتۇلالمايدىغانلىغىنى بوۋاي بىلەتتى، شۇڭا، ئۇنىچقماي ئۇمىتسىز هالدا ئىشىنى قىلىۋەردى، بىر ئىغىز گەپمۇ قىلمىدى. ئەمما ئۇنىڭ يۇرىگى يىگىنە سانچىلغاندەك بولۇپ كەتتى: نەۋرىسى مەكتەپنىڭ يېنىدا ئوزىنى ساقلاپ تۇرغاندۇ؛ باللار ئويلىرىگە قايتىپ بولغاندۇ، پەقەت ئۇنىڭ يالغۇز - يىگانە نەۋرىسىلا يولدا بوۋىسىنى كۇتۇپ تۇرغاندۇ.

بوۋاي دەرسخانىدىكى باللارنىڭ مەكتەپتىن قانداق يۇگۇرۇشۇپ چىقىدىغانلىغى، ئويلىرىگە قانداق قايتىدىغانلىغىنى خىيالىغا كەلتۇردى. قوسىغى ئاچقان باللار يولدا كېتىۋېتىپ ئوزلىرىگە تەييارلاپ قويغان غىزانىڭ مەزىلىك پۇرىغىنى پۇرايدۇ، خوشال هالدا ئوز ئويىنىڭ دەرىزىسى تۇۋىدىن ئوتىدۇ. ئانىلار ئۇلارنى ساقلاپ ئولتۇرىدۇ. ئانىلارنىڭ چىرايى ئېچىلىپ كېتىدۇ، ئانىنىڭ كوڭلى مەيلى ئارامدا بولسۇن، ئارامدا بولمىسۇن، باللىرىغا ئوچۇق چىراي ئېچىش قو- لىدىن كېلىدۇ. ئۇلار: "قارا، قولۇڭنى! كىم يۇيۇپ قويىدۇ؟" دەپ كايىسىمۇ، ئەمما ئۇلارنىڭ كوزىدە يەنىلا كۇلكە ئويناپ تۇرىدۇ.

مومىن بوۋاينىڭ نەۋرىسى مەكتەپكە كىرگەندىن بۇيان قولىنى دا- ئىم سىياغا بويىۋالىدىغان بولدى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشى بوۋىسىغىمۇ ياقاتتى: بۇ، شاكىچىكىنىڭ تاپشۇرۇق ئىشلىگەنلىگىنى بىلدۇرەتتى. هازىر بولسا ئۇنىڭ نەۋرىسى سىياغا بويىۋالغان قولىدا يازدا ئەپبەر-

www.uyghurkitap.com

گەن سومكسنى تۇتۇپ، يالغۇز ئۆزى يولدا تۇرغاندۇ. بەلكم ساقلاپ ھېرپ كەتكەندۇ، بوۋام ئاتقا منپ دوڭگە كەلگەنمدۇ دەپ ئەنسزلك بلەن يولغا قاراۋاتقان، قۇلاق سلۋاتقاندۇ. شۇنى بلەشڭز كېرەككى، ئادەتتە بوۋاي ھامان دەل ۋاقتدا كېلەتتى. بالا مەكتەپ دەرۋازسدن چقشغلا بوۋسى يېتپ كېلپ، يېقن جايدا ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى. باللار ئۆيلرگە قايتقاندا، ئۇمۇ بوۋسنڭ ئالدغا باراتتى. يوپكسغا گەپ قلپ: "بوۋام كەلدى، بز ماڭايلى" دەيتتى. بوۋسنڭ يېنغا يېتپ كېلشكە ئاز قالغاندا، خجل بولۇپ توختاپ قالاتتى. ئەتراپتا ئادەم يوقلۇغنى كورگەندن كېين، بوۋسغا ئېتلپ، بوۋسنى قۇچاقلاپ، يۈزنى بوۋسنڭ قوسغغا ياقاتتى، بوۋسنڭ تېنندىلا بولدغان كونا كيم بلەن يازلق قۇرۇق ئوتنڭ ئارلاشما ھدنى پۇرايتتى. مۇشۇ كۈنلەردە، مومن بوۋاي دەريانڭ ئۇ قېتدن بۇ ياققا ئوت توشۇغان ئدى، قشتا قاتتق قار يېغپ ئۇ ياققا بېرش قيىن بولۇپ قالاتتى. شۇڭا مومن بوۋاينڭ بەدندن قۇرۇق ئوت بلەن چاڭ-توپنڭ پۇرغى چقپ تۇراتتى.

بوۋاي نەۋرسنى ئاتقا ئېلپ كەينگە مندۇرەتتى. ئۇلار ئاتنى بەزدە يورغلتاتتى، بەزدە ئۆز ئختيارغا قويۇپ بېرەتتى. ئۇلار بەزدە پاراڭ قلشماي ماڭاتتى، بەزدە ئوششاق-چۇششەك ئشلار ئۈستدە سوزلشپ، تۇيمايلا ئۆيگە يېقنلاپ قالاتتى، بر تاغدن ئوتسلا سان-تاش جلغسغا كېلەتتى.

بالنڭ مەكتەپكە بېرشتكى كۆچلۈك ئارزۇسى مومنسنى تېركتۇرۇپ قويدى. بالا ھەركۈنى سەھەردە ئورندن تۇرۇپلا ئالدراپ كيىملرنى كيەتتى، كتاپ-دەپتەرلرنى سومكسغا سالاتتى.

كېچىدىمۇ سومكىسىنى يېنىغا قويۇپ ياتاتتى، بۇ ھال مومىسىنىڭ ئاچچىغىنى كەلتۈرەتتى:

— سەن بۇ مەينەت سومكىغا نىمانچە چاپلىشىۋالىسەن؟ يا بولمىسا سومكىنى خوتۇن قىلىۋال، بىزمۇ قىز مېلىنى تېجەپ قالايلى......

مومىسىنىڭ سوزى بالىنىڭ بۇ قۇلىغىدىن كىرىپ ئۇ قۇلىغىدىن چىقىپ كېتەتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە مومىسىنىڭ نىمە دەۋاتقانلىغىنىمۇ بالا ئانچە ئۇقمايتتى. مەكتەپكە كېچىكمەي بېرىش بالا ئۈچۈن ئاساسلىق ئىش ئىدى. ئۇ ھويلىغا يۈگۈرۈپ چىقىپ، تاقەتسىزلىك بىلەن بوۋىسىنى ئالدىرىتاتتى، مەكتەپ كوزگە كورۈنگەندىلا ئاندىن كوڭلى تىناتتى.

شۇنداق بولسىمۇ، ئۇلار بىرقېتىم كېچىكىپ قالدى. ئوتكەن ھەپ-تىدە، مومىن بوۋاي سەھەردىلا بىر يول قۇرۇق ئوت توشۇۋالماقچى بولۇپ، تاڭ يورۇماستىنلا ئات بىلەن دەريادىن ئوتۇپ ئۇ قاتقا كەتكەن ئىدى. ھەممە ئىشى ئوڭۇشلۇق بولدى، بىراق يولدا ئاغامچا بوشاپ كېتىپ، ئوت چېچىلىپ كەتتى، ئوتنى قايتىدىن باغلاپ يەنە ئاتقا ئارتتى. لېكىن تولىمۇ ئالدىراپ كەتكەچكە، ئوت يەنە چېچىلىپ كەتتى.

بوۋاينىڭ نەۋرىسى ساقلاپ تاقەتسىزلىنىپ تۇراتتى، ئۇ بىر ئوڭ-غۇل-دوڭغۇل تاشنىڭ ئۈستىگە چىقىپ، سومكىسىنى پولاڭلىتىپ، بىر نىملەرنى دەپ چاقىردى. بوۋاي ئالدىراپ كېتىپ ئاغامچىنى چىگىش-لەشتۈرۈپ قويىدى، چەككەندە ئاغامچا قىسقا كېلىپ باغلىيالماي قال-دى. بالا ئۇ يەردە يەنىلا توختىماي چاقىرماقتا ئىدى. بوۋاي بالىنىڭ يىغلىغانلىغىنى بىلدى. شۇڭا ئوتنى، ئاغامچىنى تاشلىدى-دە، ئاتقا مىنىپ، سايدىن ئوتۇپ نەۋرىسى تۇرغان يەرگە قاراپ چاپتى. سايدىن

ئۇتۇشكىمۇ بىرمۇنچە ۋاقىت كەتتى، چۇنكى سايدىن ئات چاپتۇرۇپ ئۆتكىلى بولمايتتى، سۇ ئۇلۇغ بولۇپ، تېز ئاقاتتى. كۆزدىغۇ سايىدىن ئۇتۇش ھېچگەپ ئەمەس، يازدا ئاتنى موللاق ئاتقۇزۇپ ئېقىتىپ كېتەتتى. مومىن بوۋاي مىڭبىر مۇشەققەتتە ئاران سايدىن ئۆتتى-دە، نەۋرىسىنىڭ يېنىغا باردى، بالا ئۇكسۇپ يىغلاۋاتاتتى. بالا بوۋىسىغا قارىماي، يىغلاپ تۇرۇپ: "كېچىكىپ قالدىم، ئوقۇشقا كېچىكىپ قالدىم" دەۋاتاتتى. بوۋاي ئاتتىن ئېگىشىپ تۇرۇپ بالىنى كوتىرىپ ئىگەرگە ئولتۇرغۇزدى-دە، ئاتنى ئۇدۇل چاپتۇردى. مەكتەپ يىراق بولمىغان بولسا، بالىنىڭ ئۆزى ئاللىقاچان كېتىپ قالاتتى. بالا يول بويى يىغىدىن توختىمىدى، بوۋاي ئۇنى تىنجىتىشقا ئامالسىز قالدى، بالا كوزلىرى ياشقا تولغان ھالدا مەكتەپكە كىردى. مەكتەپتە دەرس باشلىنىپ كەتكەن ئىدى، مومىن بوۋاي نەۋرىسىنى توپ-توغرا دەرسخانىغا ئېلىپ كىردى.

مومىن بوۋاي خانىسىنىڭ ئالدىدا قايتا-قايتا ئەپۇ سورىدى ۋە كېلەر قېتىمدا ھەرگىز بۇنداق ئىشنى سادىر قىلماسلىققا ۋەدە بەردى. بىراق نەۋرىسىنىڭ يىغىدىن توختىماسلىغى بوۋاينى ئەنسىزلەندۇرۇپ قويدى، بۇ قېتىم كېچىكىپ قالغانلىغىغا بالىنىڭ كوڭلى بەكمۇ يېرىم بولغاندەك ئىدى. بوۋاي: "نەۋرەم ئىزچىل مۇشۇنداق ئوقۇسۇن" دەپ ئويلىدى. بىراق شاكىچىك نىمىشقا يىغلاۋېرىدۇ؟ بۇنىڭدىن ئۇنىڭ ئىچىدە ئەلەم، ئېيىتقۇسىز دەردى بارلىغى كورۇنۇپ تۇراتتى......

شۇ پەيتتە، بوۋاي ياغاچىنىڭ يېنىدا كېتىۋاتاتتى، ياغاچنى بىرەر نەرسىگە سوقتۇرۇۋەتمەي، تاغدىن تېخىمۇ تېز دومىلىتىپ چۈشۈرۈش ئۈچۈن، بىر دەم بۇ ياقىقا، بىر دەم ئۇ ياققا ئۆتۈپ، پات-پات

كالتەك بىلەن تۇرتۇپ باراتتى. مومىن بوۋاي ئىشلەۋېتىپ: نەۋرەم ئۇ يەردە نېمە قىلىۋاتىدىغاندۇ؟ دەپ خىيال سۈرەتتى.

لېكىن ئاروزقۇل ئەمەلىيەتتە بولسا ھېچنىمىگە ئالدىرىمايتتى. ئۇ خۇددى يىلقىچىغا ئوخشاش بىخارامان كېتىپ باراتتى. ئىش يۈزىدىمۇ بۇ يەردە بەك ئالدىراپ كېتىشكە بولمايتتى، يانتۇلۇق ئۈزۈن ھەم خەتەرلىك بولۇپ، يانتۇلۇقتا قىيپاش مېڭىشقا توغرا كېلەتتى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ ياغاچنى ھازىرچە قويۇپ تۇرۇپ، كېيىن ئېلىپ كېتەيلى دىگەن ئوتۇنۇشىگە ھورمەت قىلىش كېرەك ئەمەسمۇ؟ ئىست، قۇدرىتى يېتىدىغان بولسا، بوۋاي ياغاچنى مۈرىسىگە ئېلىپلا دەريادىن ئوتۇپ، ئاپتوموبىلغا باسىدىغان جايغا بىراقلا ئاپىرىپ تاشلاپ: مانا، ياغاچنى ئېلىپ كەت، ماڭ! ـــ دىگەن بولاتتى، شۇنداق بولسا، ئۇمۇ نەۋرىسىنىڭ يېنىغا بارالايتتى.

ئەمما، نەدىمۇ بۇنداق ئىش بولسۇن! تېخى بىر مەنزىل تاشلىق ۋە شېغىللىق يولنى بېسىپ ياغاچنى دەريا بويىغا ئېلىپ كېلىشكە، ئاندىن يەنە ياغاچنى ئات بىلەن سۇيى تېيىز يەردىن ئۇ قاتقا ئوتكۇزۇشكە توغرا كېلەتتى. ئات ھېرىپ ھالىدىن كېتەي دەپ قالدى. ئات تاغدا خېلى كوپ يول يۈردى، بىر دەم پەسكە چۈشتى، بىر دەم ئېگىزگە چىقتى...... ئەگەر ھەممە يەردىن ئوڭۇشلۇق ئوتۇپ كەتسىمۇ ياخشى بولاتتى. بىراق ياغاچ دەريادا تاشقا تېگىپ توسۇلۇپ قالسا، ياكى ئات پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشسە قانداق قىلغۇلۇق؟

ئۇلار سۇدىن كېچىپ ئوتىدىغان چاغدا، مومىن بوۋاي: "مۈڭگۈزلۈك بوغا ئانا، شەپقەت قىلغىن، ياغاچ توسۇلۇپ قالمىغاي، ئات يىقىلىپ كەتمىگەي" دەپ دۇئا قىلدى. مومىن بوۋاي ئوتۇگىنى سېلىپ مۈرىسىگە ئارتتى. ئىشتاننى تىزىغىچە تۈرۈپ، قولىغا كالتەك-

www.uyghurkitap.com

نى ئېلىپ، لەيلەپ كېتىۋاتقان ياغاچنى ئارقىسىدىن ئىتتىرىپ ماڭدى. ياغاچ ئېقىمغا قارشى قىيپاش سورىلىپ كېتىۋاتاتتى. دەريانىڭ سۈيى سۈپ-سۈزۈك بولىسىمۇ، لېكىن كۆز سۈيى بولغاچقا، تولىمۇ سوغاق ئىدى.

بوۋاي چىداشلىق بەرمەكتە: ئېقىپ كېتىۋەرسۇن، پۈت تولۇلاپ قالماس، ئۇ ھازىر ياغاچنى دەريادىن تېزرەك ئۆتكۈزۈۋېلىشنىلا ئويلايتتى. بىراق قېرىشقاندەك، ياغاچ توسۇلۇپ قالدى، تاشنىڭ ئارىسىغا، يەنە كېلىپ تاش ئەڭ كوپ جايغا بېرىپ قىسىلىپ قالدى. بۇنداق ئەھۋالدا ئاتنى بىر ئاز ئارام ئالدۇرۇپ، ئاندىن تېز چاپتۇرۇپ كېلىپ بىرلا كۆچىسە، بەلكىم ياغاچنى تاش ئارىسىدىن چىقىرىۋالغىلى بولاتتى. ئەمما ئاروزقۇل ئات ئۈستىدە ئولتۇرۇۋېلىپ، ھەرىپ مادارىدىن كەتكەن ئاتنى رەھىمسىزلىك بىلەن قامچىلاۋەردى. ئات كەينىگە بىر داجىدى-دە، يىقىلدى. ياغاچ مىدىر-سىدىر قىلىپمۇ قويمىدى. بوۋاينىڭ پۈتى كۆيۈشۈپ، كوزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، بېشى قېيىپ، بىردىنلا، تىك دەريا قىرغاقلىرى، قىرغاقتىكى ئورمانلار، ئاسماندىكى بۇلۇتلار كومتۇرۇلۇپ، دەرياغا غۇلاپ چۈشۈپ، شىددەتلىك ئېقىندا ئېقىپ كەتكەندەك بولدى، بىر پەستىن كېيىن ئاندىن ئېسىگە كەلدى. مومىن بوۋاينىڭ كوڭلى قاتتىق بىارام بولدى. لەنىتى ياغاچ! ئۇزاق ساقلانغان قۇرۇق ياغاچ بولسىغۇ ئۇنىڭ ئېشى ئاسان ئىدى، قۇرۇق ياغاچ سۇدا ئوزى لەيلەيدۇ، ئۇنى تۇتۇپ تۇرسىلا بولغىنى. بىراق ماۋۇ ياغاچ بايىلا كېسىلگەن، بۇنداق ياغاچنى كىم دەريادىن ئۆتكۈزۈپ باققان؟ بۇنىڭدىن ئاقىۋەت چاتاق چىقىدۇ، يامان ئىشنىڭ ياخشى نەتىجە چىقمايدۇ، ئەلۋەتتە. ئاروزقۇلنىڭ قارىغاينى قۇرۇتۇپ ئاندىن توشۇشنى خالىماسلىقىدىكى ئاساسى سەۋەپ شۇكى، ئۇ تەپ-

تش ئۇرگانلىرىنىڭ توختاۋسىز سىزىپ قىلىپ، چەكلەنگەن رايوندا قىممەتلىك ياغاچلارنى ۋەيران قىلغان دەپ ئەرز قىلىشىدىن قورقات-تى. شۇ ۋەجىدىن، ياغاچنى كېسىپ دەرھال توشۇۋالايلى دەپ چىڭ تۇرغان ئىدى.

ئاروزقۇل ئوتتۇكىنىڭ پاشنىسى بىلەن ئاتنى تەپتى، ئاتنىڭ بېشىغا قامچا ئۇردى، يەنە ئاغزى بېسىلماي تىللىدى، گويا ھەممە چاتاقنى مومىن تېرىغاندەك، بوۋاينىمۇ تىللىدى. ياغاچ بولسا تاش ئارىسىدا قىسىلىپ تۇرىۋەردى.

بوۋاي راستلا چىداپ تۇرالمىدى، ئۇ ئومرىدە تۇنجى قېتىم غەزەپ بىلەن ۋاقىرىدى:

— ئاتتىن چۈش! — بوۋاي قەتئىيلىك بىلەن ئاروزقۇلنىڭ يېنىغا بېرىپ، ئۇنى ئاتتىن تارتىپ چۈشۈرمەكچى بولدى، — كورمىدىڭمۇ، ئات تارتالمايۋاتىدۇ! ھازىرلا ئاتتىن چۈش!

ھاڭ-تاڭ قالغان ئاروزقۇل غىدىڭ-پىدىڭ قىلماي بوي سۇندى، ئۇ ئوتتۇگى بىلەنلا ئاتتىن توپ-توغرا سۇغا سەكرەپ چۈشتى. شۇ مىنۇتتا، ئۇ ھېچنىمنى ئاڭلىمايدىغان، ھېچنىمىنى سەزمەيدىغان كالۋا بولۇپ قالدى.

— كەل، كۆچەپ قويۇرايلى! تەڭ كۆچەيلى! — مومىن بوۋاينىڭ باشچىلىقىدا، ئۇلار ياغاچنى كالتەك بىلەن كۆچەپ قويۇرۇپ، تاش توسۇۋالغان يەردىن تارتىپ چىقارماقچى بولدى.

ئات دېگەن جانىۋار نىمىدېگەن چىچەن-ھە! دەل شۇ چاغدا ئات كۆچەپ تارتتى. تاشقا پۇتلىشىپ، تېيىلىپ كەتتى، توشۇڭ سوزۇلۇپ تاناپتەك توپ-توز بولۇپ كەتتى. ئەمما ياغاچ سەل-پەل مىدىرلاپ قويۇپ، يەنىلا قوزغالمىدى. ئات يەنە قاتتىق كۆچىگەن بولسىمۇ،

بىراق مادارىدىن كېتىپ سۇغا يىقىلىپ، تىپىرلاپ قالدى. ئات جابدۇقلىرىمۇ ئىگىز-پەس بولۇپ كەتتى.

— ئاتنى يۆلە! ئاتنى! — مومىن بوۋاي ئاروزقۇلنى ئالدىراتتى.

ئۇلار ملك تەسلىكتە ئاتنى يۆلەپ تۇرغۇزدى. ئات سوغاقتىن تىترەپ، سۇدا ئارانلا ئۆرە تۇراتتى.

— جابدۇقلارنى ئاتتىن چۇشۇر!

— نىمىشقا؟

— ساڭا ئېيتىۋاتىمەن، چۇشۇر! كېيىن يەنە قايتىدىن جابدۇيمىز. توشۇكنى يېشىۋەت.

ئاروزقۇل يەنە غىدىك-پىدىك قىلماي بوي سۇندى. ئاتنىڭ جابدۇقلىرى ئېلىۋېتىلگەندىن كېيىن، مومىن بوۋاي چۇلۋۇرنى تارتتى.

— ئەمدى ماڭايلى، — دىدى ئۇ، — بىر ئازدىن كېيىن قايتىپ كېلىمىز. ئاتنىڭ هاردۇغى چىقسۇن.

— هوي، توختا! — ئاروزقۇل بوۋاينىڭ قولىدىن چۇلۋۇرنى تارتىۋالدى. ئۇ هۇشنى تاپقاندەك بولدى، يەنە بىردىنلا ئەسلى هالىغا كەلدى، — سەن كىمنى ئالدىماقچىسەن؟ سەن هىچياققا كېتەلمەيسەن. بىز هازىرلا ياغاچنى يۆتكەپ كېتىشىمىز كېرەك، كەچتە ئادەم كېلىپ ئېلىپ كېتىدۇ. ۋالاقلاشنى قويۇپ، ئاتنى قوشقىن، ئاڭلىدىڭمۇ؟

مومىن بوۋاي ئۇنچىقماستىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، كۆيۈشۈپ قالغان پۆتىنى سورەپ، سۇ تېيىز يەردىن قىرغاققا قاراپ ماڭدى.

— چال، نەگە بارىسەن؟ نەگە بارىسەن، مەن سەندىن سوراۋاتىمەن؟

www.uyghurkitap.com

— نەگە باراتتىم، مەكتەپكە بارىمەن! بالا چۈش ۋاقتىدىن تار-تىپ مەكتەپتە ساقلاپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— قايتىپ كەل! كەينىڭگە يان!

بوۋاي قولاق سالمىدى. ئاروزقۇل ئاتىنى سۇدا قالدۇرۇپ، دەريا بويىدىكى سايدا مومىن بوۋايغا يېتىشىۋېلىپ، مۈرىسىدىن كاپلا قىلىپ تۇتۇپ تارتتى.

ئۇلار ئەنە شۇ تەرىقىدە يۈزمۇ-يۈز تۇرۇپ توختىدى.

ئاروزقۇل مومىن بوۋاينىڭ مۈرىسىدە ئېسىقلىق تۇرغان كونا ئوتتۇكنى شاقىقىدە تارتىپ ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن قېيناتىسىنىڭ باش-كوزىگە قاتتىق ئۇردى.

— مېنىڭ بىلەن قايت! بول! — دېدى، ئاروزقۇل بوغۇق ئاۋاز بىلەن ۋاقىراپ، ئوتتۇكنى بىر چەتكە تاشلىۋەتتى.

بوۋاي بېرىپ، نەم سايدىن ئوتتۇكنى قولىغا ئالدى. ئۇ قەددىنى رۇسلىغاندا ئاغزىدىن قان ئاقتى.

— لۈكچەك — دېدى مومىن بوۋاي ئاغزىدىكى قاننى تۈكۈرۈۋېتىپ، ئوتتۇكنى قايتىدىن مۈرىسىگە تاشلىدى.

بۇ گەپ ھېچقاچان باشقا ئادەم بىلەن تاكاللاشمىغان چىپىلغاق مومىننىڭ ئاغزىدىن چىقتى. بۇ گەپ توڭۇپ يۈزى كوكىرىپ كەتكەن، مۈرىسىگە ئەسكى ئوتتۇكنى ئارتىۋالغان، كالپۇكلىرىدا قان ئىزى قالغان بىچارە بوۋاينىڭ ئاغزىدىن چىقتى.

— مېنىڭ بىلەن ماڭ!

ئاروزقۇل ئۇنى سورەپ ماڭماقچى بولغان ئىدى. مومىن بوۋاي ئۇنى قاتتىق سىلكىۋېتىپ، كەينىگىمۇ قارىماي، گەپمۇ قىلماي كېتىپ قالدى.

www.uyghurkitap.com

— قاقۋاش چال، ئۇزەڭگە پەخەس بول، بۇ ئىشنى ئومۇرۋايەت ئېسىڭدىن چىقمايدىغان قىلىپ قويىمسام! — دەپ ۋاقىرىدى ئاروزقۇل ئۇنىڭ ئارقىسىدىن مۇشتىنى تەڭلەپ تۇرۇپ.

بوۋاي ئارقىسىغا قاراپمۇ قويمىدى. ئۇ "ياتقان توگە" يېنىدىكى چىغىر يولغا چۈشكەندىن كېيىن، ئولتۇرۇپ ئوتۇكنى كىيدى-دە، تېزلا ئويگە قايتتى. ئۇ ھېچيەردە هايال بولماي، ئۇدۇل ئاتخانىغا كەلدى. ئاتخانىدىن ئادەتتە ھېچكىم يېقىن كېلەلمەيدىغان ئاروزقۇل سىرتقا چىققاندا مىنىدىغان ئالاباش سۇر ئاتنى يېتىلەپ چىقتى. ئادەتتە، بۇ ئاتقا ھېچكىم مىنەلمەيتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە، بۇ ئاتنىڭ يۇرۇشىنى بۇزۇپ قويماسلىق ئۇچۈن ئۇنى هارۋىغا قوشمايتتى. مومىن بوۋاي ئاتنى ئىگەرلەپمۇ ئولتۇرماي، يايتاق مىنىپلا خۇددى ئوت ئۇچۇرۇشكە ماڭغاندەك هويلىدىن ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ دەرىزىنىڭ تۈۋىدىن، ئىس چىقىپ تۇرغان ساماۋارنىڭ يېنىدىن ئوتكەن چاغدا، سىرتقا يۈگۈرۈشۈپ چىققان ئاياللار — مومىننىڭ كەمپىرى، قىزى بېكەي، ياش گۇلجامال — بوۋايغا بىرەر ئىش بولغانلىقىنى دەرھال پەملىدى. ئۇ ئەزەلدىن ئالا باشقا مىنىپ باقمىغان ئىدى، ھېچقاچان بوگۇنكىدەك ئولە-تىرىلىشكە قارىماي هويلىدا چاپتۇرمىغان ئىدى. بۇ، چېپىلغاق مومىن بوۋاينىڭ ئىسيان كوتەرگەنلىكى ئىكەنلىكىنى ئۇلار تېخى بىلمەيتتى. يەنە كېلىپ، بۇ قېتىمقى ئىسيان ئۇچۇن بۇ ياشانغان بوۋاينىڭ قانچىلىك بەدەل تولەيدىغانلىقىنىمۇ ئەسلا بىلمەيتتى.

ئاروزقۇل يايتاق ئاتنى يېتىلەپ دەريادىن قايتىپ كەلدى. ئاتنىڭ ئالدى پۇتى ئاقساپ قالغان ئىدى. ئۇ هويلىغا يېقىنلاشقىچە، ئاياللار ئۇن-تىنسىز قاراپ تۇردى. ئاروزقۇلنىڭ خىيالىغا نىمە ئويلار

كەلگەنلىگىنى ئۇلار بىلمەيتتى، بۈگۈن ئۇنىڭ ئۆزلىرىگە نىمە ئالغاچ كەلگەنلىگىنى، قانداق بالايى-ئاپەت ۋە ۋەھىمە ئېلىپ كەلگەنلىگىنىمۇ بىلمەيتتى......

ئاروزقۇلنىڭ ئۇتۇگى، ئىشتىنى چىلىق-چىلىق سۇ بولۇپ كەتكەن ئىدى، ئۇ ئېغىر قەدەم تاشلاپ ئۇلارغا يېقىنلاشتى، قاپىغى سېلىنغان هالدا ئۇلارغا قاراپ قويىدى، ئۇنىڭ خوتۇنى هودۇقۇپ كەتتى.

—ئاروزقۇل، ساڭا نىمە بولدى؟ نىمە ۋەقە بولدى؟ ئۇستىۋېشىڭ هول بولۇپ كېتىپتۇ. ياغاچ ئېقىپ كەتتىمۇ؟

—ياق، —دەپ—قولىنى سىلكىدى، ئاروزقۇل ۋە—مانى تۇت دەپ چۈلۋۈرنى گۈلجامالغا بەردى، —ئاتنى ئاتخانىغا ئەكىرىپ قوي.

—ئۇ ئىشىككە قاراپ ماڭدى ۋە خوتۇنىغا:

—مېنىڭ بىلەن ئۆيگە كىرگىن، —دىدى.

موماي ئۇلار بىلەن بىللە كىرمەكچى بولغان ئىدى، بىراق ئاروزقۇل ئۇنى كىرگۈزمىدى:

—كەمپىر، كوزۇمدىن يوقال. بۇ يەردە سېنىڭ كېرىكىڭ يوق. ماڭ، كەلگۈچى بولما!

—ساڭا نىمە بولدى! —موماي ئاچچىقلاندى، —بۇ قانداق گەپ؟ بىزنىڭ چال قېنى؟ ئۇنىڭغا نىمە بولدى؟ نىمە ۋەقە بولدى!

—ئۇنىڭ ئۆزىدىن سورا، —دەپ جاۋاپ بەردى ئاروزقۇل.

ئۆيدە، بېكەي ئېرىنىڭ هول كىيىمىنى سالدۇرۇپ جۇۋىسىنى ئېلىپ بەردى، ساماۋارنى ئېلىپ كىرىپ، چاي قويۇشقا باشلىدى.

—ئىچمەيمەن، —دەپ قولىنى سىلكىدى ئاروزقۇل، —هاراق ئەكەل!

خوتۇنى ئاغزى ئېچىلمىغان بىر بوتۇلكا هاراقنى ئېلىپ، رۇمكىغا

www.uyghurkitap.com

قۇيدى.

— تولدۇرۇپ قۇي! — دەپ بۇيرۇدى ئاروزقۇل. ئۇ بىر رۇمكا هاراقنى بىراقلا ئىچىۋەتتى، جۇۋىغا مەهكەم ئورىنىپ كىگىز ئۈستىدە ياتتى ۋە خوتۇنىغا:

— سەن مىنىڭ خوتۇنۇم ئەمەس، مەن سىنىڭ ئىرىڭ ئەمەس. سەن كوزۇمدىن يوقال. بۇ ئويگە ئىككىنچى كىرگۇچى بولما. ماڭ، هازىر ماڭساڭمۇ ئۇلگۇرەلەيسەن، — دىدى.

بېكەي ئۇھ تارتىپ كارۋاتقا ئولتۇردى، ئادىتى بويىچە كوزىگە ياش ئېلىپ، ئاستا سوزلىدى:

— يەنە جۇدۇنى تۇتۇپ قالدى؟

— يەنە جۇدۇنى تۇتۇپ قالدى دەمسەنا؟ — دەپ هوكىرىدى ئاروزقۇل، — كوزۇمدىن يوقال!

بېكەي ئويدىن چىقىپ، ئادەتتىكىدەك، قولىنى تىزىغا ئۇرۇپ، هويلىدا دات-پەريات كوتەردى:

— نىمىشقىمۇ بۇ دۇنياغا كەلگەن بولغىيتىم، مەن بىتەلەي......

بۇ چاغدا، مومىن بوۋاي ئالا باشقا مىنىپ نەۋرىسىنىڭ قېشىغا كېتىۋاتاتتى. ئالا باش يۇگۇرەك ئات ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ مومىن بوۋاي 2 سائەتتىن كوپرەك كېچىكىپ قالدى. ئۇ يولدا نەۋرىسى بىلەن ئۇچراشتى. خانىم ئوزى بالىنى ئويگە باشلاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ ئىسسىق-سوغاقلاردىن ئوتكەن يوغان قوللۇق، 5 يىل كېيىگەن پەلتۇنى ئۇچىسىدىن چۇشۇرمەيدىغان خانىم ئىدى. چارچاپ كەتكەن بۇ خانىمنىڭ رەڭگى-رويى ئانچە ياخشى ئەمەستەك كورۇنەتتى. كوپ يىغلاپ بالىنىڭ كوزلىرى ئىششىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ سومكىسىنى ئېسىپ خانىمنىڭ يېنىدا روهسىز، بىچارە قىياپەتتە

كېلىۋاتاتتى. خانىم مومىن بوۋاينى قاتتىق تەنقىتلىدى. بوۋاي ئاتتىن چۈشۈپ، خانىمنىڭ ئالدىدا باش ئېگىپ تۇردى.

— ئەگەر سىز بالىنى ۋاقتىدا ئېلىپ كېتەلمىسىڭىز، — دېدى خانىم، — ئۇنى مەكتەپكە ئەۋەتمەڭ. ئەكېلىپ-ئاپىرىپ قويار دەپ مەندىن ئۈمىت كۈتمەڭ، مېنىڭ 4 بالام بار.

مومىن بوۋاي يەنە بىر قېتىم ئەپۇ سورىدى، بۇنىڭدىن كېيىن بۇنداق ئىشنى سادىر قىلماسلىققا يەنە ۋەدە بەردى.

خانىم جېلىسايغا قايتىپ كەتتى، بوۋاي نەۋرىسىنى ئېلىپ ئۆيگە قايتتى.

بوۋاي ئاتقا مىنىپ بالىنى ئالدىغا ئالدى، بالا گەپ-سۆز قىلمىدى. بوۋايمۇ بالىغا نېمە دېيىش لازىملىقىنى بىلمەي قالدى.

— قوسىقىڭ ئېچىپ كەتتىمۇ؟ — دەپ سورىدى بوۋاي.

— ياق، خانىم ماڭا بولكا بەردى، — دەپ جاۋاپ بەردى نەۋرىسى.

— نېمىشقا گەپ قىلمايسەن؟

بالا بۇ سۆزگىمۇ جاۋاپ قايتۇرمىدى.

مومىن بوۋاي ناماقۇل بولۇپ كۈلۈپ تۇرۇپ:

— مېنىڭدىن خاپا بولغان ئوخشايسەن، — ئۇ بالىنىڭ شەپكىسىنى بېشىدىن ئېلىپ پېشانىسىگە سۆيۈپ قويغاندىن كېيىن، شەپكىسىنى يەنە كىيگۈزۈپ قويدى.

بالا ئورۇلمىدى.

ئۇلار ئات ئۈستىدە ئەنە شۇنداق گەپ-سۆز قىلماي كېلىۋاتاتتى. مومىن بوۋاي، يايتاق ئات بالىنى سىلكىتىپ قويمىسۇن، دەپ ئالا باشنى چاپتۇرماي، تىزگىنىنى چىڭ تارتىپ ماڭدى. دېمىسىمۇ، ھازىر

ئۇنچىلا ئالدىراپ مېڭىشىنىڭ زورۇرىيىتىمۇ يوق ئىدى.

بوۋاينىڭ ئوي-خىيالىنى تېزلا بايقىغان ئات ئاستا يورغىلاپ ماڭدى. ئاتنىڭ ئاغزىدىن ھور پۇقۇراپ چىقىپ، تۇياقلىرى يولىدا دۈپۈرلەپ باراتتى. بۇنداق ئاتقا بىرلا ئادەم مىنىپ، مۇڭلۇق ناخشا ئېيتىپ ماڭسا — ئۆزى ئېيتىپ، ئۆزى ئاڭلىسا، كارامەت پەيزى بولىدۇ. ئۆزى يالغۇز قالغاندا، ئېيتىدىغان نەرسىلەر كۆپ بولىدۇ-دە! ئەمەلگە ئاشمىغان غايىگە، ئۆتمۈش دەۋرلەرگە، مۇھەببەتلەشكەندە پەيدا بولغان بەزى ئىشلارغا......كەلسەك، كىشىلەر ئاشۇ ئۆتۈپ كەتكەن يىللار ئۈچۈن نادامەت چېكىشنى، يىللار بىلەن بىللە ئۆتۈپ كەتكەن، قايتا ئۇچراشتۇرغىلى بولمايدىغان نەرسىلەرنى ئەسلەشنى ياخشى كۆرىدۇ. ۋاھالەنكى، بۇلارنىڭ زادى قانداق نەرسە ئىكەنلىكى كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىگىمۇ ئايان ئەمەس. بىراق ھەممىشە بۇ نەرسىلەرنى ئەسلەپ تۇرۇشنى ياخشى كۆرىدۇ، ئۇ ئەسلىمىلىرىدىن لەززەت ئېلىشنى ياخشى كۆرىدۇ.

كۆڭۈلدىكىدەك ماڭىدىغان ياخشى ئات كىشىگە ياخشى ھەمرا بولىدۇ.

مومىن بوۋاي نەۋرىسىنىڭ پاكىز چۈشۈرۈلگەن بېشىنى، ئىنچىكە بويىنى ۋە ساڭپاڭ قۇلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ بەختسىز ھاياتىنى، ئۆزىنىڭ پۈتۈن ئىشى ۋە مېھنىتىنى، پۈتكۈل قايغۇ-ھەسرەت ۋە دەرت-ئەلەمنى، ھازىر يېنىدا مۈشۈ باللا، مۈشۈ ئىگە-چاقىسىز كىچىك جانلا قالغانلىقىنى ئەسلىدى. ئۇنى بېقىپ قاتارغا قوشۇشقا ئۆمرى يار بەرسىغۇ ياخشى بولاتتى. لېكىن، ئەگەر كېيىنكى چاغلاردا بالا ئۆزى يالغۇز قالىدىغان بولسا، ئۇنىڭ كۈنى تەس بولاتتى. ئۇ ئۆزى شۇنداق كىچىك بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق

مىجەز ـ خۇلقى بار. ئەمما ئۇنىڭ يەنىلا چىقىشقاقراق، مۇلايىمراق بولغىنى ياخشى.... چۈنكى ئاروزقۇلغا ئوخشاش ئادەملەر ئۇنىڭدىن يىرگىنىدۇ، بورە بالا ـ قازاغا ئۇچرىغان بۇغىنى ئازاپلىغاندەك، ئۇلارمۇ ئۇنى ئازاپلىشى مۇمكىن......

بۇ ئارىدا، مومىن بوۋاي يەنە بۇغىنى، ھىلىلا ئۇنىڭ ئالدىدىن سايىدەك تېزلا ئوتۇپ كەتكەن ھەمدە ئۇنى ھەيران قالدۇرۇپ خوشال قىلغان بۇغىنى يادىغا ئالدى.

ـــ بىلەمسەن، بالام؟ بۇغا بىز تەرەپكە كەلدى، ـــ دىدى بوۋاي.

بالا دەرھال بۇرۇلۇپ بوۋىسىغا قارىدى:

ـــ راستما؟

ـــ راست. ئوز كوزۇم بىلەن كوردۇم. ئۇچ بۇغا كەپتۇ!

ـــ قەيەردىن كەپتۇ؟

ـــ تاغنىڭ نېرىسىدىن كەلگەندەك قىلىدۇ. ئۇ يەردە ئوۋ ئوۋلاش چەكلەنگەن ئورمان بار. بۇ يىل كۈزدە، يازدىكىگە ئوخشاش، تاغ ئاغزى ئېچۋېتىلگەن، شۇڭا بۇغىلار بۇ ياققا مېھمان بولۇپ كەلگەن.

ـــ بۇغىلار بىزنىڭ يۇ يەردە تۇرۇپ قالارمۇ؟

ـــ ياقتۇرسا تۇرۇپ قېلىشى مۇمكىن. ئەگەر ئادەملەر ئۇلارغا چېقىلمىسا، ئۇلار بۇ يەردە ياشايدۇ. بۇ يەردە يەم ـ خەشەك كوپ، مىڭ تۇياق بۇغا بېقىشقىمۇ يېتىدۇ. بۇرۇن، مۇڭگۈزلۈك بۇغا ئانا زامانىدا، بۇ يەردە بۇغا دىگەن ھەددى ـ ھىساپسىز كوپ بولغان ئىكەن......

بوۋاي نەۋرىسىنىڭ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ يۇمشىغانلىغى، ئاچچىغىدىن يانغانلىغىنى سېزىپ، ئوتكەن ئىشلارنى ۋە مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنى قايتىدىن سوزلەپ بەردى. ئوزىمۇ ئوزى ئېيتقان چوچەككە

مەپتۇن بولۇپ كەتتى. بىردىنلا بەختلىك بولۇش ھەمدە باشقىلارغا بەخت يەتكۈزۈش تەس ئەمەس ئىكەن، دەپ ئويلىدى. باشتىن-ئاخىر مۇشۇنداق ئوتتۇش نېسىپ بولغاي. دۇرۇس، مۇشۇنداق ئوتتۇش، ھازىرقىدەك، مۇشۇ مىنۇتتىكىدەك ئوتتۇش نېسىپ بولغاي. ئەپسۇسكى، رىيال تۇرمۇش بۇنداق ئورۇنلاشتۇرۇلمايدۇ، بەخت بىلەن بىللە بەختسىزلىكمۇ ساگا مەڭگۈ ئەگىشىپ يۈرىدۇ، مەڭگۈلۈك بولغان، سەندىن ئايرىلغۇسى كەلمەيدىغان بەختسىزلىك دائىم سىنى پايلاپ يۈرىدۇ، پات-پات سىنىڭ ئىچكى دۇنيايىڭغا ۋە تۇرمۇشىڭغا بوسۇپ كىرىدۇ. ھەتتا بوۋاي ئۆزىنىڭ نەۋرىسى بىلەن بەختنى ھىس قىلغان شۇ مىنۇتلاردا، قايغۇ-ئەندىشە خوشاللىق بىلەن بىللە ئۇنىڭ قەلبىنى چۇلغىۋالدى: ئاروزقۇل ئۇ يەردە نىمە قىلىۋاتىدىغاندۇ؟ ئۇ نىملەرنى تەييارلاۋاتقاندۇ؟ قانداق جازا كېلەر؟ يېنىشقا جۈرئەت قىلغان چالنى ئۇ قانداق چارە-ئاماللار بىلەن جازالىماقچى بولغاندۇ؟ ئاروزقۇلنىڭ بۇ ئىشنى مۇشۇنداقلا ئوتكۈزۈۋەتمەيدىغانلىقى سوزسىز، ئۇنداق قىلمايدىغان بولسا، ئۇ ئاروزقۇل بولماي قالىدۇ.

ئۆزىنىڭ ۋە قىزىنىڭ بېشىغا كېلىدىغان بەختسىزلىكنى ئويلىماسلىق ئۈچۈن، مومىن بوۋاي نەۋرىسىگە داۋاملىق ھالدا بۇغا توغرىسىدىكى چوچەكنى ئېيتىپ بەردى، بۇغىلارنىڭ ئالىجاناپ خىسلىتى، گۈزەللىكى، سەكرەش سۈرئىتىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇ ھىلىقى قۇتۇلغۇسىز بالايى-ئاپەتتىن ئاشۇ يول بىلەن ساقلىنىپ قالغىلى بولىدىغاندەك، شۇنچە ئىشتىياق بىلەن سوزلىدى.

بالىنىڭ كەيپى جايىغا چۈشتى. ئۇيدە ئۇنى نىمە ئىشلارنىڭ كۈتۈپ تۇرغانلىقى زادىلا ئۇنىڭ خىيالىدا يوق ئىدى. ئۇنىڭ كوز-قۇلاقلىرى قىزىپ تۇردى: بۇغا راستلا قايتىپ كەلگەنمىدۇ؟ بۇ

گەپچە، بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى راست ئوخشايدۇ؛ مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا ئادەملەرنىڭ ئۇنىڭغا قارشى تۇرغان گۇنايىنى كەچۇرۇپتۇ، يەنە ئۇز باللىرىنىڭ ئىسسىق كول تاغلىرىغا قايتىپ كېلىشىگە ئىجازەت قىپتۇ. بوۋاينىڭ ئېيتىشىچە، ھازىر كەلگەن 3 بۇغا بۇ يەردە ئەھۋال-نىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى كورۇپ باقماقچى بولسا كېرەك، ئەگەر ئۇلار ياقتۇرسا، قالغان بۇغىلارنىڭ ھەممىسى يەنە ئۇز يۇرتىغا قايتىپ كەلگۇدەكمىش.

— بوۋا، — دەپ بوۋاينىڭ گېپىنى ئۇزۇۋەتتى نەۋرىسى، — مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ ئۇزى كەلگەندىمۇ؟ ئېھتىمال، بىز تەرەپنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى كورۇپ بېقىپ، ئاندىن ئۇز باللىرىنى چاقىرىپ كەلسە كېرەك، شۇنداقمۇ؟

— بەلكىم، — مومىن بوۋاي ئىككىلىنىپ قالدى. ئۇ، سوزىنى توختاتتى. بىر ئاز خىجىللىق ھىس قىلدى بولغاي: ئۇ بەك ئاشۇرۇۋەتتىمۇ، يا بالا ئۇنىڭ سوزىگە راست ئىشىنىپ قالدىمۇ يا؟ لېكىن بوۋاي بالىغا باياتىنقى گەپلەرگە ئىشەنمە دىمىدى. ئۇنداق قىلىشقىمۇ ئەمدى كېچىكىپ قالغان ئىدى.

— كىم بىلىدۇ، — دەپ بوۋاي مۇرىسىنى قىسىپ قويدى، — بەلكىم، ئېھتىمال مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ ئۇزى كەلگەندۇ. كىم بىلىدۇ......

— بىلىپ قالارمىز. بوۋا، بايا سىز بۇغىنى ئۇچراتقان يەرگە بارايلىچۇ، — دىدى نەۋرىسى، — مېنىڭمۇ بۇغىنى كورگۇم كېلىۋاتىدۇ.

— لېكىن سەن بىلسەڭ بولىدۇ، بۇغا دىگەن بىر جايدا تۇرۇۋەرمەيدۇ!

— بۇغىلارنىڭ ئىزىنى بويلاپ ماڭايلى. شۇ ئىز بىلەن ئۇزاق يەرلەرگە بارايلى. ئۇلارنى بىر كورۇۋېلىپ قايتىپ كېلىمىز. شۇ

چاغدا، بۇغىلار ئادەملەرنىڭ ئۇلارغا زىيان-زەخمەت يەتكۈزمەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

— سەن راستلا كىچىك بالىسەن-دە، — دەپ كۈلدى بوۋاي، — بىز ئاۋال ئۆيگە قايتايلى، كېيىن بىر گەپ بولار.

ئۇلار ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى چىغىر يول بىلەن مېڭىپ ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا يېقىنلاشتى. ئۆينىڭ ئارقىسىدا تۇرسا، خۇددى ئادەمنىڭ كەينىدە تۇرغاندەك بىلىنەتتى. ئۈچ ئۆينىڭ ھېچقايسىسىدا ئىچكىرىدە قانداق ۋەقەلەر بولغانلىقىنى ئۇقتۇرۇپ بېرەلىگۈدەك بىرەر ئالامەت كۆرۈنمەيتتى. ھويلىدا بىرەر ئادەممۇ يوق ئىدى، بىرەر ئاۋازمۇ ئاڭلانمايتتى. كېلىشمەسلىكنىڭ بىشارىتى بوۋاينىڭ يۈرىكىنى مۇجىدى: بىرەر ۋەقە بولدىمىكىنا؟ ئاروزقۇل مەس بولۇۋېلىپ، ئۇنىڭ بەختسىز قىزى بېكەيىنى قاتتىق دۇمبالىدىمىكىن؟ يەنە نېمە ئىش بولدىكىن؟ نېمىشقا مۇنداق جىمجىت بولۇپ كېتىشتىكىن؟ بۇ ۋاقىتتا نېمىشقا ھويلىدا بىرەر ئادەم كۆرۈنمەيدۇ؟

"ئەگەر ھەممە ئىش جايىدا بولسا، ئۇ ياققا بېرىپ، ھېلىقى نەس باسقان ياغاچنى دەريادىن ئېلىپ چىقىمەن، — دەپ ئويلىدى مومىن بوۋاي، — بۇ ئاروزقۇل دېگەن قۇرۇپ كەتسۇن، ئۇنىڭ بىلەن تەگەشمىگەن ياخشى، ئۇ قىلماقچى بولغان ئىشنى ئوبدان ئىشلەپ، پۈتتۈرۈۋەتكەن ياخشى. ئېشەككە ئۆزىنىڭ ئېشەك ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرىش تەس."

مومىن ئاتخانىغا يېقىنلاشتى.

— چۈش، كەلدۇق. — ئۇ ئۆزىنىڭ ھاياجىنىنى بىلدۈرمەسلىككە تىرىشىپ، گويا ئۆزلىرى يىراق جايدىن كەلگەندەك، نەۋرىسىگە شۇنداق دېدى. بالا سومكىسىنى كۆتىرىپ ئۆيگە ماڭماقچى بولغاندا،

مۇمىن بوۋاي ئۇنى توختاتتى:
— توختا، بىللە ماڭىمىز.
ئۇ ئالا باشنى ئاتخانىغا ئەكرىپ قويغاندىن كېيىن، بالىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ ئۆيگە ماڭدى.
— دىققەت قىل، — دېدى بوۋاي نەۋرىسىگە، — ئۇلار مېنى تىللىسا قورقما، ھەر خىل يوقىلاڭ گەپلەرگە قۇلاق سالما. بۇنىڭ بىلەن ئىشىڭ بولمىسۇن، سېنىڭ ئىشىڭ ئوقۇش.
بىراق ئۇنداق ئىش ئەسلا سادىر بولمىدى. ئۇلار ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، موماي بوۋايغا ئەيىپلەش نەزىرى بىلەن ئۇزاق تىكىلىپ قارىدى-دە، ئارقىدىن ئاغزىنى چىڭ يۇمۇۋېلىپ يىڭنە ئىشنى قايتىدىن قولىغا ئالدى. بوۋايمۇ مومايغا بىرەر ئېغىز گەپ قىلمىدى. بوۋاي چىرايىنى تۈرۈپ، دەككە-دۈككە ئىچىدە ئۆيدە بىرئاز تۇردى، ئاندىن ئوچاق بېشىدىن چوڭ چىنىدىكى ئۇگرىنى، يەنە قوشۇق ۋە بولكىنى ئېلىپ، نەۋرىسى بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ، ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن چۈشلۈك غىزاسىنى يىگىلى تۇردى.
ئۇلار ئۈنچىقماي ئولتۇرۇپ غىزالاندى. موماي ھەتتا ئۇلارغا قاراپمۇ قويمىدى. ئۇنىڭ قورۇق باسقان قوڭۇر چىرايىدىن غەزەپ يېغىپ تۇراتتى. بالا چوقۇم بىرەر پىشكەللىك بولغانلىقىنى پەملىدى. بوۋاي بىلەن موماي يەنىلا گەپ قىلماي ئولتۇرۇشتى.
بالىنى قورقۇنچ ۋە ۋەھىمە بېسىشقا باشلىدى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىن ھېچنېمە ئۆتمىدى. ئادەم ئۈچۈن غىزا ئۈستىدە ئۈن-تىنسىز ئولتۇرۇپ ئۆز بېشىدىكى بىرەر كېلىشمەسلىكنى ۋە گۇمانلىق ئىشنى ئويلاشتىنمۇ يامان ئىش بولماس. ئۇ ئىچىدە سومكىغا: "بەلكىم، ئەيىپ بىردىن ئۆتۈلگەندۇ؟" دېدى. سومكا دەرىزىدە ئىدى. ئۇنىڭ

كوڭلى پولىدىن يۇگۇرەپ ئوتۇپ دەرىزىگە چىقتى ۋە سومكىغا يېقىنلىشىپ، سومكا بىلەن پىچىرلىششقا باشلىدى:

"نىمە بولغانلىقىنى بىلەمسەن؟ بوۋام نىمىشقا مۇنداق مەيۇسلىنىپ قالدى؟ ئۇنىڭدا نىمە ئەيىپ بار؟ بۇگۇن نىمىشقا كېچىكىپ قالدى؟ نىمە ئۇچۇن ئالا باشنى ئىگەرلىمەيلا مىندى؟ بۇنداق ئىش ھېچقاچان بولۇپ باقمىغان. بوۋام ئورماندا بۇغىنى كورمەن دەپ كېچىكىپ قالدىمۇ يا؟.....بەلكىم ھېچقانداق بۇغا بولمىغان بولسىچۇ؟ بەلكىم بۇ يالغان بولسىچۇ؟ قانداق قىلىش كېرەك؟ نىمىشقا ئۇ بۇ چوچەكنى ئېيتىدۇ؟ بىزنى ئالدىغان بولسا، مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا خاپا بولىدۇ......"

غىزالىنىپ بولغاندىن كېيىن، بوۋاي نەۋرىسىگە ئاستاغىنا:

— ھويلىغا چىقىپ بىر ئىشقا ياردەملەشكىن. مەن ھازىرلا چىقىمەن، — دەپ پىچىرلىدى.

بالا ئىتائەتمەنلىك بىلەن چىقىپ كەتتى. بوۋاي ئىشىكنى يېپىشىغىلا موماينىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

— نەگە بارىسەن؟

— ياغاچ توشۇغىلى بارىمەن. بابا ياغاچنى دەريادا قالدۇرۇپ قويغان ئىدۇق، — دېدى مومىن بوۋاي.

— ئوھو، ئاخىر ئويلاپسەن، — دېدى موماي ۋاقىراپ، — ھۇشۇڭنى تېپىپسەن! بېرىپ قىزىڭنى كورۇپ باق. گۇلجامال ئۇنى ئويىگە ئېلىپ كەتتى. ئەمدى سېنىڭ ئۇ توغماس قىزىڭنىڭ كىمگە كېرىگى بار؟ بارغىن، ھازىر ئۇ قانداق ئادەم بولۇپ قالغانلىغىنى ئوزى سوزلەپ بەرسۇن! ئېرى بىر لالما ئىتنى ھەيدىۋەتكەندەك ئۇنى ئويدىن قوغلاپ چىقاردى!

ــ نىمه بوپتۇ، ھەيدىۋېتىمەن دىسە ھەيدىۋەتسۇن! ــ دىدى مومىن بوۋاي مەيۇس ھالدا.

ــ سەنزە! سەن ئۇزەڭ قانداق ئادەم؟ ئۇزەڭنىڭ قىزى كۇتكەن يەردىن چىقمىدى، ئەمدى سەن نەۋرەڭنى تەربىيىلەپ ئەمەلدار قىلماقچى بولۇۋاتامسەن؟ قوي! سەن تېخى مۇشۇ بىر نىمەڭ ئۇچۇن ئۇزەڭنى خەتەرگە ئۇرماقچى بولۇۋاتىسەن، ھەتتا قورقماستىن ئالا باشقا مىنىپ كېتىپسەن، راستلا نوچى ئىكەنسەن! باشتىلا ئۇزەڭنىڭ مەرتىۋىسىنى بىلىشىڭ، كىم بىلەن دادى-مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىڭنى ئەستە تۇتۇشۇڭ لازىم ئىدى...... ئۇ چوجىنىڭ بوينىنى ئۇزگەندەك سېنىڭ بوينۇڭنى ئۇزۇۋېتىدۇ. سەن قاچاندىن بېرى خەق بىلەن تاكاللىشىدىغان بولۇپ كەتتىڭ؟ قاچاندىن باشلاپ مۇنداق باتۇر بولۇپ قالدىڭ؟ قىزىڭنى ئۇيگە قايتۇرۇپ كېلىشىنى ئويلىما، خىيالىڭغىمۇ كەلتۇرمه، ئۇنى بوسۇغامغىمۇ يېقىن يولاتمايمەن......

بالا روھسىز ھالدا ھويلىغا قاراپ ماڭدى. ئويدە مومايىنىڭ ۋاقىرىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. تۇساتتىن، ئىشىك ئېچىلىپ، مومىن بوۋاي ئويدىن يۇگۇرۇپ چىقتى. بوۋاي سېيدەخمەتنىڭ ئويىگە قاراپ ماڭغان ئىدى، بىراق گۇلجامال ئۇنى ئىشىك ئالدىدا كۇتۇۋالدى.

ــ ھازىر كىرمىگىنىڭىز ياخشى، سەل تۇرۇپ تۇرۇڭ، ــ دىدى گۇلجامال مومىن بوۋايغا ئاستا پىچىرلاپ. مومىن بوۋاي تەمتىرەپ تۇرۇپ قالدى، ــ بېكەي يىغلاۋاتىدۇ، ئۇنى قاتتىق ئۇرۇپتۇ. ئاروزقۇل ئۇنى قويۇۋېتىپتۇ. ئۇ سىزنى قاغاۋاتىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى دادامنىڭ شورىدىن بولدى، دەۋاتىدۇ.

مومىن بوۋاي گەپ قىلمىدى. دەيدىغان نېمە گېپى بولاتتى؟ مانا ئەمدى ئۆز قىزىمۇ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈشنى خالىمايۋاتىدۇ.

— ئاروزقۇل ھىلىمۇ ئۆيىدە ھاراق ئىچىۋاتىدۇ. يىرتقۇچ مەخلۇققا ئوخشاپ قاپتۇ، — دېدى گۈلجامال پىچىرلاپ.

گۈلجامال ھېسداشلىق قىلىپ ئۇلۇغ-كىچىك تىندى. ئۇلار خىيالغا چۆمدى.

— بىزنىڭ سېيدەخمەت بالدۇرراق قايتىپ كەلسە ياخشى بولاتتى. ئۇ بۈگۈن يېتىپ كېلىشى كېرەك ئىدى. ئۇ قايتىپ كەلسە ياغاچنى توشۇۋالغىلى، ھېچ بولمىغاندا ماۋۇ ئىشنى بىر ياقلىق قىلغىلى بولاتتى.

— گەپ ياغاچتىمۇ؟ — مومىن بوۋاي بېشىنى چايقىدى. ئۇ بىرئاز ئويلاندى-دە، بىر چەتتە تۇرغان نەۋرىسىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا:

— چىقىپ ئوينىغىن! — دېدى.

بالا بىر چەتكە مېڭىپ، لاپاسقا كىردى ۋە بۇ يەرگە تىقىپ قويغان دۇربۇننى ئېلىپ سۈرتتى.

"بىزنىڭ ئىشىمىز چاتاق بولۇۋاتىدۇ، دېدى ئۇ ھەسرەتلەنگەن ھالدا دۇربۇنىغا قاراپ، — بۇ، سومكا بىلەن ئىككىمىزنىڭ كاساپىتىدىن بولغان ئوخشايدۇ. بىرەر جايدا باشقا بىر مەكتەپ بولسا ياخشى بولاتتى. سومكا بىلەن ئىككىمىز بۇ يەردىن كېتىپ، ھېچكىمگە بىلدۈرمەي شۇ يەردە ئوقۇيتتۇق. بىراق بوۋامغا بەك ئىچىم ئاغرىيدۇ، ئۇ بىزنى ئىزلەپ قالىدۇ. دۇربۇن، سەنچۇ، ئاق پاراخوتنى كۆرۈشكە كىم بىلەن بارىسەن؟ مېنى بېلىقتا ئايلىنالمايدۇ دەپ ئويلامسەن؟ قاراپ تۇر! مەن ئۈزۈپ بېرىپ ئاق پاراخوتقا چىقىمەن......"

بالا بىر ئوت دوۋىسىنىڭ ئارقىسىدا موكۇنۇپ تۇرۇپ، دۇربۇن

بىلەن ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى. ئۇ روھسىز ھالدا بىر پەس كوز سالدى. باشقا بىر چاغ بولسا، ئۇ ئىچى پۇشماستىن، چوقۇم قانغىچە كورۈۋالاتتى: كۆز ۋاقتى بولۇپ، كۈزگى دەل-دەرەخلەر بىلەن قاپلانغان تاغلار ئىنك قەد كوتىرىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئۈستى ئاق قار بىلەن قاپلانغان، ئاستى چوغدەك تاۋلانغان ئىدى.

بالا دۈربۈننى قويۇپ، لاپاستىن چىقتى، بۇ چاغدا بوۋىسى بوينىغا جامبۇ سىلىنغان ۋە سورىگۈچ چىتىلغان ئاتنى ھويلىدىن يىتىلەپ چىقىپ ساي تەرەپكە كىتىۋاتاتتى. بالا بوۋىسىنىڭ يىنىغا بارماقچى بولغان ئىدى، لىكىن ئاروزقۇلنىڭ ۋاقىرىغان ئاۋازى ئۇنى توختىتىپ قويدى. ئاروزقۇل بەدىنىگە چىپ كەلگەن كوينەكنى كىيىپ، جۇۋىنى يىپىنچاقلاپ ئويدىن ئىتىلىپ چىقتى. ئۇنىڭ يۈزى قىزىرىپ، خۇددى سىيىرنىڭ تومپىيىپ چىققان يىلىنىغا ئوخشاپ كەتكەن ئىدى.

—ھوي، سەن!—دەپ مومىن بوۋايغا قاتتىق ۋاقىرىدى ئۇ،— سەن ئاتنى نەگە ئاپىرىسەن؟ ئوز جايىغا ئاپىرىپ قوي، ئاتقا تەكەكۆچى بولما! بىز سىنىڭسىزمۇ ياغاچنى توشۇۋالالايمىز. ئەمدى بۇ يەردە سىنىڭ كىرىكىڭ يوق، مەن سىنى قاراۋۇلخانىدىن بوشىتىۋەتتىم. سەن يوقال، نەگە بارساڭ بار!

بوۋاي ئاچچىق كۈلۈپ قويۇپ، ئاتنى ئاتخانىغا ئەكىرىپ قويدى. ئۇ بىردىنلا قىرىلىق يەتكەن ۋە پاكارلاپ قالغاندەك بولدى. پۇتنى سورەپ، ئىككى ياققا كوزمۇ سالماي ماڭدى.

بالا بوۋىسىغا ئۇۋال قىلىنغىنىغا چىداپ تۇرالماي، ئاچچىغىدا بوغۇلۇپ كەتتى. كوز يىشىنى ھىچكىمگە كورسەتمەسلىك ئۇچۇن، دەريانى ياقىلاپ يۈگۈردى. ئالدى تەرەپتىكى يول تۇماندا قالدى،

www.uyghurkitap.com

بىردەم كوزدىن غايىپ بولۇپ، بىردەمدىن كېيىن يەنە ئاياق ئاستى-دا پەيدا بولدى. ئۇ يىغلاۋېتىپ يۈگۈردى. ئۇ ئىچ-ئىچىدىن ياخشى كورىدىغان تاش ئالدىغا: "تانكا"، "بورە"، "ئىگەر"، "ياتقان توگە"نىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. ئۇ ئۇلارغا ھېچنىمە دىمىدى، چۈنكى بۇ تاشلار شۇ يەردە تۇرۇشتىن باشقا ھېچنىمىنى ئۇقمايتتى. ئۇ پەقەت "ياتقان توگە"نىڭ لوكىسىنى قۇچاقلاپ، گۈل رەڭ گىرانىت تاشنىڭ ئۈستىگە يېقىلىپ، ھەسرەتلەنگەن، ئوزىنى باسالمىغان ھالدا ھوڭرەپ يىغلىدى. ئۇ خېلى ئۇزاق يىغلاپ ئاستا-ئاستا تىنجىدى.

ئاخىردا، بېشىنى كوتىرىپ، كوزىنى سۈرتتى ۋە ئالدى تەرەپكە قاراپ داڭ قېتىپ قالدى.

ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا، ئۇ قاتتىكى سۇ بويىدا ئۈچ بۇغا تۇراتتى. بۇلار راست بۇغا، تىرىك بۇغا ئىدى. ئۇلار سۇ ئىچىۋاتاتتى، يەنە كېلىپ سۇغا قېنىۋالغاندەك كورۈنەتتى. بۇلاردىن بىرسى — مۈڭگۈزى ھەممىدىن يوغان، ھەممىدىن ئۇزۇن بىرسى — قايتىدىن بېشىنى سۇغا تەڭلىدى ھەمدە خۇددى ئەينەككە قارىغاندەك، تىپتىنىق سۇدا ئوزىنىڭ مۈڭگۈزىنى كوزىتىۋاتقاندەك، بويىنىنى سوزدى. ئۇنىڭ تۈكى ئاچ قوڭۇر بولۇپ، كوكسى يوغان، تولىمۇ تىمەن ئىدى. ئۇ بېشىنى كوتەرگەندە، سۇ مونچاقلىرى ئۇنىڭ يوللۇق كەلگەن نەم تۇمشۇغى-دىن سۇغا تامچىلىدى. بۇغا قۇلىقىنى مىدىرلىتىپ قويۇپ، بالىغا تىكىلىپ قاراپ قويدى.

ئۇنىڭغا ھەممىدىن كوپرەك قارىغىنى بېشىدا ئىنچىكە شاخلىق مۈڭگۈزى بار، بېقىنلىرى تولغان ئاق ئانا بۇغا بولدى. ئۇنىڭ مۈڭگۈزى سەل كىچىك بولسىمۇ، لېكىن ئالامەت چىرايلىق ئىدى. ئۇ مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى. كوزلىرى

يوغان، ياقۇتتەك سۇزۇك بولۇپ، پۇلتىيىپ چىقىپ تۇراتتى. ئۇ، يىلدا بىر قۇلۇنلايدىغان، بويى كېلىشكەن بايتالغا ئوخشاپ كېتەتتى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا گويا بۇ يوغان باش، يوغان قۇلاق بالىنى نەدە كورگەنلىگىنى ئەسلەۋاتقاندەك، ئۇنىڭغا سەپ سېلىپ، جىمجىت قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كوزىدە نەمخۇش نۇر چاقناپ، يىراقتا پاقىراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ بۇرنىدىن غۇۋا هور چىقىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يېنىدا مۈڭگۈزسىز بىر بۇغىچاق بولۇپ، بۇ بۇغىچاق ساغرىسىنى تولغاپ تۇرۇپ تالنى يەۋاتاتتى. ئۇ هېچ ئىش قىلمايتتى. مىختا ئوسكەن بولۇپ، ئويناقلاپ يۇرەتتى. تۇيۇقسىزلا، ئۇ، تالنى قويۇۋېتىپ، دىككىلداپ سەكرەپ، گەۋدىسىنى بۇغا ئانىغا سوقتى، يەنە ئەتراپتا بىر پەس سەكرەپ، بۇغا ئانىغا ئەكىلەشكە باشلىدى. مۈڭگۈزسىز بېشىنى بۇغا ئانىنىڭ قوسىقىغا سۇركىدى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا بولسا ھىلىغىچە بالىغا كوز تىكىپ تۇرماقتا ئىدى.

بالا تىنىغىنىمۇ چىقارماي، تاشنىڭ كەينىدىن چىقتى ۋە چۇش كورۇۋاتقاندەك، قولىنى ئالدىغا سوزۇپ، دەريا بويىغا كەلدى. بۇ بۇغىلار قىلچە ئۇركمىدى، ئۇلار دەريانىڭ ئۇ قېتىدىن ئۇنىڭغا جىمغىنا قاراپ تۇردى.

ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا توغرىسىغا تۇرغان كوكۇش سۇزۇك دەريا سۈيى تاشقا ئۇرۇلۇپ ئوركەشلەپ ۋە دەممۇ-دەم كوپۇك چاچرىتىپ تېز ئېقىۋاتاتتى. ئۇلارنى ئايرىپ تۇرغان بۇ دەريا بولمىسا ئىدى، بالا بەلكىم بۇغىلارغا يېقىن كېلىپ، ئۇلارنى قولى بىلەن سىلىغان بولاتتى. بۇغا تۇپ-تۇز كەتكەن، پاكىز تاشلىق ئۇستىدە ئىدى. تاشلىقنىڭ بېشىدا، كۇزگى ساي ئورمانلىرىنىڭ قويۇق ئۇچلىرى قىزىل رەڭلىك تامغا ئوخشاش كورۇنەتتى. ئىگىزرەك كەلگەن جاي

قىزغۇچ ئاق قېيىن ۋە تاغ تېرەكى ئۆسۈۋاتقان سېغىز توپىلىق تىك يار ئىدى. ئۇنىڭدىنمۇ ئىگىز يەردە بولسا كەڭ ئورمان ۋە چوققىدىكى ئاپپاق قار كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بالا كۆزىنى يۇمۇپ يەنە ئاستا ئاچتى. كۆز ئالدىدا يەنە شۇ مەنزىرە ئايان بولدى: قىزىل يوپۇرماقلىق ساي ئورمانلىرىنىڭ ئۇچىدىن يېقىنراق جايدا، پاك-پاكىز قۇملۇق سايدا ھىلىقى ئاجايىپ بۇغىلار يەنىلا تۇرماقتا ئىدى.

بىراق شۇ ئارىدا بۇغىلار كەينىگە بۇرۇلۇپ، قۇملۇق سايدىن بىر-بىرلەپ دەرەخلىققە قاراپ كېتىشتى. ئالدىدا چوڭ ئەركەك بۇغا، ئوتتۇرىدا مۈڭگۈزسىز بۇغىچاق، ئارقىدا مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ماڭدى. بۇغا ئانا بېشىنى ئارقىغا بۇراپ، بالىغا يەنە بىر قېتىم قاراپ قويدى. ئارقىدىن ئۇلار چاتقاللىقتىن ئۆتۈپ، ساي ئورمانلىرى ئارىسىغا كىرىپ كەتتى. قىزغۇچ دەرەخ شاخلىرى ئۇلارنىڭ بېشىدا ئىغاڭلاشتى، قىزغۇچ يوپۇرماقلار ئۇلارنىڭ تەكشى-سىلىق، ئەۋرىشىملىق دۈمبىسىگە تۆكۈلۈپ تۇردى.

كېيىن، ئۇلار چىغىر يول بىلەن يۇقىرى ئۆرلەپ، ئۇدۇل يارنىڭ ئۈستىگە چىقتى. ئۇ يەردە يەنە توختىدى. بۇنىڭدىن بالا يەنە بۇغا ماڭا قاراۋاتىدۇ دېگەن ھېسسىياتقا كەلدى. چوڭ ئەركەك بۇغا بويىنىنى سوزۇپ، مۈڭگۈزىنى دۈمبىسىگە تىرەپ، كاناي چالغاندەك موردى. ئۇنىڭ تىك قىرغاقتا، دەريا ئۈستىدە ياڭرىغان ئاۋازى ئۇزاق ۋاقىتقىچە ئەكس سادا پەيدا قىلدى.

شۇ چاغدىلا، بالا ئېسىنى يىغدى. ئۇ كۈچىنى ئايىماي، ئۆزىگە تونۇش چىغىر يول بىلەن ئۆيىگە قاراپ چاپتى. ئۇ توختىماستىن

هويلىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ، ئىشىكنى تاراققىدا ئاچتى-دە، ئىشىك ئالدىدا ھاسىراپ تۇرۇپ توۋلىدى:
—بوۋا! بۆغا كەلدى! بۆغا! ئۇلار مەشەدە!
مومىن بوۋاي ئۆينىڭ بۇلۇڭىدىن بالىغا قاراپ قويىدى، بوۋاي شۇ يەردە ھەسرەتلىنىپ جىمجىت ئولتۇراتتى، بالىنىڭ نىمە دىگەنلىگىنى ئۇقمىغاندەك، ھىچنىمە دىمىدى.
—غەلۋە قىلما!—دىدى موماي بالىغا كايىپ،—كەلگەن بولسا بوپتۇ، ھازىر بۆغىلار بىلەن كىمنىڭ كارى!
بالا ئاستا چىقىپ كەتتى. ھويلىدا بىرمۇ ئادەم كورۈنمەيتتى. كۆز قۇياشى قاراۋۇل تېغىنىڭ ۋە يېقىن ئەتراپتىكى قاتار سوزۇلغان خىرە تاقىر تاغلارنىڭ كەينىگە ئولتۇرۇپ كەتكەن ئىدى. قاقاس، تىم-تاس تاغلارغا ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئوچۇق، ئىسسىغى قالمىغان ئاخىرقى نۇرى چۈشۈپ تۇراتتى. جىلۋە قىلىپ تۇرغان بۇ قىپ-قىزىل قۇياش نۇرى يەنە بۇ يەردىن تاغلارنىڭ كۆزگى چوققىسىغا يورۇق چۈشۈرۈپ تۇراتتى. كۆكۈم تۇمانى پۈتكۈل ئورماننى قاپلاپ كەتكەن ئىدى.
قارلىق تاغدىن دەممۇ-دەم كېلىۋاتقان سوغاق شامالدا بالىنىڭ تېنى جۇغۇلداپ، پۈتۈن ئەزايى تىترەشكە باشلىدى.

(6)

بالا يوتقانغا كىرگەندىن كېيىنمۇ توڭلاپ تۇردى. ھويلا قاراڭغۇ

www.uyghurkitap.com

ئىدى. بالا خېلى ۋاقىتقىچە ئۇخلىيالمىدى، بېشى ئۇقۇلداپ ئاغرىـ
سىمۇ، لېكىن ئۇ بىزەمۇ ئىڭراپ قويمىدى. ئۇنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى
ھېچكىم بىلمەيتتى، كىشىلەر ئۇنى ئەستىن چىقىرىپ قويغاندەك
ئىدى.

قانداقمۇ ئۇنى ئەستىن چىقىرىپ قويۇشمىسۇن؟

بوۋاي تامامەن گاڭگىراپ، خۇدىنى يوقىتىپ قويىدى. بىردەم
چىقىپ كېتەتتى، بىر ئازدىن كېيىن يەنە يېنىپ كىرەتتى. بىردەم
دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپ، قاتتىق ئۇلۇغ ـ كىچىك تىناتتى،
بىردەمدىن كېيىن يەنە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئاللىقاياقلارغا كېتەتتى.
موماي مۇ زەردە بىلەن بوۋايغا قاراپ غوتۇلداپ، بىردەم ئالدىغا،
بىردەم كەينىگە مېڭىپ يۈرەتتى. ھويلىغا چىقىپ كېتىپ يەنە قايتىپ
كىرەتتى. ھويلىدا تۇرۇپ ـ تۇرۇپ گەپلەشكەن تۇتۇق ئاۋاز ئاڭلىنىپ
قالاتتى، گۇسۇلدەپ ئىتتىك ماڭغان ئاياق تىۋىشى چىقىپ تۇراتتى،
يەنە كىمدۇ بىرىنىڭ تىل ـ ھاقارەتلىرىمۇ ئاڭلىناتتى. ئېھتىمال،
ئاروزقۇل يەنە ئادەم تىللاۋاتقان بولسا كېرەك، كىمدۇ بىرى ئوك-
سۈپ يىغلاۋاتماقتا......

بالا تىپ ـ تىچ ياتاتتى. بۇ ئاۋازلار ۋە دۈپۈرلىگەن ئاياق
تىۋىشلىرى سەۋىسۈۋىدىن، ئۆيدە ۋە ھويلىدا يۈز بەرگەن ئىشلار
سەۋەبىدىن ئۇ بارغانسېرى ھارغىنلىق ھېس قىلدى.

ئۇزىنىڭ ئەستىن چىقىرىپ قويۇلغانلىقىدەك غېرىپلىق تۇيغۇسىدىن
قۇتۇلۇش ئۈچۈن، ئۇ كوزىنى يۇموپ، بۇگۈن بولغان ۋەقەنى ئەسـ
لىدى. ئۇ چوڭ دەريانىڭ بويىدا تۇراتتى. تېز ئېقىۋاتقان سۇغا
ئۇزاق قاراپ بېشى قايدى. نېرىقى قىرغاقتا بۇغا ئۇنىڭغا قاراپ
تۇرماقتا، ئۇ تۇنۇگۈن كورگەن ھىلىقى ئۈچ بۇغا ھازىر يەنە شۇ

يەردە تۇراتتى. ھەممە نەرسە يەنە قايتىدىن پەيدا بولدى. چوڭ ئەركەك بۇغا سۇدىن بېشىنى كوتەرگەندە ئۇنىڭ نەم تۇمشۇغىدىن يەنە شۇ سۇ مۇنچاقلىرى تېيىز سۇغا تېمىپ چۈشتى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا بولسا يەنىلا مۇلايىم، زېرەك كوزلىرى بىلەن ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كوزلىرى تولىمۇ يوغان، قاپ ـ قارا بولۇپ، نەمخۇش ۋە نۇرلۇق ئىدى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىسىنىڭ ئادەمگە ئوخشاش ئۇھ تارتقانلىغىغا بالا بەك ھەيران بولدى، بۇغا ئۇنىڭ بوۋىسىغا ئوخشاش غەمكىن، مەيۇس ئىدى. كېيىن، بۇغىلار يەنە ساي ئورمانلىغىدىكى چاتقاللىق ئىچىگە كىرىپ كەتتى. قىزغۇچ دەرەخ شاخلىرى ئۇلارنىڭ بېشىدا ئىغاڭلايتتى، قىزغۇچ يوپۇرماقلىرى ئۇلارنىڭ تەكشى ـ سىلىق، ئەۋرىشىم دۇمبىسىگە توكۇلەتتى. ئۇلار تىك قىرغاققا چىقىپ شۇ يەردە توختىدى. چوڭ ئەركەك بۇغا بوينىنى سوزۇپ، مۈڭگۈزىنى دۇمبىسىگە تىرەپ، كاناي چالغاندەك، مورەشكە باشلىدى. ئۇ چوڭ ئەركەك بۇغىنىڭ ئاۋازىنىڭ دەريا ئۈستىدە ياڭراپ ئۇزاق ۋاقىتقىچە ئەكس سادا پەيدا قىلغانلىغىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ، ئىچىدە كۈلۈپ قويدى. شۇنىڭدىن كېيىن، بۇ بۇغىلار ئورمان ئىچىدە غايىپ بولدى. ئۇنىڭ ئۇلاردىن ئايرىلغۇسى كەلمىگەچكە، كورمەكچى بولغان ئىشلارنى خىيال قىلىشقا باشلىدى.

تېز ئاقىدىغان بىر چوڭ دەريا قايتىدىن ئۇنىڭ كوز ئالدىدا ئىتتىك ئېقىپ ئوتمەكتە ئىدى. سۇنىڭ تېز ئېقىشىدىن بېشى قېيىپ كەتتى. ئۇ سەكرەپ دەريادىن ئوتتى. سىلىق، ئاستا چۈشۈپ، بۇغىلارنىڭ قېشىغا كەلدى. بۇغىلار يەنىلا سايدا تۇراتتى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئۇنى يېنىغا قىچقاردى:

— سەن كىمنىڭ بالىسى؟

بالا بۇ سوئالغا جاۋاپ بېرىشكە خىجىل بولۇپ گەپ قىلمىدى.

— مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا، بوۋام بىلەن ئىككىمىز سىزنى بەك ياخشى كۆرىمىز. بىز بۇرۇنلا سىزنى كۈتۈپ تۇرغان ئىدۇق، — دېدى بالا.

— مەن سېنى بىلمەن، بوۋاڭنىمۇ بىلمەن. ئۇ ياخشى ئادەم، — دېدى مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا.

بالا خۇش بولۇپ كەتتى، ئەمما بۇغىغا نىمە دەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلمەي قالدى.

— سىزچە، مەن بېلىق بولۇپ ئىسسىق كول ئارقىلىق ئاق پاراخوتنىڭ يېنىغا بارسام بولامدۇ؟ — دېدى ئۇ بىردىنلا.

بۇ ئىش ئۇنىڭ قولىدىن كېلەتتى، ئەمما مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ھېچنىمە دەپ جاۋاپ قايتۇرمىدى. شۇڭا ئۇ كىيىمىنى سېلىشقا باشلىدى ۋە ياز كۈنلىرىدىكىدەك، تۈگۈلۈپ ۋە قىرغاقتىكى تاللارنى تۇتۇپ تۇرۇپ سۇغا شۇڭغۇپ كىردى. بىراق، سۇ مۇزدەك سوغاق بولماي، بەلكى ئادەم دېمىقىپ قالغۇدەك دەرىجىدە ئىسسىق، قىزىق ئىدى. ئۇ كۆزىنى ئېچىپ سۇ تېگىدە ئۈزۈشكە باشلىدى، سان-ساناقسىز سېرىق قۇملار، سۇ تېگىدىكى ئۇششاق تاشلار ئەتراپتا چۆگىلەپ يۈرۈشەتتى. ئۇنىڭ دېمى سىقىلىشقا باشلىدى، ئىسسىق سۇ ئۇنى تارتىپ، سۆرەپ كېتىۋاتاتتى.

— ماڭا ياردەم قىل، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا، مېنى قۇتقاز مۈڭگۈز-لۈك بۇغا ئانا، مەنمۇ سېنىڭ بالاڭغۇ؟ — دەپ ئۈنلۈك ۋاقىرىۋەتتى.

مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئاۋازنى ئاڭلاپ، قىرغاقنى ياقىلاپ يۈگۈرۈپ كەلدى. ناھايىتى تېز يۈگۈرگەنلىكتىن، شامالدا ئۇنىڭ مۈڭگۈزى

www.uyghurkitap.com

ئۇستىدىن ھۇۋۇلدىغان ئاۋاز چىقىپ كەتتى.

بالا يوتقاننى ئۇستىدىن ئىچۋەتتى-دە، دەرھال يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى. ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى تەرلىگەن ئىدى. ئۇنىداق ئەھۋالدا بوۋىسىنىڭ ئۇزىنى يوتقانغا چىڭ يوگەپ قويىدىغانلىغىنى ئىسىگە ئېلىپ، يوتقاننى يەنە يېپىنىۋالدى. ئويدە بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى. چىراقنىڭ پىلىگى كويۇپ تۈگىگەچكە، يورۇغى خىرەلىشىپ قالغان ئىدى. بالا ئورنىدىن تۇرۇپ سۇ ئىچمەكچى بولغاندا، ھويلىدىن يەنە قاتتىق سوزلەشكەن ئاۋاز ئاڭلاندى، بىرسى ۋاقىرد-ماقتا، بىرسى يىغلىماقتا، بىرسى بەزلىمەكتە ئىدى. ۋاراڭ-چۇرۇڭ ئاۋازى، ئاياق تاۋۇشى قۇلاقتىن كەتمىدى. ئارقىدىنلا دەرىزە تۈۋىدىن ئىككى ئادەم دات-پەريات كوتىرىپ، ۋاقىراپ ئوتتى، ئۇلارنىڭ بىرسى يەنە بىرسىنى سورەۋاتقاندەك ئىدى. ئىشىك جاراققىدە قىلىپ ئېچىلدى، ئەسەبىلەشكەن موماي قاتتىق ھاسىراپ تۇرۇپ، مومىن بوۋايىنى ئىتتىرىپ ئويگە كىرگۈزدى. بالا بوۋىسىنى ھېچقاچان بۇنداق قورقۇش ھالىتىدە كورمىگەن ئىدى. ئۇ ئەس-ھۇشىنى يوقىتىپ قويغاندەك كورۇنەتتى. بوۋىسىنىڭ كوزى ئالاق-جالاق بولۇپ كەتكەن ئىدى. موماي ئۇنى مەيدىسىدىن ئىتتىرىپ ئولتۇرغۇزدى.

— ئولتۇر، جۇۋاينىمەك قېرى. خەق سېنى چاقىرمىغاندىن كېيىن، كىرمەي قوي. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بۇنداق ئىشلار بىرىنچى قېتىم بولغانمۇ؟ ھەممە ئىش ئۇگىشىلىپ قالسۇن دەيدىغان بولساڭ، ئۇلار بىلەن كارىڭ بولمىسۇن. مەن نىمە قىل دىسەم شۇنى قىل. ئاڭلىدىڭمۇ؟ بولمىسا، ئۇ بىزنى ھەيدىۋېتىدۇ، ئۇقامسەن، ئۇ بىزنى بۇ دۇنيادا ياشىغىلى قويمايدۇ! بىز ياشىنىپ قالدۇق، بارىدىغان

www.uyghurkitap.com

يېرىمىز بارمۇ؟ نەگە بارىمىز؟

سوزى تۈگىگەندىن كېيىن، مومىسى ئىشىكنى جالاقىتىدە يېپىپ قويۇپ، ئالدىراپ-سالدىراپ چىقىپ كەتتى.

ئۇيدە يەنە جىمجىتلىق باشلاندى. بۆۋىسىنىڭ ئارىلاپ-ئارىلاپ بوغۇلۇپ ھاسىرىغان تىنىقى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئۇچاقنىڭ يېنىدىكى تاختايدا، تىترەك قوللىرى بىلەن بېشىنى چىڭ تۇتۇپ ئولتۇراتتى. بىردىنلا يۆكۈنۈپ، ئىككى قولىنى كوتىرىپ، كىمدۇ بىرسىگە ئىلتىجا قىلىشقا باشلىدى:

"مېنى ئېلىپ كەتكىن، مەن بىتەلەيىنى ئۆز دەرگاھىڭغا ئېلىپ كەتكىن! بېكەيگە بىر پەرزەنت ئاتا قىلغىن! ئەمدى ئۇنى كورۇشكە تاقىتىم قالمىدى. ئۇنىڭغا بىردىر يالغۇز پەرزەنت بەرسەڭمۇ مەيلى، بىزگە رەھىم-شەپقەت قىلغىن......"

بۆۋىسى يىغلاۋېتىپ، ئىغاڭلاپ ئورنىدىن تۇردى-دە، تامنى سىپاپ يۈرۈپ ئىشىكنى تاپتى. ئۇ سىرتقا چىققاندىن كېيىن ئىشىكنى يېپىپ قويدى. شۇ يەردە، ئىشىكنىڭ كەينىدە قولى بىلەن ئاغزىنى ئېتىۋېلىپ، ئۈن چىقارماي ئاچچىق يىغلىدى.

بالىنىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇشقا باشلىدى. ئۇ يەنە تولغاندەك بولدى. بىر دەم قىزىپ، بىر دەم سوۋۇپ تۇردى. ئورنىدىن تۇرۇپ بۆۋىسىنىڭ يېنىغا بارماقچى بولغان ئىدى، بىراق پۇت-قولى قولاشماي قالدى، بېشى قاتتىق ئاغرىغىلى تۇردى. بۆۋاي ئىشىكنىڭ كەينىدە يىغلاۋاتاتتى. مەس بولۇۋالغان ئاروزقۇل ھويلىدا يەنە ئاچچىقلاپ چېچىلىشقا باشلىدى، بېكەي ھاماچا پەريات كوتىرىپ چىقىرىماقتا، گۈلجامال بىلەن كەمپىر بىر چەتتە تۇرۇپ تەسەللى بەرمەكتە ئىدى.

بالا يەنە ئۇلاردىن چەتنەپ، ئوز خىيالىدىكى ئالەمگە كىرىپ كەتتى.

ئۇ يەنە سۇيى ئالامەت تېز ئېقىۋاتقان دەريانىڭ بويىغا كېلىپ توردى، ئۇ قاتتا، سايدا يەنە شۇ بۇغىلار توراتتى، شۇڭا ئۇ: "مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا، مۇڭگۇزىڭىزدە بېكەي هاماچامغا بىر بوشۇك ئالغاچ كېلىڭ، سىزدىن تىلەي، ئۇلارغا بىر بوشۇك ئالغاچ كېلىڭ. ئۇلار بىر پەرزەنت كورسۇن!" دەپ دۇئا قىلىشقا باشلىدى. ئۇ مۇشۇ گەپلەرنى قىلىۋېتىپ سۇ ئۇستىدىن مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا تەرەپكە ماڭدى. ئۇ سۇغا چوكۇپ كەتمىدى، ئۇ قاتقىمۇ يېقىنلىشالمىدى، گويا ئوز جايىدا يۇگۇرۇۋاتقاندەك ئىدى. يەنە تىنماي دۇئا قىلىپ: "مۇڭگۇزىڭىزدە ئۇلارغا بىر بوشۇك ئالغاچ كېلىڭ! ساۋاپ بولار، بوۋام يىغلىمىسۇن، ئاروزقۇل تاغام بېكەي هاماچامنى ئۇرمىسۇن. ئۇلارغا بىر بالا ئاتا قىلىڭ! مەن هەممە ئادەمنى سۇيىمەن، ئاروزقۇل تاغامنىمۇ سۇيىمەن، سىزدىن تىلەي، ئۇلار بالا يۇزى كورسۇن. مۇڭگۇزىڭىزدە ئۇلارغا بىر بوشۇك ئالغاچ كېلىڭ......" دەپ مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىغا ئىلتىجا قىلدى.

شۇ چاغدا، بالا يىراقتا جاراڭلىغان قوڭغۇراق ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدى. قوڭغۇراق ئاۋازى بارغانسېرى ئوچۇق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. بۇغا ئانا تاغ ئىچىدە يۇگۇرۇپ، مۇڭگۇزىدە بىر بوشۇكنى ئاق قېيىن ياغىچىدىن ياسالغان، قوڭغۇراقلىق بوشۇكنى كوتىرىپ كەلمەكتە. بوشۇكتىكى قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى ئەتراپتا ياڭرىماقتا. مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا ئۇچقاندەك يۇگۇرمەكتە. قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى يېقىنلىشىپ كەلدى.

ئەمما بۇ نىمىنىڭ ئاۋازىدۇ؟ يىراقتا ماتورنىڭ گۇرۇلدىگەن ئاۋازى

بىلەن قوڭغۇراق ئاۋازى قوشۇلۇپ كەتتى. ئاللاقەيەردىن بىر يۈك ئاپتوموبىلى ئۆتتى. ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى بارغانسېرى كۆچىيىپ، ئۇچۇق ئاڭلىنىشقا باشلىدى، قوڭغۇراقنىڭ ئاۋازى بولسا بارا-بارا ئاجىزلىشىپ، ئارىلاپ-ئارىلاپ ئاڭلىنىپ قويۇپ، ماتور ئاۋازى ئىچىدە تېزلا تامامەن يوقاپ كەتتى.

بالا ئېغىر ئاپتوموبىل ھويلىغا يېقىنلاشقاندا تومۇر تاختىنىڭ جالاقلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ئۇ ھاۋشۇپ ھويلىنىڭ سىرتىغا ئېتىلىپ چىقتى. ماشىنا چىراغىنىڭ ئەكس نۇرى دەرىزىگە چۈشتىيۇ، ئەمما تېزلا ئۇچۇپ قالدى. ماتورمۇ توختىدى. كېبىنكىنىڭ ئىشىگى جالاققىدە قىلىپ قالدى. ئاۋازدىن پەرەز قىلغاندا، كەلگەنلەر ئۈچ كىشى ئىدى، ئۇلار ئۆزئارا پاراڭلاشقاچ، بالا ياتقان ئۆينىڭ دەرىزىسى يېنىدىن ئۆتتۈشتى.

— سېيدەخمەت كەلدى! — بىردىنلا گۈلجامالنىڭ خۇشال ئاۋازى ئاڭلاندى، ئۇنىڭ ئالدىراپ ئىرى تەرەپكە كېتىۋاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى، — ساقلاپ ھالىمىز قالمىدى.

— ئامانمۇ سىز! — بىرنەچچە ناتونۇش ئادەم ئۇنىڭدىن ئامانلىق سورىدى.

— قانداقراق تۇردىڭلار؟ — دەپ سورىدى سېيدەخمەت.

— يامان ئەمەس. ئەپلەپ-سەپلەپ كۈننى ئۆتكۈزدۇق. نىمشقا بۇنداق كەچ كەلدىڭ؟

— بۇنىڭغىمۇ شۈكرى قىلىشىڭ كېرەك. مەن سوۋخوزغا بېرىپ، يولدىن ئۆتىدىغان ماشىنا چىقىپ قالارمىكىن دەپ ئۇزاق تۇرۇپ قالدىم، جىلىپسايغا بارىدىغان ماشىنىمۇ كەلمىدى. تەلىيىمگە يارىشا، بۇلارغا يولۇقتۇم، بۇلار بۇ يەرگە ياغاچقا كەلمەكچى ئىكەن، —

دىدى سېيدەخېمەت،ــ جىلغىنىڭ ئىچى قاراڭغۇ، يولىنى ئۆزەڭ بىلىسەن......

ــ ئاروزقۇل قېنى؟ ئۇيدە بارمۇ؟ــ دەپ سورىدى كەلگەنلەردىن بىرى.

ــ ئۇيدە بار،ــ دەپ ئىككىلىنىپ جاۋاپ بەردى گۈلجامال،ــ سەل ساقسىز بولۇپ قالدى. بىراق ئەندىشە قىلماڭلار. بىزنىڭ بۇ يەردە قونۇپ قېلىڭلار، ئورۇن بار، يۈرۈڭلار!

ئۇلار قوزغالدى. لېكىن بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ توختاپ قېلىشتى.

ــ ئامانمۇ سىز، چوڭ دادا. ئامانمۇ سىز، چوڭ ئانا!

كەلگەن كىشىلەر مومىن بوۋاي بىلەن مومايدىن ئامانلىق سورىدى. بوۋاي بىلەن مومايمۇ ئۇلارنى خۇددى مېھماننى كۈتۈۋالغان چاغدىكىدەك تەكەللۇپ بىلەن هويلىدا كۈتۈۋالدى. ئېهتىمال، ئاروزقۇلمۇ ئانچە-مۇنچە تەكەللۇپ قىلار؟ ئۇزىنىمۇ، باشقىلارنىمۇ يەرگە قارىتىپ قويماس.

بالا بىرئاز تىنجىدى. ئومۇمەن ئېيتقاندا، ئۇنىڭ سەل كوڭلى ئېچىلىپ قالدى. باش ئاغرىغىمۇ پەسەيدى، ئۇ ھەتتا: ئورۇندىن تۇرۇپ چىقىپ ماشىننى كورۇپ باقايمۇ؟ بۇ ماشىنا قانداقراقكىن، 4 چاقلىقمىدۇ، ياكى 6 چاقلىقمىدۇ؟ كونىمىدۇ، ياكى يېڭىمىدۇ؟ چېتىق كوزۇپ قانداق بولىدىكىنا؟ دەپ ئويلىنىپ قالدى. بۇ يىل ئەتىيازدا، بىر كۈنى، ئۇلارنىڭ ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا ئىگىز بالۇنلۇق بىر ھەربىي قارا ماشىنا كەلگەن ئىدى، ئۇنىڭ تومشۇغى كېسىپ تاشلىغاندەك كالتە ئىدى. ياش ئەسكەر شوپۇر بالىنى كابىنكىدا ئولتۇرغۇزغان ئىدى، نىمدىگەن پەيزى! ھىلىقى سېرىق

www.uyghurkitap.com

پاگون تاقىغان ھەربى ئادەم ئاروزقۇل بىلەن بىللە ئورمانلىقتا كەتتى. بۇ نىمە ئىش؟ ھېچقاچان بۇنداق ئىش بولۇپ باقمىغان ئىدى.

— سىلەر نىمە قىلىسىلەر، جاسۇس تۇتامسىلەر؟ — بالا كۇلۇپ تۇرۇپ ئەسكەر شوپۇردىن سورىدى.

— ھەئە، جاسۇس تۇتىمىز.

— بىزنىڭ بۇ يەرگە بىرەرمۇ جاسۇس كېلىپ باقمىغان، — دىدى ئۇ ئەپسۇسلىنىپ.

ئەسكەر كۇلۇپ كەتتى:

— بۇ ئىشنىڭ سېنىڭ بىلەن نىمە ئالاقىسى بار؟

— ئۇنى قوغلاپ تۇتىمەن.

— پاھ، يارايسەن. بىراق سەن تېخى كىچىك، چوڭ بولغىن، جۇمۇ!

سېرىق پاگون تاقىغان ھەربى ئادەم ئاروزقۇل بىلەن بىللە ئورمانلىقتا يۇرگەندە، بالا بىلەن شوپۇر پاراڭغا چۈشتى.

— مەن جىمى ماشىنا ۋە ھەممە شوپۇرنى ياخشى كورىمەن، — دىدى بالا.

— نىمىشقا؟ — دەپ قىزىقسىنىپ سورىدى ئەسكەر.

— ماشىنا دىگەن ياخشى، كۇچلۇك كېلىدۇ، تېز ماڭىدۇ. ماشىنىلاردىن خۇشبۇي بېنزىن پۇرىقى چىقىپ تۇرىدۇ. شوپۇرلارنىڭ ھەممىسى ياش، ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇڭگۈزلۇك بۇغا ئانىنىڭ باللىرى.

— نىمە؟ نىمە دىدىڭ؟ — ئەسكەر ئۇقالماي قالدى، — مۇڭگۈزلۇك بۇغا ئانا دىدىڭما؟

— سەن تېخى بىلمەمسەن؟

— ياق، بۇنداق غەلىتە گەپنى ھېچقاچان ئاڭلاپ باقمىغانمەن.
— سەن نەلىك؟
— مەن قاراغاندالىق، ئۆزەم قازاق. كانچىلىق مەكتىۋىدە ئوقۇغان.
— ياق، سەن كىمنىڭ بالىسى؟
— ئاتا-ئاتامنىڭ بالىسى.
— ئۇلار كىمنىڭ بالىسى؟
— ئۇلارمۇ ئاتا-ئانىسىنىڭ بالىسى.
— ئۇلارچۇ؟
— قارا، بۇنداق سوراۋەرسەڭ گەپ تۈگىمەيدۇ.
— مەن بولسام مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ بالىلىرىنىڭ بالىسى.
— بۇ گەپنى ساڭا كىم ئېيتتى؟
— بوۋام.
— قاملاشمىغان گەپ، — دەپ ئەسكەر گۇمانلىنىپ بېشىنى چايقىدى.

بۇ يوغان باش، سالپاڭ قۇلاق بالىغا، مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ بالىلىرىنىڭ بالىسىغا ئەسكەر قىزىقىپ قالدى. ئەمما، ئەسكەر بىرئاز ئوڭايسىزلىنىپ قالدى، ئۇرۇق-جەمەتلىرىنىڭ تېگى-تەكتىنىلا بىلمەي قالماستىن، ھەتتا يەتتە ئەجدادىنىمۇ بىلمەيدىغانلىقىنى ھىس قىلدى. ئۇ پەقەت دادىسى، چوڭ دادىسى، چوڭ بوۋىسىنىلا بىلەتتى، ئۇنىڭ نېرىسىنىچۇ؟......

— يەتتە ئەجداتىنىڭ نامىنى ئەستە تۇتۇشنى كىشىلەر ساڭا ئۆگەتمىگەنمۇ؟

— ئۆگەتمىگەن. بۇنىڭ نېمە پايدىسى بار؟ بىلمىسەممۇ مەن

ھېچنېمە بولمىدىم. مەن ئۇبدان ئۇتتۇۋالىمەن.

— بوۋامنىڭ ئېيتىشىچە، ئەگەر كىشىلەر ئاتا-بوۋىسىنى ئەستە ساقلىمايدىغان بولسا، ئۇلار بۇزۇلۇپ كېتىدىكەن.

— كىم بۇزۇلۇپ كېتىدىكەن؟ كىشىلەرما؟

— ھەئە.

— نېمىشقا؟

— بوۋامنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇ چاغدا، يامان ئىش قىلغانلىقىدىن ئۇيۇلىدىغان ئادەم چىقمايدىكەن، چۈنكى باللار ۋە باللارنىڭ بالىسى بەرىبىر ئۇلارنى ئەسلىيەلمەيدىكەن. ياخشى ئىش قىلىدىغان ئادەملەرمۇ بولمايدىكەن، چۈنكى باللىرىمۇ بۇنى بەرىبىر بىلمەيدىكەن.

— سېنىڭ بوۋاڭزە! — دېدى ئەسكەر راستلا ھەيران بولۇپ، — تازا قىزىق بوۋاي ئىكەن، ھەر خىل قاملاشمىغان نېمىلەرنى كاللاڭغا قاچىلاپ قويۇپتۇ. سېنىڭ بېشىڭ بەك يوغان ئەمەسمۇ..... قۇلىقىڭمۇ شۇنداق. قارىغا ئېيتىش مەيدانىمىزدىكى ئورۇن بەلگىلىگۈچكە ئوخشايدۇ! بوۋاڭنىڭ كېپىكە قۇلاق سالما. بىز كوممۇنىزىمغا بارماقچى، ئالەم بوشلۇقىغا چىقماقچى بولۇۋاتساق، ئۇ ساڭا نېمىلەرنى ئۆگىتىۋېتىپتۇ؟ ئەڭ ياخشىسى، ئۇ بىزنىڭ سىياسى دەرسىمىزگە كەلسۇن، بىز ئۇنى تېزلا ئۆزگەرتىۋالىمىز. سەن چوڭ بولغاندا ئوبدان ئوقۇغىن، بوۋاڭدىن ئايرىلىپ كەتكىن، جۇمۇ! ئۇ نادان، مەدەنىيەتسىز ئادەم ئىكەن.

— ياق، مەن ھەرگىز بوۋامدىن ئايرىلمايمەن، — دېدى بالا رەددىيە بېرىپ، — ئۇ ياخشى ئادەم.

— بوپتۇ، ھازىر شۇنداق دەپ تۇر. كېيىن بىلىپ قالىسەن.

ئەمدى، بالا سوزنى تىڭشاۋېتىپ، ئاشۇ ھەربىي ماشىنىنى يادىغا كەلتۈردى، شۇ چاغدا ئەسكەرگە بۇ يەردىكى شوپۇرلارنىڭ، ھېچ بولمىغاندا، ئۆزى بىلىدىغان شوپۇرلارنىڭ ھەممىسى ئىمىشقا مۈڭگۈز-لۈك بۇغا ئانىنىڭ باللىرى ھېساپلىنىدىغانلىغىنى ئوبدان چۈشەندۈ-رەلمىگەن ئىدى.

بالىنىڭ ئۇنىڭغا ئېيتقىنى راست گەپ ئىدى. ئۇنىڭ گېپىدە ھېچقانداق ياسالمىلىق يوق ئىدى. بۇلتۇرمۇ كۈزدە ياكى ئۇنىڭدىن سەل كېيىنرەك ۋاقىتتا، سوۋخوزنىڭ ماشىنىلىرى تاغ ئىچىگە ئوت توشۇشقا كەلگەن ئىدى. ئۇلار ئورمان قاراۋۇلخانىسىدىن ئوتمەي، ئۇنىڭدىن يىراقراق جايدىن بۇرۇلۇپ، ئارچا جىلغىسىغا بارىدىغان يولنى بويلاپ ئۇدۇل كوتىرىلىپ بىر جايغا يېتىپ باردى، ئۇ يەردە كۈزدە سوۋخوزغا توشۇش ئۈچۈن يازدا ئورۇپ قويۇلغان ئوت-چۆپ بار ئىدى. قاراۋۇل تېغىدا ھېچقاچان ماتورنىڭ مۇنداق گۈرۈلدىگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ باقمىغان ئىدى، بالا ئاۋازنى ئاڭلاپ ئالدىراشلىق بىلەن ئاچا يولغا قاراپ چاپتى. پاھ، بۇ ئىمىدىگەن جىق ماشىنا! ماشىنىلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى كېتىۋاتقان بولۇپ، توپ-توغرا بىر كالوننا ئىدى! ئۇ ساناپ باقسا، جەمى 15 ئىكەن.

ھاۋا ئوزگىرىپ تۇرىدىغان ۋاقىت بولغاچقا، ھە دېگەندىلا قار چۈشۈشى مۇمكىن ئىدى، ئۇ چاغدا "خەير-خوش قۇرۇق ئوت، كېلەر يىلى كورۇشەيلى" دېمەكتىن باشقا ئامال قالمايتتى. بۇنداق جايدا قۇرۇق ئوت ئوز ۋاقتىدا توشۇپ كېتىلمىسە، كېيىن يول ئېتىلىپ قالاتتى. ماڭغىلى بولماي قالاتتى. ھازىر سوۋخوزنىڭ ھەر خىل ئىشلار بىلەن بەنت بولۇپ كېتىپ ۋاقىت قىس بولۇپ قالغانلىقتىن ھەنىۋا ماشىنىنى ئىشقا سېلىپ، ئورۇپ قويۇلغان ئوت-چۆپنى بىر

يولىلا توشۇپ كەتمەكچى بولغانلىقىنى بىلىنىپ تۇراتتى. لېكىن ئىش بۇنداق ئاسان ئەمەس ئىدى......

بالا بۇلارنى بىلمەيتتى، راستىنى ئېيتقاندا، بۇنىڭ ئۇنىڭ بىلەن نېمە ئالاقىسى بولسۇن؟ ئۇ ئالدىراپ-تېنەپ، خوشاللىقىدىن قىن-قىنىغا پاتمىغان ھالدا بىر ماشىنىغا قاراپ چاپتى، ئۇنىڭ بىلەن بىر مەھەل بىللە چاپقاندىن كېيىن يەنە بىرىنى كۈتۈۋالدى. ماشىنىلارنىڭ ھەممىسى يېڭى بولۇپ، چىرايلىق كابىنكىسى ۋە چوڭ ئەينىكى بار ئىدى. كابىنكىدا ياش شوپۇرلار ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ساقال-بۇرۇتى چىقمىغان ياشلار ئىدى. بەزى كابىنكىلاردا ئىككى يىگىت بار بولۇپ، ئۇلار قۇرۇق ئوتنى دۆۋىلەشكە ۋە باغلاشقا كەلگەن ئىدى. بۇ ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بالىغا چىرايلىق، قالتىس ۋە خوشال كۆرۈنەتتى.

ئومۇمەن ئېيتقاندا، بالا خاتا ئويلىمىغان ئىدى. ئىشمۇ ھەقىقەتەن شۇنداق ئىدى. يىگىتلەرنىڭ ماشىنىلىرى ياخشى ئىدى، ماشىنىلار قېتىپ كەتكەن شېغىللىق يولنى بويلاپ تېز چېپىپ، قاراۋۇل تېغىنىڭ قاپتىلىدىن ئۆتتى. يىگىتلەرنىڭ كەيپىياتى ناھايىتى ياخشى ئىدى، ــ ھاۋا يامان ئەمەس ئىدى، بۇ يەردە قەيەردىندۇ بىر يەردىن كەلگەن سالپاڭ قۇلاق، يوغان باش، كىيىملىرى جۇل-جۇل بىر بالا ھەر بىر ماشىنىنى كۈتۈۋالاتتى، ئۇ خوشاللىقىدىن قىن-قىنىغا پاتماي قالغاندەك ئىدى. ئۇلارنىڭ قانداقمۇ ئۇنىڭدىن كۈلگۈسى، ئۇنىڭغا قول پۇلاڭلاتقۇسى كەلمىسۇن، يەنە قانداقمۇ ئۇنى چاقچاق قىلىپ قورقۇتقۇسى، ئۇنى تېخىمۇ خوش قىلغۇسى، تېخىمۇ شوخلۇق قىلدۇرغۇسى كەلمىسۇن!......

ئەڭ ئارقىدىكى بىر ماشىنا ھەتتا توختىدى. ماتىروس كىيىمى

كيگەن، لېكىن پاگون تاقىمىغان، ھەربىچە شەپكە كىيمەي، چەسىنچە شەپكە كىيگەن بىر يىگىت كابىنكىدىن چىقىپ كەلدى. ئۇ شوپۇر ئىدى.

ــ ياخشىمۇ سەن، بۇ يەردە نىمە قىلىپ يۈرسەن؟ ــ دېدى ئۇ بالىغا قاراپ سەممى ھالدا كوزىنى قىسىپ قويۇپ.

ــ ئوزەمچە ئويناپ يۈردۇم، ــ دەپ جاۋاپ بەردى بالا ئىزا تارتقان ھالدا.

ــ سەن مومىن بوۋاينىڭ نەۋرىسىغۇ دەيمەن؟

ــ ھەئە.

ــ مەن بىلىۋاپتىمەن، بىلىپ قوي، مەنمۇ بۇغا ئەۋلادى، بۇ يەرگە كەلگەن يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى بۇغا ئەۋلاتلىرى. بىز ئوت توشۇغىلى كېتىۋاتىمىز. ھەي يىي، ھازىرقى بۇغا ئەۋلاتلىرى تارقىلىپ كەتتى، بىر بىرىنى تونۇمايدىغان بولۇپ قالدى..... بوۋاڭغا سالام ئېيتقىن! ئۇنىڭغا قۇلىبكىنى، چات باينىڭ ئوغلى قۇلىبكىنى كوردۇم؛ قۇلىبك ھەربىدىن قايتىپ كەپتۇ، ھازىر سوۋخوزدا شوپۇرلۇق قىلىۋېتىپتۇ دەپ ئېيتىپ قويغىن. بولدى، خەير! ــ دېدى ۋە مېگىش ئالدىدا بالىغا ھەربىلەرنىڭ بىر ئىزنىگىنى بەردى. ئىزناك ناھايىتى چىراي-لىق بولۇپ، ئوردىنغا ئوخشايتتى.

ماشىنا يىلپىزدەك بىر ھوكىرىدى-دە، ئوز قوشۇنىنى ئۇچقاندەك قوغلاپ كەتتى. بالا ماتىروس كىيىمى كىيگەن بۇ سەممى، سالاپەت-لىك يىگىت بىلەن، بۇغا ئەۋلادى بولغان بۇ قېرىنددشى بىلەن بىللە بېرىشنى نەقەدەر ئارزۇ قىلاتتى-ھە! بىراق يولدا ھېچكىم قالمىغان ئىدى، ئۇ ئويگە قايتىشقا مەجبۇر بولدى. ئۇ ئويگە مەغرۇر ھالدا قايتىپ كېلىپ، بوۋىسىغا شوپۇرنى كورگەنلىكىنى ئېيتىپ بەردى. ئۇ

ئىزناكنى مەيدىسىگە قادىۋالغان ئىدى.

شۇ كۈنى ھاۋال ۋاقتىغا ئاز قالغاندا، ئاسمانغا ئاقاشقان تاغ تەرەپتىن تۇيۇقسىز سان ـ تاش بورىنى چىقىپ، شۇۋىرغان بولۇپ كەتتى. ئورمانلىقنىڭ ئۈستىدە يوپۇرماقلار ئۇچۇپ، بارغانسېرى ئىگىزگە ئورلەپ، شار ـ شۇر قىلىپ تاغلارنىڭ ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئوتتى. ھايت ـ ھۇيت دېگىچە ھاۋا مۇشۇنداق بۇزۇلۇپ، كوزنىمۇ ئاچقىلى بولماي قالدى. بىردەمدىلا قار يېغىپ، كەڭ زېمىن ئاپپاقچىلىق بولۇپ كەتتى، ئورمان ئىغاڭلايتتى، دەريا سۈيى چايقىلاتتى، شۇۋىر ـ غان شىددەت بىلەن ئۇراتتى.

كىشىلەر ماللارنى مىڭ تەسلىكتە قوتانغا سولاپ ھويلىدىكى نەرسىلەرنى يىغىشتۇرۇپ، قۇرۇق ئوتۇننى ئىمكان قەدەر ئويلىرىگە جىقراق توشۇۋالدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ھەتتا بېشىنىمۇ ئوينىڭ سىرتىغا چىقارمىدى. بۇنداق قورقۇنچلۇق شۇۋىرغاندا بارغۇدەك ھېچقانداق يەر يوق ئىدى.

ــ نىمە بولۇپ كەتتى؟ ــ دېدى مومىن بوۋاي مەشكە ئوت قالاۋېتىپ گاڭگىرىغان ۋە دەككە ـ دۈككىگە چۈشكەن ھالدا. ئۇ ھە دېگەندىلا دەرىزىنىڭ يېنىغا بېرىپ بوراننىڭ گۈكىرىگەن ئاۋازىغا قۇلاق سالاتتى. سىرتتا، پايانسىز قار تېزلىكتە قويۇقلىماقتا ئىدى.

ــ ئولتۇرساڭچۇ، ــ دېدى موماي كوتۇلداپ، ــ بۇنداق ئىش بىرىنچى قېتىم بولۇۋاتامتى؟ نىمە بولۇپ كەتتى، نىمە بولۇپ كەتتى دەۋەرگىنىنى، ــ دېدى موماي ئۇنى دوراپ، ــ قىش كەلگەنلىكى ئۇچۇن ـ دە!

ــ بۇ بەك تېز بولۇپ كەتتى، بىر كۈندىلا......

— نىمشقا بولمايدىكەن؟ سەندىن سوراپ ئاندىن بولامتى-يا؟ قىش كېلىدىغان بولغاندىكىن، كەلدى-دە!

مورا گۈرۈلدەيتتى. بالا دەسلەپتە قورقۇشقا باشلىدى، ئۇ بۇۋىسىغا ئۆي ئىشلىرىنى قىلىشىپ بېرىۋاتقاندا توختىلاپ قالايلا دېگەن ئىدى، لېكىن تېزلا ئۇت قالىنىپ، ئۆي ئىسسىپ كەتتى، مەشتىن قىزىپ كەتكەن دېۋىرقاي ۋە قارىغاي ئىسىنىڭ پۇرىقى كېلەتتى، بالا خاتىرجەم بولۇپ، ئوت سۇنۇشقا باشلىدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن كەچلىك تاماق يېيىشتى. كېيىن ئۇخلاشقا ياتتى. هويلىدا قار ئۇچۇپ، بوران گۈكىرەيتتى.

"ئورمانلىقنىڭ ئىچى ناھايىتى قورقۇنچلۇق بولسا كېرەك" دەپ ئويلىدى بالا دەرىزىنىڭ سىرتىدىكى ئاۋازنى ئاڭلاپ. تۇيۇقسىزلا ئادەملەرنىڭ بىر خىل گۈڭگا ئاۋازى، ۋاقىراشلىرى ئاڭلاندى، ئۇ ئەنسىزلىككە چۈشكەندەك بولدى. بىرسى بىرەيلەننى قىچقاردى، بىرسى جاۋاپ بەردى. دەسلەپتە، بالا بۇنى خىيالىممىكىن دەپ ئويلىدى، بۇنداق چاغلاردا قانداق ئادەم ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا كېلىدۇ؟ ئەمما مومىن بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ دىققىتى قوزغالدى.

— بىركىم كەلدى، — دېدى موماي.

— ھە، — دېدى بوۋاي ئىككىلەنگەن ھالدا. ئاندىن كېيىن: — بۇنداق چاغلاردا، نەدىن كەلگەن ئادەمدۇ؟ — دەپ ئالدىراشلىق بىلەن كىيىنىشكە باشلىدى.

مومايمۇ ئالدىراپ قوپۇپ چىراقنى ياندۇردى. بالىمۇ قورققانلىقىدىن تېزلىكتە كىيىملىرىنى كىيدى. بۇ چاغدا كىشىلەر ئۆيگە يېقىن كېلىپ قالغان ئىدى. كىشىلەرنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. قار كىشىلەرنىڭ ئايىغى ئاستىدا غاچىلدايتتى، ئۇلار پەلەمپەيگە كېلىپ

www.uyghurkitap.com

پۇتلىرىنى يەرگە ئۇرۇپ قويۇپ ئىشىكنى دوكۇلدىتىپ قاقتى:

— چوڭ دادا، ئىشىكنى ئېچىڭ! بىز توڭلاپ قالاي دېدۇق!

— سىلەر كىم؟

— ئۆز ئادەملەر.

مومىن ئىشىكنى ئاچتى. سوغاق ھاۋا، شامال ۋە قار بىلەن تەڭ ئۆيگە كىرىپ كەلگەنلەر كۈندۈزى ماشىنا بىلەن ئارچا رايونىغا ئوت توشۇشقا كەتكەن ھېلىقى يىگىتلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئۈستىبېشى قارغا كۆمۈلۈپ كەتكەن ئىدى. بالا ئۇلارنى دەرھاللا تونۇۋالدى. ماتىروس كىيىمى كىيگەن، ئۆزىگە ئىنزاك بەرگەن قۇلبېكنىمۇ تونۇۋالدى. ئۇلار ئىڭىراۋاتقان، بىر پۇتى سورىلىپ قالغان بىرەيلەننى يۆلەپ كىرىپ كەلدى. ئۆيىنىڭ ئىچى شۇ زاماتلا پاتىپاراق بولۇپ كەتتى.

— خۇدايىم ساقلىسۇن! نېمە بولدۇڭلار؟ — دېدى مومىن بوۋاي بىلەن موماي بىردەكلا.

— سەل تۇرۇپ سۆزلەپ بېرەيلى! كەينىمىزدە يەنە 7 ئادىمىمىز بار. ئۇلار يولدىن ئادىشىپ قالمىسىلا بولاتتى. خوش. سەن مايەردە ئولتۇرۇپ تۇرغىن. ئۇ پۇتىنى قايرىۋالدى! — دېدى قۇلبېك ئالدىراپ، ئىڭىراۋاتقان يىگىتنى ئوچاقنىڭ يېنىدىكى تاختايغا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ.

— ئادىمىڭلار قەيەردە؟ — دەپ سورىدى مومىن بوۋاي ئالدىراپ، — مەن دەرھال بېرىپ ئۇلارنى باشلاپ كېلەي. سەن تېز بارغىن، — دېدى ئۇ نەۋرىسىگە، — سېپىدەخمەتكە دېگىن، قول چىرىغىنى ئېلىپ دەرھال كەلسۇن.

بالا ئۆيدىن چىقىپلا تىنالماي قالدى. ئۇ بۇ جەددى پەيتىنى

ئومۇرۋايەت ئۇنتۇمايدۇ. بىر خىل قويۇق، سوغاق، ھوكۇرەۋاتقان مەخلۇق ئۇنىڭ كېكىرتىكىنى بوغۇۋېلىپ، ئۇنى لاغىلدىتىۋەتتى. لېكىن ئۇ قورقمىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ كېكىرتىكىنى بوغۇۋالغان پەنجىدىن قۇتۇلۇپ چىقىپ، قولى بىلەن بېشىنى قوغدىغان پېتى سېپىدەخمەتنىڭ ئۆيىگە قاراپ يۈگۈردى. بارى-يوقى 20-30 قەدەمچىلىكلا ئارىلىق بولسىمۇ ئۇنىڭغا بوران-چاپقۇننى يېرىپ ئۆتۈپ ناھايىتى ئۇزاق ماڭغاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى، ئۆز جەڭچىلىرىنى قۇتقۇزۇشقا كېتىۋاتقان باتۇردەك، ئۇنىڭ قەلبى جاسارەت ۋە قەتئىيلىككە تولدى، ئۇ ئۆزىنى قەيسەر، يېڭىلمەس ھېس قىلدى. ئۇ تېخى سېپىدەخمەتنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا يۈگۈرەپ يېتىپ بارماي تۇرۇپلا، ئۆزىنى گويا مۇنداق قەھرىمانلىقلارنى كۆرسەتكەنلىكى ئۈچۈن ھاياجانلىنىپ دېمىنىمۇ ئالالماي قالغاندەك ھېس قىلدى: ئۇ ئۆز خىيالىدا، چوڭقۇر ھاڭدىن سەكرەپ، بىر تاغدىن يەنە بىر تاققا ئۆتتى، زۇلپىقارىنى ئوينىتىپ بىرتالاي دۈشمەننى يوقىتىپ، ئوتتا كۆيۈۋاتقان ۋە دەرياغا غەرق بولۇپ كېتىۋاتقان ئادەملەرنى قۇتقۇزۇپ چىقتى، ئۇ قىزىل بايراق لەپىلدەپ تۇرغان رېئاكتىپ قىرغۇچى ئايروپىلاننى ھەيدەپ، تۈكلۈك، قاپ-قارا بىر مەخلۇقنى قوغلىدى، ئۇ مەخلۇق جىلغا ۋە تاشلارنى بويلاپ ئالدىغا قاراپ قاچتى. ئۇنىڭ رېئاكتىپ قىرغۇچى ئايروپىلانى ئۇ مەخلۇققا تېزلا يەتتى. بالا پىلىموت بىلەن ئۇنى ئوققا تۇتتى ھەمدە: "فاشىستلارنى يوقىتايلى!" دەپ تۇۋلىدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسىدە مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئۇنىڭ يېنىدا بىللە بولدى. بۇغا ئانا بۇ بالا بىلەن مەغرۇرلاندى. بالا سېپىدەخمەتلەرنىڭ ئۆيە-نىڭ ئىشىكى ئالدىغا يۈگۈرەپ يېتىپ كەلگەندە، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئۇنىڭغا: "سەن ھازىر بېرىپ مېنىڭ بالىلىرىمنى — ھىلىقى ياش

شوپۇرلارنى قۇتقۇزغىن!» دېدى. "مەن جەزمەن ئۇلارنى قۇتقۇزىمەن، مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا، مەن سىزگە قەسەمىيات قىلىمەن!" دېدى بالا ھەمدە دوك-دوك قىلىپ ئىشىكنى قاقتى.

—تېز بول، سېيدەخمەت ئاكا، ئۆزىمىزنىڭ ئادەملىرىمىزنى قۇتقۇزغىلى بىللە بارغىن!—ئۇ بۇ سۆزلەرنى بىراقلا دېدى، سېيدەخمەت بىلەن گۈلجامال بۇ سۆزلەردىن چۆچۈپ سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

—كىمنى قۇتقۇزىمىز؟ نىمە ئىش بولدى؟

—بوۋام سېنى قول چىرىغىنى ئېلىپ دەرھال كەلسۇن دېدى، سوۋخوزنىڭ شوپۇرلىرى يولدا ئېزىپ قاپتۇ.

—ئەخمەق،—دەپ تىللىۋەتتى سېيدەخمەت ئۇنى،—نىمىشقا بالدۇرراق دېمەيسەن؟—دېدى-دە، شۇ زامات ئالدىراشقا باشلىدى.

لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن بالا قىلچىمۇ ئازار يېگەندەك بولمىدى. سېيدەخمەت ئۇنىڭ جېنىنى تىكىپ قويۇپ ئۆزىنى ئىزلەپ كېلىشىۋېتىپ نەقەدەر ئۇلۇغ خىزمەت كورسەتكەنلىكىنى، يەنە نەقەدەر ئۇلۇغۋار قەسەمنى بېرىپ ئوتكەنلىكىنى نەدىن بىلسۇن! كېيىن، بوۋىسى بىلەن سېيدەخمەتنىڭ ئورمان قاراۋۇلخانىسىنىڭ يېنىدىن 7 شوپۇرنى تېزلا تاپقانلىقىنى ھەمدە ئۇلارنى ئويىگە باشلاپ كەلگەنلىكىنى بىلگەندە، ئۇنىڭ كوڭلى ئانچە يېرىم بولۇپمۇ كەتمىدى. ناۋادا ئۇچرىشالماي قالسا ئىش چاتاق بولماستى! خەتەر ئوتۇپ كەتكەندە، ئىش ھامان خېلى ئاسانىدەك كورۇنىدۇ..... قىسقىسى، بۇ ئادەملەرنىڭ ھەممىسى تېپىلدى. سېيدەخمەت ئۇلارنى ئوزىنىڭ ئويىگە قوندۇرغىلى ئېلىپ كەتتى. ھەتتا قىچقىرىپ ئويغىتىلغان ئارۇزقۇلمۇ 5 ئادەمنى ئوز ئويىدە قوندۇرۇپ قالدى. قالغانلارنىڭ

ھەممىسى مومىن بوۋاينىڭ ئۆيىگە تىقىلىشتى.

تاغدىكى شۇۋىرغان تېخىچىلا توختىمىغان ئىدى. بالا پەلەمپەيدە سەل تۇرۇپلا يۇقۇرى بىلەن تۆۋەننى، ئوڭ بىلەن سولنى پەرق ئېتەلمەي قالدى. قار لەپىلدەپ يېغىۋاتاتتى، بوران تېخىمۇ كۈچەيمەكتە ئىدى. ياققان قار ئادەمنىڭ تىزىغا كەلگەن ئىدى.

ئەمدىلا، سوۋخوزنىڭ شوپۇرلىرىنىڭ ھەممىسى تېپىلىپ بولغان، ھەممىسى ئىسسىنىپ بولغان ھەمدە قورقۇنچ ۋە سوغاق ئىچىدىن ئەسلىگە كەلگەن چاغدىلا، مومىن بوۋاي ئۇلاردىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئېھتىيات بىلەن سورىدى. سورىمىسىمۇ ئۇلارنىڭ يول ئۈستىدە ناچار ھاۋاغا يولۇقۇپ قالغانلىقى ئېنىق ئىدى. يىگىتلەر سوزلەيتتى، چال بىلەن موماي ئۇھ تارتىپ ئولتۇراتتى.

— ۋاي-ۋاي، ياپىرى! — دەيتتى ئۇلار بولۇپ ئوتكەن ئىشلارغا ھەيران بولۇپ، ھە دىگەندىلا قولىنى كوكرىگىگە قويۇپ، خۇداغا تەشەككۇر ئېيتاتتى.

— سىلەرمۇزە، يىگىتلەر، بەكلا نېپىز كىيىنىۋاپسىلەر، — دىدى موماي ئۇلارنى ئەيىپلەپ ۋە ئۇلارغا قىزىق چاي قۇيۇپ، — مۇشۇنداق كىيىم بىلەنمۇ تاغ ئىچىگە كىرگىلى بولامدۇ؟ بالىلار-دە، سىلەر بالىلار! چىرايلىق بولۇشنىلا ئويلايسىلەر، شەھەرلىكلەرنى دورايسىلەر. ناۋادا بۇ دورەم خۇدايىم ساقلىماي، يولدىن ئادىشىپ قالغان بولساڭلار، ئەتە ئەتىگەنگىچە نېمە بولاتتىڭلار؟ مۇزدەك قېتىپلا قالاتتىڭلار!

— بۇنداق ئىشقا ئۇچراپ قېلىشنى كىم ئويلاپتۇ دەيسىز؟ — دىدى قۇلبېك ئۇنىڭغا جاۋاپ بېرىپ، — بىز ئۇنچىۋالا قېلىن كىيىنىپ نېمە قىلاتتۇق؟ بىرەر ئىش يۈز بېرىپ قالسا، ماشىنىنىڭ ئىچىدە پار

بولغاندىكىن، ئۇيدە ئولتۇرغاندەك ئولتۇرىۋېرىمىز. رولنى ئايلاندۇرۇپ قويساقلا بولدى. ئايروپىلانغا ئولتۇرغان بولساق — ئۇ قاتچىلىك ئىكەن ئۇچاتتى ـ هە، بۇ تاغلار ئايروپىلاندىن كىچىك توپا دۆۋىلىرىدەكلا كۆرۈندۇ — ئايروپىلاننىڭ سىرتىدا نولدىن تۆۋەن 40 گىرادۇس بولسىمۇ، لېكىن ئىچىدە كىشىلەر كوينەكچان يۈرۈۋېرىدۇ......

بالا قوي تېرىسىنىڭ ئۈستىدە، شوپۇرلارنىڭ ئارىسىغا قىسىلىپ، قۇلىبېكىنىڭ يېنىغا يېقىن كېلىپ، يوغان قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ چوڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلايتتى. ئۇنىڭ ھەتتا ئۇشتۇمتۇت بولغان بۇ شۇرىغاندىن خوشال بولغانلىقىنى ھېچكىممۇ ئويلىمايتتى، چۈنكى شۇرىغان بۇ يىگىتلەرنى ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا پانا ئىزلەپ كېلىشكە مەجبۇر قىلغان ئىدى. ئۇ ئىچىدە شۇرىغاننىڭ نەچچە كۈنگىچە توختىماسلىقىنى، ئاز دېگەندىمۇ ئۈچ كۈنگىچە داۋام قىلىشىنى ئۈمىت قىلاتتى، ئۇنداقتا ئۇلار مۇشۇ يەردە تۇرۇشقا مەجبۇر بولاتتى. ئۇلار بىلەن بىللە بولۇش نېمىدېگەن ياخشى، نېمىدېگەن كۆڭۈللۈك ـ ھە! ئەسلىدە ئۇنىڭ بوۋىسى بۇلارنىڭ ھەممىسىنى تونۇيتتى. ئۆزىنى تونۇمىسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى تونۇيتتى.

— ياخشى بولدى، — دېدى بوۋاي سەل مەغرۇرلانغان ھالدا نەۋرىسىگە، — ئۆز قېرىنداشلىرىمىزنى، بۇغا ئەۋلاتلىرىنى كوردۇق. ئۇلارنىڭ قانداق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى سەن ئەمدى بىلىسەن. قارىغىنا! پاھ، ھازىرقى چەۋەندازلار نېمىدېگەن بەستلىك! سىلەرنى خۇدايىم ئامان ساقلىسۇن. ئېسىمدە قېلىشىچە، بىزنى 42 ـ يىلى قىشتا ماگنىتوگورسكىدىكى ئىش ئورنىغا ئېلىپ بېرىشقان ئىدى......

شۇنىڭ بىلەن بوۋاي بالا ئاللىقاچان بىلىدىغان ھېلىقى تارىخنى سۆزلەشكە باشلىدى: "ئۇ چاغدا، مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايىسى

جايلىرىدىن كەلگەن ئەمگەك جەڭچىلىرى بويىچىرى ئۇزۇن بىر سەپكە تىزىلغان ئىدى، نەتىجىدە، قىرغىزلارنىڭ ھەممىسىنىڭ دىگۇدەك ئەڭ ئارقىدا تۇرغانلىقى، پەتەك ئىكەنلىگى مەلۇم بولدى. يوقلىما قىلىپ بولغاندىن كىيىن، كوپچىلىك دەم ئالدىغىنى؛ دەم ئالدى، تاماكا چىكىدىغىنى تاماكا چەكتى. بۇغداي ئوكلۇك، تەمبەل بىر داگازا بىزگە قاراپ مىڭىپ كەلدى. ئۇ:

—بۇلار قەيەردىن كەلگەن ئادەملەر؟ مانجۇرىيىلىكلەرمۇ؟—دەپ ۋاقىرىدى.

بىزنىڭ ئىچىمىزدىن بىر قىرى مۇئەللىم جاۋاپ بىرىپ:

—بىز قىرغىز بولىمىز. بىز بۇ يەرنىڭ يىنىدا مانجۇرىيىلىكلەر بىلەن ئۇرۇش قىلغان چاغدا ماگنىتوگورسكنىڭ سايىسىمۇ يوق ئىدى. بىزنىڭ بويىمىزمۇ ئۇ چاغدا سىزنىڭكىدەك ئىدى. ئۇرۇش توگىسە، بىزنىڭ بويىمىز يەنە ئوسىدۇ......—دىدى."

بوۋاي ناھايىتى ئۇزاق بولۇپ كەتكەن بۇ ئىشنى ئەسلەپ، قانائەتلەنگىنىدىن كۈلۈمسىرىدى، ئۇزىنىڭ مىھمانلىرىغا يەنە بىر قىتىم قاراپ قويۇپ:

—ئۇ مۇئەللىم توغرا ئىيىتقان. ھازىر مەن شەھەردە ياكى يولدا كىتىۋىتىپ سەپ سىلىپ قارىسام، ھەممىلا ئادەم كىلىشكەن، ئىگىز بوي بولۇپ كىتىپتۇ، بۇرۇنقىغا ئوخشىمايدۇ......—دىدى.

يىگىتلەر ئۇنىڭ گىپىنى چۈشەنگەن ھالدا كۈلۈپ قويۇپ:

—بۇ بوۋاي پاراڭچىكەن،—دىيىشتى.

—بىزنىڭ بويىمىزغۇ خېلى ئىگىز،—دىدى ئۇلاردىن بىرى—لىكىن دوگدە ماشىنا ئوگىتۇرۇلۇپ كەتكەن چاغدا، بىز مۇشۇنچىلىك كوپ تۇرساقمۇ كۇچىمىز يەتمىدى......

www.uyghurkitap.com

ــ ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ ـ دە. ماشىنىغا ئوت بېسىلغان تۇرسا، يەنە كېلىپ شۇۋرغان بولۇۋاتسا، ــ دېدى مومىن بوۋاي ئۇلارغا بولۇشۇپ، ــ بۇنداق ئىشلار دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. خۇدايىم ئەگەر رەھمى قىلسا، ئەتە ھەممە ئىش ئوڭشىلىپ كېتەر. مۇھەممى بوران توختىسۇن.

يىگىتلەر بوۋايغا مۇنۇلارنى سوزلەپ بەردى: ئۇلار بۈگۈن ئارچا ئوتلىقىغا يېتىپ بارغان ئىدى. ئۇ يەردە ئورۇپ قويۇلغان ئۈچ دۈۋە قۇرۇق ئوت بار ئىدى. ئۇلار بىراقلا تۈتۈش قىلىپ ئۈچ دۈۋە ئوتنى ماشىنىغا بېسىشقا باشلىدى. ئوتنى ئويدىنمۇ ئېگىز قىلىپ باستىكى، ئۇنىڭ توپىسىدىكىلەر ئاغامچىغا ئېسىلىپ يەرگە چۈشتى. مۇشۇ تەرىقىدە، ماشىنىلارغا ئوت كەينى ـ كەينىدىن بېسىلدى. كابىنكىنىڭ ئەينىكى، ماشىنىنىڭ تۇمشۇقى ۋە چاقىدىن باشقا ھېچقانداق يېرى كورۇنمەي قالدى. ھامىنى كەلگەندىن كېيىن، يەنە قايتا كېلىپ يۈرگىچە دەپ، ھەنىنۋا ئوتنى بېسىپ كەتمەكچى بولدى. ئۇلار ئوت ئېشىپ قالسا، كېلەر يىلىغا قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇلار ناھايىتى قىزغىن ئىشلىدى. كىمنىڭ ماشىنىسىغا ئوت بېسىلىپ بولسا، شۇ ماشىنىسىنى بىر چەتكە ھەيدەپ چىقىرىپ قويۇپ، يەنە بىرسىگە بېسىشىپ بەردى. قۇرۇق ئوتنىڭ ھەممىسى دىگۇدەك بېسىلىپ بولدى، ئېشىپ قالغىنىمۇ ئىككى ماشىنىدىن ئاشمايتتى. كوپچىلىك تاماكا چېكىشىۋالغاندىن كېيىن، ماشىنىلارنىڭ مېڭىش تەرتىۋىنى ئورۇنلاش-تۇرۇپ، قاتار سەپ بولۇپ يولغا چىقىشتى. ئۇلار تىمسىقلاپ يۈرۈپ دىگۇدەك ناھايىتى ئاۋايلاپ تاغدىن چۈشتى. ئوت يېنىك بولسىمۇ، لېكىن ماشىنىنى ھەيدەش بەك ھەتتا ناھايىتى خەتەرلىك ئىدى، بولۇپمۇ تار ۋە جىددى بۇرۇلىدىغان جايلار شۇنداق ئىدى.

ئۇلار ماشىنىسنى ھەيدەپ كېتىۋېتىپ، ئالدىدا ئۇزلىرىنى ئىمە ئىشلارنىڭ كۈتۈپ تۇرغانلىغىنى ئويلاپمۇ باقمىغان ئىدى.
ئارچا ئىگىزلىكىدىن چۈشكەندىن كېيىن، ئۇلار بىر تار جىلغىغا كىردى، ئۇنىڭدىن چىققاندا نامازشام ۋاقتى بولۇپ قالغان ئىدى، ئۇلارنى قاتتىق بوران كۈتۈۋالدى، قارمۇ چۈشۈشكە باشلىدى.
— شۇبىرغاننىڭ پەيلى شۇنچىلىك يامان ئىدىكى، قورقىنىمىزدىن ئۇچىمىز دەرھال چىلىق-چىلىق بولۇپ كەتتى، — دىدى قۇلبېك. — ھايت-ھۇيت دىگۈچە ئەتراپ قاراڭغۇلىشىپ، بوراننىڭ دەستىدىن رولنىمۇ تۇتالماي قالدۇق. ماشىنا ئوڭتۇرۇلۇپ چۈشەرمىكىن دەپ ئەنسىرەپ كەتتۇق. ئۇنىڭ ئۈستىگە يولنىڭ ئوسال لىغىدىن ھەتتا كۈندۈزى مېڭىشمۇ خەتەرلىك ئىدى......
بالا تىنىغنىمۇ چىقارماي، مىدىرلاپمۇ قويماي گەپكە قۇلاق سالاتتى، ئۇنىڭ پاقىراپ تۇرغان كوزلىرى قۇلبېككە تىكىلگەن ئىدى. ئۇ كېيىنى قىلىۋاتقان بوران بىلەن قار تالادا تېخىچىلا ئەدىسمەكتە ئىدى. بىرمۇنچە شوپۇر ۋە قاچىلاش ئىشچىلىرى پولدا ئۇ ياققا، بۇ ياققا سوزۇلۇشۇپ ياتاتتى، ئۇلار ھەتتا كىيىم-كېچەك ۋە ئوتۇكلىرىنىمۇ يەشمەيلا ئۇيقۇغا كەتكەن ئىدى. ئۇلار بېشىدىن كەچۈرگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسنى، ئەمدىلىكتە بولسا، بۇ خاپان باش، ئىنچىكە بويۇن ۋە سالپاڭ قۇلاق بالا ئۇز بېشىدىن كەچۈرۈۋاتاتتى.
بىرنەچچە مىنۇت ئىچىدە يولنى كورگىلى بولماي قالدى. ماشىنلار ئايرىلىپ قېلىپ سەپتىن چۈشۈپ قالماسلىق ئۇچۈن، خۇددى بىراۋ يېتىلەپ كېتىۋاتقان قارغۇ ئادەمدەك بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى سوڭدىشىپ ماڭاتتى، توختىماي سىگنال بېرەتتى. قار ناھايىتى قېلىن ياققانلىقتىن گويا ئالدىنى بىر تام توسۇپ تۇرغاندەك تۇراتتى.

ماشىنىنىڭ چىراقلىرى كومۇلۇپ قالدى، كابىنكىنىڭ ئەينىكىدىكى سۇرتكۇچ ئەينەككە چۈشكەن قارنى سۇرتۇپ ئۈلگۈرەلمەيتتى، ئىلاجىسىزلىقتىن ماشىنىنى كابىنكىدىن باشنى چىقىرىپ تۇرۇپ ھەيدەشكە توغرا كېلەتتى. شۇمۇ ماشىنا ھەيدەش بولدىمۇ؟ قار توختىماي ياغاتتى. چاقلار تېيىلىشقا باشلىدى. ماشىنىلار بىر تىك دوڭدە توختاپ قالدى. ماتورلار ھە دەپ گۈكىرىسىمۇ ئىش ئەپلەش-مىدى......ماشىنا دوڭگە چىقالمىدى. كابىنكىدىكىلەر سەكرەپ چۈشۈپ ئاۋاز چىققان تەرەپكە قاراپ، بىر ماشىنىنىڭ يېنىدىن يەنە بىر ماشىنىنىڭ يېنىغا بېرىپ، كالوننىنىڭ ئالدىدا يىغىلىشتى. قانداق قىلىش كېرەك؟ گۈلخان يېقىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. كابىنكىدىن چىقماي ئولتۇرىۋەرگەندە، قېپقالغان يېقىلغۇ تۈگەيتتى، ئەسلىدە بۇ يېقىلغۇ بىلەن سوۋخوزغا بېرىۋېلىشمۇ قىيىن ئىدى. پارنى ئاچماي كابىنكىدا ئولتۇرىۋەرگەندە توڭلاپ قېلىش تۇرغان گەپ ئىدى. يىگىتلەر ھودۇقۇشقا باشلىدى. ھەممىگە قادىر تېخنىكلىق جابدۇقلارمۇ شۇ تاپتا كارغا كەلمەي قالدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ بىرەيلەن بىر ماشىنىدىكى ئوتنى چۈشۈرۈپ ھەممىز ئوتنىڭ ئىچىگە كىرىۋالامدۇق دەپ تەكلىپ بەردى. لېكىن ئارغامچا بوشىتىلىسىلا، ئوتتىن بىر تالمۇ قالمايدىغانلىقى يەنى كوزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە شۇرىغان ھەنىۋا ئوتنى پاك-پاكىز ئۇچۇرۇپ كېتىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. بۇ چاغدا ماشىنىغا قار بارغانسېرى يىغىلىپ چاقنىڭ ئاستىغىمۇ دۈۋىلىنىپ كەتتى. يىگىتلەر پۈتۈنلەي ئامالسىز قالدى. بوراندا ئۇلارنىڭ پۈتۈن ئەزايى مۇزلاپ كەتتى.

— تۇيۇقسىز ئاقساقال يادىمىغا كېلىپ قالدىڭىز، — دېدى قۇلبېك مومىن بوۋايغا، — بىز ئارچىغا كېتىۋاتقاندا يولدا بۇنىڭغا،

مانا بۇ بۇغا ئەۋلادى ئىنىمىزغا يولۇققان ئىدۇق، — دەپ ئۇ يېنىدىكى بالىنى كورسەتتى ۋە سەمىمى هالدا بالىنىڭ بېشىنى سىلاپ قويدى. — ئۇ يول ياقىسىدا يۈگۈرەپ كېتىۋاتاتتى. مەن توختىدىم. ئەلۋەتتە، ئامانلىق سوراشتۇق. بىز بىرئاز پاراڭلاشتۇق. شۇنداقمۇ؟ سەن نېمىشقا ئۇخلىمايسەن؟

بالا كۈلۈمسىرەپ بېشىنى لىڭشىتتى. لېكىن، خوشال بولغانلىقى ۋە مەغرۇرلانغانلىقىدىن، ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ شۇ تاپتا قانچىلىك قاتتىق، قانچىلىك كۈچلۈك سوقۇۋاتقانلىقىنى هېچكىم بىلمەيتتى. بۇ يىگىتلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ قاۋۇل، ئەڭ باتۇر، ئەڭ كېلىشكىنى يەنى قۇلبېك ئوزى ئۇنى تىلغا ئالغان ئىدى. بالا ئوزىنىڭمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش ئادەم بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتى.

شۇنىڭ بىلەن، بوۋىسى ئوتقا ئوتۇن تاشلاپ تۇرۇپ ئۇنى ماختىدى:

— بۇ بالا ئاشۇنداق. باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاشقا ئامراق. قارىمامسەن، ئۇنىڭ قۇلىقىنى دىڭگايتىپ تۇرغىنىنى!

— شۇ چاغدا بۇنىڭمۇ قانداق بولۇپ يادىمغا كېلىپ قالغانلىقىنى ئوزەم بىلمەيمەن، — دېدى قۇلبېك سوزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — مەن يىگىتلەرگە ئېيتتىم، ئاۋازىم گويا ۋاقىرىغاندەك قاتتىق چىقاتتى، چۈنكى بوران ئادەمنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كېتەتتى. مەن، ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا بارايلى، بولمىسا مۇشۇ يەردە ئولۇپ قالىدىغان ئوخشايمىز، دېدىم. يىگىتلەر مېنىڭ يۈزۈمگە يېقىن قىلىپ: قانداق بارىمىز؟ دېدى. مېڭىپ ئۇ يەرگە بېرىپ بولغىلى بولمايتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە ماشىنىلارنىمۇ تاشلاپ كەتكىلى بولمايتتى. مەن ئۇلارغا: ماشىنىلارنى تاققا ئىتتىرىپ ئېپچىقىپ، شۇ يەردىن توۋەنگە چۈشەيلى،

بىز پەقەت سان-تاش جىلغىسىغىلا بېرىۋالساق، ئۇ يەر ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا يىراق ئەمەس، ئۇ يەردىن پىيادە مېڭىپ، ئورمان قاراۋۇللىرىنى تاپالايمىز، دېدىم. يىگىتلەر چۈشەندى. ئۇلار، قېنى ئەمىسە، سەن قوماندانلىق قىلغىن، دېدى. ھەي، مۇشۇنداق ئىش يۈز بەرگەن ئىكەن...... بىرىنچى ماشىنىدىن باشلايلى: ئوسمونال، سەن كابىنكىغا چىق! دېدىم. قالغانلىرىمىز ماشىنىنى مۈرىمىز بىلەن ئىتتەردۇق. قوزغالدى! دەسلىۋىدە سىلجىغاندەك قىلدى، كېيىن ماغدۇرىمىز قالمىدى. ماشىنىنى ئارقىغا قايتۇرۇشقىمۇ بولمايتتى. ئۇ چاغدا، بىزگە، گويا بىر ماشىنىنى ئەمەس، بەلكى پۈتۈن بىر تاغنى يۇقۇرىغا ئىتتىرىۋاتقاندەك بىلىندى. ماشىنا بەئەينى چاق بېكىتىلگەن چوڭ بىر ئوت-چۆپ دۆۋىسىگە ئوخشايتتى! مەن جېنىمنىڭ بېرىچە: ئىتتىرىڭلار! ئىتتىرىڭلار! ئىتتىرىڭلار! دەپلا توۋلاپ بەردىم، لېكىن ئۆزەمنىڭ ئاۋازىنى ئۆزەم ئاڭلىيالمايتتىم. بوران، قاردىن باشقا ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايتتى. ماشىنا خۇددى تىرىك نەرسىگە ئوخشاش ۋاقىرايتتى، يىغلايتتى، ئۇ ئەڭ ئاخىرقى كۈچىنى چىقىرىپ ئۆمىلەپ چىقىپ كەتتى. شۇنداق قىلىپ، بۇ يەرگە يېتىپ كەلدۇق. يۈرەك-باغرىمىز پارتلاپ كېتىدىغاندەك، پارە-پارە بولۇپ چېچىلىپ كېتىدىغاندەك بولۇپ كەتتى، باشلىرىمىز ئىلەڭ-سىلەڭ بولۇپ كەتتى......

— توۋا! — دېدى مومىن بوۋاي ئېچىنغان ھالدا. — مۇشۇنداق ئىشلارغا ئۇچراپسىلەر. ئېھتىمال يەنىلا مۆڭگۈزلۈك بۇغا ئانا سىلەرنى — ئۆز بالىلىرىنى قوغدىغان بولسا كېرەك. ئۇ سىلەرنى قۇتقۇزغان. بولمىسا، كىم بىلسۇن...... ئاڭلاۋاتامسىلەر؟ تالادا بوران ھازىرغىچىمۇ بېسىقمىدى، تېخىچىلا چىقىۋاتىدۇ......

بالىنىڭ كوزلرى يۇمۇلۇپ كەتتى. ئۇ ئۇخلاپ قالماسلىققا تىرىشـ
سىمۇ كوزىنى ئاچالمىدى. ئۇ ئۇيقۇلۇقتا بوۋىسى بىلەن قۇلبىكىنىڭ
سوزىنى چالا-پۇچۇق ئاڭلاپ ياتاتتى، ئۇ رىياللىق بىلەن خىيالنى
ئارىلاشتۇرۇۋەتتى. ئۇ ئوزىنىمۇ شۇ يەردىدەك، تاغ ئارىسىدا شۇۋىر-
غاندا قالغان يىگىتلەرنىڭ ئارىسىدا تۇرغاندەك ھىس قىلدى. ئۇنىڭ
كوز ئالدىدا ئاپپاق قارلىق تاققا چىقىدىغان ئىنتايىن تىك بىر يول
پەيدا بولدى. شۇۋىرغان ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىگە نەشتەردەك سان-
جاتتى، كوزى پىچاق سانجىغاندەك ئاغرىيتتى. ئۇلار قۇرۇق ئوت
بىسىلغان يوغان ئويدەك تۇرغان ماشىنىلارنى يۇقۇرىغا ئىتتىرەتتى.
ئۇلار يولدا يۇقۇرىغا قاراپ ئاستا، ناھايىتى ئاستا ئورلەيتتى. ماشىنا
بولسا چاتاق چىقىپ توختاپ قالدى، ئارقىغا چىكىندى. بۇ نىمدىگەن
قورقۇنچلۇق ئەھۋال، ھاۋا نىمدىگەن قاراڭغۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە
بورانىنىڭ سوگەكتىن ئوتۇپ كىتىۋاتقىنىچۇ. بالا ماشىنا تىيىلىپ كىتىپ
بۇلارنى مىجىۋىتىدىغان بولدى دەپ قورقۇپ، توگۇلۇپ كەتتى.
لىكىن شۇ ئەسنادا قاياقتىندۇ بىر ياقتىن مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا پەيدا
بولدى. ئۇ ماشىنىنى مۇڭگۇزى بىلەن توختىتىپ، يۇقۇرىغا ئىتتىرىشىپ
بەردى. بالا "ئىتتىرىڭلار، ئىتتىرىڭلار، ئىتتىرىڭلار!" دەپ توۋلىدى.
ماشىنا قوزغالدى، ماڭدى. ماشىنا تاغنىڭ توپىسىگە چىقتى-دە،
ئوزىلا توۋەنگە قاراپ مىڭىپ كەتتى. ئۇلار بولسا، ئىككىنچىسىنى،
ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇچىنچىسىنى ۋە قىپقالغان ماشىنىلارنىڭ ھەممى-
سىنى تاغنىڭ ئۇستىگە چىقاردى، ھەر قىتىمدا ئۇلارغا مۇڭگۇزلۇك
بۇغا ئانا ياردەم قىلدى. ئۇنى ھىچكىم كورمىدى، ھىچكىممۇ ئۇنىڭ
ئوزلىرىنىڭ يىنىدا ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، ئۇنى يالغۇز باللا
كورەتتى ۋە بىلەتتى. ئۇ ھەر قىتىم ئوزلىرى بەرداشلىق بىرەلمەي

قالغان، ئەھۋال جىددىيلىشىپ كەتكەن. ماغدۇرى ئۈزۈلۈپ قالغان چاغدا، مۆكۈگۈزلۈك بۇغا ئانىسىنىڭ چېپىپ كېلىپ ماشىنىنى مۆكۈگۈزى بىلەن ئىتتىرىپ چىقىرىشىپ بەرگەنلىكىنى كوردى. بالا يەنە ”ئىنتىرىڭلار، ئىنتىرىڭلار! ئىنتىرىڭلار!“ دەيتتى. ئۇ قۇلىبكىنىڭ يېنىدىن ئايرىلمىدى. كېيىن قۇلىبىك ئۇنىڭغا: ”رولنىڭ ئارقىسىغا ئوتۇپ ئولتۇر“ دىدى. ئۇ كابىنىكىغا چىقىۋالدى. ماشىنا سىلكىنىشكە ۋە گۈكىرەشكە باشلىدى. رول ئۇنىڭ قولىدا ئوزىلا ئايلىناتتى، شۇنداق ئەركىن ئايلىناتتىكى، بەئەينى ئۇ كىچىك چېغىدا ماشىنا قىلىپ دۆگۈلىتىپ ئوينىغان چەمبىرەككە ئوخشايتتى. بالا، قولۇمدىكى رول قانداق قىلىپ ئويۇنچۇققا ئوخشاپ قالدى؟ دەپ ئويالدى. تۇيۇقسىز، ماشىنا قىيسىيىپ بىر تەرەپكە ئورۇلۇپ كەتتى. ئورۇلگەندىمۇ گۇلدۇرلەپ غولاپ چۈشۈپ، پاچاق-پاچاق بولۇپ كەتتى. ئۇ ۋاقىراپ يىغلىۋەتتى. ئۇ شۇنداق خىجىل بولۇپ كەتتىكى، قۇلىبىككە قايتا تىكىلىپ قاراشتىن ئىزا تارتقۇدەك بولۇپ كەتتى.

— نىمە بولدۇڭ؟ نىمە بولدۇڭ، ھە؟ — دەپ قۇلىبىك ئۇنى ئويغىتىۋەتتى.

بالا كوزىنى ئاچتى. ئۇ بايا چۈش كورگەنلىكىنى بىلىپ، كوڭلى يايراپ كەتتى. قۇلىبىك ئۇنى كوتىرىپ، چىڭ قۇچاغلىۋالدى:

— چۈش كوردۇڭمۇ؟ قورقۇپ كەتتىڭمۇ؟ ھەي، سەنمۇزە، باتۇر بولۇپ قاپسەن تېخى! — دىدى ئۇ شامالداپ قۇرۇپ كەتكەن قاتتىق لەۋلىرى بىلەن بالىنى سۆيۈپ قويۇپ، — خوپ، مەن سىنى ياتقۇزۇپ قوياي، ئۇخلا، ئۇخلايدىغان ۋاقىت بولدى.

ئۇ بالىنى قوي تېرىسى سېلىنغان پولغا، ئۇخلاۋاتقان شوپۇرلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا ياتقۇزدى، ئوزى ئۇنىڭغا ياندىشىپ يېتىپ، ئۈستىگە

ماتىروسچە چاپىنىنى يېپىندى.

سەھەردە بوۋىسى ئۇنى ئويغاتتى.

— ئويغۇغىنى ئاچە، — دىدى بوۋاي ئاستاغىنا، — قىلىنراق كىيىن، ماڭا قارىشىپ بېرىدىغان ئىشىڭ بار، تۇرە!

تالادا ئەمدى تاڭ ئېتىۋاتاتتى. ئويدە كوپچىلىك ئۇ يان-بۇ يان سوزۇلۇپ يېتىپ ئۇخلاۋاتاتتى.

— مە، پىماڭنى كىيىۋال، — دىدى مومىن بوۋاي. بوۋىسىدىن يېڭى قۇرۇق ئوتىنىڭ پۇرىغى كېلەتتى. دىمەك، ئۇ ئاتلارغا ئاللىقاچان ئوت سېلىپ بەرگەن ئىدى. بالا پىمىسىنى كىيىپ بولۇپ، بوۋىسى بىلەن هويلىغا چىقتى. قار ناهايىتى قېلىن چۈشكەن ئىدى. لېكىن بوران توختىغان بولسىمۇ، تۇرۇپ-تۇرۇپ يەردىكى قارلار ئۇچۇپ قوياتتى.

— نىمىدىگەن سوغاق! — دەپ شۈركۈنۈپ كەتتى بالا.

— هىچقىسى يوق، هاۋا ئېچىلىپ كەتتى، — دىدى بوۋاي گودۇڭشىپ، — ئويلىمىغان بىر ئىش بوپتۇ! تۈنجى قېتىم ماشىنا هەيدەپ چىقىشقىلا چاتاق چىقىپتۇ. ھېلىمۇ ياخشى، بىرەر بالاغا ئۇچرىماپتۇ......

ئۇلار 5 قوي بار ئېغىلغا كىردى. بوۋاي تۆۋرۈكتىكى چىراقنى سىپاپ يۇرۇپ تېپىپ، ياندۇردى. قويلار بۇلۇڭدا يورۇققا قاراپ دۈپۈرلىشىپ، مەرەپ كەتتى.

— تۇتە، ماڭا يورۇتۇپ بەر، — دىدى بوۋاي نەۋرىسىگە چىراقنى بېرىپ، — بىز قارا قوينى ئولتۇرەيلى. مېھمان ئويگە لىق تولدى، ئۇلار ئورنىدىن تۇرغىچە بىز گوشنى پىشۇرۇپ قويايلى.

بالا بوۋىسىغا چىراق تۇتۇپ بەردى. بوران ئېغىلنىڭ يوچۇقلىرى-

دىن تېخىچىلا ھۇشقىتاتتى، ھويلا تېخىچىلا قاراڭغۇ ھەم سوغاق ئىدى. بوۋاي بوسۇغا تۈۋىگە بىر تۇتام پاكىز ئوتنى تاشلاپ، ئارقىدىن قارا قوينى شۇ يەرگە يېتىلەپ كەلدى. ئۇ قارا قوينى ياتقۇزۇپ چۈشەشتىن ئاۋال ئويلىنىۋالدى-دە، زوڭزايدى.

—چىراقنى قويۇپ قويۇپ، سەنمۇ ئولتۇر، —دېدى ئۇ نەۋرىسىگە. ئىككى قولىنى جۈپلەپ مەيدىسىگىچە كۆتىرىپ، پىچىرلىدى: —ئۇلۇغ ئەجدادىمىز مۇڭگۇزلۇك بوغا ئانا. سېنىڭ خەتەرلىك چاغدا بالىلىرىمىزنى قۇتقۇزغانلىقىڭ ئۈچۈن، ئەجداتلىرىمىزنى بېقىپ چوڭ قىلغان ئاق سۈتۈڭ ئۈچۈن، رەھىمدىل كۆڭلۈڭ ئۈچۈن، مېھرىۋان كۆزلىرىڭ ئۈچۈن، بۇ قارا قوينى ساڭا ئاتىدىم. تاغ-ئوتىكەللىرىدە، دولقۇنلۇق دەريالاردا، تېيىلغاق چىغىر يوللاردا بىزنى تاشلىۋەتمىگەيسەن. ئۇز تۇپرىغىمىزدا بىزنى مەڭگۇ تاشلىۋەتمىگەيسەن، بىز مەڭگۇ سېنىڭ بالىلىرىڭ. ئامىن!

ئۇ دۇئا قىلغاندەك، پېشانىسىدىن ئىڭىگىچە سىلىدى. بالىمۇ شۇنداق قىلدى. شۇنىڭ بىلەن بوۋاي قوينى يىقىتىپ، پۇت-قولىنى چۈشىدى. غىلاپىدىن ئاسىياچە قەدىمىي پىچاقنى سۇغۇرۇپ ئالدى. بالا چىراقنى تۇتۇپ تۇردى.

ھاۋا ئاخىر ئېچىلىپ كەتتى. قۇياش چىقىپ يۇرگەن بۇلۇتلار ئىچىدىن ئالدىراپ-تېنەپ 2 قېتىم بېشىنى چىقاردى. ئەتراپتا كىچىكچە چىققان شىۋىرغاننىڭ ئىزلىرى تۇراتتى: ھەممىلا يەردە قار دۆۋىلىرى، قالايمىقان بولۇپ كەتكەن چاتقاللار، قاردا يادەك ئېگىلىپ كەتكەن كىچىك دەرەخلەر، سۇنغان قاخشال دەرەخلەر ياتاتتى. دەريانىڭ نېرىقى تەرىپىدە، ئورمانلىق گويا دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتكەندەك

جىمجىت تۇراتتى، دەريانىڭ ئىككى قىرغىقى قار يېغىلىپ ئىنىك بولۇپ قالغاچقا، دەريا يۈزى تووەنلەپ قالغاندەك كورۇنەتتى. سۇنىڭ شاقىراشلىرىمۇ پەسىيىپ قالغان ئىدى.

قۇياش جىم تۇرمايتتى — بىر دەم كورۇنەتتى، بىر دەم موكۇۋا-لاتتى. بالا ھەنىنىۋا قورقۇنچ ۋە ئەندىشىنى ئۇنتۇدى. تۇنۇگۈن كېچىدىكى ئەنسىزلىك ئوتۇپ كەتكەن ئىدى، شىۋىرغان توختىغان ئىدى، قار دوۋىلىرى ئۇنىڭغا كاشىلا قىلماي، ئەكسىچە، ئۇنى قىزىقتۇراتتى. ئۇ ئۇ ياقتىن - بۇ ياققا يۈگۈرەيتتى، كاللەك - كاللەك قار پارچىلىرى ئۇنىڭ ئايىغى ئاستىدا چاچرايتتى. ئويگە ئادەم لىق تولغان ئىدى، يىگىتلەر ئويغاندى، ئۇلار ئۇنلۇك پاراڭ سېلىشاتتى ۋە چاقچاق قىلىشاتتى، ئوزلىرىگە پىشۇرۇپ قويىغان قوي گوشىنى ئىشتەي بىلەن يېيىشەتتى. بۇلارنىڭ ھەممىسى بالىنى خوشال قىلاتتى.

بۇ چاغدا قۇياشمۇ موكۇپ يۇرمىدى. ئاسمان سۈزۈلۈپ، يوپ-يورۇق بولۇپ كەتتى. قارا بۇلۇتلار ئاستا - ئاستا تارقىلىپ، ھاۋامۇ ئىللىشقا باشلىدى. تولىمۇ بالدۇر يېغىپ قالغان قار تېزلا ئېرىپ كەتتى، بولۇپمۇ چوڭ - كىچىك يوللاردىكى قارلار تېز ئېرىپ كەتتى.

شوپۇرلار بىلەن قاچىلاش ئىشچىلىرى يولغا چىقماقچى بولغاندا، بالا ھاياجانلىنىشقا باشلىدى. مېھمانلار ھويلىغا چىقىپ، ئورمان قاراۋۇلخانىسىنىڭ ئىگىلىرى بىلەن خوشلاشتى، ئوزلىرىنى كۇتۇۋالغان-لىقىغا رەخمەت ئېيتتى. مومىن بوۋاي بىلەن سېيىدەخمەت ئۇلارنى ئاتلىق ئۇزىتىپ ماڭدى. بوۋاي بىر قولتۇق ئوتۇن ئېلىۋالدى، سېيى-دەخمەت توڭلاپ قالغان ماتورغا سۇ قاينىتىپ قۇيۇش ئۇچۇن چوڭ بىر چېلەك ئېلىۋالدى.

كوپچىلىك ھەممىسى ھويلىدىن چىقتى.

— بوۋا، مەنمۇ بارىمەن، مېنىمۇ ئېلىۋالغىن! — دەپ بوۋىسىغا ئېپتىلدى بالا.

— كورۇپ تۇرۇپسەن، مېنىڭ قولۇمدا ئوتۇن تۇرسا، سېيدەھمەتنىڭ قولىدا چېلەك تۇرسا، سېنى ئېلىۋېلىشقا كىمنىڭ چولىسى. يەنە كېلىپ، سەن ئۇ يەرگە بېرىپ نىمىش قىلىسەن؟ قارلىق يولدا ماڭالمايسەن، — دېدى بوۋاي.

بالا دومسىيىپ، قاپىقىنى تۈردى. شۇ ئەسنادا قۇلبېك گەپ قىلدى:

— بىز بىلەن بىللە بارغىن! — دېدى-دە، بالىنىڭ قولىدىن تارتتى، — قايتىپ كەلگىچە، بوۋاڭ بىلەن ئاتقا مىنىپ قايتارسەن.

ئۇلار ئاچالغا — ئارچا ئوتلىغىدىن چۈشىدىغان ھىلىقى يول ئېغىزىغا ماڭدى. ئۇ يەردىكى قار ھىلىمۇ ناھايىتى قېلىن ئىدى. بۇ قاۋۇل يىگىتلەر بىلەن قارلىق يولدا بىللە مېڭىش ئۇنچىلىك ئاسان ئەمەس ئىدى، بالا ھېرىشقا باشلىدى.

— كەل، ھاپاش قىلىۋالاي، — دەپ تەكلىپ بەردى قۇلبېك. ئۇ بالىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، ئۇنى چەبدەسلىك بىلەن دۈمبىسىگە ئېلىۋالدى. ئۇنىڭ ھەركىتى شۇنداق چەبدەس ئىدىكى، گويا ئۇنى ھەر كۈنى ھاپاش قىلىپ ئۆگىنىپ كەتكەندەك ئىدى.

— يارايسەن، قۇلبېك، — دېدى ئۇنىڭ يېنىدا كېتىۋاتقان بىر شوپۇر.

— مەن بۇرۇن ئۇكىلىرىمنى دائىم ھاپاش قىلاتتىم، — دېدى قۇلبېك ماختىنىپ، — مەن بالىلارنىڭ چوڭى ئىدىم، بىز ئوغۇل-قىز بولۇپ جەمى ئالتە بالا ئىدۇق. ئانام ئېتىزدا ئىشلەيتتى، دادامىمۇ

www.uyghurkitap.com

ئىشلەيتتى. ھازىر سىڭلىلىرىمنىڭ ھەممىسى باللىق بولۇپ كەتتى. مەن ھەربى سەپتىن قايتقاندا بويتاق ئىدىم، ئۇ چاغدا تېخى خىزمىتىم يوق ئىدى. مېنىڭ چوڭ سىڭلىم ماڭا: سەن بىزنىڭكىدە تۇرغىن، سەن باللارغا بەكلا ياخشى قارايسەن، دىدى. مەن ئۇنىڭغا: بولمايدۇ، مەن ھازىر ئۆزەمنىڭ بالىسىغا قارىشىم كېرەك، دىدىم.....

ئۇلار ئەنە شۇنداق تاغدىن-باغدىن سۆزلىشىپ مېڭىۋەردى. بالا قولىبېكنىڭ مەزمۇت دۈمبىسىدە چايقالماي ئولتۇرۇپ، ناھايىتى ھوزۇر ھىس قىلاتتى.

"مېنىڭمۇ مۇشۇنداق بىر ئاكام بولغان بولسا،-دەپ خىيال سۈردى ئۇ،-ھىچكىمدىن قورقمايتتىم. ئەگەر ئاروزقۇل يەنە بوۋامنى تىللاشقا ياكى بىراۋغا چېقىلىشقا جۈرئەت قىلىدىغان بولسا، قولىبېك سەل تەرىنى تۇرۇپ قاراپلا قويسا، ئۇ شۇ زامات غىڭ قىلالمىغان بولاتتى."

تۈنۈگۈن كېچە قېپقالغان قۇرۇق ئوت بېسىلغان ماشىنىلار ئاچالغا تەخمىنەن ئىككى كىلومېتىر كېلىدىغان جايدا تۇراتتى. ماشىنىلار قارغا كومۇلۇپ كەتكەن بولۇپ، خۇددى قىشتا دالىدا قالغان ئوت دۆۋىلىرىگە ئوخشايتتى. بۇ ماشىنىلار قىمىرلاتقىلى بولىدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

لېكىن گۈلخان يېقىلىپ سۇ ئىسسىتىلدى. يىگىتلەر رۇكايتكا بىلەن ماشىنىنى ئوت ئالدۇروشقا كىرىشتى، ماتورغا جان كىرىپ، پۇشۇلداشقا باشلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىش ئاسانلىشىپ كەتتى. ئالدىدىكى ماشىنا ئارقىسىدىكى ماشىنىنى سورەپ ئوت ئالدۇردى. شۇنداق قىلىپ، ئوت ئالغان، قىزىغان ھەر بىر ماشىنا نوۋەت بىلەن ئۆزىنىڭ ئارقىسىدىكىنى سورەپ ئوت ئالدۇردى.

ھەممە ماشىنا ئوت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، يىگىتلەر ئىككى ماشىننى قاتار قىلىپ، كېچىدە ئېرىققا ئوكتۇرۇلۇپ كەتكەن ماشىننى سورىدى. بار ئادەمنىڭ ھەممىسى ماشىننى چوڭ يولغا ئىتتىرىشىپ بەردى. شاكىچىكمۇ ئادەملەرنىڭ ئارىسىغا قىسىلىپ ئىتتىرىشىپ بەردى. ئۇ ھامان بىرسى: "سەن نىمانداق قىستۇرۇلۇۋېلىپ پۇتىمىزغا پۇتلىشىسەن؟ ماڭ، نېرى تۇر!" دەپ قالارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلاتتى. لېكىن ھېچكىم ئۇنداق دېمىدى، ھېچكىم ئۇنى قوغلىمىدى. بۇ، ئېھتىمال، قولىېك ئۇنىڭ ياردەملىشىپ بېرىشىگە ماقۇل بولغانلىقىدىن بولسا كېرەك. قولىېك بولسا، بۇ يەردە ھەممىدىن نوچى ئىدى، ھەممەيلەن ئۇنىڭغا ھورمەت قىلاتتى.

شوپۇرلار يەنە بىر قېتىم خوشلاشقاندىن كېيىن ماشىنىلار قوزغالدى. باشتا ئاستىراق مېڭىپ، كېيىن ئىتتىكلەپ كەتتى. ماشىنىلار قارلىق تاغدىكى يولدا ئۇزۇن سەپ تارتىپ كېتىۋاتاتتى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ ئوغۇللىرى يۈرۈپ كەتتى. بالىنىڭ خىيالىدا، ئۇلار مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ئىزلىرىنىڭ ئالدىدىكى يولدا غايىبانە يۈگۈرەپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى. بۇغا ئانا كالوننىنىڭ ئالدىدا ناھايىتى تېز سەكرەپ، چېپىپ كېتىپ باراتتى. جاپالىق يولدا، ئۇ ئۇلارنى بالا ـ قازا ۋە بەختسىزلىكتىن، تاغ يېرىلىپ، قار كوچۈپ بېسۋېلىشتىن، شۇۋىرغاندا، تۇماندا قېلىشتىن ۋە باشقا ئاپەتتىن قوغدايتتى. ھالبۇكى، قانچىلىغان ئەسىرلەردىن بۇيان داۋام قىلىپ كەلگەن كوچمەن چارۋىچىلىق تۇرمۇشى جەريانىدا، قىرغىزلار مۇشۇ ئاپەتلەر تۈپەيلىدىن قانداق كۆلپەتلەرنى تارتمىغان؟ مومىن بوۋاينىڭ تاڭ يورۇغان چاغدا مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىغا ئاتاپ قارا قوينى قۇربانلىق قىلغاندا ئۇنىڭدىن تىلىگەنلىرىمۇ دەل مۇشۇلار

ئەمەسمىدى؟

ئۇلار مېڭىپ كەتتى. بالىمۇ ئۆز خىيالىدا ئۇلار بىلەن بىللە كەتتى. ئۇ قۇلىبېك بىلەن كابىنكىدا ئولتۇراتتى. "قۇلىبېك ئاكا، — دىدى بالا ئۇنىڭغا، — ئالدىمىزدىكى يولدا مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا چېپىپ كېتىۋاتىدۇ." "نىمە؟" "راست. مەن راست گەپ قىلىۋاتىمەن. ئەنە، ئاۋۇ شۇ!"

— سەن نىمىنى ئويلاۋاتىسەن؟ نىمىشقا قېتىپلا تۇرىسەن؟ — مومىن بوۋاينىڭ گېپى ئۇنى ھۇشىغا كەلتۈردى، — ئاتقا مىنگىن، ئۆيگە قايتايلى ئەمدى. — ئۇ ئات ئۈستىدىن ئېڭىشىپ نەۋرىسىنى ئىگەرگە ئالدى، — توڭلاۋاتامسەن؟ — بوۋاي جۇۋىسىنىڭ پېشى بىلەن نەۋرىسىنى توڭمايدىغان قىلىپ يوگىدى.

ئۇ چاغدا بالا تېخى مەكتەپكە بارمىغان ئىدى.

ئەمدىلىكتە بولسا، ئۇ ھەر بىر قاتتىق ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا، ئەنسىزلىك بىلەن: "ئاغرىپ قالدىممۇ نىمە، نىمانچە بارام بولىمەن، ئەتىلىككە مەكتەپكە قانداق بارارمەن؟....." دەپ ئويلايتتى. ئارقىدىنلا، ئۇ غۇۋا ھالدا، ئوزىنى ئايال مۇئەللىمى داسكىغا يازغان "ئات. ئاتا. تاقا" دىگەن سوزلەرنى دەپتىرىگە كوچۈرۈپ يېزىۋاتقاندەك ھىس قىلدى. ئۇ ھازىر 1-سىنىپ ئوقۇغۇچىسى بولۇپ، بۇ خەتلەرنى دانە-دانە قىلىپ پۈتۈن دەپتىرىگە تولدۇرۇپ يازاتتى. "ئات. ئاتا. تاقا. ئات. ئاتا. تاقا." ئۇ چارچاپ قالدى، كوزلىرى ئىمىر-چىمىر بولۇپ كەتتى ھەمدە ئوزىنى قىزىپ كەتكەندەك، ئىنتايىن قىزىپ كەتكەندەك ھىس قىلىپ، يوتقىنىنى تېپىپ ئېچىۋەتتى. ئۇ ھىچنىمە يېپىنماي ئوچۇق يېتىپ توڭلاپ كەتكەن چېغىدا،

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

يەنە ھەر قىسما چۈشىلەرنى كوردى. بىر تۇرۇپ، ئۇ بىلىقتا ئوخشاش مۈزدەك دەريادا ئۈزەتتى، ئاق پاراخوتقا قاراپ ئۈزەتتى. لېكىن قانچە ئۈزۈپمۇ ئۇنىڭغا يېقىنلىشالمايتتى. بىر تۇرۇپ، شۇرغاندا قالاتتى، قۇرۇق ئوت بېسىلغان ماشىنىلارنىڭ چاقلىرى قارلىق تۇمان قاپلىغان قويۇن ئىچىدە، تىك تاغ يولىدا قۇرۇق پىقىرايتتى. ماشىنىلار گويا ئادەملەر ھوڭگۇرەك ئېيتىپ يىغلىغاندەك ھوكىرەيتتى، لېكىن چاقلىرى بولسا يەنىلا بىر ئىزىدا پىقىرايتتى. ئەسەبىلەرچە پىقىراۋاتقان چاقلاردىن ئۇچقۇن چىقاتتى. چاق ئاخىرى بولماي كويۇشكە باشلىدى، ئوت چاقنىڭ ئىچىدىن ئېتىلىپ چىقاتتى. مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا قۇرۇق ئوت بېسىلغان ماشىنىنى مۇڭگۈزى بىلەن ئىتتىرىپ تاققا چىقىرىپ قوياتتى. بالا بولسا پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇنىڭغا ياردەملەشكەچكە، ئۇ ئىسسىق تەرگە چۆمۈپ كەتتى. تۇيۇقسىز، ئوت بېسىلغان ماشىنا بۇۋاق بالىنىڭ بوشۇكىگە ئايلىنىپ قالدى. ئۇ مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ ئۆزىگە: "تېز بولايلى، بوشۇكنى بېكەي ھاماك بىلەن ئاروزقۇل تاغاڭغا ئاپىرىپ بېرەيلى" دېگىنىنى ئاڭلىدى. ئۇلار يۈگۈرەشكە باشلىدى. ئۇ يېتىشەلمىدى. بىراق ئۇنىڭ ئالدىدا، قاراڭغۇلۇقتا بوشۇكتىكى كىچىك قوڭغۇراق توختىماي جىرىڭلايتتى. ئۇ شۇ ئاۋازنىڭ كەينىدىن يۈگۈرەيتتى.

ئۇ ئويغىنىپ كەتتى، پەلەمپەيدىكى ئاياق تىۋىشىنى ۋە ئىشىكنى ئاچقان ئاۋازلارنى ئاڭلىدى. مومىن بوۋاي بىلەن مومىسى قايتىپ كەلگەن ئىدى، ئۇلار خىلىلا تىنجىپ قالغاندەك كورۈنەتتى. يات ئادەملەرنىڭ ئورمان قاراۋۇلخانىسىغا كېلىشى بىلەن، ئاروزقۇل بىلەن بېكەي ھامىسىمۇ جىمىپ قالغاندەك ئىدى. بىراق ئاروزقۇلنىڭ ھاراقتىن ئاچچىغىنى چىقىرىپ، ھېرىپ ئۇخلاپ قالغان بولۇشىمۇ

مۇمكىن ئىدى. ھويلىدا نە ۋايىجان-ۋايەيلەر، نە تىل-ئاھانەتلەر ئاڭلانمايتتى.

تۈن يېرىمىغا ئاز قالغاندا، ئاي تاغدىن كۆتىرىلىپ چىقتى. ئۇ خۇددى ئىگىز مۇزلۇق چوققىغا ئېسىپ قويىغان ساغۇچ تەخسىگە ئوخشايتتى. ھېچقاچان ئېرىمەيدىغان مۇز بىلەن قاپلانغان تاغ چوققىلىرى قاراڭغۇدا چوخچىيىپ تۇراتتى، دولقۇنغا ئوخشاپ تۇرغان تاغ قىرلىرى ئاينىڭ نۇرىدا كۈمۈشتەك چاقنايتتى. ئەتراپتىكى تاغلار، تىك قىيالار ۋە قىمىر قىلماي تۇرغان قاپ-قارا ئورمانلارنى جىمجىتلىق قاپلىغان ئىدى. پەقەت تاغ ئاستىدىكى دەريا سۈيىلا قىرغاقتىكى تاشلارغا ئۇرۇلۇپ شاقىرايتتى.

ئاينىڭ خىرە نۇرى دەرىزىدىن قىيپاش چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ نۇر بالىغا كاشىلا قىلاتتى. ئۇ كۆزىنى قىسقان پېتى ئۇ ياقتىن بۇ ياققا ئۇرۇلەتتى. بىرنەچچە قېتىم مومىسىغا پەردىنى تارتىپ قويۇشنى ئىلتىماقچى بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئېغىز ئاچمىدى، چۈنكى مومىسى بوۋىسىغا كايىۋاتاتتى.

— ئەخمەق، — دەيتتى مومىسى ئۇخلاشقا يېتىۋېتىپ پەس ئاۋازدا، — ئەگەر سەن خەقلەر بىلەن قانداق ئوتتۇشنى بىلمىسەڭ، ئەڭ ياخشىسى ئۈنچىقمايلا قوي. باشقىلارنىڭ گېپىنى ئاڭلا. سەن ئۆزەڭنىڭ ئۈنىڭ قولىدىكى كىشى ئىكەنلىكىڭنى بىلىشىڭ كېرەك. سېنىڭ مائاشىڭنى شۇ بېرىۋاتىدۇ. ناھايىتى ئاز بولسىمۇ، ئۈنى ھەر ئايدا بېرىۋاتىدۇ. مائاشىڭ بولمىسا، سەن ئادەم بولغان بولامسەن؟ مۇشۇنچىلىك ياشقا كىرگەن بولساڭمۇ ساڭا ئەقىل كىرمەپتۇ.....

بوۋاي جاۋاپ بەرمىدى. مومايمۇ ئۈنچىقمىدى. كېيىن توساتتىنلا كۆتۈلمىگەندە يەنە:

www.uyghurkitap.com

— ئەگەر بىر ئادەم مائاشىدىن مەھرۇم قىلىنسا، ئۇ ئادەم ھساپ-
لانمايدۇ، باشقا بىر نەرسە بولۇپ قالىدۇ — دەپ تووۋلىدى.

بوۋاي يەنىلا ھېچنىمە دەپ جاۋاپ قايتۇرمىدى.

بالا ئۇخلىيالمىدى. بېشى ئاغرىپ، ئوي-پىكرى چېچىلىدى. مەكتەپنى يادىغا ئېلىپ، ئۇ ئەنسىرىگىلى تۇردى. ئۇ ئەسلا دەرس-تىن قېلىپ باقمىغان ئىدى، ناۋادا ئەتىلىككە جېلىساپدىكى مەكتەپكە بارالماي قالسا قانداق بولىدۇ؟ بالا يەنە، ئەگەر ئاروزقۇل بوۋامنى خىزمىتىدىن ھەيدىۋېتىپ قالسا، مومام بوۋامغا كۈن بەرمەيدۇ. ئۇ چاغدا بىز قانداق قىلارمىز؟ دەپ ئويلايتتى.

نېمىشقا كىشىلەر مۆشۈنداق تۇرمۇش كەچۈرىدىغاندۇ؟ نېمىشقا بەزىلەر ۋەھشى، بەزىلەر ئاقكۆڭۈل كېلىدۇ؟ نېمىشقا بەزىلەر بەخت-لىك، بەزىلەر بەختسىز بولىدۇ؟ نېمىشقا بەزىلەردىن ھەممە خەق قورقىدۇ، بەزىلەردىن ھېچكىم قورقمايدۇ؟ نېمىشقا بەزىلەرنىڭ بالىسى بولىدۇ، بەزىلەرنىڭ بالىسى بولمايدۇ؟ نېمىشقا بەزىلەر باشقا بىراۋنىڭ مائاشىنى بەرمىسىمۇ بولىۋېرىدۇ؟ ئېھتىمال، ئەڭ ياخشى ئادەملەر ئەڭ يۇقۇرى مائاش ئالىدىغانلار بولسا كېرەك! بوۋامنىڭ مائاشى ئاز بولغاچقا، ھەممە ئادەم ئۇنى بوزەك تېپىۋاتىدۇ. ھەي، قانداق قىلغاندا بوۋامۇ كۆپرەك مائاش ئالىدىغان بولار؟ بەلكىم ئۇ چاغدا ئاروزقۇلمۇ بوۋامنى ھۆرمەتلەيدىغان بولۇپ قالار.

مۆشۈنداق خىياللار ئۇنىڭ كاللىسىنى قوچۇپ، بېشىنى تېخىمۇ ئاغرىتىۋەتتى. ئۇنىڭ كاللىسىغا يەنە كەچقۇرۇنلۇغى دەريانىڭ ئۇ قې-تىدىكى سايدا كۆرگەن بۇغىلار كىرىۋالدى. ئۇلار ئۇ يەردە كېچىنى قانداق ئۆتكۈزىدىغاندۇ؟ ئۇلار تاشلىق سوغاق تاغدا، قاپ-قاراڭغۇ ئورمان ئىچىدە تەنھا ياتامدىغاندۇ؟ ئۇ يەر بەكلا قورقۇنچلۇق

ئەمەسمىدۇ؟ مۇبادا ئۇلارغا بورە ھۇجۇم قىلىپ قالسا قانداق قىلىدى-
غانىدۇ؟ كىم يەنە خىسلەتلىك بوشۇكنى مۈڭگۈزى بىلەن كوتىرىپ
بېكەي ھامىمغا ئەكېلىپ بېرەر؟

بالا قورقۇنچ ۋە ئەنسىزلىك ئىچىدە ئۇخلاپ قالدى، ئۇخلاۋېتىپمۇ
مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىسىنىڭ ئاروزقۇل بىلەن بېكەي ھامىمىسىغا ئاق
قېيىن ياغىچىدىن ياسالغان بىر بوشۇك ئەكېلىپ بېرىشىنى تىلىدى.
"ئۇلارغا پەرزەنت بەرگەيسەن، بالا ئاتا قىلغايسەن!" دەپ مۈڭگۈز-
لۈك بۇغا ئانىغا ئىلتىجا قىلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يىراق بىر يەردە
بوشۇكتىكى قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلاۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلىدى. مۈڭگۈزلۈك
بۇغا ئانا مۈڭگۈزىگە خىسلەتلىك بوشۇكنى ئېلىپ ئالدىراپ چېپىپ
كېلىۋاتاتتى.....

(7)

سەھەردىلا بالىنى بىر قول سىلاپ ئويغىتىۋەتتى. بوۋاي
ھىلىلا كوچىدىن كىرگەن بولغاچقا، قولى مۇزدەك ئىدى. بالا
ئىختىيارسىز ھالدا تۈگۈلۈۋالدى.

— يېتىۋەر، يېتىۋەر، — بوۋاي قولىنى ھورداپ نەۋرىسىنىڭ پە-
شانىسىنى سىلىدى، ئارقىدىن ئالقىنى بىلەن ئۇنىڭ مەيدىسىنى،
قوسىغىنى تۇتتى ۋە: — ئاغرىپ قالدىڭمۇ نىمە، — دىدى بوۋاي غەم
قىلىپ، — سەن قىزىپ قاپسەن. مەن تېخى ھىلىلا سېنى مەكتەپكە
بارىدىغان ۋاخ بولۇپ قالسىمۇ نىمىشقا يېتىۋېرىدىغاندۇ؟ دەپ ئويلاپ-

www.uyghurkitap.com

تىمەن

ــ مانا هازىر قويىمەن، ــ دەپ بالا بېشىنى كوتەردى، ئۇنىڭغا ئالدىدىكى هەممە نەرسە پىقىراۋاتقاندەك، قۇلاقلىرى غوكۇلداۋات-قاندەك تۇيۇلدى.

ــ قويمىغىن، ــ بوۋاي نەۋرىسىنى ياستۇققا ياتقۇزۇپ قويدى، ــ سەندەك ئاغرىپ قالغان بالىنى كىم مەكتەپكە ئاپىرىدىكەن؟ قېنى تىلىڭنى چىقارغىنا، كورۇپ باقاي.

بالا ئۇزىنىڭ پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋالدى:

ــ خانىم تىللايدۇ. خانىم دەرسكە كەلمەيدىغانلارنى بەك يامان كورىدۇ......

ــ تىللىمايدۇ. مەن بىرىپ ئېيتىپ قويىمەن. قېنى، تىلىڭنى چىقىرە.

بوۋاي بالىنىڭ تىلىغا ۋە كېكىرتىكىگە سىنچىلاپ قارىدى. ئۇزاق-قىچە تومۇرىنى تۇتتى. بوۋاي ئېغىر ئىشلارنى قىلىپ قېتىپ كەتكەن بارماقلىرى بىلەن ئوتتەك قىزىپ، تەرلەپ تۇرغان نەۋرىسىنىڭ بىلىگىدىن ئۇنىڭ يۇرىكىنىڭ سوقۇشىنى ئۇستىلىق بىلەن پەملىدى. ئۇ ناهايىتى ئىشەنچلىك هالدا نەۋرىسىگە تەسەللى بەردى:

ــ خۇدايىم رەهىم-شەپقەتلىك. ئازراقلا زۇكام بولۇپ قاپسەن، شامال تېگىپ قاپتۇ. هېچقىسى يوق، بۇگۇن يوتقاندىن چىقماي ياتـ-قىن، ئاخشاملىققا مەن قوي يېغىنى قىزىتىپ تاپىنىڭنى ۋە مەيدەڭنى ياغلاپ قويسام، تازا بىر تەرلەيسەن. خۇدايىم بۇيرۇسا، ئەتە ئەتىگەندە تۇرۇپ كېتىسەن-دە، قۇلانىغا ئوخشاش چاپىسەن!

مومىن ئۇزىنىڭ تۇنۇگۇنكى ئىشلىرىنى ۋە يۇز بىرىپ قېلىش ئېهتىمالى بولغان ئىشلارنىڭ هەممىسىنى ئويلاپ، تەرى يەنە

تۇرۇلدى. ئۇ نەۋرىسىنىڭ يوتقىنىنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويۇپ، چوڭقۇر خىيالغا چۆمدى.

— خالىغىنىڭنى قىل! — دېدى بوۋاي ئۇھ تارتىپ تۇرۇپ ئۆزىگە ئۆزى. — سەن قاچاندىن تارتىپ ئاغرىپ قالدىڭ؟ ئىمىشقا بالدۇر-راق گەپ قىلمايسەن؟ — دېدى ئۇ يەنە نەۋرىسىگە، — ئاخشام ئاغرىپ قالغانمىدىڭ يا؟

— كەچقۇرۇن ۋاقتى ئىدى. ئېرىقى قىرغاقتىكى بۇغىلارنى كۆرگەندىن كېيىن مەن سېنىڭ يېنىڭغا يۈگۈرەپ كەلدىم. شۇنىڭ-دىن كېيىن مۇزلاشقا باشلىدىم.

بوۋاي ئىمىشقىدۇ بىر خىل ئەپۇ سورىغاندەك ئاھاڭ بىلەن سۆزلىدى:

— بوپتۇ.....سەن يېتىۋەرگىن، مەن چىقىپ كەتتىم.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇۋىدى، نەۋرىسى ئۇنى قىچقاردى:

— بوۋا، بىزنىڭ ئۇ يەردە كۆرگىنىمىز ھېلىقى مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ئۆزى شۇ-ھە؟ ھېلىقى ئېقى، سۈتتەك ئاپپىقى، كۆزلىرى مۇنداق قارايدىغىنى، بەئەينى ئادەمنىڭكىگە ئوخشايدىغىنى.....

— بۇ بالىنىڭ ئەخمەقلىقىنى، — دەپ مومىن بوۋاي زورىغا كۈلۈمسىرىدى، — بوپتۇ، سەن دىگەندەكمۇ بولسۇن. بەلكىم شۇدۇر، — دېدى ئۇ پىچىرلاپ، — بۇغا ئانىنىڭ خىسلىتىنىڭ تېگىگە يەتكىلى بولمايدۇ، ئۇنى كىم بىلسۇن؟.....بىراق مېنىڭچە.....

بوۋاي سۆزىنى تۈگەتمىدى. ئىشىك تۈۋىدە موماي پەيدا بولدى. ئۇ ئالدىراپ كىرىپ كەلدى، ئۇ بەزى خەۋەرلەرنى ئاڭلىغان ئىدى.

— ھوي، بوۋاي، ئاۋۇ ياققا بارغىن، — دېدى موماي ئىشىكتىن كىرىپلا. مومىن بوۋاي شۇ زامات بېشىنى سىلىپ، يەنە بىچارە قىيا-

پەتكە، روھسز ھالەتكە چۈشۈپ قالدى، ــ ئۇ يەردە ئۇلار دەريادىكى ياغاچلارنى ماشنا بلەن سورەپ چىقارماقچى بولۇشۇۋېتىپتۇ، شۇڭا سەنمۇ بارغىن، نىمە قىل دىسە شۇنى قىلغىن.....ۋاي خۇدايىمەي، سۇتنى پىشۇرماپتىمەنغۇ تېخى! ــ دەپ موماي تۇيۇقسزلا ئېسىگە ئالدى ـ دە، ئوچاققا ئوت قالاشقا باشلىدى، چىنە ـ قاچىلار جاراڭ ـ جۇرۇڭ قىلىپ كەتتى.

بوۋاي قوشۇمىسىنى تۈردى. ئۇ گەپ قايتۇرماقچى، بىر نەرسە دىمەكچى بولدى. لېكىن موماي ئۇنى ئېغىز ئاچۇرمىدى.

ــ ھوي ماڭا نىمانداق تىكىلىسەن؟ ــ دەپ كايىپ كەتتى موماي.

ــ نىمىشقا تېخىچىلا مۇنداق كاجلىق قىلىسەن؟ بىزدەك ئادەملەر كاجلىق قىلساق بولمايدۇ، ھۆ شور پىشانە! سەن ئۇلارغا قارشىلىق قىلغۇدەك قانداق ئادەمتىڭ؟ قاراپ باق، ئاروزقۇلىنى ئىزلەپ كېلىدىغانلار قانداق ئادەملەر؟ ئۇلارنىڭ ماشىنىلىرىچۇ تېخى؟ بۇنداق ماشىنا ئون تال ياغاچنى بېسىپ تاغدا ماڭالايدۇ! ئۇقامسەن؟ ئارۇزقۇل بولسا ھازىر ھەتتا بىزنى كۆزىنىڭ قىرىغىمۇ ئىلىپ قويمايۋاتىدۇ. مەن قانچە نەسىھەت قىلسامىمۇ، يەتتە پۇكۇلۇپ، توققۇز تازىم قىلسامىمۇ، قىزىڭنى ئىشىككە يېقىن يولاتمايۋاتىدۇ. سىنىڭ تۇغماس قىزىڭ ھازىر سىبىدەخمەتلەرنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرىدۇ. يىغلاپ قاپاق-لىرىمۇ ئىششىپ كېتىپتۇ. ئۇ سىنى ــ ئۆزىنىڭ كاللىسى يوق دادىسىنى قاغاۋاتىدۇ!......

ــ بولدى قىل، بەس! ــ بوۋاي تاقەت قىلالمىدى، ئىشىككە قاراپ كېتىۋېتىپ، ــ بالا ئاغرىپ قاپتۇ، ئۇنىڭغا قىزىق سۈت ئىچكۈزۈپ قويغىن، ــ دىدى.

ــ ئىچكۈزۈپ قويىمەن، ئۇنىڭغا قىزىق سۈت ئىچكۈزۈپ قويىمەن،

بولدى، كېتتۇەرگىن، خۇدايىمغا ئامانەت. ــ دەپ بوۋايىنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن ئۇ يەنە غودۇڭشىدى: ــ زادى ئۇنىڭغا قانداق جىن چاپلاشقاندۇ؟ ئۇ ھېچكىم بىلەن تاكاللاشمايدىغان، ھەرقانداق ۋاقىتتا نىمە دىسە ماقۇل دەيدىغان ئادەم ئىدى، ئەمدى ئۇشتۇمتۇتلا مۇنداق قىلىۋاتقىنىنى، يەنە كېلىپ ئاروزقۇلنىڭ ئېتىنى مىنىۋېلىپ، چېپىپ يۈرگىنىنى بۇنىڭ. بۇلارنىڭ ھەممىسى سېنىڭ كاساپىتىڭدىن بولۇۋاتىدۇ، ــ ئۇنىڭ يىرتقۇچلارنىڭكىدەك كوزى، خۇددى نەشتەردەك، بالا تەرەپكە قادالدى. ــ مۇشۇنداق بىر نىمىنى دەپمۇ قاراملىق قىلغان بارمۇ!......

ئانچە ئۇتمەي، ئۇ ئۇستىدە قايماق لەيلەپ تۇرغان قىزىق سۇتنى بالىغا تۇتتى. سۇت ئۇنىڭ ئاغزىنى كويدۇرۇۋەتتى. موماي بولسا ئۇنى ئىچىشكە قىستىدى:

ــ ئىچە، قورقماي قىزىغىدا ئىچ. زۇكامنى قىزىق نەرسە بىلەنلا چىقىرىۋەتكىلى بولىدۇ.

بالىنىڭ ئاغزى كويۇپ كەتكەچكە كوزىدىن تاراملاپ ياش ئېقىپ كەتتى. مومىسى بىردىنلا مۇلايىملىشىپ قالدى:

ــ ئەمىسە سوۋىسۇن، ئازراق سوۋىسۇن......ئەجەپ ئىش بولدى، قېرىشقاندەك سېنىڭ مۇشۇنداق چاغدا ئاغرىپ قالغىنىڭنى قارا! ــ دەپ ئۇھ تارتىپ قويىدى.

بالىنىڭ خېلى بۇرۇنلا تەرىتى قىستاپ كەتكەن ئىدى. ئۇ سورۇلۇپ ئورنىدىن تۇردى-دە، پۈتۈن بەدىنىنىڭ بىرقىسملا بولۇپ، بوشىشىپ ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەنلىگىنى سەزدى. مومىسى يەملىدى بولغاي:

ــ نىمە بولدۇڭ، سىيگىڭ كەلدىمۇ؟ ــ دىدى.

— ھەئە، — دېدى بالا جاۋاپ بېرىپ.

— توختاپ تۇر، مەن ساڭا ئەكېلىپ بېرەي. موماي بالىغا گار-شۇكنى ئەكېلىپ بەردى.

بالا ئاستا ئارقىغا ئورۇلۇپ، گارشۇكقا سىيدى. ئۇ ناھايىتى ھەيران قالدى. سۈيدۈكى شۇنچىلىك سېرىق، شۇنچىلىك ئىسسىق ئىدى.

ئەمدى ئۇ ئۆزىنى يەڭگىللەپ قالغاندەك ھىس قىلدى. بېشىنىڭ ئاغرىغىنىمۇ پەسەيدى.

ئۇ يوتقاندا جىمغىنا يېتىپ، موماسىنىڭ ئۆزىنى كۈتكەنلىكىگە رەھمەت ئېيتتى. ئۇ ئەتە ئەتىگەندە جەزمەن ئويغىنىپ كېتىمەن، چوقۇم مەكتەپكە بارىمەن دەپ ئويلىدى. ئۇ تېخى مەكتەپكە بارغاندا، ئورمانلىقتا كورگەن ئۈچ بۇغا توغرىسىدا قانداق سوزلەپ بېرىشنى، يەنى بۇ بۇغىلار ئىچىدىكى ئاق بىرسىنىڭ مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئىكەنلىكىنى؛ ئۇنىڭ خېلى چوڭ بولۇپ قالغان، تېمەن بىر بۇغىچىقى بارلىقىنى؛ بۇلار بىلەن بىللە بۇلارنى بۇرۇندىن قوغدايدىغان، ئۆزى قاۋۇل، مۈڭگۈزى يوغان، ناھايىتى كۈچلۈك بىر قوڭۇر رەڭ ئەركەك بۇغا بارلىقىنى سوزلەپ بېرىشنى ئويلىدى. ئۇ يەنە كوپچىلىككە، ئەگەر بۇغىلار بۇ يەردىن كېتىپلا قالمىسا، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا جەزمەن ئاروزقۇل تاغىسى بىلەن بېكەي ھاممىسىغا بىر خىسلەتلىك بوشۇك ئەكېلىپ بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىشنىمۇ ئويلىدى.

* * *

ئەتىگەندە بۇغىلار سۇ بويىغا كەلدى. كۆزنىڭ قىسقا كۈنلىرىدىكى قۇياش چوققىلار ئۈستىدە ئەمدىلا يېرىم-ياتا كورۈنگەن چاغدا، ئۇلار ئورماندىن چىقىپ كەلگەن ئىدى. قۇياش بارغانسېرى ئېگىز

كوتىرىلدى، قۇياش ئاستىدىكى تاغلارنىڭ ئارىسلىرىمۇ بارغانسېرى يورۇپ، ئېلىنىشقا باشلىدى. بىر كېچىلىك قاتتىق ئۇيقۇدىن كېيىن، ئورمان قايتىدىن جانلىنىپ، رەڭگا ـ رەڭ بولۇپ كەتتى.

بۇغىلار دەرەخلەر ئارىسىدىن چىقىپ، ئالدىرىماي ـ تەمكىن ماڭاتتى، دەرەخلەر ئارىسىدىكى بوشلۇقتا توختاپ ئاپتاپ سىناتتى، شاخلاردىكى شەبنەم چۈشكەن يوپۇرماقلارنى تېتىپ كورەتتى. ئۇلار يەنىلا ئاشۇ تەرتىپ بىلەن — ئالدىدا يوغان مۈڭگۈزلۈك ئەركەك بۇغا، ئوتتۇرىدا بۇغىچاق، ئەڭ ئارقىدا بەللىرى يوغان كەلگەن مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ماڭاتتى. بۇغىلار كېلىۋاتقان يالغۇز ئاياق يول تۇنۇگۇن ئاروزقۇل بىلەن مومىن بوۋا نەس ياغاچنى دەرياغا چۈشۈرگەن يول ئىدى. ياغاچنى سورىگەندە تاغدىكى قارا توپىدا قالغان ئىزلار خۇددى يېڭىلا ھەيدەلگەن چىملىق يەرگە ئوخشاش تۇراتتى. بۇ يالغۇز ئاياق يول سايغا باراتتى، ياغاچ ئاشۇ يەردە دەريا تېگىدىكى تاشلار ئارىسىغا قىسىلىپ قالغان ئىدى.

بۇ يەر تېيىز ساي بار بولۇپ، سۇ ئىچىشكە ئەپلىك بولغانلىقى ئۈچۈن بۇغىلار بۇ تەرەپكە كەلگەن ئىدى. ئاروزقۇل، سېيىدەخمەتلەر بىلەن بىللە ياغاچ توشۇشقا كەلگەن ئىككىيلەنمۇ ياغاچنى ئاغامچا بىلەن دەريادىن تارتىپ چىقىرىش ئۈچۈن قانداق قىلغاندا ماشىنىنى يېقىنراق ھەيدەپ كەلگىلى بولىدىغانلىقىنى كورۈپ باقماقچى بولۇپ بۇ يەرگە كېلىۋاتاتتى. مومىن بوۋاي ئىككىلەنگەن ھالدا بېشىنى ساڭگىلىتىپ كوپچىلىكنىڭ ئارقىسىدىن كېلىۋاتاتتى. ئۇ تۇنۇگۇنكى ماجرادىن كېيىن ئەمدى قانداق قىلارىنى، ئوزىنى قانداق تۇتۇشنى، نىملەرنى قىلىشنى بىلمەيتتى. ئاروزقۇل ئۇنىڭ ئىشلىشىگە يول قويارمۇ؟ تۇنۇگۇنكىگە ئوخشاش، ياغاچنى ئاتقا سورەتمەكچى بولغاي

چاغدا ئۇنى قوغلىۋېتەرمۇ؟ ئاۋادا ئۇ: ”سەن بۇ يەرگە نېمىشقا كەلدىڭ؟ ساڭا دېمىدىممۇ، سەن ئاللىقاچان ئىشتىن بوشىتىلدىڭ!“ دەپ قالسا، كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا راسا تىللاپ، ئۆيىگە ھەيدىۋەتسىچۇ؟ بوۋاي قاتتىق ئەندىشىگە چۆمگەن ھالدا كېلىۋاتاتتى. ئۇ قىيىن-قىستاققا ئۇچرايدىغاندەك بولسىمۇ، يەنىلا مېڭىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن موماي كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئەگىشىپ كېلىشىدە گويا قىزىقىشتىن باشقا سەۋەپ يوقتەك كۆرۈنسىمۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇ بوۋاينى يالاپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ چىپىلغاق مومىنى ئاروزقۇل بىلەن ئەپ بولۇپ قېلىشقا زورلايتتى، ئۇنى ئامال قىلىپ ئاروزقۇلنىڭ كەڭچىلىك قىلىشىنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئۈندەيتتى.

ئاروزقۇل خوجايىنلارچە تەكەببۇرلۇق بىلەن ناھايىتى كورەڭلەپ ماڭاتتى. مېڭىپ كېتىۋېتىپ قاتتىق ھاسىرايتتى، خىرىلدايتتى، ئىككى يېقىغا سۇرلۇك قارايتتى. ئۇ ھاراقنى كۆپ ئىچىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن بېشى ئاغرىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، ئىگەسىدىن تاياق يىگەن سادىق ئىتتەك ئەگىشىپ كېلىۋاتقان مومىن بوۋاينى كورگەندە، ئىنتىقامنى ئېلىۋالغاندەك ھېس قىلدى. ”ھېچگەپ يوق، ئىش بۇنىڭلىق بىلەن تۈگىمەيدۇ تېخى. مەن ھازىر ساڭا قاراپمۇ قويمايمەن. مەن ھازىر سېنى يوق دەپلا ھېساپلايمەن. سەن تېخى ئۆزەڭ كېلىپ ئايىغىمغا باش ئۇرىسەن.“ ئاروزقۇل تۈنۈگۈن كېچە خوتۇنى ئۆزىنىڭ ئايىغى ئاستىدا جېنىنىڭ بېرىچە چىقىرىغان چاغدىكى ئەھۋالنى كورەڭلىگەن ھالدا ئويلىدى، ئۇ چاغدا، ئۇ خوتۇنىنى تەپكەن، ئىشىكتىن تېپىپ چىقىرىۋەتكەن ئىدى. ”ئۇلار بېرىۋەرسۇن. بۇلارغا ياغاچنى بېرىپ يولغا سالغاندىن كېيىن، ئاتا-بالا ئىككىڭنى بىر يەرگە ئەكېلىپ سوقۇشتۇرىمەن. ھازىر قىزى

دادىسىنىڭ كۆزىنى ئويۇۋېتىشىمۇ مۇمكىن. ھازىر ئۇ بەئەينى بىر چىشى بورىدەك ياۋايىلىشىپ كەتتى." ئاروزقۇل كەلگەن كىشىلەر بىلەن پاراڭلاشقاچ كېتىۋېتىپ، سوز ئارىلىغىدا مانا مۇشۇنداق ئويلايتتى.

كەلگەن ئادەمنىڭ ئىسمى كوكېتاي ئىدى. ئۇ تېنى ساق، ئۆزى قارا كەلگەن بىر سەھرالىق ئادەم بولۇپ، كول بويى رايوندىكى كولخوزنىڭ بوغالتىرى ئىدى. ئۇ ئاروزقۇل بىلەن ئۇزاقتىن بۇيان دوست ئىدى. ئون ئىككى يىل بۇرۇن كوكېتاي ئۆزىگە بىر ئۆي سالماقچى بولغاندا ياغاچنى ئاروزقۇل ھەل قىلىپ بەرگەن ئىدى. يوغان توم ياغاچنى ئۇنىڭغا شال تىلىدىغانغا ئەرزەن باھادا سېتىپ بەرگەن ئىدى. كېيىن بۇ سەھرالىق ئادەم چوڭ ئوغلىنى ئويلىمەكچى بولۇپ، ئوغلى بىلەن كېلىنىگە ئۆي سېلىپ بېرىدىغان چاغدىمۇ ئاروزقۇل ئۇنى ياغاچ بىلەن تەمىنلىگەن ئىدى. ھازىر كوكېتاي كەچىك ئوغلى بىلەن بولەك بولماقچى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۆي سېلىشقا ياغاچ كېرەك بولۇپ قالغان ئىدى. شۇڭا يەنە كونا دوستى ئاروزقۇلنى ياردەمگە چاقىردى. تۇرمۇش نىمىدىگەن جاپالىق-ھە! بىر ئىشنى تۈگەتكەندىن كېيىن، ئەمدى ياخشى بولدى، خاتىرجەم ياشايمەنغۇ دەپ ئويلايسەن. بىراق تۇرمۇشتا ئۇشتۇمتۇت يەنە بىر يېڭى ئىش چىقىپ قالىدۇ. ھازىر ئاروزقۇلدەك مۇشۇنداق ئادەم بولمىسا، قانداقلا قىلغان بىلەنمۇ ئىش ئەپلەشمەيتتى......

—خۇدايىم بۇيرۇسا، بىز پات ئارىدىلا سېنى يېڭى ئۆيىنىڭ پۈتكەنلىگىنى مۇبارەكلەشكە چاقىرىمىز. سەن بارساڭ، پۇخادىن چىققۇچە ئىچىشىمىز، — دېدى كوكېتاي ئاروزقۇلغا.

ئاروزقۇل مەمنۇنلۇق بىلەن تاماكا چېكىپ تۇرۇپ:

— رەخمەت. مېھمان بولۇشقا چىللىساڭ، چوقۇم بارىمەن، چىللى-

مساكمۇ يۈزۈمنى قېلىن قىلىپ تۇرۇۋالايمەن. ۋاقتى كەلگەندە ئىچا-
قىرغىلى كەلسەڭلا، مەن بارىمەن. مەنمۇ سېنىڭكىگە تۇنجى قېتىم
مېھمانغا بېرىۋاتمايمەنغۇ. مېنىڭچە بولغاندا، سەن ئازراق تەخىر
قىلىپ تۇرۇپ، كەچقۇرۇن قاراڭغۇ چۈشكەندىرەك ئېلىپ كەتسەڭ
قانداق؟ ئاساسلىقى، سوۋخوزدىن ئۆتكىچە سېزىلىپ قالمىسا دەيمەن.
بولمىسا، ناۋادا سېزىلىپ قالسا......— دېدى.

— دۇرۇس، — دېدى كوكېتاي ئىككىلىنىپ، — بىراق كەچ كىرگى-
چە يەنە خېلى ئۇزاق ساقلاش كېرەك. بىز تۇيۇقسىز مېڭىۋەرمەمە-
دۇق. يولدىمۇ بەرىبىر بىزنى تەكشۈرۈپ يۈرىدىغان پوس بولمىغا-
دىكىن......بىراق، مۇبادا ساقچىغا ياكى باشقا بىرەر ئادەمگە يولۇقۇپ
قالساق......

— شۇ گەپ ئەمەسمۇ، — دەپ گودۇكشىدى ئاروزقۇل ئاشقازىنى
بارام قىلغانلىقى ۋە بېشى ئاغرىغانلىقى ئۈچۈن قوشۇمىسىنى تۈرۈپ،
— ئۇمۇمەنلىك ئىشى بىلەن يولدا يۈز يىللاپ چاپساڭ، ساڭا بىرەر
ئىتمۇ يولۇقمايدۇ، بۇ يۈز يىل ئىچىدە بىرەر قېتىم ئۆزەڭ ئۈچۈن
ياغاچ بېسىپ ماڭىدىكەنمۇ، پىشكەللىك باسقىنى باسقان. ھامان شۇنداق
بولىدۇ......

ئۇلار جىمىپ قالدى، ھەرقايسىسى ئۆزىنىڭ ئىشىنى ئويلايتتى.
ئاروزقۇلنىڭ شۇ تاپتا ياغاچنى ئىلاجىسىز دەرياغا تاشلىۋەتكەن تۈنۈ-
گۈنكى ئىشتىن سەپرايى ئىنتايىن ئۆرلىمەكتە ئىدى. ”ئۇنداق بولمى-
غان بولسا، ياغاچنى بۇرۇنلا تەييارلاپ تۈنۈگۈن كېچىدىلا ماشىنىغا
بېسىپ قويغان بولاتتۇق-دە، تاڭ سۈزۈلگەن ھامان ماشىنىنى يولغا
سېلىۋېتەتتۇق......ھەي، قېرىشقاندەك، تۈنۈگۈنكى كۈندە شۇنداق
ئىش بولغىنىنى! بۇنىڭ ھەممىسى ئاشۇ مومىن دېگەن مۇناپىق

قىرنىنىڭ كاساپىتىدىن، ئۇنىڭ ئىسيان كوتىرىشكە، بوي سۇنماسلىق پىكرىگە كەلگەنلىكىدىن بولدى. خەپ! باشقىسىغۇ مەيلى، لېكىن بۇ ئىشتا سىنى ئۇنداق بولۇشىغا قويۇۋەتمەيمەن......“

بۇلار دەريا بويىغا كەلگەندە، بۇغىلار نېرىقى قاتتا سۇ ئىچىۋاتاتتى. بۇ كىشىلەر راستىنلا غەلىتىلا ئىدى-ئالدىرىشاتتى، ۋاقىرىشاتتى. ئۇلار ئۆز ئىشى ۋە ئۆز گېپى بىلەن بولۇپ كېتىپ، دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى بۇغىلارنى پەقەت كورمىدى.

بۇغىلار ئەتىگەنلىك شەپەق نۇرىدا قىپ-قىزىل بويالغان چاتقاللار ئارىسىدا، پاك-پاكىز سايدا هوشۇغىنچە سۇ كېچىپ تۇراتتى. ئۇلار مۇزدەك سۇنى بىردەم-بىردەم، ئالدىرىماي، توختاپ-توختاپ ئىچەتتى. قۇياش نۇرى بارغانسېرى ئىللىپ، ئەتراپ يورۇپ كېلىۋاتاتتى. بۇغىلار سۇ ئىچكەچ قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرىدىن هوزۇرلىناتتى. تاغدىن چۈشكىچە شاخلاردىن دۇمبىسىگە چۈشكەن شەبنەم تامچىلىرى ئاستا-ئاستا قۇرۇپ، دۇمبىسىدىن سۇس هور كوتىرىلەتتى. بۇ جىمجىت، ئىنتايىن كوكۇللۇك بىر ئەتىگەن ئىدى.

كىشىلەر بۇغىلارنى مۇشۇ كەمگىچە بايقىمىدى. ئۇلاردىن بىرسى ماشىنىنىڭ يېنىغا كەتتى، قالغانلىرى قىرغاقتا قالدى. بۇغىلار قۇلاقلىرىنى دىڭگايتىپ ئاندا-ساندا ئاڭلىنىپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ ئاۋازىغا سەزگۈرلۇك بىلەن قۇلاق سالاتتى، چاتما كوزۇپ سورىگەن ماشىنا قارشى تەرەپتىكى قىرغاقتا كورۇنگەندە، ئۇلار سىلكىنىپ قويدى. ماشىنىنىڭ گۇرۇلدىشى گاھ ئورلەپ، گاھ توۋەنلەپ تۇراتتى. بۇغىلار سىلكىنىپ قويدى-دە، بۇ يەردىن كەتمەكچى بولدى. لېكىن ماشىنا ئۇشتۇمتۇتلا توختىدى، گۇكىرىگەن ئاۋازمۇ بېسىقتى. شۇنىڭ بىلەن بۇغىلار قەدىمىنى ئاستىلىتىپ ئېهتىيات بىلەن مېڭىشقا

باشلىدى — نېرىقى قاتتىكى كىشىلەر قاتتىق سوزلەيتتى، ئاغزىغا كەلگەن بىر نىمىلەرنى دەيتتى.

بوغىلار سايدىكى يالغۇز ئاياق يولدا ئاستا كېتىۋاتاتتى، دۇمبىسى ۋە موڭگوزلىرى چاتقاللار ئارىسىدىن پات-پات كورۇنۇپ قالاتتى. كىشىلەر ئۇلارنى تېخىچىلا بايقىمىدى. بوغىلار سايدىكى دەرەخلىقتىن چىقىپ، كەڭ كەتكەن قۇرغاق ساينى كېسىپ ئوتۇشكە باشلىغان چاغدا، قىزغۇچ قۇم ئۇستىدە، يوپ-يورۇق كۈن نۇرى ئاستىدىلا كىشىلەر ئۇلارنى ئوچۇق كوردى. كىشىلەر تۇرغان يېرىدە ئېغىزلىرىنى ئاچقىنىچە تۇرۇپ قالدى.

— قاراڭلار، قاراڭلار، ئاۋۇ نىمە! — دەپ ھەممىدىن ئاۋال تورۇلدى سېيىدەخمەت، — كىيىك! ئۇلار قەيەردىن كەلگەندۇ؟

— نىمىگە ۋاقىرايسەن، نىمە دەپ سۇرەن سالىسەن! ئۇ كىيىك ئەمەس، موڭگوزلۇك بوغا. بىز تۇنۇگۇن كورگەن، — دىدى ئاروزقۇل پىسەنت قىلمىغان ھالدا، — ئۇلار نەدىن كېلەتتى؟ بەلكىم، باشقا بىر يەردىن كەلگەندۇ.

— ۋاي-ۋاي-ۋاي، نىمدىگەن چىرايلىق! — دىدى بەستلىك كەلگەن ۋە ئىنتايىن خوشال بولۇپ كېتىپ قىن-قىنىغا پاتماي قالغان كوكېتاي ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكتىن كوينىگىنىڭ ياقىسىنى ئېچىپ تۇرۇپ، — تۈكلىرى نىمدىگەن جۇلالىق، سەمرىپ كېتىپتۇ.....

— ئاۋۇ چىشى بوغا نىمدىگەن نوچى! قارا ئۇنىڭ مىڭىشلىرىنى، — دىدى شوپۇر كوزلىرىنى يوغان ئېچىپ ئارقىدىنلا، — ياپىر، ئىككى ياشلىق بايتالدەك تۇرىدۇ. مىنىڭ تۇنجى قېتىم كورۇشۇمدە.

— ئەركەكنى دىمەيسەن تېخى! قارىغىنا، ئۇنىڭ موڭگوزى

نىمىدىگەن يوغان! پەقەت ئۇنىڭلا مۇشۇنداق مۆڭگۈزى بولىدۇ. ئۇلار ھېچنېمىدىن قورقمايدىكەن. ئۇلار نەدىن كەلگەندۇ، ھە، ئاروزقۇل؟ —دەپ سورايتتى كوكبىتاي، ئۇنىڭ چوشقىنىڭ كوزىدەك كىچىك كوزلىرى ئاچكۆزلۈك بىلەن پاقىرايتتى.

—بەلكىم ئۇۋۇ ئۇۋلاش مەنئى قىلىنغان رايوندىن كەلگەندۇ،— دەپ خوجايىنلىق غۇرۇرى بىلەن كورەڭلىگەن ھالدا جاۋاپ بەردى ئاروزقۇل،—تاغنىڭ نېرىقى يېقىدىن كەلگەن. نىمىشقا قورقمايدۇ؟ ھېچنېمىدىن ئۇركۇپ باقمىغانلىقى ئۇچۇن قورقمايدۇ.

—ھەتتىڭگىنەي، مۇشۇ تاپتىزە بىر مىلتىق بولغان بولسا!—دىدى سېيدەخمەت ئۇشتۇمتۇتلا،—ئۇلاردىن ئىككى سېنتىنېردەك گوش چىقار، ھە؟

ھىلىغىچە بىرچەتتە قورۇنۇپ تۇرغان مومىن بۇ چاغدا تاقەت قىلىپ تۇرالماي:

ساڭا نىمە بولدى، سېيدەخمەت، بۇغىنى ئېتىش مەنئى قىلىنغان، —دىدى ئۇ پەس ئاۋازدا.

ئاروزقۇل خۇنۇك كوزلىرى بىلەن بوۋايغا بىر ئالىيىپ قويدى. ”سەن تېخى مېنىڭ ئالدىمدا كېتىۋاللىق قىلغۇدەك بولدۇڭما!“ دەپ ئويلىدى ئۇ زەردە بىلەن. ئۇ ئەڭ سېسىق سوزلەر بىلەن بوۋاينى تىللىماقچى بولغان بولسىمۇ، ئوزىنى تۇتۇۋالدى. قانداقلا قىلمىسۇن بۇ يەردە يات خەق بار-دە.

—يىتىم ئاقساقاللىق قىلماي قوي،—دىدى ئۇ ئاچچىق بىلەن مومىنگە قاراپمۇ قويماي، —بۇغا ئېتىش بۇغا بېقىلىدىغان يەردە مەنئى قىلىنىدۇ. بىزنىڭ بۇ يەردە بۇغا بېقىلمايدۇ. بىزنىڭ كارىمىز نىمە، بىلدىڭمۇ؟—ئۇ نىمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغان مومىنگە قادى-

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىچى ئادرېسى

لىپ قاراپ قويىدى.

مومىن:

— بىلدىم، — دەپ ئىتائەتمەنلىك بىلەن جاۋاپ بەردى ۋە بېشىنى ساڭگىلاتقىنىچە بىر چەتكە ماڭدى. بۇ چاغدا موماي يەنە ئاستا ئۇنىڭ يېڭىنى تارتىپ قويىدى.

— سەن ئەڭ ياخشىسى ئۇندىمەي قوي، — دېدى ئۇ ئەيىپلەپ پەس ئاۋازدا. كوپچىلىك ھەممىسى قانداقتۇ ئوڭايسىزلانغاندەك بېشىنى ساڭگىلىتىشتى.

كىشىلەر تىك يالغۇز ئاياق يولدا كېتىۋاتقان ھايۋانلارنى يەنە قايتا كۆزىتىشكە باشلىدى. بۇغىلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى تىك قىرغاققا چىقىشتى. قوڭۇر رەڭ ئەركەك بۇغا كۆچلۈك مۈڭگۈزلىرىنى مەغرۇر چايقاپ ئالدىدا كېتىپ باراتتى. ئۇنىڭ كەينىدە مۈڭگۈزى يوق بوغىچاق كېتىۋاتاتتى. مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن كېتىۋاتاتتى. پاكىز، سېغىز توپىلىق يار ئۈستىدە بۇغىلار ناھايىتى ئوچۇق ھەم چىرايلىق كورۈنەتتى. ئۇلارنىڭ ھەر بىر ھەركىتى، ھەر بىر قەدىمى كوز ئالدىڭىزدا روشەن ئەكس ئېتەتتى.

— ھەي، نىمدېگەن چىرايلىق! — دېدى شوپۇر قاتتىق ھەيران بولۇپ. ئۇ پال كوز بىر يېگىت بولۇپ، تۇرقى ناھايىتى مۇلايىم كورۈنەتتى، — ئىست، ئاپاراتنى ئېلىۋالماپتىمەن، بولمىغان بولسا.....

— بولدى قوي، چىرايلىق بولسىمۇ، — دېدى ئاروزقۇل نارازى بولغان ھالدا ئۇنىڭ سوزىنى بولۇپ، — تۇرۇۋەرمىگىن. چىرايلىق دەپ قاراپ تۇرۇش بىلەن قوساق تويمايدۇ. بول، ماشىناڭنى ئايلاندۇرۇپ، ئارقىسىنى قىرغاققا توغرىلا، ئىمكان قەدەر سۇغا كىرگۈزگىن.

سېيىدەخىمەت، سەن ئۇتتۇگۈڭنى سال! — ئۇ كوڭلىدە ئۇزىنىڭ ھوقۇقىدىن مەمنۇن بولغان ھالدا بۇيرۇق چۈشۈرەتتى، — سەن، — دېدى شوپۇرغا كورسىتىپ، — ئاغامچىنى ياغاچنىڭ ئۇچىغا باغلىغىن. تېزرەك بول، يەنە ئىش بار.

سېيىدەخمەت ئۇتتۇگىنى پۇتىدىن كۇچەپ تارتتى. ئۇنىڭ ئۇتتۇگى سەل كىچىك كېلىپ قالغان ئىدى.

— سەن ئىمىگە قاراپ تۇرىسەن، بىرىپ ئۇنىڭغا ياردەملەشكىن، — دېدى موماي بوۋاينى ئاستا نوقۇپ، — سەنمۇ ئۇتتۇگۈڭنى سېلىپ، سۇغا كىرگىن، — دەپ زەردە بىلەن بوۋايغا ئاگاھلاندۇرۇش بەردى پەس ئاۋازدا.

مومىن بوۋاي ئىتتىك بىرىپ سېيىدەخمەتنىڭ ئۇتتۇگىنى تارتىپ قويدى، ئۇزىمۇ ئۇتتۇگىنى تېزلا يەشتى. بۇ چاغدا ئاروزقۇل بىلەن كوكېتاي ماشىنىغا قوماندانلىق قىلىۋاتاتتى.

— ماۋۇ ياققا ھەيدە، ماۋۇ ياققا .

— سەل سولغا، سەل سولغا. بولدى!

— يەنە سەل سولغىراق ماڭغۇز.

يالغۇز ئاياق يولدا كېتىۋاتقان بۇغىلار توۋەندىكى ماشىنىنىڭ بىر قىسما گۈكىرىشىنى ئاڭلاپ قەدىمىنى تېزلەتتى. ئۇلار ئۇركۇپ ئارقىسىغا قاراپ قويدى-دە، تىك قىرغاقتا سەكرەپ چىقىپ، كوزنى يۇمۇپ ئاچقىچە ئاق قېيىنلار ئارىسىغا كىرىپ كەتتى.

— ھەي، يوقاپ كەتتى!...... — كوكېتاي گويا قولىغا كىرگەن نەرسە چىقىپ كەتكەندەك، ئەپسۇسلانغان ھالدا ئۈشتۈمتۇت ۋاقىرىدى.

— كېرەك يوق، ئۇلار قېچىپ كېتەلمەيدۇ! — دېدى ئاروزقۇل

كوكبتاينىڭ كوڭلىدىكىنى پەملەپ ھەمدە ئۇنىڭدىن ناھايىتى مەمنۇن بولغان ھالدا لاپ ئۇرۇپ، — بۇگۇن كەچ كىركىچە كەتمە، مەن سىنى مىھمان قىلىمەن. بۇ خۇدانىڭ ئىرادىسى، مەن سىنى تازائوبدان مىھمان قىلاي. — ئۇ قاقاقلاپ كۇلۇپ، دوستىنىڭ مۇرىسىنى قىقىپ قويدى. ئاروزقۇلمۇ كوڭۇل ئىچىشنى بىلىدۇ.

— خوپ، ئۇنداق بولسا مەن سىنىڭ گىپىڭنى ئاڭلايمەن، سەن دىگەن ساھىپخان، مەن بولسام مىھمان، — دىدى تىنى ساغلام كەلگەن كوكبتاي بوي سۇنۇپ، كۇلۇمسىرىگەن چاغدا ئۇنىڭ بىر قاتار يوغان سىرىق چىشلىرى كورۇندى.

ماشىنا قىرغاقتا كىلىپ توختىدى، ئارقا چاقىنىڭ يىرىمى سۇغا كىردى. شوپۇر قاراملىق قىلىپ ماشىنىنى يەنە ئىچكىرى ھەيدەشتىن قورقتى. ئەمدى ياغاچنى ئاغامچا بىلەن باغلاشلا قالدى، ئاغامچا يىتىدىغانلا بولسا، ياغاچنى سۇدىكى تاشلار ئارىسىدىن سورەپ چىقىرىش ئانچە تەسكە چۇشمەيتتى.

ئاغامچا سىمدىن ئىشلەنگەن بولۇپ ھەم ئۇزۇن، ھەم ئىغىر ئىدى. ئۇنى سۇنىڭ ئىچىدە سورەپ ياغاچقا يەتكۇزۇشكە توغرا كىلەتتى. شوپۇرغا ئوتۇكىنى سىلىشقا ئانچە خوشياقمىدى، ئۇ دەرياغا ئەندىشە بىلەن قارىدى. ئۇ ئوتۇكنى سىلىۋىتىپ سۇغا كىرسەم ياخشىراق بولارمۇ، ياكى ئوتۇك بىلەنلا كىرسەم بولارمۇ، دەپ ئىككىلىنىپ قالدى. "بەلكىم يالاڭئاياق كىرگىنىم ياخشىراق بولار، — دەپ ئويلىدى ئۇ. — سۇ يوتىغا كەلگۇدەك چوڭقۇر تۇرسا، ھامىنى ئوتۇكنىڭ قونچىدىن كىرىپ كىتىدۇ. ھازىر سىلىۋەتمىسەم، كىيىن كۇن بويىي ھول ئوتۇكنى كىيىپ يۇرىمەن." لىكىن ئۇ دەريا سۇيىنىڭ ھازىر ناھايىتى سوغاق ئىكەنلىكىنىمۇ ئويلاپ يەتتى. مومىن بوۋاي بۇ پۇرسەتنى

غەنىمەت بىلدى ۋە:

— بالام، سىز ئوتتۇكۇڭىزنى سالماڭ، — دەپ ئىتتىك شوپۇر-نىڭ يېنىغا باردى، — سېيدەخمەت بىلەن ئىككىمىز كىرىمىز.

— تەكەللۇپ قىلماڭ، بوۋا، — دىدى شوپۇر خىجالەت بولغان هالدا.

—سىز دىگەن مېهمان، بىز بولساق مۇشۇ يەرلىك، سىز بېرىپ كابىنكىدا ئولتۇرىۋېرىڭ! —دەپ مومىن بوۋاي ئۇنى كوندۇردى.

ئۇ سېيدەخمەت بىلەن يوگەكلىك سىم ئاغامچىغا كالتەكنى ئوتـ-كۇزۇپ، سۇغا كىرىپ سورەپ ماڭغاندا، سېيدەخمەت جىننىڭ بېرىچە چىقىرىۋەتتى:

—ۋاي جان! بۇ سۇ ئەمەس مۇز ئىكەن!

ئاروزقۇل بىلەن كوكېتاي كەڭ قوساقلىق بىلەن كۇلۇپ تۇرۇپ، ئۇنى رىغبەتلەندۇردى:

—سەل چىدىغىن! بىزدە سېنى ئىسسىتىپ قويىدىغان نەرسە بار!

مومىن بوۋاي لام-جىم دىمىدى. ئۇ هەتتا سوغاقنىمۇ سەزمىدى. ئىمكان قەدەر باشقىلارنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلماسلىق ئۇچۇن، ئۇ بېشىنى ئىچىگە تىقىپ، سۇ ئاستىدىكى سىلىق تاشلار ئۇستىدە يالاڭئاياق مېڭىۋاتاتتى. ئۇ ئىچىدە خۇدادىن: ئاروزقۇلنىڭ ئوزىنى قايتۇرۇۋەتمەسلىكىنى، قوغلىۋەتمەسلىكىنى، خەقنىڭ ئالدىدا تىللىماسلىغىنى، ئوزىدەك بىر نادان، بەختسىز بوۋاينى ئەپۇ قىلىشىنى تىلەيتتى......

ئاروزقۇل هىچنىمە دىمىدى. ئۇ گويا بوۋاينىڭ خوشامىتىگە پەقەت دىققەت قىلمىغاندەك، ئۇنىڭغا كوز قىرىنىمۇ تاشلاپ قويمىدى. ئەمما

كوڭلىدە، بۇ ئىسيان كوتەرگەن قېرىنى ئاخىر باش ئەگدۇردۇمغۇ دەپ كورەڭلەيتتى. "مانا مۇشۇنداق، — دەپ ئويلايتتى ئاروزقۇل قىتماللىق بىلەن ئاستىرتىن كۈلۈپ قويۇپ، — ئومىلەپ كېلىپ ئايىغىمغا باش ئۇردى. ھەي، ئىست، مېنىڭ چوڭراق ھوقۇقۇم يوق بولۇپ قالدى، بولمايدىغان بولسا، ئۇنىڭدىن ياخشى ئادەملەرنىمۇ مۇتلەق بوي سۇندۇرغان بولاتتىم. ئۇنىڭدىن ياخشى ئادەملەرنىمۇ يەردە ئومىلەتكەن بولاتتىم. ناۋادا ماڭا بىرەر كولخوزنى ياكى سوۋخوزنى بولسىمۇ بەرگەن بولسا، مەن ئۇنى جەزمەن ئوبدان باشقۇرغان بولاتتىم. ئۇلار ئادەملەرنى يامان ئۆگىتىپ قويدى، شۇنداق تۇرۇقلۇق، كولخوز رەئىسىگە ھورمەت قىلمىدى، سوۋخوز باشلىقىغا ھورمەت قىلمىدى، دەپ ئاغرىنىدۇ تېخى.....ھازىر ئاددى بىر پادىچىمۇ رەھبەرلەر بىلەن تەڭ تۇرۇپ سوزلىشىشكە پېتىنىدىغان بولۇپ قالدى، بۇنداق رەھبەرلەر ھوقۇق تۇتقۇچىلىكى يوق ئەخمەقلەر! ئۇلارغا مۇشۇنداق مۇئامىلە قىلىشقا بولامدۇ؟ بۇرۇن، كىشىلەرنىڭ كاللىسى يەرگە تاۋۇزدەك دومىلاپ چۈشكەن، لېكىن ھېچكىم بىر نەرسە دېيەلمىگەن زامانلار بولغان ئىدىغۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئەكسىچە، كىشىلەر سېنى تېخىمۇ ھورمەتلەيتتى، تېخىمۇ كوپ مەدھىيىلەيتتى. مانا مۇشۇلا توغرا بولغان-دە! ئەمدى بۇگۈنكى كۈندىچۇ؟ ھەتتا يارامسىزلارنىڭ يارامسىزلىرىمۇ توساتتىن تاكاللىشىشقا پېتىنىدىغان بولۇپ قالدى. بوپتۇ، سەن مېنىڭ ئالدىمدا ئومىلەۋەر!" ئاروزقۇل تۇرۇپ-تۇرۇپ ئىچى قارىلىق بىلەن مومىن بوۋاي تەرەپكە قاراپ قوياتتى.

بوۋاي مۇزدەك سۇنى كېچىپ، ئىڭىشكەن ھالدا سىيىدەخمەت بىلەن بىللە سىم ئاغامچىنى سورەيتتى. بوۋاي ئاروزقۇلنىڭ ئۆزىنى

كەچۈرگەندەك تۇرغانلىغىنى كورۇپ خاتىرجەم بولدى. "سەن مەندەك بىر بوۋاينى ئەپۇ قىلغىن، تۇنۇگۇن يۇز بەرگەن ئىشنى ئەپۇ قىلغىن، — دەيتتى ئۇ ئىچىدە ئاروزقۇلغا، — تۇنۇگۇن مەن زادى تاقەت قىلالمىغانلىغىم ئۇچۇن ئاتقا مىنىپ نەۋرەمنىڭ مەكتىۋىگە بارغان ئىدىم. ئۇ يىتىم بالا بولغاچقا ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتماي مۇمكىن ئەمەس. بۇگۇن بولسا ئۇ مەكتەپكە بارمىدى، نىمە ئۇچۇندۇر ئاغرىپ قاپتۇ. ئىسىڭدىن چىقىرىۋەتكىن، مىنى ئەپۇ قىلغىن، يەنە كىلىپ سەن بىلەن ئىككىمىز يات خەق ئەمەس. سىنىڭچە، مەنزە سەن بىلەن قىزىم ئىككىڭلارنىڭ بەختىلىك بولۇشۇڭلارنى ئۇمىت قىلمايمەنمۇ؟ ئەگەر خۇدايىم رەھمى قىلىپ قالسا، مەن سىنىڭ خوتۇنۇڭنىڭ يەنى مىنىڭ قىزىمنىڭ يىڭى بوۋىغىنىڭ يىغىسىنى ئاڭلايدىغان بولسام، جەزمەن خۇدايىمغا تەشەككۇر ئىيتىمەن، خۇدايىم مۇبادا مىنىڭ جىنىمنى دەرھال سۇغۇرۇپ ئىلىپ كىتىدىغان ئىش بولسىمۇ، مەن جەزمەن بەختىلىك ھالدا يىغلايمەن، مەن قەسەم قىلىپ بىرىشتىن قورقمايمەن. پەقەت قىزىمنى بوزەك تاپىمساڭلا بولغىنى، مىنى ئەپۇ قىلغىن. خىزمەتكە كەلگەندە، پەقەت تىنىمدا جىنىم بولىدىكەن، تىنماي ئىشلەۋىرىمەن. پەقەت سەن بىر ئىغىز گەپ قىلىپلا قويىدىغان بولساڭ، مەن ھەممىنى بىجا كەلتۇرىمەن......"

موماي قىرغاقتا تۇرۇپ: "كوپرەك كۇچە، بوۋاي! قارا، ئۇ سىنى ئاللىقاچان ئەپۇ قىلدى. مىنىڭ دىگىنىم بويىچە ئىشلىسەڭلا، ھەممىۋا ئىش ئوڭشىلىپ كىتىدۇ" دىگەندەك قىلىپ ھە دەپ بوۋايغا قاراپ قول ئىشارىتى ۋە غەلىتە قىلىقلارنى قىلاتتى.

*　　　　*　　　　*

بالا ئۇخلاپ قالدى. ئۇ پەقەت مەلۇم بىريەردە مىلتىق ئاۋازى

ئاڭلانغان چاغدىلا بىر قېتىم ئويغاندى. ئەمما ئۇ بىر دەمدىلا يەنە
ئۇخلاپ قالدى. تۈنۈگۈن كېچىدىكى ئۇيقۇسىزلىق ۋە كېسەل ئازا-
ۋىدىنىمىكىن، بۈگۈن ئۇ ناھايىتى تاتلىق، خاتىرجەم ئۇخلىدى.
ئۇ چۈشىدىمۇ كارۋاتتا پۇت-قولىنى سوزۇپ ئەركىن، ئازادە ياتقانلى-
غىنى، قىزىپمۇ كەتمەي، مۇزلاپمۇ كەتمەي ناھايىتى راھەت
ياتقانلىغىنى ھىس قىلدى. ئەگەر مومىسى بىلەن بېكەي ھامىسى
بولمىغان بولسا، ئۇ ئېھتىمال يەنە خېلى ئۇزاق ئۇخلىغان بولاتتى.
بۇ ئىككىيلەن گەرچە شۇنچە پەس ئاۋازدا سۆزلەشكەن بولسىمۇ،
چىنە-قاچىلارنى جاراڭلىتىۋەتكەچكە، ئۇ ئويغىنىپ كەتتى.

— سەن ئاپقۇرا بىلەن داسنى ئالغىن، — دېدى موماي تاشقىرى-
قى ئۆيدە خوشال ھالدا پەس ئاۋاز بىلەن، — مەن چىلەك بىلەن
غەلۋىرنى ئالاي. ۋايجان، بېلىم! ھېرىپ كېتىپتىمەن، جىق ئىشلارنى
قىلىپ كېتىپتىمەن-ھە! لېكىن خۇداغا شۈكرى، مەن بەكلا خوشال.

— ۋايەي، دىمەيلا قويۇڭ ئانا. مەنمۇ ناھايىتى خوشال. تۈنۈگۈن
ئولۇۋالىدىغان يەرگە كەلگەن ئىدىم، گۈلجامال بولمىغان بولسا، ئال-
لىقاچان ئۆلۈۋالغان بولاتتىم.

— يەنە گەپ قىلىپ تۇرغىنىڭنى، — دېدى موماي ئۇنىڭغا چۈشەن-
دۈرۈپ، — قارىسۇچنى ئالدىڭمۇ؟ يۈر، خۇدايىم ئۆزى سوغات ئەۋەتىپ
سىلەر ئىككىڭلارنى ئەپلەشتۈرۈپ قويدى. يۈر، يۈر!

ئىشكتىن چىققىچە بېكەي ئىشىك ئالدىدا مومايدىن بالىنى
سورىدى:

— ئۇ ھېلىغىچە ئۇخلاۋاتامدۇ؟

— يەنە بىزە ئۇخلىۋالسۇن، — دېدى موماي جاۋاپ بېرىپ، —
تاماق پىشقاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا قىزىق بىر چىنە بېرەيلى.

بالا ئەمدى ئۇخلىيالمىدى. ھويلىدىن ئاياق تىۋىشى ۋە گەپ قىلىشقان ئاۋازلار ئاڭلاندى. بىكەي ھامىمىسى كۆلمەكتە ئىدى، گۆلجامال بىلەن موماىمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كۆلەتتى. باشقا ناتونۇش ئاۋازلارمۇ بار ئىدى. "بۇلار ئېھتىمال كېچىسى كەلگەن كىشىلەر بولسا كېرەك، — دەپ پەرەز قىلدى ئۇ، — دىمەك، ئۇلار تېخى كەتمەپتۇ — دە." مومىن بوۋاينىڭ ئاۋازى ئاڭلانمايتتى، ئۇزىمۇ كورۇن-مەيتتى. ئۇ قەيەردىدۇ؟ نىمە قىلىۋاتىدىغاندۇ؟

بالا تاشقىرىدىكى ئاۋازلارغا قۇلاق سالاتتى، بوۋىسىنى كۇتەتتى. ئۇنىڭ بوۋىسىغا تۇنۇگۇن كورگەن بۇغىلار توغرىلىق سوزلەپ بەرگۇسى كەلدى. ھايت — ھۇيت دىگۇچە قىش كېلىپ قالىدۇ، ئورماندا بۇغىلار يەيدىغانغا كوپرەك قۇرۇق ئوت تەييارلاپ قويۇش لازىم. ئۇلارغا ئادەمدىن پەقەت قورقماسلىقنى ھەتتا دەريادىن ئوتۇپ بۇ ھويلىغا كېلىشنى ئۇگىتىپ قويۇش كېرەك. بۇ يەرگە كەلسە، ئۇ ئۇلارغا ئوزلىرى ئەڭ ياخشى كورىدىغان نەرسىلەرنى بېرىدۇ. ئۇ ئۇلارنىڭ نىمىنى ئەڭ ياخشى كورىدىغانلىغىنى بىلىشكە تەشنا ئىدى. ئەڭ ياخشىسى بۇغىچاقنى كوندۇرۇپ ئالغان بولسا، نەگە بارسا ئۇنى ئارقىسىدىن ئەگەشتۇرۇپ يۇرگەن بولسا قانداق ياخشى بولاتتى — ھە! بەلكىم ئۇ ئوزىنىڭ ئارقىسىدىن مەكتەپكىمۇ ئەگىشىپ بارار؟......

بالا بوۋىسىنى كۇتتى، لېكىن ئۇ كەلمىدى. ئۇشتۇمتۇت سېيدەخ-مەت كەلدى، نىمىشقىدۇر ئۇ ناھايىتى مەمنۇن، خوشال كورۇنەتتى. ئۇ ئىغاڭلىغان ھالدا ئوزىچە كۆلەتتى. ئۇ يېقىن كەلگەندە ئۇنىڭ تىنىقىدىن قويۇق ئىسپىرت پۇرىغى كەلدى. بالا بۇنداق سېسىق، ئاچچىق پۇراقنى بەك يامان كورەتتى، بۇ پۇراق ئۇنىڭغا ئاروزقۇلنىڭ

ئۆكتەملىگىنى ۋە بوۋىسى بىلەن بىكەي ھاممىسىنىڭ قايغۇسىنى ئەسلىتەتتى. لېكىن سېيدەخمەت ئاروزقۇلغا ئوخشىمايتتى، ئۇ ھاراق ئىچىپ مەس بولۇپ قالغاندا مۇلايىم، خۇشخۇي بولۇپ كېتەتتى، گەرچە مەسلىگى يېشىلگەندە ئەقىللىق بولۇپ كېتىشى ناتايىن بولسىمۇ، ياخشى مىجەزلىك، دوت چېلىش بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالاتتى. مۇنداق چاغلاردا، ئۇ مومىن بوۋاي بىلەن تۇۋەندىكىدەك سوزلىشىپ كېتەتتى:

ــ ساراڭدەك نىمىگە كۇلىسەن، سېيدەخمەت؟ سوقۇشۇپ پۇخادىن چىقتىڭمۇ؟

ــ ئاقساقال، مەن سىنى مۇشۇنداق ياخشى كورىمەن. راستىنى ئېيتسام، ئاقساقال، مەن سىنى ئۆزەمنىڭ دادىسىدەك ياخشى كورىمەن.

ــ ھەي، بولدى قوي! باشقا ئادەم بولسا، سىنىڭدەك چېغىدا ئاللىبۇرۇنلا ماشىنا ھەيدەشنى ئۈگىنىۋالغان بولاتتى، سەن بولساڭ تىلىڭنىمۇ يىغالمايسەن. مەن سىنىڭدەك ياشتا بولغان بولسام، ھىچبولمىغاندا تىراكتۇرغا بولسىمۇ چىقىپ ئولتۇرۇپ كورگەن بولاتتىم.

ــ ئاقساقال، ھەربىدىكى ۋاقتىمدا كوماندىر ماڭا سەن ئۇنداق ئىشقا يارىمايسەن دىگەن ئىدى. ئەمما مەن پىيادە ئەسكەر ئىدىم، ئاقساقال، ئەگەر پىيادە ئەسكەر بولمايدىغان بولسا، نەگىلا بارغان بىلەنمۇ ئىشنى ئەپلەشتۇرگىلى بولمايدۇ......

ــ پىيادە ئەسكەر! سەن پىيادە ئەسكەر ئەمەس، ھورۇنسەن! ئەمما سىنىڭ خوتۇنۇڭ ......ھەي، خۇدانىڭ كوزى يوق ئىكەن! سىنىڭدەكتىن يۈزى بولسىمۇ بىر گۇلجامالغا تەڭ كېلەلمەيدۇ!

— لېكىن بىزنىڭ بۇ يەردە بوۋا مەنمۇ بىرلا، ئۇمۇ بىرلا.
— ھەي، ساڭا نىمە دىسە بولىدىكىن - تاڭ ..... بەستىڭ كالىدەك، كاللاڭ بولسا...... — مومىن بوۋاي ئۇمىتسىزلىنىپ قولىنى سىلكىيتتى.
— ھى ھى، ھى، — دەپ كۈلەتتى سېيدەخمەت خىڭىلدىغان ھالدا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ.
كېيىن ئۇ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرۇۋېلىپ، قەيەردىندۇ بىر يەردىن ئاڭلىۋالغان غەلىتە بىر ناخشىنى ئېيتاتتى:

قىپ - قىزىل تاغدىن چۈشتۈم،
قىپ - قىزىل ئاتقا مىنىپ.
ھەي، قىپ - قىزىل سودىگەر ئىشكنى ئاچ،
بەزمە قىلايلى قىپ - قىزىل شاراپ ئىچىپ!

قوڭۇر رەڭ تاغدىن چۈشتۈم،
قوڭۇر رەڭ كالا مىنىپ.
ھەي قوڭۇر رەڭ سودىگەر ئىشكنى ئاچ،
بەزمە قىلايلى قوڭۇر رەڭ شاراپ ئىچىپ.....

ئۇ مانا مۇشۇنداق قىلىپ ئايىغىنى چىقارماي ئېيتىۋېرەتتى، چۈنكى ئۇ تاغدىن چۈشكىچە توگە، خوراز بولامدۇ، چاشقان، تاشپاقا بولامدۇ، ئەيتاۋۇر ماڭالايدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنىلا مىنىپ چىقاتتى. مەس بولۇپ قالغان سېيدەخمەت بالىنى ھەتتا ساق ۋاقتىدىكىدىنمۇ بەكرەك خوش قىلاتتى.
شۇڭا، ھاراق ئىچىۋالغان سېيدەخمەت پەيدا بولغاندا بالا ئۇنىڭغا قاراپ ناھايىتى سەمىمى كۈلۈپ قويدى.

www.uyghurkitap.com

— ھوي! — دەپ توۋلىۋەتتى سېيدەخمەت ھەيران بولۇپ. — ئۇلار ماڭا سېنى ئاغرىپ قالدى دېگەن ئىدى، لېكىن سەن تامامەن ساق ئىكەنسەن. نېمىشقا ھويلىغا چىقىپ يۈگۈرمەيسەن؟ ئۇنداق قىلساڭ بولمايدۇ، — ئۇ بالىنىڭ كارۋىتىغا ئۆزىنى تاشلىدى، ھاراق پۇرىقى بىلەن يېڭى سويۇلغان خام گۆشنىڭ پۇرىقى بالىنىڭ بۇرنىغا ئۇرۇلدى. ئۇ بالىنى سىلاشقا، سۆيۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ يىرىك ساقاللىرى بالىنىڭ يۈزىنى ئاغرىتىۋەتتى.

— بولدى، بولدى، سېيدەخمەت ئاكا، — دەيتتى بالا ئۇنىڭغا يالۋۇرغاندەك، — بوۋام قەيەردە قالدى؟ سەن ئۇنى كۆرمىدىڭمۇ؟

— سېنىڭ بوۋاڭ ئاۋۇ يەردە، ئاۋۇ يەردە، — دېدى سېيدەخمەت نائىبىنىق ھالدا قولىنى پولاڭلىتىپ. — بىز...... ياغاچنى سۆرەپ ئەپچىقتۇق. شۇڭا ئىسسىنىش ئۈچۈن ئازراق ھاراق ئىچتۇق. ئەمدىچۇ، ئۇ گۆش پىشۇرۇۋاتىدۇ. سەن ئىلدام ئورنۇڭدىن تۇرۇپ، كىيىمىڭنى كىيگىن، بىللە بوۋاڭنىڭ يېنىغا بارىمىز. سەن بۇنداق ياتساڭ قانداق بولىدۇ؟ بۇ قىلىغىڭ توغرا ئەمەس! ھەممە كىشى ئۇ يەردە تۇرسا، سەن يالغۇز ئۆزەڭ بۇ يەردە ياتامسەن.

— بوۋام مېنى ئورنۇڭدىن تۇرما دېگەنتى، — دېدى بالا.

— بولدى قوي، ئۇ ھەرگىز بۇنداق دېمىگەن! جۈر، بىرىپ كۆرۈپ باقايلى. بۇنداق ئىش كۆندە بولۇۋەرمەيدۇ. بۈگۈن زىياپەت بولىدۇ. قاچىمۇ ماي، قوشۇقمۇ ماي، ئېغىزمۇ ماي بولىدۇ! ئىلدام ئورنۇڭدىن تۇرغىن!

ئۇ مەسلەرچە قوپال ھەركەت بىلەن بالىنى كىيىندۈرۈشكە باشلىدى.

— مەن ئۆزەم كىيىمەن، — بالا بېشى سەل-پەل قېيىۋاتقانلى-

غىنى ھىس قىلىپ، ئۇنى رەت قىلماقچى بولدى. لېكىن مەس بولۇپ قالغان سېيدەخەمەت ئۇنىڭ گېپىگە قۇلاق سالمىدى. ئۇ ئۆزىچە ياخشى ئىش قىلىۋاتىمەن، بولۇپمۇ بۈگۈنكىدەك كۈندە — قاچىمۇ ماي، قوشۇقمۇ ماي، ئېغىزمۇ ماي بولىدىغان كۈندە، ئۇلار بالىنى ئۆيدە يالغۇز تاشلاپ قويماسلىقى كېرەك ئىدى دەپ ئويلايتتى......

بالا سېيدەخەمەتنىڭ كەينىدىن دەلدەڭشىگەن پېتى ئۆيدىن چىقتى. بۈگۈن تاغدا شامال چىقىپ، بۇلۇتلۇق كۈن بولغان ئىدى. بۇلۇتلار ئاسماندا تېز ئۈزەتتى. ئۇ پەلەمپەيدىن چۈشكىچىلىك بولغان ئەسنادا ھاۋا ئىككى قېتىم قاتتىق ئۆزگەردى قۇياش نۇرى ئادەمنىڭ كوزىنى چاقنىتىپ تۇرغان ئوچۇق ھاۋا ئادەمنىڭ كەيپىنى قاچۇرۇپ تۇتتۇلۇپ كەتتى. شۇڭا ئۇ بىرئاز بېشى ئاغرىۋاتقاندەك ھىس قىلدى. بىرلا بوران چىقىپ، ئوت كويۈۋاتقان يەردىكى كۈلنى ئۇچۇرۇپ ئۇنىڭ يۈزىگە ئۇردى. ئۇنىڭ كوزى ئېچىشىپ كەتتى. "بۈگۈن ئۇلار كىر يۇيىدىغان بولسا كېرەك" دەپ ئويلىدى ئۇ. چۈنكى ئادەتتە، جىق كىر يۇيىدىغان كۈنلەردىلا ھويلىغا ئوت يېقىپ، داش قازاندا سۇ قاينىتىپ، ئۈچ ئائىلە ئىشلىتەتتى. بۇ قازاننى بىر ئادەم قوزغىيالمايتتى، ئۇنى بېكەي ھامما بىلەن گۈلجامال ئىككىيلەن بىر بولۇپلا كوتىرەلەيتتى.

بالا كىر يۇيىدىغان كۈننى ناھايىتى ياخشى كورەتتى. بىرىنچىدىن، تالاغا ئوت يېقىلغاندا ئۇ ئوت ئوينىيالايتتى، بۇنداق قىلىش ئۆينىڭ ئىچىدە مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئىككىنچىدىن، يۇيۇلۇپ بولغان كىيىملەرنى بولۇپ-بولۇپ يېيىپ قويۇش ناھايىتى قىزىق بولاتتى. ئاغامچىغا يېيىلغان ئاق، كوك، قىزىل كىيىملەر ھويلىنى بىزەۋېتەتتى.

بالا يەنە ئاغامچىغا يېيىقلىق تۇرغان كىيىملەرنىڭ يېنىغا ئاستا بېرىپ، مەڭزىنى ھول كىيىملەرگە تەككۈزۈشكە ئامراق ئىدى.

بۇ قېتىم ھويلىدا ھېچقانداق كىيىم كۆرۈنمەيتتى. ئەمما قازاننىڭ ئاستىدا كۆيۈۋاتقان ئوت ناھايىتى ئۇلۇغ ئىدى، لىق گوش سېلىنغان قايناۋاتقان قازاندىن قويۇق ھور چىقىپ تۇراتتى. گوش پىشقان ئىدى: گۆشنىڭ مەزىلىك پۇرىقى بىلەن كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ تۈتۈنى دىماققا ئۇرۇپ، ئادەمنىڭ ئاغزىغا سېرىق سۇ كەلتۈرەتتى. بىكەي ھامما قىزىل كۆينەك، يېڭى ئۇتۇك كىيىپ، گۈللۈك كەمزۇلنى يېپىنچاقلىغان ھالدا قازانغا ئېگىشىپ چۆمۈچ بىلەن كۆپۈكنى ئېلىۋاتاتتى. مومىن بوۋاي ئۇنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ئوت قالاۋاتاتتى.

— ئەنە، سىنىڭ بوۋاڭ، بارە! — دىدى سېيىدەخمەت بالىغا. ئارقىدىن ئۇ يەنە ناخشا باشلىدى:

قىپ-قىزىل تاغدىن چۈشتۈم،
قىپ-قىزىل ئاتقا مىنىپ......

بۇ چاغدا، بېشىنى پاكىز قىردۇرغان، قولىدا پالتا كۆتەرگەن، يەڭلىرىنى شۈمەيلىگەن ئاروزقۇل ياغاچ ئۆيىدىن چىقىپ كەلدى.

— سەن نەگە كەتتىڭ؟ — دەپ قاتتىق توۋلىدى ئۇ سېيىدەخمەتنى توختىتىپ، — مېھمان بۇ يەردە ئوتۇن يېرىۋاتسا، — ئۇ ئوتۇن يېرىۋاتقان شوپۇرغا بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ، — سەن ناخشا ئېيتىپ يۈرىسەن.

— ماقۇل، مانا ھازىر بارىمەن، — دىدى سېيىدەخمەت شوپۇر

تەرەپكە قاراپ كېتىۋېتىپ، — قېنى، بۇرادەر، مەن ئۆزەم يا‌راي.
بالا ئۇتنىڭ يېنىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغان بوۋىسىغا يېقىن كەلدى. ئۇ بوۋىسىنىڭ ئارقىسىدىن كەلگەن ئىدى.
— بوۋا!!
بوۋىسى ئاڭلىمىدى.
— بوۋا! — دەپ يەنە بىر تەكرارلىدى ۋە بوۋىسىنىڭ مۈرىسىنى نوقۇپ قويدى بالا. بوۋاي كەينىگە بۇرۇلدى، بالا ئۇنىڭ غەرق مەس چىرايىنى كورۇپ، تونۇيالماي قالدى. بوۋىسىمۇ مەس بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇ بوۋىسىنىڭ قاچانلاردا مەس بولغىچە هاراق ئىچىپ باققانلىقىنى ئەسكە ئالالمايتتى، ئاندا-ساندا ئىچكەن تەقدىردىمۇ، ئىسسىق كول مويسىپىتلىرىنى دەپنە قىلغاندىن كېيىن ئوتكۈزۈلىدىغان نەزىرلەردە ئىچەتتى، ئۇنداق چاغلاردا هەممە ئادەمگە هەتتا ئايالللارغىمۇ ۋوتكا بېرىلەتتى. بۈگۈنكىدەك بۇنداق سەۋەپسىزلا هاراق ئىچىپ مەس بولۇپ قالىدىغان ئىشنى بوۋىسى ئەسلا قىلىپ باقمىغان ئىدى.
بوۋاي گويا بالىغا ناهايىتى يىراقتىن تىكىلىپ تۇرغاندەك، غەلىتە هەم قوپال كوزى بىلەن قارىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ يۈزى هەم قىزىرىپ، هەم قىزىرىپ كەتكەن ئىدى، ئۇ بۇ بالىنىڭ ئوزىنىڭ نەۋرىسى ئىكەنلىكىنى تونۇغاندا، ئۇنىڭ يۈزى تېخىمۇ بەك قىزىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ يۈزى دەرهال پوكاندەك قىزاردىيۇ، لېكىن شۇ زامات يەنە تاتىرىپ كەتتى.
— نىمە بولدۇڭ؟ — دەپ ئۇ بوغۇق ئاۋازى بىلەن سورىدى ۋە نەۋرىسىنى قۇچىقىغا تارتتى، — نىمە بولدۇڭ؟ ساڭا نىمە بولدى؟ — گويا گەپ قىلىش ئىقتىدارىنى يوقىتىپ قويغاندەك، مۇشۇ ئىككى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ئېغىز گەپتىن باشقا گەپ ئۇنىڭ ئاغزىغا كەلمىدى. ئۇنىڭدىكى ھايا- جانلىق نەۋرىسىگىمۇ ئۆتتى.

— ئاغرىپ قالدىڭمۇ؟ بوۋا؟ — دەپ سورىدى نەۋرىسى ئەندىشە قىلىپ.

— ياق، ياق، ھېچنېمە بولمىدىم! — دېدى مومىن بوۋاي چۈشە- نىكسىز قىلىپ، — سەن نېرى كەت، ئازراق ئويناپ كەل. مەن بۇ يەردە ئوت قالاۋاتىمەن......

ئۇ گويا پۈتۈن دۇنيانى چۆرۈۋەتكەندەك، نەۋرىسىنى غاچىلا قىلىپ ئىتتىرىۋەتكەندەك تاس قالدى، ئۇ يەنە ئولتۇرۇپ ئوتقا قارىۋالدى. ئۇ تىزلىنىپ، ھېچيەرگە قارىماي ئولتۇراتتى، ئۇ كۆزلىرىنى ئالدى- دىكى ئوتتىن ئالمايتتى. بوۋاي نەۋرىسىنىڭ ئەس-ھوشىنى يوقاتقان ئادەمدەك بىر دەم ئايلىنىپ، ھويلىنى ياقىلاپ، ئوتۇن يېرىۋاتقان سېيىدەخمەت تەرەپكە قاراپ كەتكەنلىكىنىمۇ كۆرمىدى.

بالا بوۋىسىغا نېمە بولغانلىقىنىمۇ، ھويلىدا نېمە ئىش بولۇۋاتقان- لىقىنىمۇ بىلمەيتتى. ياغاچ ئۆيگە يېقىن بارغاندىلا، ئۇ بىرمۇنچە قىپ-قىزىل گۆشنىڭ يەرگە سېلىنغان بىر پارچە ھايۋان تېرىسىنىڭ ئۈستىدە تۇرغانلىقىغا دىققەت قىلدى. تېرىنىڭ چۆرىسى- دىن ھېلىمۇ تارام-تارام قان تەپچىپ تۇراتتى. نېرىراقتا، يۇندا توكىدىغان يەردە بىر ئىت غىڭشىپ ئۆچەي-قېرىنى چىشلەپ تارتى- ۋاتاتتى. گۆشنىڭ يېنىدا بويى ئىگىز، يۈزلىرى قارامتۇل كەلگەن بىر ناتونۇش ئادەم بىر پارچە تاشقا ئوخشاش زوڭزىيىپ ئولتۇراتتى. بۇ كۆكبېتاي ئىدى. ئۇ ئوروزقۇل بىلەن بىللە پىچاقتا گۆش بۆلۈۋا- تاتتى. ئۇلار ھېچنېمىگە قارىماي، چوڭ-چوڭ قىلىپ پارچىلانغان ئۇستىخانلىق گۆشلەرنى بىرنەچچە ئۈلۈش قىلىپ تېرە ئۈستىگە

ئالدىرىماي تاشلايتتى.

— بەكلا خوشال بولۇپ كەتتىم! بۇ پۇراق ئىمىدىكەن ئىسىل! — دەيتتى قارامتۇل، بەستلىك كەلگەن سەھرالىق بىر پارچە گوشىنى پۇراپ تۇرۇپ توۋەن بوم ئاۋاز بىلەن.

— ئېلىۋەر، ئېلىۋەر، ئۇزەڭنىڭ ئۇلۇشىگە قوشۇپ قوي! — دىدى ئاروزقۇل ئۇنىڭغا مەرتلەرچە تەكلىپ بىرىپ، — بۇنى سەن كەلگەن كۇنى خۇدايىم ئوزىنىڭ پادىسىدىن ئاجرىتىپ بىزگە ئەكىلىپ بەردى. بۇنداق ئىش ھەر كۇنى بولىۋەرمەيدۇ.

ئاروزقۇل ھاسىرايتتى، پات-پات ئورنىدىن تۇرۇپ، چىڭقىلىپ كەتكەن قوسىقىنى سىلاپ قويياتتى، ئۇ گويا بەك تويۇنۇپ كەتكەندەك كورۇنەتتى ھەمدە ئۇنىڭ پۇخادىن چىققۇچە ئىچىۋالغانلىقى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ قاتتىق ھاسىرايتتى، دىمىنى بىسىۋېلىش ئۇچۇن پات-پات بويىنىنى سوزۇپ قويياتتى. ئۇنىڭ گوشلۇك، ئىنەكىنىڭ ئىششىپ قىزىرىپ كەتكەن ئەمچىكىدەك تۇرغان يۇزى قاناپئەتتىن ۋە مەسلىكتىن پاقىرايتتى.

بالا بىردىنلا تام تۇۋىدە تۇرغان مۇڭگۇزلۇك بۇغا بىشىنى كورۇپ قىتىپلا قالدى، پۇتۇن بەدىنى تىترەپ كەتتى. كىسىلگەن بۇغا بىشى توپىدا ياتاتتى. بۇغىنىڭ بىشىدىن ئاققان قان سىڭىپ كەتكەن توپىدا پارچە-پارچە قارا داغ پەيدا بولۇپ قالغان ئىدى. بۇ بۇغا بىشى يولدىن بىر تەرەپكە تىپىۋېتىلگەن پۇتاقلىق كوتەككە ئوخشايتتى. باشنىڭ يىنىدا تىزىدىن كىسىۋېلىنغان تۇياقلىق توت پاچاق تۇراتتى.

بالا بۇ قورقۇنچلۇق مەنزىرىگە ئەنسىزلىك بىلەن قارىدى. ئۇ ئوزىنىڭ كوزلىرىگە ئىشەنمىدى. ئۇنىڭ ئالدىدا مۇڭگۇزلۇك بۇغا

www.uyghurkitap.com

ئانىنىڭ بېشى ياتاتتى. ئۇ قېچىپ كەتمەكچى بولدى، لېكىن ئىككى پۇتى ئۇنىڭ گېپىگە كىرمەيتتى. ئۇ ئاق بۇغىنىڭ سەتلىشىپ قالغان جانسىز بېشىغا ھاڭۋاقتىلارچە قاراپ تۇرۇپ قالدى. بۇ — تۇنۇگۈنكى، ھېلىقى مۇڭگۈزلۈك بۇغا ئانا، تۇنۇگۈن قارشى قىرغاقتىن ئۇنىڭغا رەھىمدىللىك بىلەن تىكىلىپ قارىغان ئاق بۇغا ئىدى. بۇ ئۇنىڭ ئۆزى كۆڭلىدە سۆزلەشكەن، مۈڭگۈزى بىلەن، قوڭغۇرىغى بار بىر خىسلەتلىك بۆشۈك ئەكېلىپ بېرىشىنى تىلىگەن ھېلىقى ئاق بۇغا ئىدى. لېكىن ئەمدى بولسا بۇلارنىڭ ھەممىسى بىردىنلا ھېچنىمىگە ئوخشىمايدىغان بىردۆۋە گوشكە، سويۇپ ئېلىنغان بىر پارچە تېرىگە، كېسىۋېتىلگەن پاچاق ۋە يىراقتا چۇرۇۋېتىلگەن كاللىغا ئايلىنىپ قالغان ئىدى.

ئۇ كېتىشى لازىم ئىدى، لېكىن تېخىچىلا تاياقتەك قېتىپ تۇراتتى. ئۇ بۇ ئىشلارنىڭ قانداق يۈز بەرگەنلىكىنى، نېمىشقا يۈز بەرگەنلىكىنى چۈشەنمەيتتى. قارامتۇل، بەستلىك كەلگەن سەھرالىق، ھېلىقى گوش بولۇۋاتقان ئادەم پىچىقىنىڭ ئۇچى بىلەن گوش دۆۋىسى ئىچىدىن بىر بۇغا بۆرىكىنى سانچىپ ئېلىپ، بالىغا ئۇزاتتى.

— ئالە شاكىچىك، كاۋاپ قىلىپ پىشۇرساڭ، شۇنداق تەملىك بولىدۇ! — دېدى ئۇ.

بالىدا ئىنكاس بولمىدى.

— ئالە! — دەپ بۇيرۇق بەردى ئاروزقۇل.

بالا ئىختىيارسىز ھالدا قولىنى سوزدى. ئۇ يەنىلا ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا تۇراتتى. مۇزدەك قولىدا مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ ھېلىمۇ ئىسسىقى كەتمىگەن بۆرىكىنى چىڭ سىقىملىدى. بۇ چاغدا، ئاروزقۇل ئاق بۇغىنىڭ بېشىنى مۈڭگۈزىدىن تۇتۇپ كۆتەردى.

— قالتىس ئېغىر ئىكەن، — دېدى ئۇ دەڭسەپ كۆرۈپ، —

مۈڭگۈزىلا بىرمۇنچە كەلگۈدەك.

ئۇ بۇغا بېشىنى دوشىگە قىيسايتىپ قويۇپ، پالتىنى ئېلىپ چاپتى.

— نىمىدىگەن قالتىس مۈڭگۈز بۇ! — دەپ توۋلىدى ئۇ. قارس قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ پالتىنىڭ بىسى مۈڭگۈزنىڭ تۈۋىگە قادال- دى، — مەن بۇنى بوۋاڭغا بېرىمەن، — دىدى ئۇ بالىغا قاراپ كوزىنى قىسىپ. — ئۇ ئۆلگەن هامان بىز مۇشۇ مۈڭگۈزنى ئۇنىڭ قەۋرىسى ئۇستىگە قويىمىز. خەقنىڭ ئۇنى هورمەت قىلمىدىغىلار دىگە- نىنى كورىمىز. بۇنىڭدىن باشقا يەنە قانداق قىلاتتۇق! مۇنداق بىر جۈپ بۇغا مۈڭگۈزى تۇرغان يەردە، بۇگۈنىلا ئولۇپ كەتسىمۇ گۇنا بولمايدۇ! — ئۇ قاقاقلاپ كۇلدى پالتىنى كوتىرىپ دەللەۋېتىپ.

مۈڭگۈزنى چېپىپ ئاجرىتالمىدى. ئەسلىدە ئۇنى كېسىۋېلىش ئانچە ئوڭاي ئەمەس ئىدى. غەرق مەس بولۇۋالغان ئاروزقۇل پالتىنى پەقەت جايىغا ئۇرالمىدى، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ساراڭلىغى تۇتتى. بۇغىنىڭ بېشى دوشىدىن دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى. ئاروزقۇل ئۇنى يەردە تۇرغۇزۇپ چاپتى. بۇغىنىڭ بېشى قاڭقىپ يانغا چۈشتى، ئۇ پالتا بىلەن قوغلاپ يۈرۈپ يەنە چاپتى.

بالا دىر — دىر تىترەيتتى، پالتا هەر بىر چۈشكىنىدە، ئۇ ئىختىيارسىز هالدا ئارقىسىغا بىر سەنتۈرۈلەتتى، لېكىن ئۇنىڭدا ئوزىنى بۇ يەردىن ئېلىپ كەتكۈدەك دەرمان يوق ئىدى. خۇددى قورقۇنچلۇق چۈش كور- گەندىكىدەك، بىر خىل قورقۇنچلۇق ۋە چۈشىنىكسىز كۈچ ئۇنى يەرگە مىخلاپ قويغان ئىدى، ئۇ ۋەهىمە ئىچىدە قاراپ تۇراتتى. مۈڭگۈز- لۈك بۇغا ئانىنىڭ ئەينەك شارچىغا ئوخشايدىغان، ئەمدى چىمچىقلى- مايدىغان كوزى پالتىدىن بىزەمۇ قورقمايتتى، مىت قىلىپمۇ قويمايتتى، قورقۇپ يۇمۇلۇپمۇ قالمايتتى. ئۇنىڭ بېشى ئاللىبۇرۇنلا مەينەت

www.uyghurkitap.com

بولۇپ كەتكەن ۋە توپىدا بۇلغانغان بولسىمۇ، لېكىن كوزىلىرى تېخ-
چىلا پاكىز ئىدى، يەنە كېلىپ ئۇلۇش ئالدىدىكى ھەيرانلىق بىلەن
دۇنياغا قاراۋاتقاندەك كورۇنەتتى. بالا غەرق مەس بولۇۋالغان ئاروز-
قۇلنىڭ پالتىنى مۇشۇ بىر جۇپ كوزگە ئۇرۇپ تاشلىشىدىن ئەنسى-
رەيتتى. بۇغىنىڭ مۇڭگۈزى يەنىلا ئاجرالمىدى. ئاروزقۇل تېخىمۇ
ئەسەبىلىشىپ، غالجىرلىشىپ كەتتى، ئۇ پالتىنىڭ بىسى بىلەنلا
ئەمەس، پالتىنىڭ چۇلدىسى بىلەنمۇ بۇغىنىڭ بېشىغا كەلسە-كەل-
مەس ئۇرغىلى تۇردى.

—بۇنداق قىلساڭ مۇڭگۈزنى كاردىن چىقىرىسەن. پالتىنى ماڭا
بەرگىن! — دېدى سېيدەخمەت ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ.

—يوقال، ئوزەم چاپىمەن! كاردىن چىقىرىسەن دىگەن قانداق
گەپ! — دەپ ۋاقىرىدى ئاروزقۇل پالتىنى كوتىرىپ بوغۇق ئاۋاز
بىلەن.

—بوپتۇ، خالىغىنىڭچە قىل! — دەپ چىرتتىدە تۇكۇرۇپ قويۇپ
ئويگە كىرىپ كەتتى سېيدەخمەت. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ھىلىقى
قارامتۇل، بەستلىك كەلگەن سەھرالىق ئوزىگە بولۇنگەن بىر خالتا
گوشنى يۇدۇپ كىرىپ كەتتى.

ئاروزقۇل ياغاچ ئوينىڭ سىرتىدا مەسلەرچە جاھىللىق بىلەن مۇڭ-
گۇزلۇك بۇغا ئانىنىڭ بېشىنى چېپىۋەردى. ئۇ گويا ئۇزاقتىن بۇيان
كۇتۇپ كەلگەن ئەتىنى ئېلىۋاتقاندەك ئىدى.

"ھۇ مۇتەھەم! سەن تېخى بېشەملىك قىلغۇچىلىك بولدۇڭما! —
دەيتتى ئۇ تۇكۇرۇگىنى چاچرىتىپ، مۇڭگۇزلۇك بۇغا ئانا گويا ئۇنىڭ
گېپىنى ئاڭلايدىغاندەك، ئۇ ئوتۇگى بىلەن بۇغىنىڭ بېشىنى تېپەت-
تى. — ياق، سېنىڭ كەپسىزلىك قىلىشىڭغا يول قويمايمەن! — دەپ

پالتىنى ئىگىز كوتىرىپ ئۇستى-ئۇستىلەپ چاپاتتى ئۇ، — سىنى ئەيـ-
ۋاشقا كەلتۈرەلمسەم، ئىسمىمنى يوتكىۋېتىمەن. سىـنىڭ ھەددىڭمۇ!
سىنىڭ ھەددىڭمۇ!" دەپ پالتىسىنى ئايلاندۇراتتى. بۇغىـنىڭ بېشى
ئاجرىدى، ئۇششاق سوڭەك پارچىـلىرى چاچراپ كەتتى.

پالتا دەل بۇغىنىڭ كوزىگە تەككەندە بالا چىقىرىۋەتتى. ئۇ بۇغىـ-
نىڭ تەتۈر ئورۇلۇپ قالـغان كوز قارچۇغىدىن قاپ-قارا، قويۇق بىر
سۇيۇقـلۇق چاچراپ چىقـقانـلىقىنى كوردى. كوز تۇگـدى، يوقاپ
كەتتى، كاۋاك بولۇپ قالدى......

"سىنىڭـكىدىن قاتتىق باشنىمۇ چېقىۋېتىمەن! سىنىڭكىدىن قاتتىق
مۇڭگۇزنـىمۇ سۇندۇرۇۋېتىمەن!" دەپ ھوكۇرەيتـتى ئاروزقۇل بىگۇنا
بۇغىنىڭ بېشىغا ھە دەپ ئوزىنىڭ نەپرىتى ۋە ئوچمەنلىكىنى توكۇپ.

ئاخىرى، ئۇ بۇغىنىڭ بېشـىنى چوققىسىدىن چېكىسىگىچە ياردى.
شۇنىڭ بىلەن ئۇ پالتىنى تاشلاپ، بۇغىنىڭ بېشىنى دەسسەپ تۇرۇپ،
ئىككى قولى بىلەن مۇڭگۇزىنى تۇتۇپ، يىرتقۇچ ھايۋاندەك، جان-
جەھلى بىلەن تارتىشقا باشلىدى. مۇڭگۇز خۇددى يىلتىزىـدىن سۇنـ-
دۇرۇلغان دەرەختەك قاراسلاپ ئاجرالدى. بۇ دەل بالا مۇڭـگۇزلۇك
بۇغا ئانىغا، ئاروزقۇل بىلەن بىكەي ھامـمامغا خىسلەتـلىك بوشۇكنى
ئېسىپ ئەكېلىپ بەر دەپ قاتتىق يالۋۇرغان ھېلىقى بىر جۇپ مۇڭگۇز
ئىدى.

بالـىنىڭ كوڭـلى بۇزۇلـدى. ئۇ كەيـنىگە بۇرۇلۇپ، قولـدىكى
بورەكنى يەرگە قويۇپ قويدى-دە، پۇتىنى سورەپ كېتىپ قالـدى.
ئۇ ئوزىنىڭ يىقـىلىپ چۇشۇشـىدىن ياكى كوپـچىلىكـنىڭ ئالدىـدىلا
كوڭلى ئايـنىپ دەرھال ھو قىلىپ تاشـلىشـىدىن غەم قىلاتـتى. ئۇ
چىرايى تاتارغان، پېشانىسىدىن سوغاق تەر چىققان ھالـدا ئوتـنىڭ

يېنىدىن ئۆتتى. ئوت لاۋۇلداپ كويۇۋاتقاچقا، قازاندىن قويۇق قىزىق هور كوتىرىلمەكتە ئىدى. ئوتنىڭ يېنىدا بەختسىز مومىن بوۋاي كوپچىلىككە ئارقىسىنى قىلىپ، ئوتقا قارىغان پېتى ئولتۇراتتى. بالا بوۋىسىنى چوچۇتمىدى. ئۇنىڭ تېزرەك بېرىپ يوتقانىغا پۇركۇنۇپ يېتىۋالغۇسى كەلگەن ئىدى. ئۇ هېچنېمىنى كورمەسلىكنى، هېچنېمىنى ئاڭلىماسلىقنى، هەممىنى ئۇنتۇشنى ئويلايتتى.

ئۇدۇلدىن بېكەي هامىمىسى چىقىپ كەلدى. ئۇ گەرچە قويۇق ئەگلىك سۇرتۇۋالغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ يۇزىدىكى ئاروزقول ئۇرۇپ كوكەرتىۋەتكەن يەرلەر هېلىمۇ كورۇنۇپ تۇراتتى، ئوزى ناهايىتى جۇدەپ كەتكەن ئىدى، لېكىن شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ئۇ يەنە خوشال كورۇنەتتى، بۇ خوشاللىق ئۇنىڭ تۇرقىغا ئانچە ماس كەلمەيتتى. بۇگۇن ئۇ "چوڭ زىياپەت" ئۇچۇن پايپېتەك بولۇپ يۇرەتتى.

— نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ بالىنى توختاتتى ئۇ.

— بېشىم ئاغرىۋاتىدۇ.

— ۋىيەي، سۇيۇملۇك ئاغرىغىم، — دېدى ئۇ توساتتىنلا قاتتىق هاياجانلىنىپ بالىنى چوكۇلدىتىپ سۇيۇپ تۇرۇپ.

ئۇمۇ مەس بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭدىن يىرگىنىشلىك هاراق پۇرىغى كەلدى.

— بېشىڭ ئاغرىۋاتامدۇ، — دېدى ئۇ يىقىملىق ۋە مۇجمەل هالدا، — ۋاي جېنىم، بىر نەرسە يېگۇڭ كەلگەندۇ تايىنلىق.

— ياق، يېگۇم يوق. ئۇيقۇم كېلىۋاتىدۇ.

— ئەمىسە جۇر، مەن سېنى يولەپ ئاپىرىپ ياتقۇزۇپ قوياي. لېكىن سەن نىمىشقا ئوزەڭ يالغۇز بېرىپ ئۇخلىماقچى بولدۇڭ؟ مېهمانلار بىلەن ئوزىمىزنىڭكىلەرنىڭ هەممىسى بىزنىڭ ئويدە ئولتۇرۇش-

ماقچى بولۇۋاتىدۇ. گوش پىشىپ قالدى،ــ شۇنداق دەپلا ئۇ بالىنى سورەشتۇرۇپ ماڭدى. ئۇلار يەنە ئوتنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا، ئاروزقۇل ياغاچ ئويدىن چىقتى، ئۇنىڭ تەرلەپ قىزىرىپ كەتكەن يۈزى ئىنەكنىڭ ئىششىپ قىزىرىپ كەتكەن ئەمچىكىگە ئوخشايتتى. ئۇ كورەڭلىگەن هالدا، ئاجرىتىۋالغان بۇغا مۈڭگۈزىنى مومىن بوۋاينىڭ يېنىغا تاشلىدى. بوۋاي قورققىنىدىن چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ئاروزقۇل ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماي، بىر چىلەك سۈنى كوتىرىپ ئېلىپ، سۈنى ئىچكەچ ئۆزىنىڭ ئۈستىۋېشىنى چايقىدى.

ــ ئەمدى سەن ئولىسەڭمۇ بولىدۇ!ــ ئۇ بوۋايغا شۇنداق دىدى ـ دە، چىلەكنى ئېلىش ئۈچۈن يەنە ئېگىشتى. بالا بوۋىسىنىڭ پەس ئاۋازدا:

ــ رەخمەت، بالام، رەخمەت. هازىر ئولۈپ قالساممۇ قورققىچىلىك يېرى قالمىدى. ئەلۋەتتە، بۇ مەن ئۈچۈن شەرەپ ۋە هورمەت، شۇنداق دىيىشكە بولىدۇكى.....،ــ دىگەن گېپىنى ئاڭلىدى.

ــ مەن ئويگە كىرىپ كېتىمەن،ــ دىدى بالا چىداپ تۇرالماي، ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى بوشىشىپ كەتكەندەك بولدى.

بېكەي هاممىسى ئۇنى قويۇپ بەرمىدى.

ــ سەن ئۇ يەردە ئوزەڭ يالغۇز قالساڭ، مەزىسى بولمايدۇ،ــ دىدى ـ دە، بالىنى تارتىپ ئوزىنىڭ ئويىگە ئەكىرىپ، بۇلۇڭدىكى بىر كارۋاتقا ياتقۇزۇپ قويدى.

ئاروزقۇلنىڭ ئويىدە هەممە نەرسە يىيىش ـ ئىچىشكە تەق قىلىپ قويۇلغان ئىدى. پىشۇرىدىغاننى پىشۇرۇپ، قورۇيدىغاننى قورۇپ بولۇشقان ئىدى. بۇلارنىڭ هەممىسىنى موماي بىلەن گۈلجامال خوشال ـ

www.uyghurkitap.com

لىق بىلەن ھازىرلانغان ئىدى. بىكەي ھاما بولسا ئۆي بىلەن ھويلىغا قالانغان ئوت ئارىسىدا يۈگۈرۈپ يۈرەتتى. ئاروزقۇل بىلەن قارامتۇل، بەستىلىك كەلگەن كوكىتاي رەڭلىك كورپە ئۈستىدە تەكىيىگە يىنىچە يولىنىپ، گوش كەلتۈرۈلگىچە چاي ئىچىپ ئولتۇراتتى. نىمشىقىدۇ ئۇلار بىر دەمدىلا تەكەببۇرلىشىپ، ئۆزلىرىنى بەگلەردەك تۇتۇشقا باشلىدى. سىيدەخمەت ئۇلارغا چاي قۇيۇپ بىرىۋاتاتتى.

بالا ھەم قورۇنغان، ھەم جىددىيلەشكەن ھالدا بۇلۇڭدا جىمجىت ياتاتتى. ئۇنىڭغا يەنە تىترەك ئولاشتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كىتىشنى ئويلىغان بولسىمۇ، لىكىن قوپۇشىغىلا كوڭلى ئايىنىپ ياندۇرۇۋىتىشىدىن ئەندىشە قىلدى. شۇڭا ئۇ كىكىرتىكىگە تىقىلغان بىر نەرسىنى زورىغا بىسىپ، قىمىرلاشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى.

بىر ئاز ۋاقىت ئوتكەندىن كىيىن، ئاياللار سىيدەخمەتنى ھويلىغا قىچقاردى، ئارقىدىنلا ئۇ تاغدەك قىلىپ ئىگىز دوۋىلەنگەن، ئىسسىق ھور چىقىپ تۇرغان چوڭ بىر داس گوشنى كوتەرگەن پېتى ئىشىكتە پەيدا بولدى. ئۇ بۇ بىر داس نەرسىنى ئاران كوتىرىپ كىرىپ، ئاروزقۇل بىلەن كوكىتاينىڭ ئوتتۇرىسىغا قويدى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئاياللارمۇ باشقا ھەر خىل يىمەكلىكلەرنى كوتىرىپ كىرىپ كەلدى.

كوپچىلىك ئورۇنلىرىغا ئولتۇرۇپ، پىچاق ۋە تەخسىلەرنى تەقلىدى. سىيدەخمەت بۇ چاغدا ئۇستاكانلارغا ۋوتكا قۇيۇپ كوپچىلىككە تۇتتى.

ــ مەن ۋوتكىغا قوماندان بولاي، ــ دىدى ئۇ بۇلۇڭدىكى ھاراق بوتۇلكىلىرىغا قاراپ بىشىنى لىڭشىتىپ قاقاقلاپ كۇلۇپ تۇرۇپ.

مومىن بوۋاي ھەممىدىن كىيىن كىردى. بوۋاينىڭ بۈگۈنكى

تۇرقى ئادەتتىكىدىنمۇ غەلىتە ۋە مىسكىن كۆرۈنەتتى. ئۇ بەكلا بىچارە ئىدى! ئۇ ئۇدۇل كەلگەن بىر يانغىلا قىسىلماقچى بولغان ئىدى، لېكىن قارامتۇل، بەستلىك كەلگەن كوكېتاي ئۇنى سېخىلىق بىلەن ئۆز يېنىدا ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى:
— ماۋۇ ياققا كېلىڭ، ئاقساقال.
— رەھمەت. مەن مۇشۇ يەردىلا ئولتۇراي، بىز ئۆز ئۆيىمىزدە تۇرساق، — دېدى بوۋاي ئۇنىڭ تەكلىۋىنى رەت قىلماقچى بولۇپ.
— لېكىن، ھەر نىمە دېگەن بىلەن سىز ھەممىمىزدىن چوڭ-دە، — دەپ كوكېتاي گېپىدە چىڭ تۇردى ۋە ئۇنى ئۆزى بىلەن سېيدەخمەتنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئولتۇرغۇزدى، — بىر رومكا ئىچىڭ، ئاقساقال. سىزنىڭ بۇ قېتىمقىدەك ئۇتتۇغىڭىز ئۈچۈنمۇ سىز تۇنجى بولۇپ سوز باشلىشىڭىز كېرەك.
مومىن بوۋاي تىتىرقىغان ھالدا بىرنەچچە قۇرۇق يوتىلىپ قويدى.
— مۇشۇ ئۆيىنىڭ تېنچلىقى ئۈچۈن، — دېدى ئۇ ئارانلا، — نەدە تېنچلىق بولسا، شۇ يەردە بەخت بولىدۇ باللىرىم.
— دۇرۇس! دۇرۇس! — دەپ كوپچىلىك ئۇنىڭ سوزىنى قۇۋۋەتلەشتى ۋە ھاراقنى ئاغزىغا قۇيۇشتى.
— سىز نىمىشقا ئىچمەيسىز؟ ياق، بۇنداق قىلسىڭىز بولمايدۇ! كۈيوغلىڭىز بىلەن قىزىڭىزنىڭ بەختىنى تىلەيسىزۇ، ئۆزىڭىز ئىچمەيسىز؟ — دەپ ئەيىپلىدى كوكېتاي ئوڭايسىزلىنىپ تۇرغان مومىن بوۋاينى.
— ماقۇل، بەخت ئۈچۈن بولغاندىكىن، ماڭا نىمىتى، — دېدى بوۋاي ئالدىراپ. كوپچىلىكنى ھاڭ-تاڭ قالدۇرۇپ، لېپمۇ-لېپ

دىگۇدەك بىر ئۇستاكان ۋوتكىنى ئۇ بىراقلا كوتىرىۋەتتى. ئۇنىڭ بېشى قېيىپ، ئىغاڭلاشقا باشلىدى.
— مانا بۇسى جايىدا بولدى!
— بىزنىڭ بوۋايغا باشقا بوۋايلار تەڭ كېلەلمەيدۇ.
— سىلەرنىڭ بۇ بوۋاي يارايدىكەن!
كوپچىلىك ھەممىسى كۈلۈشۈپ كەتتى، ھەممە رازى بولدى، بوۋاينى ھەممە ماختاشتى.
ئوي بەك ئىسسىپ كەتتى. بالا چىدىغۇسىز ئازاپ ئىچىدە ياتاتتى، ھە دەپ ئۇنىڭ بېشى قاياتتى. ئۇ كوزىنى يۇمۇپ ياتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭغا مەسلەرنىڭ مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ گوشىنى مالاچلىتىپ يېيىشلىرى، چايناشلىرى، ھاسىراشلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، ئۇلارنىڭ گوشنىڭ ئوبدانىراق يەرلىرىنى بىر بىرىگە ئوتۇنۇشلىرى، ماي بولۇپ كەتكەن ئۇستاكانلارنى سوقۇشتۇرغانلىرى، غاجىلاپ بولغان سوڭەكلەرنى قاچىغا تاشلىغانلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.
— بۇ گوش ئەمەس، گوشمۇ بۇنداق مەزىلىك بولمايدۇ! — دېدى كوكېتاي تەرىپلەپ.
— نىمە، تاغ ئىچىدە ئولتۇرۇپمۇ مۇنداق گوشنى يىمەيدىغانغا بىز ئەخمەقمىدۇق؟ — دېدى ئاروزقۇل.
— دۇرۇس، بىز مانا مۇشۇنىڭ ئۇچۇنلا تاغ ئىچىدە تۇرۇۋاتىمىز، — دېدى سېيدەخمەت گەپكە قوشۇلۇپ.
ھەممەيلەن مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ گوشنى ماختىدى. مومىسى، بېكەي ھاممىسى، گۇلجامال، ھەتتا مومىن بوۋايمۇ ماختىدى. ئۇلار بالىغىمۇ تەخسىدە گوش ۋە باشقا يىمەكلىكلەرنى ئەكېلىپ بەردى، لېكىن ئۇ رەت قىلدى. مەس بولۇپ قالغان كىشىلەر ئۇنىڭ

سالامەتلىكى ياخشى ئەمەسلىكىنى كۆرۈپ، ئۇنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەردى.

بالا چىشىنى چىڭ چىشلەپ ياتاتتى، مۇشۇنداق قىلسا، ئۇنىڭغا كۆڭلى ئاينىشنى ئاسانراق باسقىلى بولىدىغاندەك بىلىنەتتى، لېكىن ئۇنى ئۇنىڭ ئۆزىنى يارامسىز ھېس قىلىشى، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن بۇ كىشىلەرگە نىسبەتەن ھېچ قانداق ئامال قىلالمىغانلىقى ھەممىدىن بەك ئازابلايتتى. ئۇ بالىلارغا خاس ھەققانى غەزەپ ۋە ئۈمىتسىزلىك ئىچىدە خىلمۇ-خىل قىساس ئېلىش ئۇسۇللىرىنى — قانداق قىلغاندا ئۇلارنى جازالاپ، ئۇلارنىڭ نەقەدەر قورقۇنچلۇق جىنايەت ئۆتكۈزگەنلىكىنى ئۆزلىرىگە تونۇتۇپ قويغىلى بولىدىغانلىقىنى ئويلايتتى. لېكىن ئۇ قۇلۇبېكنى ياردەمگە چاقىرىشنى تەسەۋۋۇر قىلىشتىن باشقا، ھېچقانداق ياخشى چارە تاپالمىدى. دۇرۇس، ماترۇس كىيىمىنى كىيىۋالغان، ھېلىقى شۇۋىرغانلىق كېچىسى نۇرغۇن ياش شوپۇرلار بىلەن بىللە قورۇق ئوت بېسىشقا كەلگەن ئاشۇ يىگىتنى چاقىرىپ كېلىش كېرەك. ئۇ ئۆزى تونۇيدىغان ئادەملەرنىڭ ئىچىدە ئاروزقۇلنى بويسۇندۇرالايدىغان ھەمدە ئۇنىڭغا قارىتىپ تۇرۇپ ھەننىۋا ھەقىقەتنى ئېيتىپ بېرەلەيدىغان بىردىن-بىر ئادەم ئاشۇ ئىدى.

قۇلۇبېك ئۇنىڭ چاقىرغىنىنى ئاڭلىسىلا جەزمەن ماشىنىغا ئولتۇرۇپ ئۇچقاندەك يېتىپ كېلىپ، ئاپتوماتىنى توغرىسىغا ئاسقان پېتى كابىنىكىدىن سەكرەپ چۈشۈپ: "قېنى ئۇلار؟" دەپ سورايدۇ. "ئاۋۇ يەردە!" دېگەن جاۋاپ بىلەن تەڭ ئىككىسى ئاروزقۇلنىڭ ئۆيىگە ئېتىلىپ بېرىپ، ئىشىكنى ئىتتىرىپ ئاچىدۇ. "مىدىرلىما! كوتەر قولۇڭنى!" دەپ قۇلۇبېك ئىشىك ئالدىدا ئاپتوماتىنى تەڭلەپ تۇرۇپ ھەيۋەت

بىلەن بۇيرۇق چۈشۈردۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ھەممىسى قورققىنىدىن جان-پېنى چىقىپ، ئولتۇرغان يېرىدە داڭ قېتىپ قالدۇ. گوش ئۇلارنىڭ گېلىغا تۇرۇپ قالدۇ. ئۇلار يەپ تويغان، ئىچىپ مەس بولغان بولۇپ، يۈزلىرىمۇ، ئېغىزلىرىمۇ غىچ ماي بولۇپ كەتكەن ئىدى، ئۇلار ماي قوللىرىدا سوڭەكلەرنى تۇتقان پېتى، قىمىر قىلالماي تۇرۇپ قالدۇ.

"ئىلدام بول، تۇر ئورنۇڭدىن، ھايۋان!" دەپ قۇلبېك ئاپتوماتنى ئاروزقۇلنىڭ چېكىسىگە تەڭلەيدۇ. ئاروزقۇل لاغىلداپ تىترەپ، قۇلبېكنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، دۇدۇقلىغان ھالدا: "مېنى كەچۇ......رۇڭلار، مېنى ئولتۇر......مەڭلار!" دەيدۇ. لېكىن قۇلبېك ئۇنىڭغا رەھىم قىلماي: "ماڭ چىق، ھايۋان! سېنىڭ ئىشىڭ تۈگىدى!" دەپ توۋلايدۇ ھەمدە ئاروزقۇلنىڭ سېمىز كاسىسىغا كېلىشتۇرۇپ بىرنى تېپىپ، ئۇنى ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا چىقىشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى قورققىنىدىن زۇۋانىمۇ سۈرمەي، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ھويلىغا چىقىدۇ.

"ئىلدام بول، تامنىڭ تۈۋىگە بېرىپ تۇر!—دەپ ئاروزقۇلغا بۇيرۇق چۈشۈرىدۇ قۇلبېك،—سەن مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنى ئولتۇرگەنلىكىڭ، ئۇنىڭ بوشۇك ئاسىدىغان مۈڭگۈزىنى چېپىۋەتكەنلىكىڭ ئۈچۈن، سېنى ئۆلۈم جازاسىغا ھوكۇم قىلىمەن!" ئاروزقۇل توپىغا يىقىلىدۇ. "مېنى ئولتۇرمەڭلار، مېنىڭ بالامۇ يوق. بۇ دۇنيادا ئۆزەم يالغۇزلا بىر ئادەم. ئوغلۇممۇ يوق، قىزىممۇ يوق......" دەپ ئۆمىلەيدۇ، دات-پەرياد سالىدۇ، نالە قىلىدۇ.

ئۇنىڭ ئادەتتىكى زالىملىق ئەپتى ئەمدى يوقىغۇ؟ بىچارە، ئەرزىمەس توخۇ يۈرەك! بۇنداق ئادەم ئولتۇرۇشكىمۇ ھەرگىز

ئەرزىمەيدۇ.

"بوپتۇ، ئۇنى ئۆلتۈرمەيلى، —دەيدۇ قۇلبېككە بالا، — لېكىن ئۇ بۇ يەردىن كەتسۇن، ئىككىنچى قايتىپ كەلگۈچى بولمىسۇن. بۇ يەردە ئۇنىڭ لازىمى يوق. ئۇ يوقالسۇن!"

ئىنتايىن سېمىز، مەگزىدىكى گوشلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان ئاروز-قۇل ئورنىدىن تۇرۇپ، چۇشۇپ كەتكەن ئىشتىنىنى يۇقۇرى تارتىپ، بېشىنى كوتىرىشكىمۇ جۇرئەت قىلالماي بەدەر تىكىۋېتىدۇ. لېكىن قۇلبېك ئۇشتۇمتۇت ئۇنى قىچقىرىپ: "توختا! بىز ساڭا ئاخىرقى بىر ئېغىز گەپنى قىلىپ قويماقچىمىز. سەن مەڭگۇ پەرزەنت كورەلمەيسەن. سەن بىر ياۋۇز، يارامسىز ئادەم. بۇ يەردە سېنى ھېچكىم ياخشى كور-مەيدۇ. ئورمان سېنى ياخشى كورمەيدۇ، ھەر بىر تۈپ دەرەخ، ھەتتا ھەر بىر تال گىيامۇ سېنى ياخشى كورمەيدۇ. سەن دىگەن فاشىست. ماڭ، مەڭگۇ قايتىپ كەلمە. يوقال، چاپسان يوقال!" دەيدۇ. ئارۇز-قۇل بۇرۇلۇپمۇ قويماي تىكىۋېتىدۇ. قۇلبېك "پەخەس بول! پەخەس بول!" دەپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاقاقلاپ كۇلىدۇ، يەنە تېخى ئۇنى قورقۇتۇپ ئاسمانغا قارىتىپ بىر پاي ئوقمۇ ئاتىدۇ.

بالا خوشاللىغىدىن قىن-قىنىغا پاتماي كېتىدۇ. ئاروزقۇلنىڭ قارىسى يۇتكەندە، قۇلبېك خىجىللىق ئىچىدە ئىشىك ئالدىدا تۇرغان باشقىلارغا: "سىلەر نىمىشقا مۇشۇنداق ئادەم بىلەن بىللە ياشايسىلەر؟ ئىزا تارتىشنى بىلمەيدىكەنسىلەر!" دەيدۇ.

بۇ چاغدا بالا خېلىلا يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى. ھەققانى سوت ئاياقلاشتى. ئۇ ئوزىنىڭ خىيالىغا شۇنچىلىك ئىشىنەتتىكى، ھەتتا ئوزىنىڭ قەيەردە ياتقانلىغىنىمۇ، كىشىلەرنىڭ ئاروزقۇلنىڭ ئويىدە ھاراق ئىچىشىۋاتقانلىغىنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى.

تۇيۇقسىز كوتىرىلگەن كۆلكە ئۇنى بەختلىك مەنزىلدىن قايتۇرۇپ كەلدى. بالا كوزىنى ئېچىپ تىگىشاشقا باشلىدى. موسىن بوۋاي ئويدە يوق ئىدى. ئۇ ئېھتىمال قاياققىدۇ بىر ياققا كەتكەن بولسا كېرەك. ئاياللار قاچا-قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇپ، چاي ئەكېلىشكە تەييارلىق قىلىۋاتاتتى. سېيدەخمەت يوغان ئاۋازى بىلەن نىمىنىدۇ سوزلەۋاتاتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قاتتىق كۆلۈشمەكتە ئىدى.

— كېيىن قانداق بولدى؟

— ئېيتساڭچۇ!

— ياق، گېپىمنى ئاڭلا، ئېيتقىنا، يەنە بىرقېتىم ئېيتىپ بەرگىنە، — دەپ تەلەپ قىلاتتى ئاروزقۇل جىنىنىڭ بىرىچە كۆلۈپ تۇرۇپ، — سەن ئۇنىڭغا نىمە دىدىڭ؟ ئۇنى قانداق قورقۇتتۇڭ؟ ۋاي-ۋۇي، ئادەمنى ئەجەپمۇ كۆلدۇرۇۋەتتىڭ!

— خوش، شۇنداق قىلىپ، — دەپ سېيدەخمەت ئېيتىپ بولغان ھكايىسىنى خوشاللىق بىلەن يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ بەردى: — بىز بۇغىلارغا يېقىن كەلسەك، ئۇلار ئورمانىنىڭ چېتىدە تۇرۇپتۇ، ئۇچىلىسى بار ئىكەن. بىز ئاتلارنى ئەمىدىلا دەرەخقە باغلاپ تۇرساق، بوۋاي تۇيۇقسىز مېنىڭ قولۇمنى تارتىپ تۇرۇپ: "بۇغىنى ئاتساق بولمايدۇ. بىز ھەممىمىز بۇغا ئەۋلاتلىرى، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ باللىرى!" دىدى. ئۇ تېخى كىچىك بالىدەك ماڭا تىكىلىپ، كوزلىرى بىلەن مەندىن تىلىدى. مىنىڭچۇ، كۆلگۈم كېلىپ دېمىم ئۈزۈلۈپ قېلىشقا تاس قالغان بولسىمۇ، كۆلمىدىم. ئەكسىچە، ئىنتايىن ئەستايىدىللىق بىلەن: "سەن نىمە قىلماقچى، تورمىگە چۈشكۈك كېلىپ قالدىمۇ؟" دىدىم. "ياق" دىدى ئۇ. "بىلىپ قوي، بۇ دىگەن

باي-لويلار زۇلمەتلىك زامانلاردا كەمبەغەللەرنى قورقۇتۇش ئۈچۈن ئويلاپ تاپقان ئەپسانە!" دېدىم. بۇ چاغدا ئۇ ئاغزىنى يوغان ئېچىپ: "نېمە دېدىڭ؟" دېدى. "مېنىڭ دەيدىغىنىم مانا شۇ، بۇنداق بىمەنە گېپىڭنى قوي، بولمىسا يېشىڭنىڭ چوڭىيىپ قالغانلىغىغا قارىماي، ئەرز يېزىپ ئۈستۈڭدىن شىكايەت قىلىمەن" دېدىم.

— ھا-ھا-ھا، — ئولتۇرغانلار تەڭلا قاتتىق كۈلۈشۈپ كەتتى. ئاروزقۇل ھەممىدىن قاتتىق كۈلدى. ئۇنىڭ كۈلكىسىدىن ھەققەتەنمۇ كورەڭلىك چىقىپ تۇراتتى.

— شۇنداق قىلىپ، بىز تۇيدۇرماي بۇغلارغا يېقىنلاپ باردۇق. ئۇلارنىڭ ئورنىدا باشقا ھايۋان بولىدىغان بولسا، ئاللىقاچان قېچىپ كەتكەن بولۇپ، سايىسىنىمۇ كورەلمىگەن بولاتتۇق، دوتلۇكتە تەگدىشى يوق بۇ بۇغلار بولسا قاچمىدى، بىزدىن قورقمايدىغاندەك تۇراتتى. ئوبدان بولدى، بۇنداق بولسا تېخىمۇ ئوبدان بولىدۇ دەپ ئويلىدىم مەن، — دەپ سوزلەيتتى تەڭشىلىپ قالغان سېيدەخمەت پو ئېتىپ، — مەن مىلتىقنى ئېلىپ ئالدىدا ماڭدىم، بوۋاي كەينىمدىن ماڭدى، شۇ چاغدا مەن ئۇشتۇمتۇت ئىككىلىنىپ قالدىم. مەن ئومرۇمدە ھەتتا بىرەر قۇشقاچنىمۇ ئېتىپ باقمىغان ئىدىم، شۇ تاپتا، ئەگەر بىر پاي ئوق بىلەن تەككۈزەلمەي قالسام، ئۇلار شۇئان جاڭگالغا قېچىپ كىرىپ كېتەتتى، ئۇ چاغدا ئۇلارنى ئىزلەپ تاپالمىغان، قوغلاپ يېتەلمىگەن بولاتتىڭ. ئۇلار تاغدىن ئارتىلىپ قېچىپ كېتەتتى. بۇنداق ئوۋنى قولدىن چىقىرىپ قويۇشنى كىممۇ خالىسۇن؟ بىزنىڭ بوۋاي بولسا ئوۋچى ئىدى، ئېيىق ئوۋلىغان ئوۋچى ئىدى. شۇڭا مەن ئۇنىڭغا: بوۋاي، مىلتىقنى مە، سەن ئاتقىن، دېدىم. ئۇ زادى ئۇنىماي، ئوزەڭ ئات دەپ تۇرۇۋالدى.

www.uyghurkitap.com

مەن، مېنىڭ مەس بولۇپ قالغانلىغىمنى كورمىدىڭمۇ؟ دېدىم-دە، خۇددى تۇزالماي قالغاندەك، دەلدۈگۈنۈشكە باشلىدىم. ئۇ مېنىڭ ياغاچنى دەريادىن سورەپ چىقارغاندىن كېيىن سىلەر بىلەن بىللە بىر بوتۇلكا هاراق ئىچكىنىمنى كورگەن ئىدى. شۇڭا مەن يالغانلاتىن ئاشۇنداق بولۇۋالدىم.

— ها-ها-ها..... .

— تەككۇزەلمەي قالسام، بۇغا قىچىپ كېتىدۇ، ئىككىنچى كەلمەيدۇ. بىز قۇرۇق قول كەتسەك بولمايدۇ. بۇنى ئوزەڭمۇ بىلسەن. بولمىسا ئوزەڭ بىل. بىزنى بۇ يەرگە نىمىشقا ئەۋەتكەن؟ دېدىم. ئۇ ئۇنچىقمىدى، لېكىن مىلتىقنىمۇ ئالمىدى. مەن: بوپتۇ، خالىغىنىڭچە بولسۇن دېدىم-دە، كېتىشكە تەمشەلگەندەك قىلىپ مىلتىقنى تاشلاپ قويدۇم. ئۇ ماڭا ئەگىشىپ ماڭدى. مەن ئۇنىڭغا: مەن ئۇچۇن هېچ ۋەقەسى يوق، ئاروزقۇل مېنى هەيدىۋەتسە، سوۋخوزغا بېرىپ ئىشلەۋېرىمەن، سەنچۇ، مۇشۇنچىلا ياشىنىپ قالغان ئادەم نەگە بارارسەن؟ دېدىم. ئۇ گەپ قىلمىدى. شۇنداق قىلىپ مەن قەستەن ئاستا ناخشا ئېيتقىلى تۇردۇم:

قىپ-قىزىل تاغدىن چۈشتۇم،
قىپ-قىزىل ئاتقا مىنىپ،
هەي،قىپ-قىزىل سودىگەر ئىشكنى ئاچ.....

— ها-ها-ها.....

— ئۇ مېنى راستىلا مەس بولۇپ قاپتۇ دەپ چۈمپۈتتى-دە، مىلتىقنى ئېلىشقا ماڭدى. مەنمۇ ئارقىدىن ماڭدىم. بىز گەپ

قىلىشۋاتقان چاغدا بۇغىلار سەل يىراققا كېتىپ قاپتۇ. ھە مانا قارا، ئۇلار يىراقلاپ كەتسە قوغلاپ يېتەلمەيسەن. ئۇلار ئۇركۇپ قاچمىغان چاغدا ئېتىۋالغىن دېدىم. بوۋاي مىلتىقىنى ئالدى، بىز تۇيدۇرماي ئارقىدىن باردۇق. ئۇ خۇددى مەتۇ بولۇپ قالغاندەك، ھە دەپ: "مېنى كەچۇرگىن، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانا، مېنى كەچۇرگىن......" دەپ پىچىرلايتتى. مەن بولسام: پەخەس بول، ئەگەر تەككۈزەلمەي قالساڭ، سەنمۇ بۇغىلار بىلەن بىللە قېچىپ خالىغان يېرىڭگە كەتكىن، ئەڭ ياخشىسى قايتىپ كەلمىگىن، دېدىم.

—ھا—ھا—ھا.....

بەتبۇي ھاراق پۇرىغى ۋە ئەسەبىلەرچە كۈلكە ساداسى ئىچىدە، بالا ئۆزىنى بارغانسېرى قىزىپ، بارغانسېرى دېمى تۇتۇلۇپ كېتىۋاتقاندەك ھېس قىلدى، ئۇنىڭ بېشى خۇددى يېرىلىپ كېتىدىغاندەك لوقۇلداپ ئاغرىيتتى. ئۇنىڭغا بىرسى پۇتى بىلەن بېشىغا تېپىۋاتقاندەك، پالتا بىلەن بېشىنى چاناۋاتقاندەك، بىرسى پالتا بىلەن ئۇنىڭ كوزىنى چەللەۋاتقاندەك بىلىنەتتى. ئۇ بېشىنى سىلكىپ، كۆچىنىڭ بېرىچە ئۆزىنى قاچۇرماقچى بولاتتى. قىزىپ ئۇنىڭ پۇتۇن بەدىنىدە ماغدۇر قالمىغان ئىدى، ئۇ تۇيۇقسىزلا مۇزدەك دەرياغا چۇشۇپ كەتكەندەك بولدى، ئۇ بېلىققا ئايلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ قۇيرۇغى بەدىنى، قاناتلىرى—ھەممىسى بېلىقنىڭكىگە ئوخشايتتى، پەقەت بېشىلا ئۆزىنىڭ بولۇپ، يەنىلا ئاغرىپ تۇراتتى. ئۇ تىپ-تىنچ، قاراڭغۇ، سۇپ-سۈزۈك سۇ ئاستىدا ئۈزۈشكە باشلىدى ھەمدە مەڭگۇ بېلىق بولۇپ يۈرۈۋېرىشنى، ئىككىنچى تاغ ئىچىگە قايتىپ بارماسلىقنى ئويلىدى. "مەن كەتمەيمەن،—دەيتتى ئۇ ئۆزىگە،—يەنىلا بېلىق بولغان ياخشى ئىكەن، بېلىق بولغان ياخشى ئىكەن......"

بالىنىڭ كارۋاتتىن چۈشۈپ تالاغا چىقىپ كەتكەنلىكىگە ھېچكىم دىققەت قىلمىدى. ئۇ ئەمدىلا بىر بۇلۇڭغا يېتىپ بېرىپ، ياندۇرۇشقا باشلىدى، بالا تامنى تۇتۇپ ئىڭرىدى، يىغلىدى ھەمدە ئۇكىشكەن ھالدا مۇجمەل قىلىپ:

"ياق، يەنىلا بېلىقتا ئايلىنىپ قالغىنىم تۈزۈك. مەن بۇ يەردىن ئۈزۈپ كېتىمەن. يەنىلا بېلىقتا ئايلىنىپ قالغىنىم ياخشى!"

دېدى.

ئارىزقۇلنىڭ ئويىدە مەسىلەر ئەسەبىلەرچە كۆلۈشمەكتە، چىقىراشماقتا ئىدى. بۇ ۋەھشى كۈلكە ئاۋازى بالىنىڭ بېشىنى تېخىمۇ ئايلاندۇرۇپ، چىدىغۇسىز دەرىجىدە ئاغرىستاتتى ۋە ئۇنى قىينايتتى. ئۇنىڭ ھىس قىلىشىچە، ئۇ ئىنسانىيەتچىلىك قېلىپىدىن چىققان مانا مۇشۇ كۈلكە ئاۋازىنى ئاڭلىغانلىقى ئۈچۈن مەيۈسلەنمەكتە ئىدى. ئۇ ئازراق دېمىنى ئېلىۋېلىپ، ھويلىنى بويلاپ ماڭدى. ھويلىدا بىرمۇ ئادەم يوق ئىدى، ئوچۇپ قالغان ئوتنىڭ يېنىدا، ئۇ ئۇلۇكتەك مەس بولۇپ ياتقان مومىن بوۋايغا پۈتلىشىپ كەتتى. بوۋاي توپىغا مىلىنىپ، مۈڭگۈزلۈك بۇغا ئانىنىڭ چېپىپ تاشلانغان مۈڭگۈزى بىلەن بىر يەردە ياتاتتى. يېنىدا بىر ئىت بۇغا بېشىنىڭ پارچىسىنى غاجىلىماقتا ئىدى. مۇشۇنىڭدىن باشقا ھويلىدا ھېچكىم يوق ئىدى.

بالا ئالدىغا قاراپ مېڭىۋەردى. دەريا بويىغا بېرىپ سۇغا قەدەم تاشلاپ كىردى. تېيىلىپ يىقىلىپ كېتىشكە قارىماي، تېيىز سايدا يۈگۈرۈپ ماڭدى، مۇزدەك سۇدا توڭلاپ تىترەپ كەتتى. سۇ چوڭقۇر، ئېتىنىڭ ئاقىدىغان يەرگە كەلگەندە يىقىلىپ چۈشتى. ئۇ جىددى ئېقىم ئىچىدە تىرمىشىپ، ئېقىپ كەتتى، ئاستا ـ ئاستا نەپەسى بوغۇلۇپ قېتىپ قالدى.

ئۇ دەريادا ئاقاتتى، ئۇنىڭ يۈزى بىردەم يۇقۇرىغا، بىر دەم تۆۋەنگە بولاتتى. ئۇ بىردەم تاشلارغا تاقىشىپ تۇرۇپ قالاتتى، بىر-دەم جىددى ئېقىمدا ئوقتەك ئاقاتتى.

بالىنىڭ دەريادا بېلىقتا ئوخشاش ئۈزۈپ كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. ھويلىدىن مەسنىڭ ناخشا ئاۋازى كېلەتتى:

دۈمچەك ـ دۈمچەك تاغدىن چۈشتۈم،
دۈمچەك بىر توگىگە مىنىپ.
ھەي، دۈمچەك سودىگەر كىشكىنى ئاچ،
بەزمە قىلايلى ئاچچىق شاراپ ئىچىپ......

* * *

سەن بۇ ناخشىنى ئاڭلىيالمايسەن. سەن ئۈزۈپ كەتتىڭ ئۇكا، سەن ئوزەڭنىڭ چوچىگى ئىچىدە ئۈزۈپ كەتتىڭ. سەن ئوزەڭنىڭ مەڭگۈ بىلىقتا ئايلىنالمايدىغانلىغىڭنى، مەڭگۈ ئىسسىق كولگە ئۈزۈپ بارالمايدىغانلىغىڭنى، ئاق پاراخوتنى كورەلمەيدىغانلىغىڭنى، ئۇنىڭغا: "سالام، ئاق پاراخوت، مانا مەن!" دىيەلمەيدىغانلىغىڭنى بىلەمسەن؟ سەن ئۈزۈپ كەتتىڭ.

مەن ھازىر مۇنداق بىرلا نەرسىنى ئېيتىپ قويالايمەن ــ سەن ئوزەڭنىڭ بالىلىق قەلبىڭ كېلىشەلمەيدىغان نەرسىنى ئىنكار قىلدىڭ. بۇ بولسا دەل مەن ئۇچۇن بىر تەسەللى. سېنىڭ ھاياتىڭ يالت قىلىپلا ئوچۇپ قالغان چاقماقتەكلا ئوتۇپ كەتتى. چاقماق ئاسماننى سىجاپ ئوتۇپ كېتىدۇ، لېكىن ئاسمان مەڭگۈ شۇنداق تۇرىۋېرىدۇ. بۇمۇ مەن ئۇچۇن بىر تەسەللى. ماڭا تەسەللى

بولىدىغان نەرسە يەنە شۇكى، خۇددى ئۇرۇق ئىچىدە تورەلمە بولۇشىغا ئوخشاش، ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىدىمۇ باللىق ۋىجدان بولىدۇ. — تورەلمە بولمىسا، ئۇرۇق كوكلىيەلمەيدۇ. دۇنيادا بىزنى نىملەرنىڭ كۇتۇپ تۇرغانلىغىدىن قەتئىي نەزەر، ئىنسانلار تۇغۇلۇپ ۋە ئولۇپ تۇرىدىغانلا بولسا، ھەقىقەت مەڭگۇ مەۋجۇت بولۇپ تۇرىۋېرىدۇ......

بالا، سەن بىلەن ۋىدالىشىدىغان چاغدا، سىنىڭ سوزۇڭنى تەكرار-لاپ قويماقچىمەن: "سالام، ئاق پاراخوت، مانا مەن!"

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

本书根据人民文学出版社 1979 年 2 月第一版湖北第一次印刷版本翻译出版。
بۇ كىتاب خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى 1979-يىل 2-ئايدا نەشر قىلغان 1-نەشرى
خۇبېي 1-باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

مەسئۇل مۇھەررىرى: خوجا ئابدۇللا ئوسمان
مەسئۇل كوررېكتورى: نۇربىيە ئەزىز

چىڭغىز ئايتماتوۋ (قىرغىزىستان)

ئاق پاراخوت

تەرجىمە قىلغۇچىلار: دىلبەر ياقۇپ، ئەزىزجان مەخسۇت، ئىسمائىل ئىبراھىم

نەشر قىلغۇچى
ۋە تارقاتقۇچى: مىللەتلەر نەشرىياتى
(بېيجىڭ شەھىرى خېپىڭلى شىمالىي كوچا 14-قورۇ،
پوچتا نومۇرى: 100013، تېلېفون: 64228007—010)
ساتقۇچى: جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى
باسقۇچى: دىشىن باسما زاۋۇتى
1981-يىل 12-ئايدا 1-قېتىم نەشر قىلىندى
1999-يىل 3-ئايدا بېيجىڭدا 2-قېتىم بېسىلدى
باھاسى: 8.00 **يۈەن** **تىرازى:** 9300—5300

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئاق پاراخوت

چىڭغىز ئايتماتوۋ

(چۆچەككە تەقلىت)

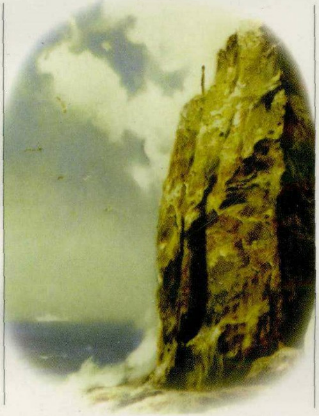

ISBN 7-105-03313-4

9 787105 033133 >

ISBN7-105-03313-4/I · 811
民文〔维156〕 定价：8.00元